

cervantes

526

cervantes
don quijote

★★★

«Don Quijote are crize ale noțiunii de real pe care îl înlocuiește cu un ideal. Faptul se explică în felul următor: don Quijote crede în tradiția cavalerască așa cum un om de știință modern crede în legile naturii. El este un scolastic, pentru care ceea ce stă scris rămâne inatacabil. Prin asta, nobilul hidalgo merită risetele noastre. Dar totdeauna Quijote nu e mulțumit de prezent și, fiindcă are în minte o imagine utopică a lumii, o proiectează asupra realului și-l alterează. Quijote nu vede lumea așa cum este, ci așa cum ar trebui să fie din punctul lui de vedere. Ar voi ca femeia să fie dumnezeiesc de frumoasă și lucrul acesta nu-i imposibil printr-o lungă efortare eugenică a umanității. Deocamdată, eroul nu suportă urâtul și atunci îi substituie himerele sale...

Dacă don Quijote ar privi realul în față și ar căuta să-l îndrepte în măsura puterilor sale, ar fi omul nostru. Dar la el determinarea momentului istoric este defectuoasă, în asta constând, în câmpul teoretic, nebunia sa...

Ce este, în definitiv, don Quijote? Un suflet mare, cheltuindu-se într-o direcție himerică, pentru că nu este capabil, apăsător de prestigiul cărților, să facă o analiză a prezentului. Ce e Sancho? Un om simplu, în stare a urma un exemplu grandios, care însă e purtat pe drumuri nebuloase.»

G. CĂLINESCU, Cervantes

cervantes

Vol. I-IV, lei 20

editura pentru literatura

Ilustrația copertei : *Anca Vasilescu*

miguel
de cervantes saavedra

iscusitul hidalgo don
quiote de la mancha

★ ★ ★

ÎN ROMÂNESTE DE
EDGAR PAPU
TRADUCEREA VERSURILOR ȘI NOTE
DE ION FRUNZETTI

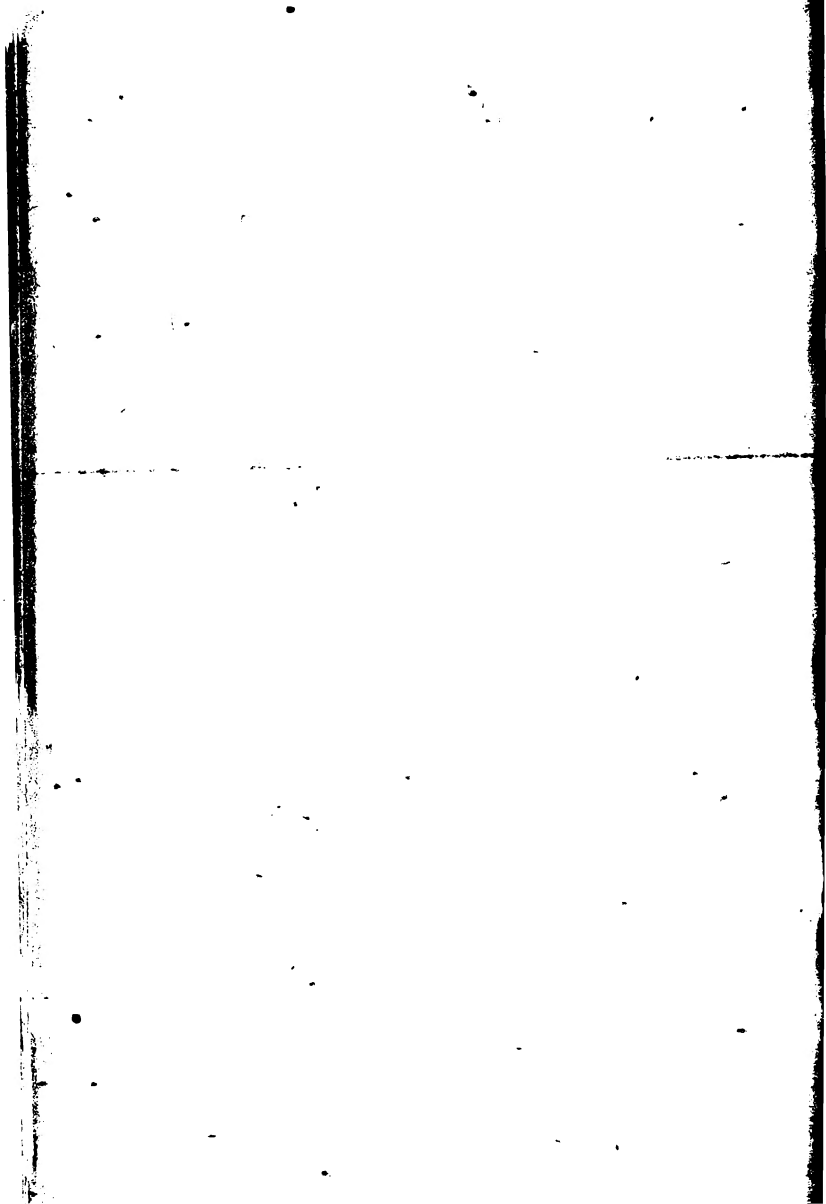
1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PARTEA A DOUA

În românește de
EDGAR PAPU

(CAPITOLELE I—XXXV)

ÎNCHINĂRE CĂTRE CONTELE DE LEMOS¹

Cînd, mai zilele trecute, am trimis înălțimii-voastre comediile mele, comedii tipărite dar încă nereprezentate, am spus, dacă nu mă înșel, că don Quijote își și pusese pintenii ca să vină să sărute miinile înălțimii-voastre ; acum, însă, pot spune nu numai că și-a pus pintenii, ci că a și pornit-o la drum, și dacă e să ajungă la înălțimea-voastră, apai socot că vă voi fi folosit și eu la ceva, fiindcă din toate părțile sînt zorit cu trimiterea lui, pentru a șterge o dată amarul și scîrba cășunate de celălalt don Quijote, care s-a travestit sub numele

¹ În 1615, cînd apărea partea a II-a a lui *Don Quijote*, contele de Lemos, Pedro Fernández de Castro, era vice-regele Neapolului, pe atunci spaniol. Cervantes îi mai dedicase, în 1613, *Nuvelele exemplare*, iar în 1615, citeva luni înainte de terminarea lui *Don Quijote*, volumul de teatru *Opt comedii și opt interludii noi, ne jucate niciodată (Ocho comedias y ocho entremeses nuevos, nunca representados)*. Motivul pentru care partea a doua a cărții o dedică altei persoane, este că ducele de Bejar n-a fost simțitor la politețea pe care i-o făcuse Cervantes și nu i-a răspuns în nici un fel, lipsindu-l de o protecție de care avea mare nevoie în acești 10 ultimi ani ai vieții sale, pururi în conflict cu autoritățile, dintr-un motiv sau din altul.

de „a doua parte“¹ și a cutreierat prin lume ; iar cel ce s-a arătat mai doritor decît toți să-l trimită a fost împăratul Chinei, fiindcă să tot fie o lună de cînd mi-a scris un răvaș în chinezește, în care-mi cerea, sau, mai bine zis, mă ruga din tot sufletul să i-l trimit, fiindcă voia să întemeieze o școală înaltă în care să se învețe graiul castilian, și cartea pe care voia el să se învețe era istoria lui don Quijote : o dată cu acestea, îmi mai spuneam că eu aveam să fiu rectorul unei asemenea școli. L-am întrebat pe aducător dacă nu i-a dat măriia-sa și vreun ajutor pentru mine, spre a putea trăi. Mi-a răspuns că nici gînd de așa ceva.

„Atunci, prietene, i-am răspuns eu, poți să te întorci în China dumitale, la cine te-a trimis, fiindcă n-am eu sănătatea aceea ca să mă aștern la un drum atît de lung ; pe lingă betșugurile de care nu duc lipsă, mai sînt și fără para chioară, și, oricît o fi împăratul de împărat și domnitorul de domnitor, eu îl am la Napoli pe marele conte de Lemos, care, fără atîtea titluri de școli înalte și fără rectorate, mă sprijină, mă ocrotește și se milostivește de mine mai mult decît mi-e cu putință să doresc.“

Cu vorbele acestea m-am despărțit de el, și tot cu ele mă despart și de înălțimea-voastră, ofe-

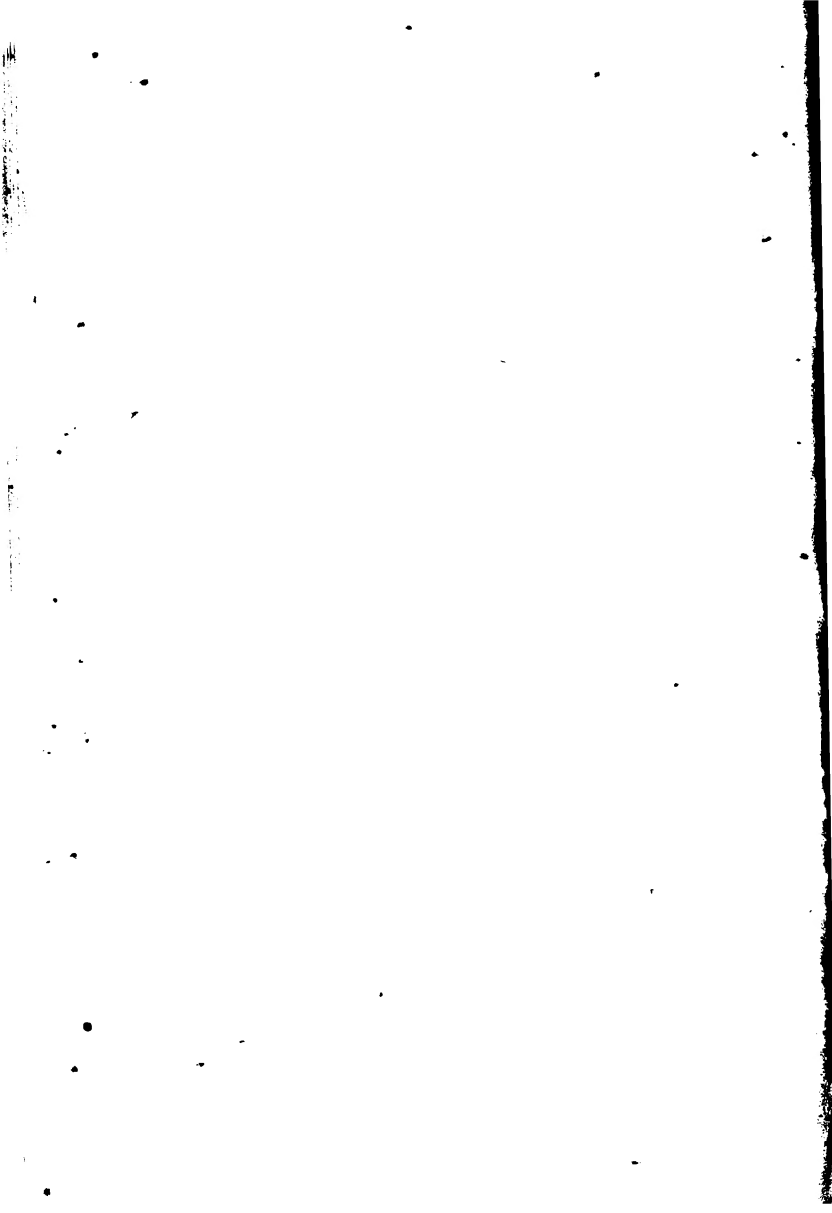
¹ Numele sub care apăruse, în 1614, tipărită la Tarragona, urmarea apocrifă a romanului, semnată Alonso Fernández de Avellaneda, este : *Al doilea volum al iscusitului hidalgo Don Quijote de la Mancha, cuprinzînd cea de a treia plecare, care alcătuiește a cincea parte a aventurilor sale (Segundo tomo del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha, que contiene su tercera salida y es la quinta parte de sus aventuras).*

rindu-vă caznele lui *Persiles* și ale *Sigismundei*¹,
carte pe care voi sfirși-o în patru luni, *Deo vo-*
*lente*²; care carte urmează să fie sau cea mai
proastă sau cea mai bună din cîte s-au alcătuit
în graiul nostru, vreau să spun din cele făcute
pentru trecerea plăcută a timpului: și mai tre-
buie să spun că mă căiesc de-a fi zis „cea mai
proastă“, fiindcă, după părerea prietenilor mei,
e pe cale să ajungă la treapta cea mai înaltă a de-
săvîrșirii. Fiți înălțimea-voastră sănătos, așa cum
doresc eu, fiindcă în curînd *Persiles* vă va săruta
mîinile, iar eu picioarele, ca slugă ce mă aflu a
înălțimii-voastre.

Slugă a înălțimii-voastre,
Miguel de Cervantes Saavedra

¹ *Los trabajos de Persiles y Sigismunda* s-a publicat pos-
tum, în 1617, căci Cervantes n-a mai trăit decît șase luni
de la data cînd scria această dedicație, 31 octombrie 1615.
Don Quijote apăruse, cu a doua parte terminată de tipărit,
după indicația cenzurii de la începutul ediției, încă de la
21 octombrie, așa că autorul a putut-o și reciti imprimată.

² Cu voia lui Dumnezeu (lat.).

PRECUVÎNTARE CĂTRE CITITOR

Vai, Doamne, cu cîtă nerăbdare vei fi așteptînd acuma, cititorule de neam sau de rînd, această precuvîntare, cu gîndul că ai să afli într-însa răzbunări, ocări și batjocuri împotriva ticluitorului celui de-al doilea don Quijote ; vreau să spun de acela care a fost, zice-se, zămislit la Tordesillas și s-a născut la Tarragona. De fapt, însă, n-o să-ți prilejuiesc o asemenea bucurie ; căci dacă jignirile trezesc mînia chiar și în firile cele mai blinde, la mine această regulă trebuie să sufere o excepție. Ai fi vrut, desigur, să-l fac măgar, neghiob sau nerușinat ; dar nici pomeneală de așa ceva ; cum și-a așternut, așa să și doarmă ; să-i fie de bine și de-asta să aibă parte. Ceea ce, totuși, nu mi-a venit la socoteală citindu-l, este că mă face bătrîn și ciung ; ca și cum ar fi fost în puterea mea să țin timpul în loc, sau ca și cum m-aș fi ales cu ciungenia la crîsmă, iar nu în cea mai măreață împrejurare pe care au văzut-o și vremile de-odinioară, și cele de-acuma, și pe care nu cred s-o mai vadă și acelea ce vor să vină. Dacă rănile mele nu strălucesc în ochii celor ce se uită la ele, se bucură cel puțin de prețuirea acelor care știu unde le-am căpătat. Căci oșteanului mai

bine îi şade să rămână mort pe cîmpul de luptă decît să-şi păzească pielea dînd bir cu fugiţii ; şi atît sînt de pătruns de acest adevăr, încît dacă mi s-ar lăsa alegerea şi mi s-ar înlesni să fac ceea ce nu intră în putinţa omului, eu mai bucuros aş vrea să fi fost de faţă la acea măreaţă bătălie decît să mă văd acum cu desăvîrşire nevătămat, fără urmă de rană, dar să nu mă fi aflat într-însa. Rănile de pe faţa şi de pe pieptul oşteanului sînt stele care-i călăuzesc pe ceilalţi spre cerul slavei şi al cinstei şi-i fac să rîvnească o dreaptă laudă ; apoi, ar trebui să se ţină seamă că nu cu părul cărunt se scriu cărţile, ci cu mintea, care, prin trecerea anilor, tot mai coaptă ajunge. Şi asta m-a mai supărat, că mă face pizmătareţ şi mă şi-nvaţă, ca pe-un nerod, ce-i aia pizmă ; căci, pe sfîntul adevăr, din cele două soiuri de pizmă cîte se află pe lume, eu nu cunosc într-adevăr decît pe cea sfîntă, înaltă şi cinstită ; şi fiindcă lucrurile stau aşa cum stau, nu-mi arde mie să caut price cutărui preot, cu atît mai mult cu cît acela mai e pe deasupra şi una din mărimile ¹ Sfîntului Oficiu ; şi dacă îi e într-adevăr gîndul la insul despre care pare să aducă vorba, atunci se înşală amarnic, căci aceleia eu îi cinstesc darul poetic, îi preţuiesc lucrările şi indeletnicirile atît de neobosite şi de virtuozitate ².

¹ În original „*familiar del Santo Oficio*“ : titlu dat inchi-zitorului mai mare peste temniţe.

² Cel ce semnează *Avellaneda* scrie în prologul falsei părţi a doua că Cervantes îl jignise, şi „cu atît mai mult pe cel pe care pe drept cuvînt îl slăvesc şi naţiunile străine, iar poporul nostru îi datorează atît de mult pentru meritul de a fi hrănit, cu atîta cinste şi fecunditate, ani în şir, teatrele Spaniei prin nenumăratele şi uimitoarele lui comedii, cu toată rigoarea artistică pe care-o cere lumea şi cu moralitatea şi vrednicia ce se pot aştepta de la un slujitor [«*ministro*»] al Sfîntului Oficiu“. Cervantes răspunde acestei aluzii transparente la Lope de Vega afirmîndu-şi

Dar ca să spun drept, îi sînt recunoscător acestui domn autor de cărți cînd spune cum că povestirile mele ar fi mai mult satirice decît morale, altminteri, bune ; ele n-ar putea fi, însă, bune, dacă n-ar avea și toate celelalte însușiri.

Vei fi zicînd, poate că sînt din cale-afară de îngăduitor și că mă țin prea strîns în hotarele modestiei mele ; eu știu, însă, că nu-i frumos să-l mai și lovești pe cel urgisit ; și domnul acesta se vede treaba că nu se simte bine de fel de vreme ce nu cutează să pășcască în cîmp deschis și sub tăria cerului, de vreme ce își tăinuiește numele și-și tăgăduiește locul de baștină, ca și cînd s-ar fi făcut vinovat de trădare. Dacă ai ajunge cumva să-l cunoști, atunci să-i spui așa de la mine că nu mă socot jignit, fiindcă știu eu ce sînt ispitele Diavolului, și una dintre cele mai rele este cînd îi vîră cuiva în cap că ar putea să scrie și să tipărească o carte cu care să cîștige tot atîta renume cît și bani și tot atîția bani cît și renume ; și ca o întărire a acestui lucru țin să-i povestesc în felul tău mucalit și plin de duh istorisirea care vine acum :

La Sevilla trăia odinioară un nebun lovit de cea mai hazlie sminteală și de cea mai năzdrăvană încăpăținare care s-a văzut vreodată la vreun scrîntit. Și-a făcut anume o țeavă de trestie ascuțită la capăt, și de cîte ori, pe uliță sau în oricare altă parte, îi cădea pe mîină vreun cîine, îi prindea un picior sub piciorul lui, pe celălalt i-l ridica în sus cu mîna, îi potrivea țeava într-o anumită parte a trupului, cum se pricepea mai bine, apoi îi su-

prețuirea pentru „darul poetic“ al rivalului său ; într-un chip ironic, totuși, el îi admiră „*las obras*“ (care pot fi și „*operele literare*“, și „*faptele*“, și „*la ocupación continua y virtuosa*“ — îndeletnicirea de închizitor).

flă acolo pînă mi ți-l rotunjea ca pe-o minge de puf și, ținîndu-l astfel, îl lovea de vreo două ori cu palma pe burtă și-i da drumul, spunîndu-le celor din jur, care totdeauna erau ciorchine :

„Ce credeți domniile-voastre, că-i o nimica toată să umfli un ciîne ?“

Tot așa vei fi crezînd și domnia-ta că-i o nimica toată să scrii o carte.

Dacă nu i s-o potrivea povestea asta, atunci, dragă cititorule, să i-o spui pe astălaltă, tot cu un nebun și-un ciîne :

La Cordoba trăia un alt nebun, care avea obiceiul să ducă pe cap o bucată de marmură sau vreo altă piatră grea, și numai ce dădea de vreun ciîne care nu se păzea, că se și apropia de bietul dobitoc și, harșt, prăvălea piatra peste el. Ciînele sărea ca ars, și tot scheunînd și chelălăind, nu se mai oprea nici peste trei ulițe. S-a nimerit însă ca printre ciinii asupra cărora se ușura el de povara lui să fie și ciînele unui căciular, la care stăpînu-su ținea foarte. Își aplecă, dară, piatra, îi dete drumul pe capul bietului dobitoc, ciînele lovit începu să urle, iar stăpînu-su îl văzu și-l auzi ; puse atunci mîna pe cotul cu care lua măsurile, sări la nebun, nu-i lăsă un oscior neatins și, la fiecare lovitură pe care i-o căra, îi striga :

„Hoț de ciîne ce ești, să faci tu una ca asta prepelicarului meu ? N-ai văzut, blestematule, că e prepelicar ciînele meu ?“

Și tot zbierîndu-i în urechi cuvîntul „prepelicar“, îi dete nebunului drumul, după ce-l făcu chisăliță. Nebunul, mai dat pe brazdă după întîmplarea asta, se furișă pîn-acasă și nu mai scoase ochii-n lume mai bine de-o lună, după care răstimp se întoarse iarăși cu drăcovenia lui, ducînd cu el o-necărcătură și mai mare. Se duse de-a dreptul unde era

ciinele cu pricina și, uitîndu-se la el cu luare-
aminte, nu mai îndrăzni să prăvălească piatra asu-
pră-i și spuse :

„Asta-i prepelicar, ia seama !“

Ce mai vorbă lungă ? Toți ciinii ce-i ieșeau în
cale, chiar de-ar fi fost ei cotei sau zăvozi, pentru
el tot prepelicari erau, așa că nu-și mai slobozi
niciodată piatra asupra-le. Te pomenești că așa i
se va întîmpla și acestui ticluitor de povești, și
de-acu încolo nu va mai cuteza să prăvale povara
talentului său în cărți, care, fiind proaste, sînt mai
grele și decît stîncă.

Mai spune-i că pe amenințarea lui de a-mi tăia
ciștigul cu cartea ce-a scos-o nu dau o para chioară,
căci, luîndu-mă după vestitul *entremés* al Peren-
dengăi¹, îi răspund și eu : să-mi trăiască Sfatul celor
douăzeci și patru², stăpînul meu, și Domnul fie cu
noi toți³ : trăiască măritul conte de Lemos, a cărui
cunoscută blîndețe și mărinimie creștinească — cu
toate loviturile soartei mele celei vitrege — nu
mă lasă să pier ; și să-mi trăiască și marea milos-
tivire a prealuminatului episcop din Toledo, don
Bernardo de Sandoval y Rojas⁴, chiar și dacă n-ar

¹ Despre interludiul (*entremés*) care avea drept eroină
pe Perendenga, comentatorii nu știu nimic. Textul respectiv
nu ni s-a păstrat.

² Este vorba probabil de Sfatul Guvernatorilor Munici-
pali, care, în orașele din Andaluzia, erau în număr de
douăzeci și patru. S-ar putea, însă, să fie și vreo altă aluzie
obscură.

³ În original „*Cristo con todos*“ care nu e, cum s-ar crede,
o simplă formulă creștină, auzită adesea în biserică de
autor (*Dominus vobiscum* — Domnul cu voi), ci formula
cu care se încheiau cambile în epocă ; deci Cervantes face
aluzie la datoriile lui.

⁴ Don Bernardo de Sandoval y Rojas, arhiepiscop de To-
ledo, cardinal al bisericii romane și inchișitor general al
Spaniei, învățat, cu gust literar, l-a luat pe Cervantes sub

mai fi tiparnițe pe lume, chiar și de s-ar scrie împotriva-mi tot atâtea cărți cîte buchii cuprind stihurile lui *Mingo Revulgo*¹. Acești doi domni suspuși, fără să-i dau de partea mea prin lingușiri sau prin alte soiuri de laude umflate, și numai din bunătatea lor, și-au luat asupra-le să fie mărinimoși cu mine și să mă ocrotească, ceea ce mă și face a mă socoti mai avut și mai fericit decît dacă soarta m-ar fi ridicat în slăvi pe drumul ei cel obișnuit. Săracul poate avea cînte, ticălosul, însă, ba ; sărăcia poate doar să innoreze noblețea, dar nu s-o întunece cu totul ; cum, însă, virtutea de la sine răspîndește lumină, chiar de-ar fi să străbată și prin rupturile și trențele sărăciei, ea se va vedea cîstită de către cugetele cele mari și înalte și, ca atare, va fi ocrotită ; altceva să nu-i mai spui, că nici eu alta nu mai am să-ți spun decît să-ți atrag luarea-aminte că această a doua parte din *Don Quijote*, pe care ți-o înfățișez, este țesută de același meșter ca și partea-ntii și că într-însa voi da cu de-amănuntul știre despre don Quijote pînă-n clipa morții și a înmormîntării lui, spre a nu mai cuteza nimeni să dea noi mărturii despre el, că doar sînt de ajuns și cele vechi ; și este de ajuns ca un om de ispravă să fi dat la lumină aceste nă-

directa sa protecție cînd era hărțuit de oficialitățile mărunte ale Inchiziției.

¹ În original *Coplas de Mingo Revulgo* : satiră politică anonimă la adresa domniei regelui Enrique al IV-lea al Castiliei. Au fost scrise în secolul al XV-lea, în forma alegorică a unui dialog între păstorul Gil Arribato și păstorul Mingo Revulgo, acesta din urmă dînd replici pline de bun-simț și exprimînd mentalitatea populară, combătută de primul (Arribato = ajunsul, cel uroat). Sînt cu totul doar 32 de *coplas* de cîte 9 versuri, adică nu imens de multe, deci Cervantes a fost nevoit să recurgă la „slovele” sau „buchile” (*letras*) din ele ca să dea comparației sale sensul înnumerabilității la care s-a gîndit.

zdrăvăanii pline de haz, fără să-i treacă prin gînd a le mai întoarce încă o dată pe toate fețele ; căci și prea mult despre un lucru — chiar dacă-i bun — îl face să-și piardă prețul, pe cînd, dimpotrivă, vorba puțină, fie ea și despre un lucru prost, tot capătă o oarecare prețuire. Uitasem să-ți spun că-l ai de așteptat pe *Persiles*, căruia tocmai îi pun capăt, precum și partea a doua din *Galatea* ¹.

¹ A doua parte a *Galateii*, dacă va fi fost cu adevărat terminată, n-a mai ajuns la tipar. Dar e posibil ca scriitorul să fi promis și acum o carte încă nescrisă, așa cum făcuse în mai multe rînduri, ideea de a-și termina întîiul roman rămînîndu-i permanent în minte pînă în ultimele zile ale vieții.

CAPITOLUL I

**Despre ceea ce au pățit preotul și bărbierul
cu don Quijote în legătură cu boala acestuia**

Povestește Cide Hamete Benengeli în cea de-a doua parte a acestei istorisiri, acolo unde vorbește despre a treia purcedere la drum a lui don Quijote, că preotul și bărbierul au stat ca la vreo lună de zile fără să-l vadă, ca să nu-i mai improspăteze toate cele petrecute și să-i dea iarăși prilej să și le amintească ; dar asta nu i-a împiedicat să treacă pe la nepoata și pe la chelăreasa lui, dîndu-le pe seamă să aibă de grijă a-l ține cît se poate mai bine și a-i da să mănînce bucate întremătoare și bune de leac pentru bolile de inimă și de creier de unde-i venea lui — dacă stăm și socotim cum se cuvine — toată nenorocirea. Ele răspunseră că așa au și făcut și că vor mai face treaba asta cu multă osîrdie și grijă, fiindcă s-au încredințat că stăpînul casei dădea din cînd în cînd semne că ar fi în toate mințile ; fapt care-i bucură foarte pe cei doi, socotind ei că n-au făcut de loc rău să-l aducă vrăjit acasă în carul cu boi, așa cum s-a povestit în partea întîi a acestei istorisiri, pe cît de măreață pe atît de adevărată, și anume în cel din urmă dintre capitolele ei ; așa că-și puseră-n gînd să se ducă să-l vadă și să se încredințeze la fața locului dacă într-adevăr i se îmbunătățise starea, cu toate că so-

coteau aproape cu neputință una ca asta, și se vorbiră să nu sufle nici un cuvîntel despre cavalerii răătăcitori, ca să ocolească primejdia de a-i pune degetul pe rana atît de proaspătă încă.

Se duseră în cele din urmă să-l vadă și-l găsiră stînd în pat, îmbrăcat într-un pieptar verde de lînă împletită și pe cap cu o scufă roșie toledană ; și era atît de uscat și de sfrijit, de ziceai că-i o momîie, nu alta. Fură primiți de el cum nu se poate mai bine, îl întrebă de sănătate, și el, cu multă chibzuință și în cuvinte alese, le vorbi de dînsul și de cum îi mergea ; cum tăifăsuiau așa laolaltă, veni vorba și de ceea ce lumea numește rațiune de stat și feluri de guvernămînt¹, cu care prilej, mai îndreptînd cutare strîmbătate, mai osîndind-o pe cutare, căutînd ba să îmbunătățească vreo datină, ba să dezgroape alta, fiecare din ei trei se făcea dătător de legi, un nou Licurg al vremilor noastre sau un înflăcărat Solon ; și într-atîta au pus ei țara la cale pe temeieri noi, încît ai fi zis c-au vîrit-o într-un tipar și-au scos-o cu totul alta decît cum o puseseră ; iar don Quijote vorbi cu atîta înțelepciune despre toate lucrurile acestea, încît cei doi care-l puseseră la încercare crezură, fără urmă de îndoială, că era bun sănătos și cu mintea-ntreagă. De față la vorba lor erau și nepoata și chelăreasa, care nu mai pridideau mulțumind lui Dumnezeu că-și văd stăpînul atît de limpede la cap ; dar preotul, schimbîndu-și gîndul de la început, care fusese să nu pomenească nimic de-ale cavaleriei, vru să încerce cu tot dinadinsul dacă tămăduirea lui don Quijote era părelnică sau chiar adevărată, și așa, dintr-una-ntr-alta, aduse vorba despre unele vești venite de pe la curte și, printre altele, spuse că trece drept neîndoioasă vestea

¹ Termeni utilizați de Machiavelli în *Principele*.

cum că Turcul vine cu oaste puternică și că nu se știe ce are de gând și nici unde-o fi să coboare cu atîta puhoi de oameni. Și cu teama asta, care, aproape an de an, ne face să tot punem mîna pe arme, întreaga creștinătate era pe picior de război, iar mîria-sa dase poruncă să se-ntărească țarmurile Neapolelui și ale Siciliei, precum și insula Malta.

La aceasta don Quijote răspunse :

— Măria-sa s-a arătat a fi un războinic foarte înțelept întărindu-și la vreme ținuturile, ca nu cumva să le găsească vrăjmașul nepregătite ; dacă mi-ar cere însă mie povață, eu l-aș îndemna să se folosească de un mijloc de întîmpinare a primejdiei la care cred că-n clipa de față măria-sa nici cu gîndul nu gîndește.

Numai ce-o auzi și pe asta, că preotul își și spuse-n sinea lui : „Aibă-te Domnu-n pază, sărmane don Quijote, fiindcă pare-mi-se că te prăbușești de pe înalta culme a smintelii în adîncă prăpastie a neroziei tale“.

Dar bărbierul, care frămîntase și el în de sine același gînd ca și preotul, îi ceru lui don Quijote să le spună și lor care era povața lui în privința mijlocului de a întîmpina primejdia, povață ce era bine, după cum spunea el, să fie luată-n seamă ; poate c-o fi vreunul din acele sfaturi năstrușnice ce se dau de obicei domnitorilor.

— Al meu, domnule bărbier, spuse don Quijote, nu-i năstrușnic, ci-i chiar strașnic !

— Nu de asta spun, răspunse bărbierul, ci pentru că cele văzute pîn-acum au arătat că toate, sau mai toate povețele ce i se dau măriei-sale sau sînt cu neputință de înfăptuit, fiind lipsite de orice noimă, sau sînt spre paguba regelui și a țării.

— Dar a mea, răspunse don Quijote, nu-i nici cu neputință de îndeplinit, nici fără noimă, ci-i

cea mai ușoară, cea mai potrivită, cea mai la îndemână și cea mai nemeșteșugită din câte au trecut prin cap cuiva.

— Dar văd că te codești să ne-o spui și nouă, don Quijote, spuse preotul.

— N-aș vrea, zise don Quijote, s-o destăinui eu acuma și s-ajungă mâine-poimîine la urechile domnilor sfetnici, ca să tragă altul foloasele și să ia răsplată de pe urma muncii mele.

— Cît mă privește pe mine, spuse bărbierul, iacă, îmi dau cuvîntul, și aici și în fața lui Dumnezeu, că nu voi destăinui cele ce-mi vei spune nici la vii și nici la morți; jurămînt ce l-am învățat din cîntecul bătrînesc despre preotul care, la începutul liturghiei, i-a destăinuit regelui cine era hoțul ce i-a furat cei o sută de dubloni și catîrul cel iute de picior.

— Povești nu știu, spuse don Quijote, dar știu că acest jurămînt e vrednic de crezare, fiindcă mai știu și că domnul bărbier este om de nădejde.

— Și chiar dacă n-ar fi, spuse preotul, mă pun eu chezaș pentru el că de astă dată o să fie mut ca un pește, ca să nu-l pască altfel judecata și osînda.

— Dar pentru domnia-ta cine dă cheazășie, părinte? întrebă don Quijote.

— Chiar îndeletnicirea mea, răspunse preotul, care este aceea de a păstra tainele.

— Ei bine! spuse atunci don Quijote. N-are mărirea-sa decît să adune, prin poruncă obștească, la curtea lui, la o zi hotărîtă, pe toți cavalerii rătăcitori care cutreieră Spania, și chiar dacă n-ar veni decît vreo cinci-șase, nu s-ar găsi, credeți, vreunul din ei care să poată nimici singur toată puterea Turcului? Luați bine seama domniile-voastre și urmăriți-mă. Este oare lucru

atît de nemaiauzit ca un singur cavaler rătăcitor să nimicească o oaste de două sute de mii de oameni, ca și cum ar avea toți laolaltă un singur grumaz sau ar fi făcuți din turtă dulce ? Dacă nu, spuneți-mi : cîte istorisiri nu sînt oare pline de asemenea minunății ? Nu că mă gîndesc la altul — să nu mă mișc de-aici — dar ia să trăiască astăzi vestitul don Belianís, sau vreunul din spița cea fără de număr a lui Amadís de Gaula ? Zic : să trăiască astăzi vreunul din ei și să dea piept cu Turcul, pe legea mea că n-aș vrea să fiu în pie-la lui ! Dar Dumnezeu va avea grijă de poporul său și-i va hărăzi un cavaler rătăcitor care, chiar de n-o fi atît de puternic ca aceia din trecut, nu va fi, totuși mai prejos de ei în curaj ; și Dumnezeu îmi pricepe gîndul ; mai mult, iacă nu spun.

— Vai de mine, strigă atunci nepoata, capul mi-l pun că stăpînul meu vrea să se facă iarăși cavaler rătăcitor !

La care don Quijote spuse :

— Cavaler rătăcitor mi-e scris să mor, și fie că Turcul o coborî sau o sui¹ cînd o pofti el și cu cîtă oaste i-o da mîna, eu mai spun o dată : Dumnezeu îmi pricepe gîndul.

Atunci vorbi bărbierul :

— Rog stăruitor pe domniile-voastre să-mi îngăduiți a povesti o scurtă întîmplare petrecută la Sevilla, care, fiindcă se potrivește aici întocmai, îmi dă ghes inima să v-o spun.

Don Quijote îi dete îngăduința, iar preotul, dimpreună cu ceilalți, se pregăti să-l asculte, și atunci el începu să povestească așa :

¹ În original „Y baje o suba el Turco...” Expresia era „si baja el Turco” : „dacă descinde [de pe corăbii] oastea turcească”. Cervantes adaugă „sau suie” pentru efectul comic al calamburului.

— În casa de nebuni din Sevilla era închis un om pe care neamurile lui l-au adus acolo fiindcă-și pierduse mințile ; învățase dreptul canonic la Osuna¹ ; dar chiar și la Salamanca să-l fi învățat, tot n-ar fi fost, după părerea multora, mai puțin nebun. Acest cărturar, după cîțiva ani de balamuc, a crezut că s-a cumințit și că e-n toate mințile și, stăpînit de închipuirea asta, a scris episcopului, rugîndu-l din tot sufletul și cu dovezi foarte la locul lor să trimită să-l scoată din amarul în care trăia, deoarece, din mila lui Dumnezeu, își recăpătase mintea ; dar că neamurile, pentru a se bucura de partea lui de moștenire, îl țineau acolo și, în ciuda adevărului, voiau ca el să treacă drept nebun pînă la moarte. Episcopul, înduplecat de multele sale scrisori, bine gîndite și cu chibzuință alcătuite, trimise pe un preot de-al său să iscodească la supraveghetorul casei de nebuni dacă era adevărat ceea ce scria cărturarul și totodată să vorbească și cu nebunul însuși, și dacă i s-o părea că-i întreg la minte, să-l scoată de-acolo și să-l lase slobod. Așa și făcu preotul, iar supraveghetorul îi spuse că acel om mai era încă nebun, că deși vorbea de multe ori ca un ins cu scaun la cap, totuși, după un răstimp, începea să bată cîmpii, cu nerozii tot atît de mari și de multe ca și cuvintele sale înțelepte de la început, așa cum se va încredința el singur dacă va încerca să-i vorbească. Preotul vru să facă o încercare și, ducîndu-se la nebun, vorbi cu el mai bine de un ceas, și în tot acest răstimp nebunul nu scoase nici un cuvînt anapoda sau fără noimă ; ba, dimpotrivă, a vorbit cu atîta cumin-

¹ Satirizarea universităților minore, recent înființate, este obișnuită la scriitorii secolului de aur. Cea din Osuna, fondată în 1548 de contele de Urena, este ironizată de Cervantes și în capitolul XLVII al Părții a II-a.

țenie, încît preotul a fost nevoit să creadă că nebunul se tămăduise. Și printre cele ce-i spusese nebunul era și că supraveghetorul se arăta de rea-credință, temîndu-se să nu piardă plocoanele pe care i le dădeau rubedeniile lui, și de aceea tot spunea că mai e încă nebun, avînd numai cînd și cînd mintea limpede, și că cea mai afurisită pacoste în nenorocirea lui era marea lui avere, deoarece, pentru a se înfrupta dintr-însa, vrăjmașii săi se foloseau de viclenie și se îndoiiau de mila cu care l-a învrednicit Domnul nostru, făcîndu-l iarăși, din dobitoc, om ca toți oamenii. Într-un cuvînt, el vorbi în așa fel, că supraveghetorul ieși necinstit, rubedeniile lui hrăpărețe și haine, iar el însuși atît de înțelept, încît preotul își puse-n gînd să-l ducă cu sine, pentru ca episcopul să-l vadă și să pipăie cu mîna lui adevărul în toată tărășenia asta. Cu acest gînd omenos, bunul preot ceru supraveghetorului să poruncească a i se da cărturarului strai-iele cu care intrase acolo ; supraveghetorul îi spuse încă o dată să bage bine de seamă ce face, fiindcă nici vorbă că omul mai era încă nebun. N-au folosit la nimic înștiințările și prevenirile aceluia ca să-l facă pe preot a-și părăsi gîndul de a-l scoate de-acolo ; văzînd, însă, că e poruncă de la episcop, supraveghetorul trebui să asculte ; îl îmbrăcă, dară, pe licențiat cu strai-iele lui, care erau noi și ourățele. Cum se văzu îmbrăcat ca oamenii și scăpat de cămașa lui de nebun, îl rugă stăruitor pe preot să-i îngăduie a se duce să-și ia rămas bun de la tovarășii săi, nebunii. Preotul spuse că vrea și el să-l însoțească, dorind să-i vadă pe nebunii care stăteau închiși acolo. Suiră așadar scările, și laolaltă cu ei, și cîțiva dintre cei ce erau față ; și ducîndu-se licențiatul pînă la o cușcă unde se afla un nebun apucat, care însă în clipa aceea era do-

mol și liniștit, îi spuse : „Frățieoare dragă, vezi dacă ai să-mi dai vreo însărcinare, că plec acasă, fiindcă Dumnezeu, în bunătatea și îndurarea sa cea nemărginită, măcar că nu-s vrednic, s-a milostivit să-mi redea mințile ; acum sînt teafăr și cu judecata deplină, deoarece la Dumnezeu nimic nu-i cu neputință ; fii cu mare nădejde și cu încredere într-însul, fiindcă așa cum m-a ajutat pe mine să mă tămăduiesc, te va schimba și pe dumneata dacă te încrezi în el ; voi avea grijă să-ți trimit ceva de-ale gurii ca să mănînci, orice s-ar întîmpla, căci — află de la mine ca de la unul care a trecut prin asta — eu îmi închipui că toată nebunia noastră vine de la faptul că avem stomacul gol și creierul plin cu aer ; încearcă să prinzi curaj, fiindcă deznădejdea în restriște împuținează sănătatea și grăbește moartea.“ Toate aceste spuse ale cărturarului le auzi un alt nebun, care stătea față în față cu cușca unde era închis apucatul, și, ridicîndu-se de pe rogojina veche pe care se trîntise despuiat, întrebă în gura mare cine-i acela ce pleacă teafăr și cu mintea întreagă. Licențiatul răspunse : „Eu sînt, frățieoare, acela ce pleacă, fiindcă acum nu mai am nevoie să stau aici, pentru care lucru nu știu cum să mulțumesc cerului că s-a arătat atît de îndurător cu mine“. „Ia seama la ce spui, cărturarule, să nu te amăgească Diavolul, răspunse nebunul. Lasă plecarea și rămii liniștit la locul tău, ca să fii scutit de-a te mai înapoia aici.“ „Eu știu că sînt tămăduit, răspunse licențiatul, și n-aș mai avea pentru ce să mă întorc aici ca s-o iau de la capăt.“ „Tu tămăduit ? spuse nebunul ; bine, las', că vedem noi, du-te cu Dumnezeu ; însă îți jur pe Jupiter, a cărui putere o intrupez eu pe pămînt, că numai pentru acest păcat pe care-l săvîrșește astăzi Sevilla, scoțîndu-te din

această casă și socotindu-te zdravăn la minte, o voi trăsni cu o pedeapsă atît de grozavă, de-o să mă țină minte în vecii vecilor, amin ! Nu știi tu oare, sărmane licențiat nătăflet, că-mi stă în putință să fac treaba asta, deoarece, așa cum ți-am mai spus, eu sînt Jupiter Tunătorul, acela ce ține în mîinile lui razele cele pîrjolitoare, cu care pot și obișnuiesc să ameninț și să nimicesc lumea ? Numai cu un singur lucru însă vreau să pedepsesc această cetate nesăbuită, făcînd anume să nu ploaie într-însa și nici în tot ținutul și împrejurimile ei timp de trei ani încheiați, începînd chiar din ziua și din clipa în care am rostit această amenințare. Adică cum ? Tu slobod, teafăr și înțelept, iar eu nebun, bolnav și ferecat ? Mai bine mă spînzur decît să nu dau ploaie !” La strigătele și vorbele nebunului, cei de față erau cu luare-aminte ; dar licențiatul nostru, întorcîndu-se către preot și apucîndu-l de mîini, îi spuse : „Nu-ți mai face gînduri, domnul meu, și nu mai pune la inimă ce-a spus nebunul ăsta, căci dacă el e Jupiter și nu binevoiește să dea ploaie, eu, care sînt Neptun, părintele și zeul apelor, voi face să plouă ori de cîte ori îmi va veni chef și va fi nevoie”. La care preotul răspunse : „Cu toate astea, domnule Neptun, cred că n-ar fi nimerit să-l supărăm pe domnul Jupiter ; rămîi mai bine în casa asta, și altă dată, cînd vom avea mai multă înlesnire și mai multă vreme, ne vom înapoia să te luăm”. Supraveghetorul și cei de față începură să rîdă, iar la risetele lor, preotul nu prea se simți în apele lui ; îl dezbrăcără pe licențiat, care rămase la casa de nebuni, și cu asta s-a sfîrșit și povestea.

— Păi bine, domnule bărbier, spuse don Quijote, asta e povestea de care nu te puteai lipsi s-o povestești, fiindcă s-ar potrivi aici întocmai ?

Vai, domnule bărbier, domnule bărbier, cît de orb e cel ce nu vede prin pînza sitei ! Este oare cu putință ca dumneata să nu știi că asemănările între oameni în ce privește iscusința, vitejia, frumusețea și noblețea sînt totdeauna blestemate și rău primite ? Eu, domnule bărbier, nu sînt Neptun, zeul apelor, și nici nu țin să mă creadă cineva mare deștept cînd nu sînt ; mă străduiesc numai a face lumea să înțeleagă greșeala în care stăruiește, nevrînd să reînvie în sînul ei preafericitele timpuri cînd tagma cavaleriei celei rătăcitoare își înălța flamura ; dar vremea noastră dezmătată nu-i vrednică să se bucure de o binefacere atît de mare ca aceea de care se bucurau anii cei de demult cînd cavalerii rătăcitori credeau de datoria lor și își luau pe umeri sarcina de a apăra împărățiile, de a ocroti fecioarele, de a ajuta pe orfani și pe cei vitregiți, de a-i pedepsi pe cei trufași și de a-i răsplăti pe cei smeriți. Cei mai mulți dintre cavalerii de astăzi au mai mare grijă de damascurile, de brocarturile și de celelalte pînzeturi scumpe cu care se îmbracă decît de zalele cu care se înarmează ; nu mai găsești acum cavaler care să doarmă pe cîmp, supus asprimii cerului, armat cu toate armele sale din creștet pînă-n tălpi ; nu mai are acum cine, fără a-și scoate picioarele din scări, rezemat de lance, singur, să încerce — după cît se spune — a-și ucide somnul, așa cum făceau cavalerii rătăcitori ; nu mai găsești nici unul care, avîntîndu-se din cutare pădure către cutare munte sau pășind pe țărmul sterp și deșert al mării, de cele mai multe ori furtunoasă și răscolită, și aflînd pe apă aproape de țărm o corabie fără visle, fără pînze, fără catarg și fără funii, să se arunce într-însa cu inima vitează, incredințîndu-se neînduratelor valuri ale mării adînci care acu îl ridică spre cer și acu îl coboară către fundul genunii ; iar

el, infruntind pieptiş nebiruita furtună, cînd nici cu gîndul nu gîndeşte, se şi află la trei mii şi mai bine de leghe de locul unde s-a urcat şi, sărind pe pămînt îndepărtat şi necunoscut, i se întîmplă lucruri vrednice de a fi scrise nu pe pergamin, ci în aramă ; dar acuma lenea biruie asupra sirguinţei, trîndăvia asupra muncii, păcatul asupra virtuţii, neobrăzarea asupra vitejiei, flecăreala despre arme asupra faptelor de arme, care au trăit şi au înflorit numai în vîrstele de aur, în vremea cavalerilor răătăcitori. Dacă nu, ia spuneţi-mi : cine-i mai cinstit şi mai viteaz decît vestitul Amadís de Gaula ? Cine-i mai înţelept decît Palmerin de Anglia ? Cine-i mai nobil în purtări şi mai iscusit decît Tirant cel Alb ? Cine-i mai chipeş decît Lisuarte de Grecia ? Cine a dat şi a primit mai multe lovituri de spadă decît don Cirongílio de Tracia ? Cine-i mai neînfricat decît Rodomonte ? Cine-i mai prevădecît Felixmarte de Hircania ? Sau cine-i mai curat la cuget decît Esplandian ? Cine-i mai îndrăzneţ decît don Belianis ? Cine-i mai semeţ decît Perion de Gaula ? Cine-i mai dispreţuitor de primejdii zător decît regele Sobrino ? Cine-i mai cutezător decît Reinaldos ? Cine-i mai nebiruit decît Roldan ? Şi cine-i mai plăcut şi mai curtenitor decît Rugero, din care coboară astăzi ducii de Ferrara, aşa cum spune Turpin în cosmografia lui ? Toţi aceşti cavaleri, şi încă mulţi alţii pe care aş putea să-i numesc, au fost, părinte, cavaleri răătăcitori, mîndrie şi slavă a cavaleriei. Asemenea oameni, sau alţii ca ei, socotesc eu că ne trebuie, căci dacă i-am avea, măria-sa ar fi bine slujit şi s-ar scuti de multă risipă, iar Turcul şi-ar smulge barba de ciudă ; şi mai aflaţi, pe lîngă cele spuse, că eu vreau să rămîn la mine-n casă, căci nu vine nici un preot să mă scoată ; iar dacă Jupiter, cum a spus bărbierul, nu va da ploaie,

eu sînt cel care va face să plouă cînd voi avea chef ; spun asta ca să ştie domnul Barbă-Săpunită că l-am înţeles !

— Vai de mine, seniore don Quijote, făcu bărbierul, n-am mers chiar atît de departe, gîndul meu a fost bun — să nu mă mişc de-aici ! — nu trebuie să te simţi jignit.

— Dacă pot sau nu să mă simt jignit, răspunse don Quijote, asta o ştiu eu mai bine.

La care preotul spuse :

— Eu aproape că n-am scos o vorbă pîn-acum şi n-aş vrea să rămîn cu o frămîntare care să-mi roadă şi să-mi rîciie cugetul, frămîntare căsunată de ceea ce a spus aci don Quijote.

— Părintelui îi este îngăduit şi mai mult decît atîta, răspunse don Quijote, aşa încît poate să-şi dea pe faţă frămîntarea fiindcă nu e bine să umble cu cugetul încărcat.

— Cu această îngăduinţă, răspunse preotul, spun că neliniştea mea stă în neputinţa de a da crezare în vreun chip faptului că toată acea mulţime de cavaleri rătăcitori pe care domnia-ta, seniore don Quijote, i-ai pomenit ar fi trăit aievea şi ar fi fost făpturi în carne şi oase ; ba, dimpotrivă, îmi închipui că totul e ticluire, basm şi minciună, vise povestite de oameni treji, sau, mai bine zis, pe jumătate adormiţi.

— Asta-i o altă greşeală, răspunse don Quijote, în care au căzut mulţi ce nu cred că au trăit asemenea cavaleri pe lume, şi eu de mai multe ori, cu feluriţi oameni şi cu felurite prilejuri, am căutat să scot la lumină adevărului acest eres atît de răspîndit ; uneori nu mi-a izbutit încercarea, alteori, însă, mi-a izbutit, cînd am sprijinit-o pe umerii adevărului ; care adevăr este atît de vădit, încît pot să spun că l-am văzut cu ochii mei

pe Amadís de Gaúla, care era un om înalt la trup, bălan la față, cu o barbă frumoasă, deși neagră, cu căutătura nici blajină, nici aspră, scurt la vorbă, greu de mîniat și iute la împăcare; și așa cum vi l-am înfățișat pe Amadís, aș putea, cred eu, să-i zugrăvesc și să-i înfățișez pe toți cavalerii răătăcitori cîți rătăcesc pe lume o dată cu istorisirile unde-i vorba despre ei; căci, fiind încredințat că au fost întocmai cum spun acele istorisiri, din isprăvile pe care ei le-au săvîrșit și din însușirile pe care le-au avut, li se pot desprinde, cu o bună judecată, trăsăturile, culoarea feței și înălțimea trupului.

— Cum? Seniorele meu don Quijote, întrebă bărbierul, chiar atît de mare socoți să fi fost uriașul Morgante?

— Cînd e vorba de uriași, răspunse don Quijote, sînt păreri felurite dacă au trăit sau nu pe lume; dar *Sfînta Scriptură*, ce nu se poate abate nici cu atîtica de la adevăr, ne arată că au trăit, povestindu-ne istoria cu matahala aceea de Goliat, înalt de șapte coți și jumătate, ceea ce este o înălțime peste fire. De asemenea, în insula Siciliei s-au găsit oase de la picior și de la umăr atît de mari, încît vădesc că purtătorii lor au fost uriași, și încă atît de mari cît niște turnuri din cele înalte; că doară geometria¹ te face să nu mai pui la îndoială acest adevăr. Cu toate astea, n-aș putea să-ți spun cu jurămint ce mărime să

¹ Clemencin este de părere că don Quijote asociază sunetul acestui cuvînt cu „*huesometria*” — măsura oaselor. Dar în alte texte contemporane, ca *Jardín de flores curiosas*, Antonio de Torquemada vorbește de „oasele unui gigant, care, scoțînd prin buna [obișnuita] *geometrie* statura corpului ce derivă din ele [ce li se potrivește], era mai mare de patruzeci de coți”; deci Cervantes spune exact cuvîntul ce se folosea curent pentru noțiunea respectivă.

fi avut Morgante, măcar că nu cred să fi fost prea înalt; mă îndeamnă la această părere faptul de a fi găsit în istorisirea unde se vorbește mai cu seamă despre isprăvile lui că dormea de multe ori sub acoperiș; și deoarece găsea case care să-l adăpostească, e la mintea omului că înălțimea lui nu putea fi peste fire.

— Așa e, spuse preotul, care, avînd chef să-l audă cum înșiră bazaconii atît de mari, îl întrebă cum i se înfățișează chipurile lui Reinaldos de Montalbán și ale lui Roldan, precum și ale celorlalți doisprezece mai-mari ai Franței, deoarece cu toții fuseseră cavaleri rătăcitori.

— Despre Reinaldos, răspunse don Quijote, mă înoumet să spun că era cu fața lată și stacojie, cu ochii jucăuși și cam bulbucați, din caleafară de aprins și de iute la minie, înhăitat cu hoții și cu deșucheții. Despre Roldan sau Roto-lando sau Orlando — căci toate numirile astea i le dau istorisirile — îmi închipui, ba sînt chiar încredințat că era potrivit la stat, lat în spete, cu picioarele cam strîmbe, oacheș la față și cu barba roșcată, păros pe trup, cu înfățișarea amenințătoare, scurt la vorbă, dar foarte cuviincios și binecrescut.

— Păi dacă Roldan n-a fost și el un cavaler mai acătării decît cum spui domnia-ta, răspunse preotul, nu-i de mirare că domnița Angelica cea frumoasă l-a nesocotit și l-a părăsit, ademenită de iscusința, veselia și curtenia tînărului arap, cu tuleiele abia mijite, căruia i s-a dat; și deșteaptă a fost c-a ales mai degrabă blîndețea lui Medoro decît asprimea lui Roldan.

— Părinte, Angelica asta, fi întoarse vorba don Quijote, a fost o fetișcană închipuită, ușuratică și cam cu toane, și a umplut lumea la fel de

mult cu faptele ei nesăbuite ca și cu faima frumuseții ei. A nesocotit mii de cavaleri, mii de viteji și mii de înțelepți și s-a mulțumit cu un copil de casă cu caș la gură, fără altă avere și fără alt renume decât acela de a fi păstrat credință prietenului său. Marele cîntăreț al frumuseții ei, vestitul Ariosto, fiindcă nu s-a mai încumetat sau n-a mai voit să cînte ceea ce i s-a mai întîmplat acestei domnițe după căderea ei rușinoasă — cred că n-or fi fost lucruri prea curate la mijloc — n-a mai vorbit de ea de-acolo de unde spune :

Și cum de la Catay primise sceptru,

Cînta-va poate altul cu mai măiestru plectru.¹

Și nu încape îndoială că asta a fost ca o prorocie, fiindcă poeții se mai numesc și *vates*, ceea ce înseamnă ghicitori. Acest adevăr se vedește limpede, deoarece, după aceea, un vestit poet andaluz² i-a jelit și i-a cîntat lacrimile, iar un alt poet vestit și neîntrecut, de astă dată castilian³, i-a cîntat frumusețea.

— Ia spune-mi, seniore don Quijote, întrebă atunci bărbierul, printre atîția poeți care au

¹ Ultimele două versuri ale stânței a 16-a din Cîntul XXX de Ariosto ; prin ultimul vers, de altfel, citat în italiană, Cervantes și-a încheiat Partea întâi a lui *Don Quijote* „*Forse altri cantera con miglior plecttro*” indică , acolo, că autorul nu mai avea de gînd să scrie urmarea.

² *Luis Barahona de Soto*, de care se vorbește în capitolul al VI-lea al Părții I.

³ Poetul castilian „vestit și neîntrecut” este Lope de Vega, care a publicat la Sevilla în 1602 un poem intitulat *La hermosura de Angelica* (*Frumusețea Angelicăi*). „*Famoso y unico*”, epitele folosite de Cervantes sînt categoric ironice, pentru că le repetă pe cele folosite de însuși Lope spre a se califica pe sine, fără prea multă modestie — „*unicus aut peregrinus*” — în chip emblematic, la începutul unora din operele sale.

lăudat-o pe domnița Angelica, nu s-a găsit nici unul să alcătuiască și vreo satiră împotriva ei ?

— Sînt încredințat, răspunse don Quijote, că dacă Sacripante¹ sau Roldan ar fi fost poeți, mi-ar fi săpunit-o bine pe dumneaei, căci stă în firea poezilor neluați în seamă și neîngăduiți de frumoasele lor — adevărate sau închipuite — să se răzbune prin satire și epigrame împotriva acelor pe care și le-au ales drept stăpîne ale gîndurilor : răzbunare desigur nevrednică de un cuget mărinos ; dar pînă azi nu mi-a ajuns încă la ureche vreun vers vestejitor împotriva domniței Angelica, cea care a adus atîta tulburare pe lume.

— Minune ! spuse preotul.

Și în clipa aceea auziră cum chelăreasa și nepoata, care lăsaseră baltă flecăreala, țipau în gura mare în curte, și ieșiră cu toții să vadă ce-i cu hărmălaia aceea.

CAPITOLUL II

Care vorbește de nemaiauzita gîlceavă a lui Sancho Panza cu nepoata și cu chelăreasa lui don Quijote, dimpreună cu alte întîmplări hazlii

Povestea spune că strigătele auzite de don Quijote, de preot și de bărbier erau ale nepoatei și ale chelăresei, care țipau la Sancho Panza, în

¹ Aluzie din nou la Lope de Vega, autor al unor „epistole satirice la adresa unor actori“ („*libelos contra unos comicos*“), pentru care a trebuit să apară și în fața tribunalului. Mobilul injuriilor aduse de „unicul și faimosul“ poet stătea, pe cît se pare, în faptul că-l disprețuise o actriță, cu numele chiar de Angelica. Ipoteza aceasta rămîne, însă, puțin plauzibilă, fiindcă actrița în discuție a fost, probabil, celebra Elena Osorio.

timp ce el se lupta să intre spre a-l vedea pe don Quijote, iar ele îi ațineau calea la ușă :

— Ce caută haimanaua asta la noi în casă ? Mai vezi-ți și de casa ta, omule, că tu, și nu altul, ești acela care-l scoate din minți pe stăpînul meu, îl proteste cu vorba și-l face să bată coclaurii.

La care Sancho răspunse :

— Zgripturoaică de chelăreasă, cel prostit cu vorba și scos din minți și purtat pe coclauri sînt eu, iar nu stăpîn-tu ! El m-a tîrît prin lume-n lung și-n lat, și tot voi vă treziți cu gura mare ca proasta-n horă ! Cu șoșele, cu momele, m-a scos frumușel de la mine din casă, făgăduindu-mi o insulă, pe care și acum o mai aștept încă.

— Arde-te-ar focu cu insulele tale, afurisitule, răspunse nepoata. Și ce-s ale insule ? N-or fi ceva de mestecat în fălci, mîncăule, hulpavule ce ești ?

— Asta nu se mănîncă, răspunse Sancho, ci se stăpînește și se conduce mai abitir decît patru cetăți și decît patru dregătorii de curte.

— Fie și așa, spuse chelăreasa, dar tot n-ai să intri, sac de răutăți și burduf de blestemății ce ești ! Du-te de-ți stăpînește casa și-ți lucrează ogorul și nu-i mai tot da zor cu insulele și cu istoriile tale.

Preotului și bărbierului le veni un chef grozav să asculte la vorba celor trei ; dar don Quijote, temîndu-se să nu-și desfunde Sancho sacul cu neghiobii necuviincioase și să nu aducă vorba de unele lucruri care i-ar atinge cîntea, îl chemă și făcu semn celor două femei să tacă din gură și să-l lase să intre. Sancho intră, iar preotul și bărbierul se despărțiră de don Quijote, de a cărui tămăduire începură să deznădăjduiască, văzînd cît

de înrădăcinat era în nălucirile lui și cît de cufundat era în nerozia blestematei aceleia de cavalerii rătăcitoare ; și spuse atunci preotul către bărbier :

— Ai să vezi, cumetre, că tocmai cînd ne așteptăm mai puțin, hidalgul nostru o să plece iarăși să bată drumurile.

— De asta nici nu mă îndoiesc, răspunse bărbierul, căci nu mă mir atît de sminteala cavalerului, cît de prostia scutierului, care-i atît de încredințat de povestea cu insula, încît îmi vine să cred că nu i-ar scoate-o din cap toate dezamăgirile de pe lume.

— Cumîntească-i Domnul, spuse preotul, iar noi să stăm la pîndă și să vedem ce-o să mai iasă din toată împletirea de scrînteli a unui astfel de cavaler și a unui astfel de scutier, care parc-au fost făcuți din același aluat, căci nebunia stăpînului fără de nerozia slugii n-ar face două parale.

— Așa-i, spuse bărbierul, și ce n-aș da eu să știu ce-or fi vorbind ei acum împreună.

— N-ai grijă, răspunse preotul, că nepoata sau chelăreasa au să ne povestească la urmă, că nu sînt ele din acelea care se sfiesc să asculte la ușă.

Intr-acestea, don Quijote se închise cu Sancho în odaia lui, și, fiind singuri îi zise :

— Îmi pare nespus de rău, Sancho, că ai spus și încă mai spui că te-am scos din bordeiul tău, cînd știi bine că nici eu n-am rămas acasă. Împreună am purces, împreună am mers și împreună am bătut cărările ; am împărțit amîndoi același noroc și aceeași soartă ; iar dacă ai fost și tu dat în târbacă o dată, apoi eu am fost ciomăgit de o sută de ori ; cu atîta doar m-am ales mai mult decît tine.

— Păi așa și trebuia să se întîmple, căci, după cum spui chiar luminăția-ta, năpastele sînt mai legate de cavalerii rătăcitori decît de scutierii lor.

— Ba te înșeli, Sancho; doar e și vorba: *quando caput dolet*¹ etc., etc.

— Nu pricep altă limbă decît pe-a mea, răspunse Sancho.

— Vreau să spun, îi luă vorba don Quijote, că atunci cînd te doare capul, te dor și toate celelalte mădulare; tot așa și eu, fiind domnul și stăpînul tău, îți sînt și cap, iar tu mi-ești mădular, fiindcă ești numai sluga mea; și de aceea răul care mă atinge sau m-ar atinge pe mine trebuie să te doară și pe tine, iar răul tău, pe mine.

— Așa o fi, spuse Sancho, dar cînd pe mine mă azvîrleau în aer cu cerga, ca pe un mădular ce eram, capul meu stătea dincolo de gard, uitîndu-se la mine cum zburam în văzduh, fără să simtă nici o durere, și dacă mădularele sînt datoare să simtă durerea capului, apăi atunci și capul este dator să simtă durerea lor.

— Nu cumva vrei să spui, Sancho, răspunse don Quijote, că pe mine nu mă durea cînd tu erai azvîrlit în văzduh? Dacă spui asta, te rog să n-o mai spui și nici s-o mai gîndești, căci mai multă durere simțeam eu atunci în cuget decît tu în trup. Dar, pînă una-alta, să lăsăm asta deoparte, c-o să avem timp destul s-o cîntărim și s-o lămurim; ia spune-mi mai bine, dragă Sancho, cam ce se vorbește despre mine prin partea locului, cum mă vede poporul, cum mă

¹ Proverbul latin: „*Quando caput dolet, caetera membra dolent*“ („Cînd te doare capul, te dor și celelalte mădulare“) avea în vechime un **sens metaforic**, pe care don Quijote îl tălmăcește mai jos.

văd hidalgii și cum cavalerii? Ce părere au despre vitejia mea? Ce gîndesc despre isprăvile mele? Și ce spun despre purtările mele alese? Ce se vorbește despre hotărîrea ce-am luat-o de a reînvia și a aduce iarăși pe lume uitata tagmă a cavalerilor? Vreau, în sfîrșit, Sancho, să-mi spui ce-a ajuns din toate astea la urechile tale; și să-mi spui tot, fără să mai adaugi ceva bun de la tine sau să scoți ceea ce-i rău; căci vasalii cei credincioși trebuie să-i spună seniorului numai adevărul adevărat, fără ca linguşirea să-l umfle sau cine știe ce alte socoteli mărunte să-l scadă; și țin să mai știi, dragă Sancho, că dacă la urechile stăpînitorilor ar ajunge adevărul curat, fără veșmîntul minciunii, atunci alte vremuri am trăi noi acum, iar cele de demult ar fi mai curînd ele socotite de fier decît ale noastre, care, de s-ar petrece astfel lucrurile, ar fi de aur. Te previn, Sancho, de toate acestea pentru ca să aduci la urechile mele, cu chibzuință și cu gînd bun, ceea ce știi din ce te-am întreat.

— Bucuros ți-oi face pe voie, răspunse Sancho, dar numai dacă-mi făgăduiești că n-o să te superi de cele ce-oi spune, o dată ce ții să-ți spun verde, fără să mai îmbrac vorbele cu alte veșmînte decît cele cu care au ajuns la cunoștința mea.

— Nu mă supăr nicidecum, răspunse don Quijote; poți să vorbești slobod, Sancho, și fără nici un înconjur.

— Păi, în primul rînd, făcu Sancho, poporul te ia pe luminăția-ta drept un foarte mare smîntit, iar pe mine drept un tot atît de mare zăpăcit. Hidalgii spun că, neținîndu-te luminăția-ta la treapta de hidalg, ți-ai trîntit un don înainte și, neavînd mai mult de patru butuci de vie și doi

stînjeni de pămînt, ți-ai pus o zdreanță în față și una în spate și te-apuci să faci pe cavalerul. Cavalerii spun că n-ar trebui să se măsoare hidalgi cu ei, mai cu seamă acei hidalgi de grajd, care-și înnegresc cu funingine încălțămîntea și-și cos cu mătase verde rupturile la ciorapii negri.

— Asta n-are de-a face cu mine, spuse don Quijote, fiindcă eu umblu totdeauna bine îmbrăcat și niciodată peticit; rupt. s-ar putea să fiu, însă rupturile mele se datoresc mai mult armelor decît timpului.

— În ceea ce privește vitejia, purtările alese, isprăvile și hotărîrea pe care ai luat-o, urmă Sancho, sînt mai multe păreri. Unii spun: „Nebun, dar cu haz“; alții spun: „Viteaz, însă nenorocos“; alții: „Ales în purtări, însă nesăbuit“; și de aici se pornesc să depene atîtea lucruri, încît nici luminății-tale, nici mie nu ne mai rămîne nici un fir de păr neatins.

— Ascultă, Sancho, acolo unde virtutea se ridică la o treaptă înaltă, ea este prigonită; puțin sau poate chiar nici unul dintre bărbații vestiți din trecut n-au fost cruțați de cleветirile gurilor rele. Iuliu Cezar, conducător inimos, înțelept și viteaz cum nu se mai poate, a trecut drept un om ambițios și nu de o prea mare curățenie, atît în îmbrăcămîntea, cît și în apucăturile lui. Alexandru, pe care isprăvile sale l-au făcut să cîștige porecla de cel Mare, se spune că ar fi avut unele aplecări către beție. Despre Hercule, cel care — după cîte se povestește — a săvîrșit atîtea munci, se spune c-a fost muieratic și molliu. Despre don Galaor, fratele lui Amadis de Gaula, umblă vorba c-a fost din cale-afară de arțăgos, iar despre frate-său se spune că a fost fățarnic. Așa încît, dragă Sancho, pe lîngă atîtea cleветiri îm-

potriva celor buni, pot trece și cele îndreptate împotrivă-mi, nefiind mai mari decit cele pe care le-am pomenit.

— Tocmai aci e clenciul, fir-ar să fie de treabă ! spuse Sancho.

— Dar ce ? Mai e ceva ? întrebă don Quijote.

— Abia acum vine grosul ; cele de pînă acuma sînt doar floare la ureche, dar dacă luminăția-ta vrei să știi toate cîte ți le pun în spinare clevetirile, pot să-ți aduc îndată pe unul care să ți le spună de-a fir-a-păr, fiindcă astă-noapte a sosit fiul lui Bartolomeo Carrasco, cel care a învățat la Salamanca și a ajuns bacalaureat. Și cînd m-am dus să-i spun bun venit, ne-a înștiințat că a și început să umble prin cărți povestea luminăției-tale, cu numele de *Iscusitul hidalgo don Quijote de La Mancha* ; și spune că mă pomeneste și pe mine într-însa, cu numele meu cel adevărat de Sancho Panza, și mai pomeneste și de domnița Dulcinea din Toboso, laolaltă cu alte întîmplări prin care am trecut numai noi doi, așa că m-am crucit de mirare cum de-a putut să le știe povestitorul care le-a scris.

— Te încredințez, Sancho, spuse don Quijote, că cel ce-a ticluit povestea noastră trebuie să fie vreun vrăjitor dibaci, fiindcă unor oameni ca aceștia nu le rămîne ascuns nimic din cele ce vor să scrie.

— Și încă ce dibaci și ce vrăjitor, spuse Sancho, deoarece — după cum spune Samsón Carrasco, fiindcă așa-i zice celui despre care ți-am vorbit — pe ticluitoarul poveștii îl cheamă Cide Hamete Berengena.

— Numele acesta e arăpesc, răspunse don Quijote.

— Așa o fi, răspunse Sancho, fiindcă, după câte am auzit, cei mai mulți arapi sînt morți după pătlăgele vinete¹.

— Cred că te înșeli, Sancho, grăi don Quijote, cu privire la porecla acestui Cide, care în arăpește înseamnă domn.

— Tot ce se poate, făcu Sancho, dar dacă luminăția-ta ai chef să ți-l aduc pe bacalaureat aici, vin cu el cît ai zice pîs !

— Mare bucurie mi-ai face, dragă Sancho, spuse don Quijote, că mi-ai răscolit grozav dorința de-a afla mai multe cu tot ce mi-ai spus, și n-aș mai avea liniște pînă ce n-aș ști povestea asta cu de-amăruntul.

— Atunci mă duc după el, răspunse Sancho.

Și părăsindu-și stăpînul, se duse să-l caute pe bacalaureatul cu care nu după mult se întoarse, și între ei trei se porni o vorbire dintre cele mai hazlii.

CAPITOLUL III

Despre vorbirea cea hazlie care s-a ținut între
don Quijote, Sancho Panza și bacalaureatul
Samsón Carrasco

Cu totul îngîndurat rămase don Quijote să-l aștepte pe bacalaureatul Carrasco, de la care trăgea nădejdea să audă știri despre sine însuși, puse în cărți, așa cum spusese Sancho, și nu

¹ *Berengena* — pătlăgea vinătă, în loc de *Berengeli* — fiul cerbului, adică Cervantes. Vezi nota 1 de la p. 114, vol. I.

putea să-i între-n cap cum de a luat ființă o asemenea poveste, că doar nici nu se uscase încă pe tăișul spadei lui sîngele vrăjmașilor pe care îi ucisese, și ajunseseră la tiparniță înaltele sale isprăvi cavaleresti. Cu toate acestea, își închipuia că vreun înțelept, fie el prieten, fie vrăjmaș, prin meșteșugul vrăjitor, le-o fi dat la tipar ; dacă era prieten, pentru a le umfla și a le înălța deasupra celor mai vestite fapte săvîrșite vreodată de un cavaler rătăcitor ; dacă era vrăjmaș, pentru a le scădea și a le cobori sub cele mai josnice fapte care au fost vreodată scrise despre vreun josnic scutier ; deși — își zicea el — isprăvi de-ale scutierilor nu s-au scris niciodată ; și dacă-i adevărat că se află scrisă o asemenea poveste, fiind vorba într-însa de un cavaler rătăcitor, nu poate fi altfel decît plină de vorbe mari și înălțătoare, strălucită, măreață și adevărată.

Cu asta se mai mîngîie el întrucîtva ; dar se îngrijoră iarăși, gîndindu-se că autorul ei era arap, după cum îl arată numele de Cide, și de la arapi nu te poți aștepta la vreun adevăr, deoarece toți sînt mincinoși, înșelători și palavragii.¹ Se temea ca nu cumva să vorbească de iubirea sa într-un fel deșucheat, ceea ce ar atinge și ar vătăma cinstea doamnei sale Dulcinea din Toboso ; dorea ca autorul să fi arătat credința și cuviința pe care totdeauna don Quijote le păstrase față de ea, nescotînd crăiese, împărătese și domnițe de toate soiurile și ținîndu-și în frîu pornirile firii ; și așa, frămîntat și fărîmat de aceste gînduri și de multe altele la fel, îl găsiră Sancho și Carrasco, pe care don Quijote îl primi cît se

¹ Opinia aceasta despre mauri apare în Secolul de Aur nu numai la scriitori (Cervantes, Espinel, Aleman), ci și la istorici.

poate de prietenos. Bacalaureatul, măcar că-l zicea Samsón, nu prea era arătos la trup, dar era în schimb mare pehlivan, gălbejit la față, însă isteț, nevoie mare ; să fi avut pînă la 24 de ani, cu fața rotundă, nasul turtit și gura mare, toate acestea fiind semne că era ghiduș din fire, hitru și mucalit, cum se și arată de îndată ce-l văzu pe don Quijote, în fața căruia, plecînd genunchiul, spuse :

— Dă-mi, luminăția-ta, mina, seniore don Quijote, căci, pe veșmintul sfintului Petru pe care-l port, măcar că n-am urcat alte trepte decît primele patru¹, spun că luminăția-ta ești unul dintre cei mai vestiți cavaleri rătăcitori pe care i-a avut și-i va mai avea vreodată întreg întinsul pămîntului ! Slăvit fie Cide Hamete Benengeli, care a lăsat scrisă povestea mărețelor tale fapte, și de două ori slăvit fie învățatul care a avut grijă să o tălmăcească din arăpește în graiul nostru castilian, pentru obșteasca desfătare a oamenilor.

Don Quijote îl ridică de jos și-i spuse :

— Așadar, e adevărat că s-a scris povestea mea și c-a fost arap și înțelept cel ce-a alcătuit-o ?

— Este atît de adevărat, domnule, spuse Samsón, încît pot să te încredințez că pînă-n ziua de azi au fost tipărite mai bine de douăsprezece mii de cărți cu povestea asta ; dacă nu mă crezi, întreabă în Portugalia, la Barcelona și la Valencia, unde cartea s-a tipărit. Și mai umblă zvonul că ea s-ar tipări și la Anvers, iar eu știu dinainte că nu va fi nici un neam care să n-o cunoască și nici un grai în care ea să nu fie tălmăcită.

¹ Primele patru trepte (*órdenes*) erau cele numite *menores* (minore), adică gradele *ostiar* (păstrător al cuminecăturii), *lector* (cetitoriu), *exorcist* (predicator) și *acolit*.

— Unul dintre lucrurile care pot da mulțumire unui om virtuos și strălucit, spuse la aceste cuvinte don Quijote, este să se vadă, în viață fiind, cum trece cu bună faimă din grai în grai într-o lucrare tipărită ; am spus „cu bună faimă“ fiindcă, altfel, nici un fel de moarte nu i-ar fi atît de rea.

— Dacă-i vorba de bună faimă și de renume bun, spuse bacalaureatul, luminăția-ta ești singurul care-i întrece pe toți cavalerii rătăcitori, pentru că atît arapul, pe limba lui, cît și creștinul, pe-a lui, au avut grijă să zugrăvească aidoma vitejia luminăției-tale, curajul în înfruntarea primejdiilor, răbdarea la strîmtoare și nepăsarea cu care înduri atît restriștile, cît și rănile, cuviința și înfrînarea în dragostea atît de platonice dintre luminăția-ta și stăpîna noastră, doamna Dulcinea din Toboso.

— Niciodată, spuse atunci Sancho Panza, n-am auzit ca stăpînei mele Dulcinea să i se zică doamnă, ci numai domnița Dulcinea din Toboso ; în treaba asta povestea a cam încurcat-o.

— Asta-i o obiecție neînsemnată, răspunse Carrasco.

— Da, nici vorbă, zise don Quijote ; dar ia spune-mi, domnule bacalaureat, pe care dintre isprăvile mele se pune mai multă greutate în această poveste ?

— Apăi cînd e vorba de așa ceva, răspunse bacalaureatul, părerile sînt împărțite, așa cum împărțite sînt și gusturile : unii rămîn la înțimplarea cu morile de vînt, pe care luminăția-tale-ai luat drept căpcăuni și uriași ; alții, la înțimplarea cu pivele ; iarăși alții, la zugrăvirea celor două oști, care apoi s-au vădit a fi două turme de oi ; unuia îi place mai mult povestea

cu mortul, pe care îl duceau să-l înmormînteze la Segovia; altul spune că mai presus de toate este aceea cu slobozirea osîndiților; un altul, iarăși, că nici una nu-i ca aceea cu cei doi uriași și ca aceea cu lupta împotriva viteazului viscain.

— Ia spune-mi, domnule bacalaureat, zise atunci Sancho, intră aici și întîmplarea cu yan-ghezii, cînd lui Rocinante al nostru i s-a făcut de blestemății?

— Nimic nu i-a rămas în călimară celui înțelept, răspunse Samsón; spune tot, de toate pomeneste, pînă și de întîmplarea cu tumele pe care le-a făcut bunul Sancho în cergă.

— Nu în cergă am făcut eu tumele, răspunse Sancho. În aer le-am făcut, și încă mai multe decît aș fi vrut.

— După cît socot eu, spuse don Quijote, nu se află istorie pe lume care să n-aibă și părțile ei bune și cele rele, mai cu seamă cînd e vorba de istorii cavallerești, care niciodată nu pot fi pline numai cu întîmplări norocoase.

— Cu toate astea, răspunse bacalaureatul, unii care au citit povestirea spun că le-ar fi plăcut mai mult dacă ticluitoarii ei ar fi uitat să pună într-însa nenumăratele ciomăgeli pe care a trebuit seniorele don Quijote să le înghită, în felurile ciocniri ce le-a avut.

— Așa cerea adevărul celor întîmplate, spuse Sancho.

— Dacă ar fi judecat totuși după dreptate, le-ar fi putut trece pe toate astea sub tăcere, spuse don Quijote, fiindcă faptele care nici nu schimbă, nici nu clintesc adevărul istoric nu mai trebuie scrise dacă ele ating bunul renume al celui despre care se povestește. Nici nu mai încapă îndoială că Eneas n-a fost chiar atît de cucernic cum

îl zugrăvește Vergiliu, și nici Ulise chiar atât de prevăzător cum îl înfățișează Homer.

— Așa e, răspunse Samsón; dar una este să scrii ca poet, și alta să scrii ca istoric; poetul poate să cînte sau să povestească lucrurile nu cum au fost, ci cum ar fi trebuit ele să fie, pe cînd istoricul trebuie să le înfățișeze nu cum ar fi trebuit să fie, ci așa cum au fost, fără să mai adauge sau să scadă nimic din ce-i adevărat.

— Dar dacă domnul ăsta arap umblă să spună adevărul și numai adevărul, spuse Sancho, nici vorbă că printre ciomăgelile primite de stăpînul meu se găsesc și cele primite de mine, fiindcă de cîte ori lui i-au măsurat spinarea, mie mi-au măsurat întreg trupul; și nici nu-i de mirare, fiindcă după cum însuși stăpînul meu spune, la dîrerea capului trebuie să ia parte toate mădu-larele.

— Mare diavol mai ești tu, Sancho! răspunse don Quijote. Pe legea mea că nu-ți lipsește ținerea de minte, atunci cînd vrei s-o ai!

— Chiar dac-aș vrea să uit papara pe care mi-au tras-o, spuse Sancho, tot n-ar putea s-o uite vîntăile ce-mi stau și acum proaspete pe spinare.

— Mai tacă-ți gura, Sancho, spuse don Quijote, și nu-l mai întrerupe pe domnul bacalaureat, pe care-l rog din suflet să-i dea drumul mai departe și să-mi spună ce se zice despre mine în istoria cu pricina.

— Și despre mine, spuse Sancho, fiindcă zice că și eu sînt unul dintre presonajele ei de seamă.

— Personaje, iar nu presonaje, dragă Sancho, spuse Samsón.

— Altul care stă să-mi drămuiască orice vorbă ! Dacă o luăm așa, apai nu mai sfîrșim nici în ziua de apoi !

— Să mă bată Dumnezeu, Sancho, răspunse balaureatul, dacă nu ești al doilea personaj din povestire, și dacă nu sînt unii căroră mai mult le merge la inimă să te audă grăind pe tine decît chiar pe acela despre care se vorbește cel mai mult într-însa ; mai sînt și unii, ce-i drept, care spun că ai fost din cale-afară de lesne crezător, gîndind că ar putea fi adevărată vorba cu stăpînirea acelei insule făgăduite de seniorele don Quijote, care-i aci de față.

— Că doar n-au intrat zilele în sac, spuse don Quijote, și cu cît vei înainta în vîrstă, o dată cu încercările ce ți le dau anii, vei fi în aceeași măsură mai pregătît și mai destoinic decît acuma s-o stăpînești.

— Pe Dumnezeuul meu, stăpîne, insula pe care nu sînt în stare s-o stăpînesc la anii mei de-acum n-oî stăpîni-o eu nici la vîrsta lui Matusalem ; ce-i prost e că insula cu pricina se află dracu știe pe unde, și nu că n-aș avea eu minte destulă s-o stăpînesc.

— Ai încredere-n Dumnezeu, Sancho, că totul va ieși bine la socoteală, poate chiar mai bine decît gîndești, căci o frunză nu se mișcă în copac fără voia lui Dumnezeu.

— Asta așa e, spuse Samsón, că dacă o vrea Dumnezeu, nu o insulă, ci o mie de insule va să aibă Sancho de stăpînit.

— Am văzut eu pe-aci stăpînitori, spuse Sancho, care, după cît mă taie pe mine capul, nu-mi ajung nici pînă la carîmbii încălțărilor, și, cu toate astea, li se spune „măria-ta“ și mănîncă din talere de argint.

— Aceștia nu-s stăpînitori de insule, răspunse Samsón, ci de alte ținuturi mai ușor de condus, pentru că stăpînitorii de insule trebuie să știe măcar ceva gramatică.

— Cînd e vorba de gram, o mai scot eu la capăt, dar cu Atica n-o să mă pot descurca pînă-i lumea, fiindcă nici nu știu ce-i aia ! Dar lăsînd povestea cu stăpînirea în grija lui Dumnezeu, care m-o pune acolo unde-i mai mare nevoie de mine, spun, domnule bacalaureat Samsón Carrasco, că nici nu-ți închipui cît aș vrea ca acela ce-a scris cartea să fi vorbit în așa fel încît de lucrurile povestite despre mine să nu-ți fie lehamite ; căci, pe legea mea de scutier de treabă, dacă a spus despre mine lucruri potrivnice cinstei mele de creștin din moși-strămoși, așa cum și sînt, am să fac un tîmbălău de să mă audă și surzii !

— Asta ar fi să faci minuni, răspunse Samsón.

— Minuni sau neminuni, fiecare să ia seama cum vorbește și cum scrie despre oameni, și să nu trîntească pe hîrtie hodoronc-tronc cel dintîi lucrului ce-i trăsnește prin minte !

— Una din scăderile acestei istorii este că titluitorul ei a înădădit într-însa o povestire zisă *Curiosul nestăpînit*, ceea ce e o greșeală, nu fiindcă povestirea ar fi proastă sau prost povestită, ci fiindcă n-are ce căuta acolo, neavînd nici în clin, nici în mînece cu istoria luminăției-sale, seniore don Quijote.

— Pun prinsoare, mai spuse Sancho, că nepriocopsitul acela a amestecat totul talmeș-balmeș.

— Acum văd și eu, zise don Quijote, că povestitorul n-a fost cituși de puțin un înțelept, ci vreun flecar nepriceput, care, pe bijbiite și fără de nici o rînduială, s-a așternut să scrie ce-o ieși să iasă, așa cum făcea Orbaneja, pictorul din Ubeda,

pe care dacă-l întrebai ce zugrăvește, răspundea : „Ce-o vrea să iasă“ ; cîteodată picta un cocoș în așa hal și atît de prost brodit, încît era nevoie să scrie alături cu slove gotice¹ „Acesta-i un cocoș“ ; și așa o fi treaba și cu povestea mea, care o să aibă nevoie de tălmăcire pentru a fi înțeleasă.

— Asta nu, răspunse Samsón, fiindcă-i atît de limpede, încît n-ai de ce să te poticnești într-însa : copiii o au pe vîrfurile limbii, flăcăii o citesc, bărbatîi în putere o înțeleg, bătrînii o slăvesc ; și, la urma urmei, este atît de purtată-n vorbă și atît de citită și atît de cunoscută de tot soiul de oameni, încît numai cît zăresc vreo prăpădită de gloabă, că și spun : „Uite-l pe Rocinante !“ Și cei care s-au dedat cel mai mult la patima citirii ei sînt pajii ; n-ai să găsești ușă de palat unde să nu se afle și cîte un *Don Quijote* ; unii-l lasă și alții-l apucă ; asta-l smulge, celălat îl cere. Intr-un cuvînt, o povestire ca asta este dintre cele mai plăcute și mai puțin vătămătoare petreceri din cîte s-au văzut pînă acum, pentru că, în tot cuprinsul ei, n-ai să găsești nici urmă de vorbă necuviincioasă și nici un gînd nepotrivit cu dreapta credință catolică.

— Dacă ar fi scris în alt fel, spuse don Quijote, s-ar fi chemat că nu scrie adevăruri, ci minciuni, iar povestitorii care umblă cu minciuni ar trebui să fie arși de vii, ca și calpuzanii ; nu știu, însă, ce-a putut să-l îndemne pe povestitor de a se folosi de istorisiri și de povești care n-aveau ce căuta acolo, cînd era atîta de scris despre mine : pesemne că i-a fost aminte la zicala : Ori cu paie, ori cu fîn, burdihanul tot e plin. Fiindcă nici nu mai încapе vorbă că dacă ar fi dat la iveală gîn-

¹ „Slovene gotice“ erau „ale oamenilor cu puțină știință de carte“, după Covanrubias. Li se mai zicea și „gordas“.

durile mele, jelaniile mele, lacrimile mele, bunele mele năzuințe și isprăvile mele, ar fi putut să umple o carte mai mare, sau tot atât de mare cît tote scrierile lui Tostado¹ laolaltă. La drept vorbind, după cît mă duce pe mine mintea, domnule bacalaureat, eu zic că pentru a alcătui istorisiri sau orice alt fel de cărți, e nevoie de multă socoteală și de o cugetare coaptă. A povesti în chip desfătător și a scrie cu duh este treabă de om înzestrat, nu glumă. Dintre toate măștile comediei, cea mai mintoasă este a nerodului, pentru că acela care face pe prostul² nu trebuie să fie prost de-adevărat. Istoria e ca și un lucru sfînt, căci trebuie să fie adevărată, și unde-i adevărul, acolo este și Dumnezeu; dar, cu toate astea, sînt unii care-n așa fel alcătuiesc și-ți trîntesc cărțile, de parc-ar fi gogoși.

— Nu se află nici o carte cît de proastă, spuse bacalaureatul, care să n-aibă și ceva bun în-tr-însa.

— De asta nici nu mai încape îndoială, răspunse don Quijote. Dar se întîmplă de multe ori că aceia care și-au cîștigat pe bună dreptate o mare faimă pentru scrierile lor, de îndată ce și

¹ „Scrierile lui Tostado“ (don Alonso de Madrigal, episcop de Avila, cunoscut sub numele de *El Tostado*) au fost tipărite la Veneția în 1615, în 15 volume in-folio. A rămas proverbial: „A scris mai mult decît *El Tostado*“. Se pare că fama lui de poligraf fecund s-a format înainte de tipărirea operelor, care nu apar decît în anul cînd scrie Cervantes aceste rînduri.

² Prostul, *el bobo* sau *el simple* în vechea comedie spaniolă, devine *el gracioso* (hazliul) în vremea lui Cervantes, cu același rol: de a fi rezonurul piesei, cel ce spune sub formă glumeată adevăruri usturătoare, greu de acceptat dacă ar fi spuse de un personaj serios.

le-au dat la tiparniță, și-au și pierdut renumele, fie cu totul, fie măcar în parte.

— Asta, spuse Samsón, se datorește faptului că lucrările tipărite, fiind privite pe îndelete, își arată mai ușor greșelile și sînt cu atît mai scăr-mănate cu cît mai mare e faima celui ce le-a alcătuit. Oamenii renumiți pentru înzestrarea lor, marii poeți, povestitorii cei străluciți, totdeauna sau de cele mai multe ori sînt pizmuiți de către aceia care, fie dintr-o toană, fie pentru a-și trece timpul în felul lor, se apucă să judece scrierile altora, fără să fi dat și ei vreuna de-a lor pe lume.

— Nici nu-i de mirare, spuse don Quijote, fiindcă se află mulți teologi care nu sînt buni de amvon, dar sînt foarte buni în schimb ca să judece greșelile și cuvintele de prisos ale celor ce predică.

— Totul e aidoma cum zici, seniore don Quijote, spuse Carrasco. Aș vrea însă ca pescuitorii aceștia de greșeli să fie mai milostivi și mai puțin cusurgii, și să nu se oprească la orice pată din strălucitorul soare al lucrării împotriva căreia cîrtesc, căci dacă e adevărat că „*alicuando bonus dormitat Homerus*“¹, să ia aminte cît de treaz ar trebui să fie povestitorul ca să scoată lumina lucrării sale cu cît mai puțină umbră cu putință ; și te pomenești că ceea ce nu le-o plăcea lor o fi vreun benghi care sporește uneori frumusețea chipului ; de aceea zic că-i mare din cale-afară primejdia la care se supune acela ce tipărește o carte, fiind cu neputință s-o alcătuiască în așa fel ca să împace și să mulțumească pe toți citiți ar citi-o.

¹ „Mai moțâie din cînd în cînd și bunul Homer“, frază extrasă din epistola lui Horațiu. *Ad. Pisones*, denumită *Ars poetica*, și citată aici din memorie. Versul exact este : „*Quandoque bonus dormitat Homerus*“ (lat.).

— Cea care vorbește despre mine cred că pe puțin i-o fi mulțumit.

— Ba dimpotrivă, căci după cum „*stultorum infinitus est numerus*“¹, nenumărați sînt și aceia care s-au desfățat citind o poveste ca asta. Unii însă învinuiesc ținerea de minte a povestitorului, care i-a cam păcălit, fiindcă uită să povestească cine a fost hoțul care a furat măgarul sur al lui Sancho, că acolo nu spune², ci numai se înțelege din cele scrise că i-a fost furat, pentru ca puțin după aceea să-l vedem iarăși călare pe același măgar, fără să știm de unde a răsărit; mai spun ei că a uitat să ne înștiințeze ce-a făcut Sancho cu cei o sută de scuzi pe care i-a găsit în traistă în Sierra Morena³, fiindcă nu mai pomeneste niciodată de ei, și sînt mulți care vor să știe ce-a făcut dintr-înșii sau pe ce i-a cheltuit, căci asta-i una din părțile de seamă care lipsește din lucrare.

Sancho răspunde :

— Nu-mi arde mie acuma, domnule Samsón, nici să fac socoteli, nici să dau socoteală, fiindcă m-a luat un leșin atît de avan de la stomah, că de nu mî-l dreg cu vreo două înghițituri de vin, simt că mă prăpădesc ! Am vinul acasă, nevas-tă-mea mă așteaptă. După ce-o să îmbuc ceva, o să dau iar o raită pe-aci, și o să vă lămuresc

¹ „Numărul nebunilor e nesfîrșit de mare“ (lat.) Sentință scoasă din *Bible*.

² În capitolul al XXIII-lea al Părții I se spune clar că Ginés de Pasamonte e hoțul ; restul criticii bacalaureatului e însă întemeiat : dovadă că Cervantes își văzuse greșeala.

³ Suta de galbeni Sancho o dăduse la întoarcere nevestei (capitolul al LII-lea al Părții întâi). Iarăși o critică neîntemeiată a bacalaureatului, reproducînd probabil criticile contemporanilor grăbiți, care nu citiseră cu atenție cartea. Dar episodul are aerul de a fi un rechizitoriu mucalit la adresa lui Sancho, care se și simte vizat.

după pofta inimii și pe luminația-ta, și pe toată lumea, de tot ce-o vrea să mă întrebe, fie că-i vorba de pierderea măgarului, fie de felul cum am cheltuit cei o sută de scuzi.

Și, fără să mai aștepte răspuns sau să mai spună vreo vorbă, își și luă tălpășița. Don Quijote îl rugă stăruitor pe bacalaureat să mai rămână la el, spre a face penitență împreună. Bacalaureatul primi invitația, rămase să mănânce, se adăugă la bucațele obișnuite o pereche de porumbei¹, se vorbi la masă despre cavalerie, îi cîntă Carrasco în strună lui don Quijote, se mîntul ospățul, traseră un pui de somn, se-ntearse Sancho și reîncepu vorbirea întreruptă.

CAPITOLUL IV

Unde Sancho Panza răspunde la îndoielile și întrebările lui Samsón Carrasco, împreună cu alte întâmplări vrednice de-a fi cunoscute și povestite

Se înapoie Sancho la don Quijote acasă și, prinzînd iarăși vorba începută, zise :

— La cele ce spunea domnul Samsón, cum că cei care citesc cartea doresc să știe cine mi-a furat măgarul sau cum sau cînd s-a întîmplat asta că în aceeași noapte chiar în care am fugit de „Sfînta frăție“ și am intrat în Sierra Morena, după neno-

¹ Porumbeii erau mîncarea de sărbătoare a hidalgului (vezi capitolul I al Părții întîii). Înseamnă că penitența la care-l invita din modestie gazda fusese pentru oaspete un regal.

• rocita aia de întâmplare cu osîndiții și cu răposatul pe care-l duceau la Segovia, stăpînu-meu și cu mine ne-am dat într-un desîș, unde el rezemat în lance, iar eu călare pe măgarul meu, prăpădiți și rupti de oboseală după toate ponoasele prin care trecuserăm, am adormit tun de parc-am fi huzurit pe patru saltele de puf; pe mine, îndeosebi, m-a picnit un somn atît de greu, încît nu mai știu cine s-a nimerit pe-acolo și a putut să se apropie ca să mă cocoate pe patru pari, pe care i-a prins de cele patru colțuri ale șei mele, în așa fel că m-a lăsat călare pe șa și mi-a șterpelit asinul de sub mine, fără ca eu să clipesc măcar.

— Asta-i treabă ușoară și nu-i poveste de azi, de ieri, fiindcă același lucru i s-a întîmplat și lui Sacripante ¹ cînd, aflîndu-se la încercuirea Albracăi, prin aceeași născocire, i-a furat calul dintre picioare acel hoțoman vestit, pe nume Brunelo.

— S-a crăpat de ziuă, urmă Sancho, și nici n-am apucat să-mi dezmoțesc bine oasele, cînd, frîgîndu-se parii de sub mine m-am văzut trîntit la pămînt de la o mare înălțime, m-am uitat după măgar, dar ia-l de unde nu-i; mi-au dat lacrimile-n ochi și-am tras un bocet pe care, dacă nu l-a pus în carte cel ce ne-a scris povestea, apăi să știe că tocmai un lucru de frunte n-a pus. După nu mai știu cîte zile, călătorînd cu domnița Micomicona, mi-am recunoscut măgarul, pe care călărea în straie țigănești Ginés de Pasamonte, pișicherul și baș-tilharul ăla pe care stăpînu-meu și cu mine l-am slobozit din lanțuri.

— Păi nu în asta stă greșeala, răspunse Samson, ci în faptul că mai-nainte de a se fi ivit din

¹ Furtul calului lui Sacripante este povestit de Ariosto în *Orlando Furioso*, Cîntul al XXVII-lea, stanța 84.

nou măgarul, după cum spune povestitorul, Sancho umbla călare pe același dobitoc.

— La asta, zise Sancho, nu știu ce altceva să răspund decît că s-o fi înșelat povestitorul sau c-o fi vreo scăpare din vedere a celui care a tipărit cartea.

— Să știi că așa e, nici nu mai încape vorbă, răspunse Samsón, dar ce s-a făcut cu cei o sută de scuzi ?

— S-au topit, răspunse Sancho, i-am cheltuit în folosul meu, al nevastei și-al copiilor, și numai mulțumită lor nevastă-mea îndură cu răbdare toate drumurile și cărările pe care le-am bătut, slujind pe stăpînul meu don Quijote ; căci dacă m-aș fi întors acasă fără o lețcaie și fără asin, vai și amar de mine ar fi fost, și dacă mai e ceva de lămurit din parte-mi, iacătă-mă că sînt în stare să dau socoteală chiar și regelui în carne și oase ; și nimeni n-are să-și vîre nasul dacă am adus ceva sau n-am adus, dacă am cheltuit sau n-am cheltuit, căci dacă ciomăgelile pe care le-am primit în drumurile astea ar fi să mi se plătească în bani, chiar dacă fiecare din ele n-ar fi prețuită decît la patru părăluțe, apăi nici încă alți o sută de scuzi n-ar fi de ajuns ca să mă plătească măcar pe jumătate ! Să se uite fiecare-n cugetul lui și să nu se apuce să judece pe altul, făcînd din alb negru și din negru alb, că fiecare-i așa cum l-a lăsat Dumnezeu, ba adesea chiar și mai rău decît așa.

— O să am eu grijă, spuse Carrasco, să-l îndemn pe povestitor, dacă mai tipărește cartea o dată, să nu uite ceea ce-a spus Sancho al nostru, fiindcă ar fi să cîștige mult povestirea față de ce este acuma.

— Mai e ceva de îndreptat în această poveste, domnule bacalaureat ? întrebă don Quijote.

— Da, trebuie să mai fie, răspunse el, dar nu cred să mai fie nici o greșeală de însemnătatea celor de care am pomenit.

— A făgăduit cumva povestitorul și o a doua parte ?

— Da, a făgăduit, răspunse Samsón, dar spune că n-a găsit-o și nici nu știe cine poate s-o aibă, așa că stăm la îndoială dac-o să iasă sau nu ; asta cu atât mai mult cu cât unii spun că niciodată partea a doua dintr-o povestire nu se nimerește ca lumea ; și fiindcă spun alții că e destul și-atât cât s-a scris despre don Quijote, ne cam îndoim că o să iasă și a doua parte ; deși iarăși unii, mai mult hîtri decît posaci din fire, spun și ei : „Las' să ne vină cît mai multe isprăvi de-ale cavalerului, deie la năvale don Quijote și vorbească Sancho cît o pofti, ce-o ieși să iasă, la urma urmei, că pe noi asta ne mulțumește“.

— Da' povestitorul ce-are de gînd ? întrebă don Quijote.

— Ce-are de gînd ? făcu Samsón. De îndată ce-o găsi povestirea, pe care face tot ce poate ca s-o afle, o va și da la tiparniță, împins mai mult de cîștigul ce i-o veni de-acolo decît de gîndul cine știe cărei faime.

La care Sancho spuse :

- Va să zică, la asta cată dumnealui, la gologani și la procopseală ? Mare minune dac-o izbuti, fiindcă n-o să facă altceva decît să dea totul peste cap, ca și croitorul în ajun de Paști ; iar lucrările făcute-n pripă nu ies niciodată la capăt cu desăvîrșirea cuvenită. Acest domn arap, sau ce Dumnezeu o fi, să ia bine aminte la ce face, că eu și cu

stăpînu-meu o să-i punem la îndemîină atîta belșug de isprăvi și de alte întîmplări de tot soiul, de-o să poată alcătui nu numai partea a doua, ci și o sută de alte părți. O fi gîndind jupînul, fără doar și poate, că noi ne-am lăsat așa, pe tînjeală, da' să ne ia el piciorul la potcovit, și o să vadă de ce șchiopătăm ; eu una știu, că dacă stăpînu-meu mi-ar lua de bun sfatul, ar trebui să și fim pe cele meleaguri, dregînd relele și îndreptînd strîmbătățile, așa cum este obișnuința și datina bunilor cavaleri rătăcitori.

Nici n-apucă Sancho să-și sfîrșească vorba, că-i și ajunse la urechi nechezatul lui Rocinante, care fu luat de don Quijote drept un semn foarte bun, ceea ce-l hotărî să pună la cale, peste vreo trei-patru zile, o nouă plecare, și, destăinuindu-i bacalaureatului acest gînd, îi ceru sfatul în ce parte s-o apuce ; acesta îi răspunse că, după cîte îl duce pe el mintea, l-ar sfătui să se îndrepte către regatul Aragonului și către cetatea Zaragozei, unde în cîteva zile, cu prilejul sărbătorii Sfîntului Gheorghe, trebuia să se țină jocuri strălucite, la care ar putea să-și cîștige o faimă mai presus decît toți cavalerii aragonezi, ceea ce ar fi să se cheme mai presus decît toți cavalerii din lume. Lăudă preacinstita și preacurajoasa lui hotărîre și-l preveni să fie mai cu luare-aminte în înfruntarea primejdiilor, pe temeiul că viața lui nu mai este a lui, ci a tuturor acelor care au nevoie de el ca să-i ocrotească și să-i ajute în restriștile lor.

— Cu asta nici eu nu mă-mpac, domnule Samson, spuse atunci Sancho, că stăpînu-meu dă buzna-ntr-o sută de oameni armați așa cum ar da buzna un copil lacom în vreo cinci-șase harbuji. La toți dracii, domnule bacalaureat, se mai ivește, de bună seamă, și împrejurarea cînd e bine

să te năpustești, dar și aceea cînd e bine să dai înapoi, că doar n-o fi mereu vorba de : „Santiago !“ și de : „Înainte, Spanie !“¹ ; și asta cu atît mai mult cu cît am auzit spunîndu-mi-se — chiar de către stăpînu-meu dacă nu mă-nșel — că vitejia stă la mijloc între mișelie și cutezanță ; și dacă așa stă treaba, nu zic să dau bir cu fugiții fără să am de ce, dar nici să mă-ndes să dau năvală cînd puhoiul vrăjmașilor îmi cere tocmă împotriva ; dar mai ales țin să-l previn pe stăpînu-meu că dacă vrea iar să mă care după el, primesc doar cu învoiala ca să se războiască singur cît o pofti, iar eu să n-am altceva de făcut decît să mă-ngrijească de el cît privește curățenia și hrana, că dacă-i vorba de asta, apăs are să fie întocmai ca la mama acasă ; dar nici prin gînd să-i treacă c-o să pun eu mîna pe spadă, chiar de-ar fi și împotriva unor tîlhari de codru. Pe mine, domnule Samsón, nu mă bate gîndul să cîștig renume de mare viteaz, ci numai renumele celui mai bun și mai credincios scutier care a slujit vreodată un cavaler rătăcitor ; iar dacă stăpînu-meu don Quijote, îndatorat de multele și bunele mele slujbe, ar vrea să-mi dea vreuna din insulele alea multe de care spune luminăția-sa că se pot cîștiga pe astă cale, aș primi-o ca pe-o mare milostivire ; și dacă n-o vrea să mi-o dea, tot ăla rămîn, că nu se cuvine să trăiască omul din mila altuia, ci din mila lui Dumnezeu ; și poate că tot atît de bine, ba chiar mai bine, e să-mi cadă piinea așa fără să cîrmuiesc nimic decît dacă aș fi cîrmuitor. Și mai știu dacă-n ocîrmuirile astea nu mi-o pregăti Necuratul vreo cursă ca să mă împiedic, să cad și să-mi rup nasul ? Sancho m-a

¹ Strigătul de luptă al spaniolilor.

făcut maică-mea, și Sancho am de gînd să mor. Dar dacă, cu toate astea, mergînd treaba ca pe roate, fără să mă doară prea mult capul sau să înfrunt cine știe ce primejdii, m-ar dăruia cerul cu vreo insulă sau cu altceva de soiul ăsta, n-o să fiu eu atît de neghiob să-i dau cu piciorul, căci vorba aceea : cînd îți pică vreo vițea, fugi cu funia după ea ; și cînd îți iese norocul în cale, prinde-l și ferecă-l.

— Dumneata, Sancho fîrtate, spuse Carrasco, ai vorbit ca un dascăl din cei mari. Dar cu toate astea, încrede-te-n Dumnezeu și-n seniorele dîn Quijote, care ar putea să-și dea nu o insulă, ci o întreagă împărăție.

— Fie c-o fi ea mai mare, fie mai mică pricopseala, mie totuna mi-e, răspunse Sancho. Pot totuși să spun domnului Carrasco că nu-i azvîrlită pe gîrlă împărăția ce mi-o dă stăpînu-meu pe mîină, că doar știu ce-mi poate pielea și mă simt destul de verde ca să stăpînesc împărății și să cîrmuiesc ăstroave, și asta am și spus-o eu de mai multe ori stăpînului meu.

— Ia seama, Sancho, zise Samsón, că slujbele cele înalte îl cam smîntesc pe om¹, și s-ar putea întîmpla ca, trezindu-te cîrmuitor, să nu mai vrei să știi nici de mama care te-a făcut.

— La una ca asta te poți aștepta, răspunse Sancho, numai de la aceia care s-au născut prin șanțuri, dar nu de la aceia care au pe suflet cîteva ocale de viță creștinească din moși-strămoși, așa cum am eu. V-ați și găsit tocmai în mine omul care să se poarte nerecunoscător cu zăreva !

¹ Traducere a sentinței latinești : „*Honores mutant mores*”.

— Deie Domnul să fie așa cum zici ! spuse don Quijote. Asta om vedea-o noi cînd o să ai parte de ocîrmuire, că parcă o și văd în fața ochilor.

Acestea fiind spuse, îl rugă pe bacalaureat, care mai era și poet, să fie atît de bun să-i alcătuiască niște versuri, unde să fie vorba de bunul rămas pe care avea de gînd să și-l ia de la domnița Dulcinea din Toboso, dar să țină seama că la începutul fiecărui vers trebuie să pună cîte o slovă din numele ei, în așa fel ca atunci cînd versurile or să fie gata, dacă o uni între ele primele slove, să se citească „Dulcinea din Toboso”.¹ Bacalaureatul răspunse că, deși el nu se numără printre cei mai renumiți poeți din Spania, despre care spunea că nu sînt mai mulți decît vreo trei și jumătate², n-are să pregețe totuși să alcătuiască asemenea versuri, cu toate că ar urma să se izbească de o mare greutate în alcătuirea lor, deoarece slovele cuprinse în numele ei sînt în număr de șaptesprezece ; și că, dacă ar fi să facă patru strofe castiliene de cîte patru versuri, ar mai rămîne o slovă de prisos, iar dacă ar face-o de cîte cinci versuri, din acelea ce se numesc decime³ sau *redondillas*,

¹ Don Quijote cere un acrostih, formă care se folosea și în vremea lui Cervantes, deși termenul nu fusese introdus în limbă.

² S-a comentat că cei trei poeți renumiți ai Spaniei, în ierarhia stabilită de Cervantes în alte scrieri și chiar în capitolul serutinului bibliotecii lui don Quijote, ar fi *Alonso de Ercilla y Zúñiga*, autorul *Araucanei*, epopeea cuceririlor chiliene, *Juan de Lupo*, autorul *Austriadei*, apoi *Cristóbal de Virués*, autorul poemei *El Monserrate*, iar prin „jumătatea de poet”, Cervantes face aluzie chiar la sine.

³ *Décimas* se numeau în vechime și strofele din cinci versuri, mai tîrziu numite, mai logic, *quintillas*, iar *redondillas*, numele dat în prezent strofelor de 4 versuri octosilabice (rimate *abba*), desemna pe atunci tot *quintillas*-urile (sau decimele).

ar fi trei slove lipsă ; o să caute, totuși, după cum l-o tăia capul, să mănince o buche, în așa fel ca acele patru strofe castiliene să cuprindă numele Dulcinei din Toboso.

— Nici vorbă că așa trebuie să faci, spuse don Quijote, căci dacă numele nu încape acolo deslușit și pe de-a-ntregul, n-o să se apuce cumva vreo altă femeie să creadă că pentru ea au fost făcute versurile.

Rămaseră înțeleși în privința poeziei, precum și în aceea că plecarea avea să fie peste opt zile. Îl rugă don Quijote pe bacalaureat să păstreze lucrul în taină, mai ales față de preot, de meșterul Nicolas, de nepoată și de chelăreasă, ca să nu-i tulbure cine știe cum preacinstita și vitejeasca hotărîre. Carrasco îi făgădui că va face întocmai ; cu asta, își luă rămas bun, rugîndu-l pe don Quijote ca, de cîte ori va avea prilejul, să-l înștiințeze și pe el de toate întîmplările prin care va trece, fie ele bune, fie rele ; în felul acesta se despărțiră, iar Sancho se duse să pună la cale toate cele trebuincioase pentru plecare.

CAPITOLUL V

Despre înțeleapta și hazlia vorbire care s-a ținut între Sancho Panza și nevastă-sa, Teresa Panza, și despre alte întîmplări vrednice de fericită pomenire

Venindu-i tălmăcitorului rîndul să scrie și acest al cincilea capitol din povestea de față, spune el că-l crede apocrif, pentru că într-însul Sancho

Panza vorbește după un alt tipic decît acela la care te-ai putea aștepta din partea minții sale celei scurte și spune lucruri atît de pline de miez, încît nu-i cu putință să le fi știut unul ca el ; pentru a-și împlini totuși datoria după toate cele de cuviință, n-a vrut să se dea-n lături de la tălmăcirea lui, așa încît a scris precum urmează :

Veni Sancho acasă atît de mulțumit și de vesel, încît nevastă-sa îi cunoscă bucuria de la o bătaie de pușcă, ceea ce o și făcu să-l întrebe :

— Ce aduci, Sancho tăicuțule, că vii atît de vesel ?

La care Sancho răspunse :

— Dacă ar vrea Dumnezeu, măi nevastă, mult m-aș mai bucura să nu fiu atît de mulțumit precum arăt.

— Nu te-nțeleg, bărbate, răspunse ea, și nu-mi dă-n minte ce vrei să spui cu asta, că te-ai bucura dacă ar vrea Dumnezeu să nu fii mulțumit, fiindcă eu, măcar că-s proastă, nu știu, zău, care o fi fiind acela care să nu vrea să fie mulțumit.

— Uite, Teresă, răspunse Sancho, sînt bucuros fiindcă m-am hotărît să mă duc iar să-l slujesc pe stăpînul meu don Quijote, care vrea pentru a treia oară să iasă în lume după aventuri, iar eu o să-l însoțesc și de astă dată, fiindcă așa mă îndeamnă nevoia, și unde mai pui și nădejdea care face să-mi crească inima la gîndul că poate oi mai găsi alți o sută de galbeni la fel cu aceia pe care i-am cheltuit, deși sînt milnit că trebuie să mă despart de tine și de copii. Ei, dac-ar vrea Dumnezeu să-mi dea de mîncare pe de-a gata și la mine acasă, fără să mă mai poarte prin toate hîrtoapele și răscrucile — ceea ce i-ar fi o nimica toată, fiindcă n-are decît să vrea — nu mai încapă vorbă că bucuria mi-ar fi mai temeinică și mai

de preț, dar așa ea se amestecă și cu mîhnirea că te las. Vezi dară că bine-am zis cînd am zis că m-aș bucura, dacă ar vrea Dumnezeu, să nu fiu mulțumit.

— Ia ascultă, Sancho, de cînd mi te-ai văzut și tu ortac de cavaler rătăcitor, vorbești cu atîtea ocolișuri, de nu te mai pricepe nimeni.

— Destul să mă priceapă Dumnezeu, răspunse Sancho, că el le înțelege pe toate, și cu asta, amin ! Și mai ia seama, femeie, că-n astea trei zile trebuie să ne îngrijim de măgar în așa fel ca să fie-n stare să ducă arme în spinare ; îndoiește-i tainul, pregătește șaua și toate celelalte scule, că doar nu ne ducem la nuntă, ci să cutreierăm lumea-n lung și-n lat, să avem de-a face cu uriași, cu zmei și cu dihănii, și să nu auzim decît șuierături, răgete, mugete și urlete ; și încă toate astea ar fi floare la ureche dacă n-am avea de furcă și cu yanghezi și cu harapi vrăjiți.

— Cred, nici vorbă, bărbate, răspunse Teresa, că scutierii rătăcitori nu mănîncă pîinea pe degeaba, și de-aia o să stau să mă rog de Domnul nostru să te scoată cît mai repede dintr-o năpastă ca asta.

— Eu una-ți spun, nevastă, răspunse Sancho, că dacă nu m-ar bate de multă vreme gîndul să mă văd cîrmuitor al vreunei insule, pe loc aș muri !

— Asta nu, dragă bărbate, să-mi trăiască ea găina, fie și de cobe plină ! Las' să-mi trăiești tu, și ducă-se pe pustie toate ocîrmuirile cîte-or mai fi pe lume ! Fără ocîrmuire ai ieșit din burta mămă-ti, fără ocîrmuire ai trăit pîn-acuma și fără ocîrmuire ai să te duci sau ai să fii dus la groapă atunci cînd o vrea Dumnezeu ! Sint atîția pe lume care stau și fără ocîrmuiri, și cu toate astea își

duc și ei traiul și se socotesc în rîndul oamenilor. Mai bun bucătar decît foamea nici că se află pe lume, și cum de asta nu duc lipsă calicii, mîncă și ei totdeauna cu poftă. Dar bagă de seamă, Sancho, dacă te-î trezi cumva cu vreo cîrmuire, să nu-ți uiți de mine și de copii. Gîndește-te și tu că Sanchico are cincisprezece ani bătută pe muchie și ar cam fi timpul să meargă la școală, dacă unchi-su, abatele, o vrea să-l facă popă. Mai ține apoi seama că fie-ta, Marisancha, n-ar muri ea dacă am mărita-o¹, fiindcă așa, de departe, îmi dau eu seama că fata-i tot atît de dornică să aibă bărbat cum ești tu să te vezi cu ocîrmuirea ; că, la urma urmei, tot mai bine-i șade fetei săracă și măritată decît bogată și deocheată.²

— Doamne-ajută, răspunse Sancho, că dacă dă Dumnezeu să capăt vreo cîrmuire, apăi, nevastă, am s-o mărit pe Marisancha atît de sus, încît să nu se mai apropie nimeni de ea fără să-i spună „domnia-voastră“ !

— Asta nu, Sancho, răspunse Teresa, mărit-o mai bine cu unul pe potrivă ei, că ăsta-i lucrul cel mai cuminte, că dac-o scoți din galenți și-o pui în conduri, o scoți din fusta ei de lînică sură și-o pui în scumpeturi și în rochii umflate de mătase, și dacă din Marica și din „tu“, se pomenește doamna „cutare“ și „domnia-sa“, apăi n-o să se simtă bine fata, și la fiecă mișcare o să calce-n străchini, dînd astfel la iveală urzeala pînzei ieftine și de neam prost din care-i făcută.

— Ia taci, proasto, spuse Sancho, că totul e s-o obișnuiești cu asta vreo doi-trei ani, că după aia

¹ Ocol retoric pentru „moare s-o mărităm“.

² Proverbul spune invers decît Teresa : „*Más vale bien amancebada que mal casada*“ („Mai cu cale este să fie fata deocheată bine decît măritată rău“).

și cuconia și măreția o să-i vină ca turnate : ei, și dacă nu, atîta pagubă, las' să fie ea cucoană, iasă ce-o ieși.

— Ține-te, tu Sancho, pe măsura stării tale, răspunse Teresa, și nu mai tot umbla să te ridici la mai mare ; cată și tu la zicala care spune : „Ia vecinul tinerel, șterge-i nasul frumușel și-ți fă ginere din el“. Frumoasă trebușoară ar mai fi, ce să spun, s-o mărităm pe Maria noastră cu vreun mofturos de conte sau cu vreun năzuros de cavalier, care, cînd îi vine lui bine la socoteală, să facă din ea o slujnică, numind-o modîrlancă, fata unui plugar și a unei torcătoare ! Nu, de o mie de ori nu, bărbate, nu pentru una ca asta mi-am crescut eu fata ! Fă tu numai rost de bani, Sancho, cît despre măritiș, lasă-l pe seama mea, că uite, l-avem pe alde Lope Tocho, feciorul lui Juan Tocho, flăcău binefăcut și zdravăn, și știu eu că nu-i e lui tocmai silă de fată ; cu asta, care-i pe potriva noastră, o să fie și ea măritată ca lumea, o să-i avem mereu sub ochi și o să fim cu toții laolaltă, părinți, copii, nepoți și gineri, iar pacea și binecuvîntarea lui Dumnezeu o să se aștearnă peste noi toți ; să faci dară bine și să nu mi-o măriți pe la curțile și palatele acelea mari, unde nici n-ar fi înțeleasă de nimeni și nici ea n-ar înțelege nimic.

— La dracu, afurisită și iudă de muiere ce ești ! răspunse Sancho. De ce vrei tu acum, fără nici un temei, să nu mă lași să-mi mărit fata cu unul în stare să mă pricopsească cu nepoți cărora o să li se spună „domnia-ta“ ? Ia ascultă, Teresa, am auzit mereu spunîndu-se că acela care nu știe să pună mîna pe noroc cînd îi iese-n cale, să nu se bocească dacă-l scapă ; ar fi dară o neghiobie ca

acum, cînd ne bate la uşă, noi s-o zăvorîm ; las' să ne ducă unde o vrea vîntul ăsta prielnic care suflă spre noi.

(Atît pentru acest fel de a vorbi, cît şi pentru cele ce rosteşte Sancho mai jos, spunea tîlmăcitorul povestirii de faţă, că el socoteşte acest capitol drept apocrif.)

— Nu ţi se pare, neroado ce eşti, că n-ar fi de lepădat să pun şi eu mîna pe vreo cîrmuire mănoasă, care să ne scoată piciorul din clisă, să se mărite Marisancha cu cine aş vrea eu, iar tu să vezi cum ţi se spune doña Teresa Panza şi să şezi în biserică numai pe chilimuri, pe perne şi pe velinţe, aşa ca să nu mai poată de ciudă şi de inimă rea cuconetul satului ? Aş, de unde, că tu vrei să rămii mereu aşa, ca un chip zugrăvit, fără să creşti şi fără să descreşti ! Şi acum să nu mai vorbim de asta, Sanchica tot o să fie contesă, poţi tu să zici ce-i zice şi cît te-o ţine gura !

— Îţi dai seama ce spui, bărbate ? făcu Teresa. Fiindcă, aşa, cu toate cîte mi le-ai înşirat, eu tot mă tem că înălţarea asta a fie-mi să nu-l aducă pierzania. N-ai decît să faci ce vrei, fă-o, din partea mea, şi ducese şi prinţesă ; eu însă atîta-ţi spun, că treaba asta n-o să fie nici cu vrerea, nici cu încuviinţarea mea. Totdeauna, măi omule, am ţinut la cei pe potriva mea, şi tare mi-e urît de cine se umflă ca broasca ! Teresa am fost botezată, nume curat şi neprihănit, fără innădituri, fără zorzoane şi farafasticuri cu „don“ şi „doña“. Cascajo l-a chemat pe taică-meu, iar pe mine, • pentru că-ţi sînt nevastă, mă cheamă Teresa Panza, deşi, la drept vorbind, ar trebui să mă cheme Teresa Cascajo ; dar de, fiindcă aşa-i

soarta regilor, după placul legilor¹, mă mulțumesc și cu numele ăsta, fără să-mi mai văd trîntit pe deasupra și un „don“, care să tragă atît de greu, de să nu-l pot duce-n spinare. Și-apoi nu vreau să dau apă la moară ălora care, cînd m-ar vedea împopoțonată, dragă Doamne, în chip de contesă sau de cîrmuitoare, și-ar da drumul gurii : „Iote cum se mai umflă-n pene porcăreasa ! Pînă mai ieri nu prididea să întindă cîlții din furcă și se ducea la biserică acoperindu-se pe cap cu poala fustei, că nici broboadă n-avea², și acum vezi-o cum umblă, cu rochie de mătase, cu giuvaeruri și înfumurată foc, de parcă n-am ști-o noi cine-i !“ Atîta vreme cît o vrea Dumnezeu să mă țină în toate mințile cîte le-oi avea și eu, nici prin gînd nu-mi trece să dau prilej de a fi văzută în asemenea hal ! Tu, omule, n-ai decît să te duci după ocîrmuirile sau după insulimenelile tale, și să te fudulești cît îi pofti, dar nici fie-mea și nici eu, ți-o spun pe mormîntul maică-mi, n-o să ne clințim nici cu atîtica din satul nostru, căci femeia de ispravă stă-n casă la treabă, iară fata cea cuminte dă cu lucrul înainte ! Du-te tu, cu don Quijote ăla al tău, la pricopselile voastre, și lasă-ne pe noi cu sărăcia noastră, că ne scoate Dumnezeu dintr-însa dacă ne vedem de treabă... și, la drept vorbind, habar n-am cine i-o fi pus dinainte și acel „don“, pe care nu l-au avut nici părinții, nici buniicii lui.

¹ Teresa inversează forma corectă a acestui proverb : *Legile se fac după placul regilor (Alla van leyes, de quieten reyes)*.

² Femeilor li se interzicea să intre descoperite în biserică ; cele mai sărace se acopereau cu poalele largi ale fustelor crețe.

— Acuma chiar că mă faci să cred că ești apu-
cată de-a binelea, răspunse Sancho. Doamne fe-
rește, măi femeie, cîte nu mi-ai mai depănat una
peste alta, de n-au nici cap, nici coadă ! Ce-au a
face Cascajo, giuvaerurile, zicalele și infumurarea
cu ceea ce-ți spun eu ? Ascultă tu, zăpăcito și ne-
roado, că așa trebuie să-ți spun, fiindcă nu-ți mai
intră o dată-n cap vorbele mele și te trezești dînd
norocului cu piciorul ; hai, dac-aș spune ca fie-mea
să se azvîrle din vîrfurile unui foișor sau să-și ia
lumea-n cap, așa cum i-a trăsînit prințesei doña
Urraca¹ să facă, aș zice și eu să mi te pui de-a
curmezișul, dar dacă așa, cît ai zice pîs nici mă-
car cît ai clipi, îi proptesc un „don“ și o „mă-
ria-ta“ în spinare, ți-o scot de pe mindir și ți-o
pun sub polog pe un pat moale, într-o încăpere
strălucită, cu perne de catifea mai multe decît
toți arapii pe care i-au avut în neamul lor almo-
hazii din Maroc, de ce ți se mai năzare să te în-
potrivești și să nu vrei și tu ce vreau eu ?

— Știi de ce, bărbate ? făcu Teresa. Din pricina
zicalei care spune : Haina te acoperă, haina te
descoperă ; asupra calicului toți își aruncă pri-
virile-n pripă, dar asupra bogatului și le ațînesc
îndelung ; și dacă bogatul cutare a fost și el odată
calic, apăi cîrtelile și clevetirile nu-și mai dau
rînd, iar bîrfitorii una o țin, că din ăștia, pe la noi
pe ulițe, sînt puzderie, ca albinele-n roi.

— Uite, Tereso, răspunse Sancho, ascultă ce
vreau să-ți spun, că poate n-ai fi auzit de cînd
mama te-a făcut, și să știi că nu vorbesc de la
mine, fiindcă tot ce am de gînd să-ți spun acum

¹ Aluzie la o română veche despre doña Urraca, fiica
regelui Fernando I de Castilia, care, după ce s-a văzut
dezmoștenită, a plecat în lume și și-a vîndut trupul, ca să
se răzbune.

nu sînt decît cuvinte de-ale părintelui dominican, pe care le-a rostit în postul Paștelui aici, în sat ; el spunea că toate lucrurile de față, pe care le privim cu ochii, se înfățișează, se așază și se statornicesc în amintirea noastră cu mult mai bine și mai virtos decît lucrurile trecute. (Toate aceste vorbe, pe care le rostește Sancho din gură, alcătuiesc un nou temei pentru care spune tălmăcitorul că el socotește drept apocrif acest capitol, deoarece niște vorbe ca astea sînt mai presus de puterile lui Sancho, care, vorbind mai departe, spuse :) Cum se face că atunci cînd vedem pe cineva gătît cu straie arătoase pe el și cu alai de slugi, parcă fără să vrem ne simțim îndemnați și îmbiați să-i dăm toată cinstirea, chiar dacă, în aceeași clipă, amintirea ne înfățișează vreun lucru înjositor văzut de noi mai-nainte la acel cineva ? Păi fiindcă acel lucru înjositor — fie el calicia, fie neamul prost — o dată ce-a trecut, înseamnă că nici nu este ; se cheamă, deci, că este numai ceea ce vedem în fața ochilor ; și dacă acela pe care norocul l-a scos din mîzga înjosirii lui — că astea sînt chiar vorbele părintelui — și l-a înălțat pe culmea buneistări ar fi cuviincios, mărinimos și curtenitor cu toată lumea, și nu s-ar pune-n rînd cu aceia care sînt de neam mare din moși strămoși, poți să fii încredințată, Tereso, că n-o să mai fie nimeni care să-și amintească de ceea ce a fost, ci toți au să cinstească numai ceea ce este, în afară doar de pizmătareți, de care nici o bunăstare nu poate fi la adăpost.

— Eu nu te-nțeleg, măi bărbate, răspunse Teresa, fă ce vrei și nu-mi mai tot umfla capul cu predicile și cuvîntările tale ; și dacă te-ai îndecis să faci ceea ce spui...

— Decis se spune, femeie, zise Sancho, iar nu indecis.

— Ia nu mă mai dăscăli, măi omule ! făcu Teresa. Vorbesc și eu așa cum am apucat și n-o să stau acum să mă frământ cu lucruri de care puțin îmi pasă. Eu asta-ți spun, că dacă-ți arde de ocîrmuiri, du-l cu tine și pe Sanchico, fi-tu, ca să-l deprinzi de pe acum să fie dregător, fiindcă așa-i bine, ca și copiii să moștenească și să învețe slujbele părinților.

— De îndată ce-oi avea ocîrmuirea, spuse Sancho, o să și trimit după el prin poștă și o să-ți trimit și ție bani, că de lipsit doar n-o să-mi lipsească, fiindcă se găsesc cu duiumul din ăia care să-i împrumute pe ocîrmuitori cînd n-au bani ; da' vezi de-l înțolește în așa fel ca să nu se vadă ceea ce este, cî să pară ceea ce-o să fie.

— Lasă, trimite tu banii, zise Teresa, c-o să mi-ți-l gătesc ca pe-o floare !

— Va să zică, ne-am înțeles, spuse Sancho, că fata noastră o să fie contesă.

— În ziua cînd oi vedea-o contesă, răspunse Teresa, o să-mi vie ca și cum aş îngropa-o ; cu toate astea, înc-o dată-ți spun, fă ce-i pofti, că cu osînda asta-n spinare ne naștem noi muierile, să fim supuse bărbaților, măcar că unii din ei sînt niște neghiobi.

Și numai ce se porni pe-un plîns atît de amar-nic, de parcă și-ar fi și văzut-o pe Sanchica moartă și îngropată.

Sancho o mîngîie, spunîndu-i că, de-ar fi s-o facă și contesă, asta va să se-ntîmple cît mai tîrziu cu putință. În felul acesta li s-a sfîrșit vorbirea, iar Sancho s-a întors să-l vadă pe don Quijote, spre a pune la cale plecarea lor.

CAPITOLUL VI

**Despre ceea ce i s-a întâmplat lui Don Quijote
cu nepoata și cu chelăreasa lui ; acesta
este unul din capitolele cele mai de seamă
din toată povestea**

Cită vreme Sancho Panza și cu nevastă-sa, Teresa Cascajo, își depănau neobișnuita vorbire de care am pomenit, nici nepoata și chelăreasa lui don Quijote nu stăteau cu mîna-n sîn, căci înțeleseseră, pasămite, și ele, din atîtea și atîtea semne, că unchiul și stăpînul lor avea de gînd să-și ia tălpășița pentru a treia oară și să se întoarcă iarăși la slujba cavaleriei sale celei prost rătăcitoare, așa cum o socoteau ele. Înceau în fel și chip să-l îndepărteze de la un gînd atît de sucit ; dar totul era numai cuvîntare în deșert și vorbă aruncată-n vînt ; cu toate astea, printre multe alte vorbe, pe care le-a schimbat cu el, jupîneasa îi spuse :

— Pe legea mea, stăpîne, că dacă luminăția-ta nu te mai potolești o dată ca să rămii în tihnă acasă și o mai iei razna să bați munții și văile, ca un suflet fără de odihnă, în căutare de ceea ce spui că se cheamă aventuri, dar pe care eu le numesc mai curînd arsuri, apăi în gura mare o să trebuiască să mă jeluiesc și lui Dumnezeu și regelui ca să le pună capăt.

La care don Quijote răspunse :

— Ascultă, jupîneasă dragă, nici ce-o să răspundă Dumnezeu la jelania ta nu știu și nici ce-o să răspundă măria-sa ; eu atîta știu, că dac-aș fi rege, n-aș mai răspunde un cuvîntel la atîta amar de jalbe nesăbuite cîte primește el în fiecare zi,

căci una din trebile cele mai de seamă pe care le are un rege, printre multe altele, este aceea de a fi silit să-i asculte pe toți și să răspundă tuturor, și tocmai de-aceea n-aș mai vrea să-l împovărez și eu cu daraverile mele.

La care jupîneasa zise :

— Ia spune, stăpine, nu sînt oare cavaleri și la curtea măriei-sale ?

— Ba da, răspunse don Quijote, și încă destui, și e și drept să fie așa, ca să împodobească marea domnitorilor și să dea strălucire înălțimii regești.

— Atunci, răspunse ea, n-ai putea și lumină-ția-ta să fii unul dintre aceia care să-și slujească regele și stăpînul stînd locului la curte ?

— Păi, draga mea, răspunse don Quijote, vezi că nu toți cavalerii pot să fie curteni, așa după cum nici toți curtenii nu pot și nu trebuie să fie cavaleri rătăcitori ; de toate soiurile trebuie să se afle pe lume ; și deși cu toții sîntem cavaleri, e totuși o mare deosebire între unii și alții, deoarece curtenii, fără a-și părăsi odăile și fără a face un pas dincolo de pragul curții lor, se preumblă prin toată lumea privind doar o hartă, fără să cheltuiască o părăluță și fără să pătimească nici de frig, nici de foame, nici de sete ; pe cînd noi, adevărații cavaleri rătăcitori, pe arșită, pe ger, pe vînt, în dezlănțuirea stihilor, zi și noapte, călare și pe jos, măsurăm pămîntu-n lung și-n lat pe picioarele noastre, și nu-i cunoaștem numai pe vrăjmașii zugrăviți, ci și pe cei aievea, și la orice primejdie, la orice prilej, năvălim asupra-le, fără să ne mai uităm la nimicuri și nici la regulile duelului, dacă le sînt sau nu mai scurte sulita sau spada, dacă poartă cu ei vreo moaște sau cine știe ce alt mijloc ascuns de a înșela, dacă trebuie

sau nu să fie hotărît locul de pe care va lupta fiecare, pe lângă alte tipicuri de acest soi, folosite în provocările la duel, pe care tu nu le știi, eu, însă, da ; și mai trebuie să-ți spun că un bun cavaler rătăcitor, chiar de-ar vedea zece uriași cu capetele ajungînd pînă la nori și chiar mai sus, cu picioarele cît două turnuri din cele mai înalte, cu brațele asemenea unor catarge de corăbii zdravene și cu ochii cît roțile cele mari de moară și mai aprinși decît un cuptor de turnat sticlă, chiar de-ar vedea toate astea, el nu trebuie să se sperie de fel, ci, cu inima ușoară și cu un curaj nezdrun-cinat, trebuie să se năpustească asupra-le și să-i încolțească și dacă e cu puțință să-i și biruie și să-i doboare într-o clipită, chiar de-ar veni ei în-zăuați în solzii unui anumit pește, despre care solzi se spune că sînt mai tari ca diamantul, și-n loc de paloșe ar purta junghere tăioase de oțel de Damasc sau ghioage ferecate în țepușe de oțel, așa cum am văzut eu nu o singură dată. Toate astea, jupîneasă dragă, ți le-am spus ca să-ți dai și tu seama cîtă deosebire este între unii cavaleri și ceilalți ; și ar trebui, pe bună dreptate, să nu fie domnitor pe lume care să nu prețuiască mai mult acest al doilea, sau bine zis acest dintîi soi, adică al cavalerilor rătăcitori, căci, precum citim și noi prin istoriile lor, au fost unii dintre ei care au mîntuit nu numai o împărăție, ci mai multe.

— Vai de mine, unchiule, spuse atunci nepoata, gîndește-te și dumneata că tot ce se spune despre cavalerii rătăcitori nu-i decît trîncăneală și min-ciună, iar istoriile lor ar trebui dacă nu puse pe foc, cel puțin îmbrăcate în cîte un sambenito ¹

¹ Corect : *saco benedicto*, acoperămînt de pînză pus de Inchiziție pe spatele și pieptul penitentului, care îmbrăcămînte trebuie să-l „apere” și să-l facă a ieși „binecuvîntat”

sau vreun alt semn, după care să se cunoască că-s nelegiuite și stricătoare a bunelor datini.

— Pe Dumnezeu! sfântul, că dacă nu mi-ai fi nepoată de sînge, ca fiică a surorii mele bune, ți-aș da o pedeapsă pentru blestemăția pe care ai spus-o, de i s-ar duce vestea prin toată lumea! Cum adică? Se poate oare ca o fetișcană, acolo, care abia de știe să țină iglița-n mîină, să cuteze a deschide gura ca să cîrtească împotriva istoriilor ce-i preamăresc pe cavalerii rătăcitori? Ce-ar spune seniorul Amadis de-ar auzi una ca asta? El însă te-ar ierta, nici vorbă, fiindcă a fost cel mai smerit și cel mai curtenitor cavaler al vremii sale și, pe lîngă asta, și un vajnic ocrotitor al fecioarelor; dar te-ar fi putut auzi un altul, și atunci nu ți-ar fi fost de loc moale, că nu toți sînt curtenitori și blajini; sînt și din aceia mai puțin poleiți și care nu prea știu multe; și-apoi, nici toți care poartă numele de cavaleri nu sînt chiar cu totul și cu totul cavaleri, că dacă or fi unii de aur curat, alții, doar par de aur, și măcar că toți au înfățișare de cavaleri, nu toți ies cu bine cînd sînt încercați la piatra adevărului; sînt oameni din prostime care se dau în vînt să pară cavaleri; și sînt, dimpotrivă, cavaleri de seamă care parcă dinadins fac pe dracu-n patru ca să pară oameni de rînd; cei dinții se ridică sau prin deșertăciunea, sau prin virtutea lor; ceilalți se coboară sau din slăbiciune, sau din stricăciune; și e nevoie să ne folosim de-o cunoaștere pătrunzătoare ca să deosebim între aste două soiuri de cavaleri, atît

- din cazne și din orice neajuns în drumul spre eliberare. De obicei erau alcătuite dintr-un cearceaf galben, cu două cruci colorate ale sfîntului Andrei, în formă de X, în față și în spate, pus pe deasupra hainelor.

de aidoma sînt unii altora la nume, dar atît de neasemănători la fapte.

— Doamne fereşte, unchiule, spuse nepoata, cum se face că dumneata, care ştii atîtea lucruri încît, la o adică, de-ar fi nevoie, te-ai urca şi pe amvon sau ai cutreiera toate uliţele cuvîntînd, poţi, cu toate astea, să fii atît de orbit şi să cazi într-o sminteală ca aceea, încît, fiind bătrîn, să crezi că eşti în putere, şi fiind beteag, să crezi că eşti zdravăn, că-i îndrepti pe cei strîmbi, în vreme ce dumneata însuşi eşti cocîrjat de vîrstă şi, mai presus de toate, să crezi că eşti cavaler, fără să fii, căci deşi hidalgii pot fi cavaleri, cei săraci dintre ei iată că nu sînt.

— Ai întrucîtva dreptate, nepoată dragă, în cele ce-mi spui, răspunse don Quijote, iar cît priveşte neamul şi spiţa, aş putea să-ţi înşir la minunăţii de să rămîi cu gura căscată ; dar ca să nu amestecăm cele cereşti cu cele pămînteşti, nu ți le mai pomenesc. Ia ascultaţi, dragele mele : în patru feluri de neamuri — băgaţi de seamă — se pot împărţi toţi cei ce se află pe lume, care sînt precum urmează : unii care au început de jos şi s-au tot întins, şi s-au tot umflat, de-au ajuns pîn' la cea mai înaltă mărire ; alţii care au purces de la mare şi şi-au păstrat, şi-şi mai păstrează încă, şi-şi păzesc felul lor de la-nceput ; iarăşi alţii, care deşi au început şi ei de la mare, au sfîrşit doar într-un vîrf, asemenea unei piramide, fiindcă şi-au tot micşorat şi cheltuit mărirea de undé-au plecat pînă au ajuns să se oprească la foarte puţin, aşa cît arată şi vîrfurile piramidei, care, faţă de piciorul sau poala ei, e mai nimic ; alţii, în sfîrşit — şi aceştia sînt cei mai mulţi — nici n-au avut un început prielnic şi nici n-au apucat pe o cale înțeleaptă, mulțumindu-se, astfel, să

rămină pînă la urmă fără nici un nume mare, așa cum este neamul oamenilor de rînd și obișnuiți. Din primul soi, al acelor care au început cu sărăcia și s-au ridicat pîn' la mărirea, să-ți slujească drept pildă puterea osmanliilor, care, de la un biet păstor de rînd, acela ce i-a pus începutul, a atins acum culmea pe care-o vedem. Din al doilea soi, cel ce-a-nceput cu mărirea, pe care o păstrează fără s-o sporească, putem lua drept pildă pe mulți domnitori, care sînt ca atare prin moștenire și-și păstrează starea, fără s-o mărească și fără s-o micșoreze, rămînînd liniștiți în hotarele țărilor lor. Pentru aceia ce-au început cu mărirea și au sfîrșit cu puțin de tot, apăi sînt și pilde cîte poțesteți, fiindcă toți faraonii și Ptolomeii Egiptului, toți cezarii Romei, cu toată droaia — dacă mi-e îngăduit s-o numesc astfel — de nesfîrșiți domnitori, împărați, stăpînitori, mezi, asirieni, perși, greci și barbari, toate aste neamuri și stăpîniri au sfîrșit cu o nimica toată, atît ele, cît și cei ce le-au pus începutul, fiindcă ar fi cu neputință să aflăm în zilele noastre vreun coborîtor dintr-însele, și chiar de-am da de vreunul, acesta ar fi în starea de rînd a prostimii. Despre oamenii de rînd n-am altceva să vă spun decît că slujesc doar ca să-ngroașe numărul acelor care trăiesc, fără ca starea lor să fie vrednică de nici o faimă și de nici o laudă. Din tot ce v-am spus, vreau să trageți și voi învățătură, nepriceputelor ce sînteți, că nu te mai poți descurca dacă e să alegi între neamuri, și că numai acelea par mari și vestite care se arată ca atare prin virtutea, avuția și mărinimia stăpînitorilor lor. Am spus virtute, avuție și mărinimie fiindcă un om mare care-i și stricat va fi un mare stricat, iar bogatul care-i lipsit de mărinimie nu va fi altceva decît un cerșetor hapsîn ;

căci cel ce are mari avuții nu-i fericit fiindcă le are, ci fiindcă le cheltuiește, și nu fiindcă le cheltuiește la împlinire, ci fiindcă știe să le cheltuiască după o anume socoteală. Cavalerului sărac nu-i mai rămîne altă cale de a dovedi că este cavaler decît virtutea, arătîndu-se îndatoritor, cuviincios, curtenitor, la locul lui și săritor la nevoie ; să nu fie înfumurat, nici trufaș, nici cîrtitor și mai presus de toate să fie milostiv, așa încît cu doi gologani, acolo, pe care i-ar da cu inimă bună nevoiașului, să rămînă mai mărinimos decît acela ce trage clopotul cel mare cînd dă de pomană ; și atunci n-ar fi om pe lume care să-l vadă împodobit cu virtuți ca acestea și care — chiar de nu l-ar cunoaște — să nu-l judece și să nu-l socotească de spiță aleasă ; și asta-i la mintea omului, fiindcă totdeauna lauda a fost răsplata virtuții, iar virtușii nu pot să nu fie lăudați. Două căi sînt, fiicele mele, acelea pe care le pot urma oamenii ca să ajungă bogați și cu trecere : una-i calea cărturărească, cealaltă-i calea ostășească. Eu țin mai mult de oștean decît de cărturar, și m-am născut — precum arată și aplecarea mea către ostășie — în zodia lui Marte, așa că aproape vrînd-nevrînd trebuie să-mi urmez drumul, și pe acest drum o să merg, să știu bine că s-o da toată lumea peste cap ! Așa încît ar fi zadarnic să vă mai trudiți a mă îndupleca să nu vreau eu ceea ce vrea cerul, ceea ce poruncește ursita, ceea ce hotărăște mintea și, mai presus de toate, ceea ce vrerea mea dorește ; căci cunoscînd așa cum cunosc eu greutățile fără de număr ce se țin scai de cavaleria rătăcitoare, știu tot atît de bine și nesfîrșitele foloase ce se pot trage dintr-însa ; și mai știu și că poteca virtuții este strîmtă din cale-afară, pe cînd a stricăciunii e

largă și întinsă ; și de asemenea știu că hotarele lor sînt deosebite, fiindcă acela al viciului, umflat și întins, își are capătul în moarte, pe cînd hotarul virtuții, îngust și trudnic, își are capătul în viață, și nu în viața ce se curmă, ci în aceea ce nu va avea sfîrșit ; și mai știu, apoi, cum spune marele nostru poet castilian, că :

Prin aste greutăți cărarea duce
Către-nălțimea nemuririi, care
Nu-i pentru cel ce urcușuri fuge.¹

— Vai de mine și de mine ! spuse nepoata. Ia te uită că și unchiu-meu e poet ! Toate le știe, toate le descurcă ! Pot să pun prinsoare că dac-ar vrea să facă pe zidarul, mi ți-ar dura o casă cum ar face altul o colivie !

— Eu te încredințez, dragă nepoată, că dacă n-ar fi aceste gînduri cavaleriești, care să tragă după ele toate simțirile mele, n-ar fi lucru pe care eu să nu-l pot săvîrși, n-ar fi ciudățenie care să nu iasă din mîinile mele, îndeosebi colivii și scobitori.²

În clipa asta bătu cineva la ușă, și întrebînd cei dinăuntru cine bate, răspunse Sancho Panza că el este, și numai ce-l recunoscă jupîneasa, că

¹ Versuri din *Elegia I* a lui *Garcilaso de la Vega* (1503—1536), poet toledan, cavaler războinic ce și-a petrecut viața în lupte, autor de bucolice, egloge și elegii de inspirație umanistă, greco-latină și italiană, de epistole, canzone și sonete în maniera petrarchistă, care i-au adus renumele de „principe al poeziei castiliene”. A introdus metrica și prozodia italiană în poezia spaniolă, scriind, în forme fixe, silve, sonete, lire etc.

² Ocupații manuale pentru uciderea timpului, obișnuite în epocă la oamenii de neam. În capitolul al XXXVIII-lea va fi de asemeni vorba de cuștile pentru păsări pe care acesta știa să le facă.

și alergă să se ascundă, ca să nu-l vadă, atît de urît îi era de dînsul. Îi deschise nepoata, ieși să-l întîmpine cu brațele deschise stăpînu-su, don Quijote, și apoi se închiseră amîndoi în odaia acestuia, unde avură o altă sfătuire, care nu-i mai prejos decît cea dinainte.

CAPITOLUL VII

Despre ceea ce s-a întîmplat între don Quijote și scutierul său, dimpreună cu alte vestite întîmplări

Numai ce văzu chelăreasa că Sancho Panza s-a închis cu stăpînu-său, că îndată își dete seama ce pun ei la cale ; și închipuindu-și că din aceea sfătuire avea să iasă cea de a treia purcedere a lor la drum, își și zvîrli broboada pe umeri și, îngrijorată și mîhnită cum nu se mai poate, se duse să-l caute pe bacalaureatul Samsón Carrasco, socotind că, iscusit cum era acesta la vorbă și împrietenit foarte de curînd cu stăpînul ei, ar putea să-l înduplece a lăsa păcatelor un gînd atît de prăpăstios. Îl găsi preumblîndu-se prin grădina casei lui, și de cum îl văzu, i se și aruncă la picioare, dîndu-se de ceasul morții. Văzînd-o, Carrasco, că se arată atît de îndurerată și de speriată, îi spuse :

— Ce-o mai fi și asta, doamnă chelăreasă ? Ce-ai pățit, de parcă stă să-ți iasă sufletul ?

— Nu-i nimic altceva, dragă domnule Samsón, decît că se duce stăpînul meu, se duce, fără doar și poate !

— Da' cum de se duce, doamnă chelăreasă ? întreabă Samsón. Și-a frînt cumva vreun mădular ?

— Nu se duce, răspunse ea, decît prin poarta smintelii lui. Vreau adică să spun, scumpe domnule bacalaureat, că vrea să mai plece o dată — asta ar fi a treia oară — să caute prin lumea asta mare ceea ce el numește albituri, că mă și mir cum de le mai dă un nume ca ăsta ! Prima oară ni s-a întors îndărăt pus de-a curmezișul pe-un măgar, cu oasele muiate de ciomăgeli ; a doua oară a venit într-un car cu boi, trîntit și închis într-o cușcă, unde el își zicea că-i vrăjit ; și era într-un hal de nu l-ar fi recunoscut nici maică-sa care l-a făcut, jigărit, galben, cu ochii înfundați pînă-n adîncul *grierilor*, încît, pentru ca să-l aduc cît de cît în simțuri, am prăpădit șase sute de ouă... mi-e martor de asta Dumnezeu, și toată lumea, și găinile ce le am, că nu m-ar lăsa ele să spun minciuni !

— Cred întru totul ceea ce-mi spui, răspunse bacalaureatul, fiindcă găinile sînt atît de bune, atît de grase și atît de bine ținute, că n-ar spune alb cînd e negru, nici să plesnească ! Dar ia spune-mi, doamnă chelăreasă, alt păs nu mai ai și nu s-a mai întîmplat nici o altă nenorocire decît că ți-e teamă de ceea ce-ar vrea să facă seniorele don Quijote ?

— Nu, domnule, răspunse ea.

— Păi atunci, nu le mai pune și dumneata pe toate la inimă, răspunse bacalaureatul, ci du-te liniștită acasă. Vezi de pregătește ceva cald de îmbucat, iar pe drum spune rugăciunea sfintei Apolonia, dac-o știi, că îndată vin și eu și ai să vezi minuni, nu altceva !

— Păcatele mele, răspunse chelăreasa, rugăciunea sfintei Apolonia zici lumineția-ta s-o spun ?

Păi asta ar fi bună dacă stăpînu-meu ar suferi de măsele, dar el îi bolnav la minte.

— Las', că ştiu eu ce vorbesc, doamnă chelăreasă, nu te mai pune la vorbă cu mine, doar ştii că sînt bacalaureat din Salamanca, şi pe noi nu ne întrece nimeni în vorbărie ! răspunse Carrasco.

Şi cu asta şi-a luat şi chelăreasa tălpăşiţa, iar bacalaureatul s-a dus de îndată la preot, ca să pună cu el la cale unele lucruri, despre care va fi vorba la locul convenit.

Cît timp steteră închişi împreună, se legă între don Quijote şi Sancho o sfătuire pe care povestea o destăinuieşte întocmai de-a fir-a-păr. Spuse Sancho către stăpînu-su :

— Stăpîne, am învins-o pe nevastă-mea să mă lase să plec cu luminăţia-ta oriunde vrei să mă duci.

— Convins-o se spune, Sancho, zise don Quijote, nu învins-o.

— Te-am mai rugat pe luminăţia-ta o dată sau de două ori, dacă nu mă-nşel, răspunse Sancho, să nu mă mai îndrepti la vorbă dacă-nţelegi ce vreau să spun, iar atunci cînd nu-nţelegi, să-mi spui : „Sancho, sau dracu să te ia, nu te-nţeleg !“ Şi dacă nu te lămuresc, poţi să mă îndrepti, că eu sînt foarte domiciliu.

— Nu te-nţeleg, Sancho, spuse pe dată don Quijote, că eu nu ştiu ce-i aceea „sînt foarte domiciliu“.

— Foarte domiciliu răspunse Sancho, înseamnă că sînt foarte așa... cum să spun?... foarte așa...

— Şi mai puțin te-nţeleg acum, răspunse don Quijote.

— Păi dacă nu mă poţi înţelege, îi luă vorba Sancho, nu ştiu cum să spun, nu ştiu, şi pace !

— Ia stai, că îmi dau seama, răspunse don Quijote. Tu vrei să spui că ești foarte docil, adică blînd și prinzi repede, că ai să iei aminte la cele ce ți-o spune și ai să faci așa cum te-o învîta.

— Pun prinsoare, spuse Sancho, că de la-nceput m-ai ghicit și m-ai priceput, numai c-ai vrut să mă-ncurci ca să mai auzi de la mine altă droaie de bazaconii.

— Tot ce se poate, răspunse don Quijote. Dar ia să vedem ce spune Teresa ?

— Teresa spune, zise Sancho, să închei lămurit tîrgul cu luminăția-ta, așa ca scrisul să vorbească și gura s-amuțească, că cine la-nceput se tocmește, la urmă nu se mai sfădește, deoarece mai mult face un singur „na-ți acuma“ decît doi „o să-ți dau“ ; iar eu, din partea mea, spun că sfatul femeii nu face nici cît o ceapă degerată dar și că acela care-l nesocotește e un mare neghiob.

— Și eu tot așa spun, răspunse don Quijote. Spune, Sancho frate, dă-i înainte, că azi îți ies mîrgăritare din gură.

— Treaba stă așa, răspunse Sancho, după cum prea bine știi și luminăția-ta, că sîntem cu toții birniți morții, fiindcă azi sîntem și mîine nu, că tot atît de repede îi vine rîndul și mielului ca și berbecului și că nimeni în lumea asta nu poate să-și făgăduiască mai multe ceasuri de viață decît atîtea cîte vrea Dumnezeu să-i hărăzească ; pentru că moartea-i surdă, și cînd ajunge să bată pe la ușile vieții noastre, e totdeauna zorită și n-ar putea s-o țină-n loc nici rugăminți, nici silnicii, nici schiptre, nici mitre, așa după cum umblă vorba și faima obștească și după cum ni se tot spune de pe amvoane.

— Adevărat e tot ce spui, zise don Quijote. Dar nu știu unde vrei s-ajungi.

— Vreau s-ajung acolo, spuse Sancho, ca lumină-ia-ta să-mi hotărăști o anumită simbrie, pe care să mi-o dai la lună pe tot timpul cît te-oi sluji și pe care să mi-o plătești din moșia lumină-iei-tale, că nu mai vreau să mă bizui pe procopseli, care vin sau tîrziu, sau la timp nepotrivit, sau la Sfintu-Așteaptă ! Cu ce știu că-i al meu mă simt mai împăcat. Vreau, la urma urmei, să știu și eu ce cîștig, mult-puțin, cît o fi ; că doar și găina o pui pe ou, și din puțin cîte puțin se adună mult, și-apoi, de vreme ce cîștigi ceva, se cheamă că nu pierzi nimic. E drept că dacă s-ar întîmpla — ceea ce nici nu cred și nici nu nădăjduiesc — ca lumină-ia-ta să-mi dai insula pe care mi-ai făgăduit-o, nu sînt eu nici atît de nerecunoscător și nici atît de hulpav ca să nu mă învoiesc să se prețuiască la cît s-ar ridica cîștigul ce mi l-ar aduce acea insulă și, după cît o fi ea de mare, să mi se scadă în raite din simbrie.

— Sancho, băiatule, răspunse don Quijote, cîte-odată sînt tot atît de bune raitele ca și ratele.

— Aha, înțeleg, spuse Sancho, pot să pun prinsoare că se zice rată, și nu raită ; dar asta nu face nimic, de vreme ce lumină-ia-ta tot m-ai înțeles.

— Te-am înțeles, și încă cum, răspunse don Quijote, că te-am scormonit pînă-n fundul ră-runchilor și mi te știu cu ochii-nchiși la ce țintești cu nenumăratele săgeți ale zicalelor tale. Ascultă, Sancho, cu dragă inimă ți-aș hotări acolo o simbrie dacă aș fi găsit și eu prin istoriile cavalerilor ră-tăcitori vreo pildă care să-mi descopere și să-mi arate cît de departe, cam ce obișnuiau să cîștige scutierii pe lună sau pe an ; însă eu am citit toate aceste istorii, sau, hai, cea mai mare parte dintre ele, și nu-mi amintesc a fi citit ca

vreun cavaler rătăcitor să fi hotărît o anumită simbrie scutierului său. Atîta ştiu că toţi slujeau fără plată, şi că tocmai cînd nici cu gîndul nu gîndeau, dacă pe stăpînii lor îi ajuta soarta, se trezeau răsplătiţi cu vreo insulă sau cu altceva cam pe-acolo şi se alegeau măcar cu vreun nume mare sau cu vreo înălţare. Dacă pe tine, Sancho, cu nădejdea şi cu încrederea asta, te-ndeamnă inima să te-ntorci să mă slujeşti, apăi să fie într-un ceas bun, dar să-ţi inchipui tu că o să mă apuc eu să scot din făgaşul şi din țiţînile ei vechea datină a cavaleriei rătăcitoare, se cheamă să-ţi baţi gîndul degeaba. Aşa încît, dragă Sancho, du-te tu acasă şi spune-i Teresei tale ce gîndesc eu ; şi dacă ea va catadicsi să încuviinţeze şi vei catadicsi şi tu să vii cu mine fără plată, *bene quidem*¹, iar dacă nu, rămînem tot atît de prieteni ca şi mai înainte, fiindcă grăunţe să fie-n hulubar, că hulubii vin ei ! Şi să ştii de la mine, fătul meu, că mai mult face o aşteptare bine întemeiată decît o brumă de bani peşin, şi mai bine faci plîngere fără să primeşti plata decît să iei o plată nedrept socotită pe o muncă de-un preţ mai mare ! Vorbesc în felul acesta, dragă Sancho, ca să-ţi dai seama că tot atît de vîrtos ca tine mă pricep şi eu să zvîrl la zicale cu nemiluita ; şi, la urma urmei, vreau să-ţi spun, şi chiar îţi şi spun, că dacă n-ai chef să vii cu mine fără plată şi să împărtăşeşti cu mine aceeaşi soartă, rămîi cu Dumnezeu, ca să te faci sfînt, că eu, slavă Domnului, n-o să duc lipsă de scutieri mai ascultători, mai inimoşi şi nu atît de greoi la treabă şi gureşi ca tine.

¹ Atunci, bine (lat.).

Cînd auzi Sancho hotărîrea neclintită a stăpînului său, i se înnoră cerul și-i căzură aripile inimii, fiindcă-și băgase-n cap că pentru nimic în lume n-ar fi plecat stăpînu-său fără el ; și cum stătea el așa nehotărît și dus pe gînduri, iată numai că intră Samsón Carrasco, dimpreună cu chelăreasa și cu nepoata, dornice să audă cu ce vorbe o să-l înduplece acesta pe stăpînul lor să nu mai plece în căutare de aventuri. Veni Samsón, acest mare pișicher care, îmbrățișîndu-l pe don Quijote ca și de prima dată, îi spuse în gura mare :

— O, tu, floare a cavaleriei rătăcitoare ! O, tu, lumină strălucitoare a ostășiei ! O, tu, cinste și oglindă a seminției spaniole ! Dar-ar Dumnezeu cel atotputernic, la care totu-i cu putință, ca acela sau aceia ce se împotrivesc și vor să zădărnicească cea de-a treia purcedere a ta la drum să nu mai găsească nici o ieșire din hățișul vrerilor lor și să nu li se împlinească în vecii vecilor gîndurile lor cele blestemate ! Și întorcîndu-se către chelăreasă, îi spuse : Nu te mai osteni, doamnă chelăreasă, să spui rugăciunea sfintei Apolonia, fiindcă știu prea bine că este scris în stele ca seniorele don Quijote să se îndrepte către înfăptuirea înaltului și reinnoitului său gînd ; iar eu m-aș simți cu cugetul apăsător foarte dacă nu i-aș face cunoscut și nu l-aș îndemna pe acest cavaler să nu mai țină multă vreme ferecate și nefolosite puterea viteazului său braț și bunătatea preavrednicului său suflet, fiindcă, cu zăbava sa, el răpește dreptul obijduiților, ocrotirea orfanilor, cinstea fecioarelor, bunul nume al vădanelor, sprijinul nevestelor și alte lucruri de acest fel, care se ating, se leagă, atîrnă și țin de cavaleria rătăcitoare. Haide, frumosul și neînfricatul meu senior don Quijote, nu mai lăsa de azi pe mîine purcederea luminăției și

măriei-tale la drum ; și dacă mai e nevoie de ceva pentru înfăptuirea acestui lucru, iată eu gata sînt să-ți fiu de folos cu toată ființa și averea mea ; și dac-ar fi de trebuință să-ți slujesc măriei-tale ca scutier, apîi aș socoti treaba asta ca una din întîmplările cele mai fericite.

Numai ce auzi don Quijote una ca asta, că se și întoarse către Sancho, zicîndu-i :

— Nu ți-am spus eu, măi Sancho, că o să am la scutieri cu prisosință ? Ia te uită cine-i gata să mă slujească : nu altul decît vestitul bacalaureat Samsón Carrasco, nemuritoare podoabă și desfătare a școlilor de la Salamanca, zdravăn la trup, sprinten la mădulare, tăcut, răbdător atît la căldură cît și la frig, atît la foame cît și la sete, cu tot ceea ce se cere pentru a fi scutierul unui cavalier rătăcitor ; cerul însă n-ar îngădui ca, doar pentru a-mi face cheful, să sparg și să sfărîm stilpul învățaturii și vasul științelor și să dobor laurul cel slăvit al bunelor îndeletniciri cărturărești ; rămîie noul Samsón la el în patrie și, cinstind-o, să cinstească totodată și căruntețea bătrînilor săi părinți, că eu mă mulțumesc și cu oricare alt scutier, de vreme ce Sancho nu se învrednicește să vină cu mine.

— **Eu** mă învrednicesc, răspunse Sancho înduioșat și cu ochii-n lacrimi. Și spuse mai departe : Nu vreau, stăpîne, să se zică despre mine vorba aceea : Praznicu-i gătat, oaspeții-au plecat. N-am avut de fel printre ai mei oameni nerecunoscători, că doar știe toată lumea și mai cu seamă satul meu cine a fost neamul Panza din care mă trag ; și unde mai pui c-am văzut eu și-am dibuit — după atîtea fapte bune și după și mai multe vorbe bune — gîndul luminăției-tale de-a mă pricopsi ; și dac-am spus și eu c-o fi și-o păți cu privire la

simbrie, asta a fost numai ca să fac cheful muierii, care cînd își bagă-n cap să te-nduplece de un lucru, apăi nu se află ciocan pe lume care să strîngă atîta cercurile pe doage cît te strînge ea cu ușa să faci ce-i pofteste inima ; dar, la urma urmei, bărbatul se cade să fie bărbat și muiera muiera ; și de vreme ce eu sînt bărbat în toate cele — că asta nu pot s-o tăgăduiesc — iacă, vreau să fiu bărbat și la mine-n casă, zică oricine ce-o zice ! Așa că nu mai rămîne alta de făcut decît ca luminăția-ta să-ți întocmești testametrul dimpreună cu condicelul lui, în așa fel ca să nu se poată revolta, și să ne așternem pe dată la drum, ca să nu mai pătimească sufletul domnului Samsón, care zice că-l îndeamnă cugetul să te-nduplece pe luminăția-ta să pleci pentru a treia oară în lumea asta mare ; iar eu mă-nfățișez iarăși să te slujesc pe luminăția-ta, credincios și după lege, tot atît de bine și poate și mai bine decît toți scutierii care au slujit pe vreun cavaler rătăcitor în vremile de-odinioară și în cele de față !

Bacalaureatul rămase uimit auzind ce cuvinte își alege și cum vorbește Sancho Panza, fiindcă, deși citise cea dintîi istorie a lui Don Quijote, nu crezuse niciodată că Sancho ar fi chiar atît de hazliu cum este zugrăvit acolo ; după ce auzi însă că spune „testametrul“ și „condicelul“ care să nu se poată „revolta“, în loc de „testamentul“ și „codicilul“ care să nu se poată „revoca“, crezu, în sfîrșit, tot ceea ce citise despre el și-și dete seama că-i unul din scrîntiții cei mai grozavi ai vremurilor noastre. Și-și spuse-n sinea sa că doi zănatci ca ăștia — și stăpîn și slugă — nu mai găsești cît în lumea de mare. În cele din urmă, don Quijote și cu Sancho se îmbrățișară și rămaseră prieteni ; și, după sfatul și încuviințarea marelui Carrasco,

care acum era ca un proroc pentru don Quijote, s-a hotărît ca în trei zile să aibă loc plecarea, iar într-acestea să se pună la cale toate cele de trebuință pentru călătorie și să se caute o chivără bine lucrată, fiindcă, orice s-ar întâmpla, spunea don Quijote, de plecat nu pleacă fără de ea. Îi făgădui Samsón c-o să-i facă rost, fiindcă știe ei că o s-o poată căpăta de la un prieten de-al lui, care avea o chivără, deși, la drept vorbind, această chivără era mai degrabă înnegrită de rugină și de prea multă tocire decât strălucitoare și curată, așa cum se cade să fie oțelul lustruit. Blestemele cu care cele două femei — chelăreasa și nepoata — îl potopiră pe bacalaureat nu se mai sfirșeau; își smulseră părul, își zgîriară obrazii și, după tipicul bocitoarelor de prin partea locului, jeluiau plecarea stăpînului lor ca și cum acesta ar fi răposat. Gîndul lui Samsón de a-l îndemna pe don Quijote să mai plece o dată a fost de fapt acela pe care o să-l destăinuiească mai tîrziu istorisirea noastră, totul fiind pus la cale după sfatul preotului și al bărbierului, cu care bacalaureatul se vorbise dinainte.

Ca să nu mai lungim vorba, în cele trei zile, don Quijote și cu Sancho se pregătiră cu toate cele ce socoteau ei de trebuință, și după ce Sancho își împacă nevasta, iar don Quijote își potoli nepoata și chelăreasa, pe înnoptate, fără ca nimeni să-i vadă, în afară de bacalaureat, care vru să-i însoțească cale de-o jumătate de leghe, purceseră pe drumul ce duce la Toboso, don Quijote călare pe bunul său Rocinante, iar Sancho, pe bătrînul lui măgar, desagii fiindu-i dolidora de lucruri trebuincioase pentru viața cîmpenească, iar punga, de banii pe care i-i dăduse don Quijote să-i aibă la o nevoie. Îl îmbrățișă Samsón pe don Quijote

și-l rugă să-l înștiințeze și pe el de soarta lui, bună sau rea, pentru a se bucura de una sau a se mihni de cealaltă, așa cum cereau legile prieteniei. Îi făgădui don Quijote c-o să-i împlinească rugămintea, Samsón făcu cale-ntoarsă către sat, iar ceilalți doi o luară pe drumul către marea cetate Toboso.

CAPITOLUL VIII

Unde se povestește ceea ce i s-a întâmplat
lui don Quijote ducându-se s-o vadă pe
doamna sa, Dulcinea din Toboso

„Binecuvîntat fie Alah cel atotputernic“, spuse Hamete Benengeli la începutul acestui al optulea capitol, „binecuvîntat fie Alah cel atotputernic“, repetă el de trei ori și spune că binecuvîntează astfel numai fiindcă a dat Dumnezeu să-i vadă o dată ieșiți în cîmp pe don Quijote și pe Sancho. Iar cititorii plăcutei lor istorii pot socoti că din clipa de față încep iarăși isprăvile lui don Quijote și ghidușiile scutierului său ; îi sfătuiește să uite isprăvile de mai-nainte ale iscusitului hidalgo și să ia aminte numai la cele ce au să vină, și care abia de-acum încolo încep, pe drumul spre Toboso, așa cum celelalte începuseră pe plaiurile Montielului ; și nu-i doar mare lucru cît le cere față de cît le făgăduiește în schimb, și-și urmează vorba spunînd :

Don Quijote și cu Sancho rămaseră singuri, și numai ce se depărtă Samsón, că și începură Rocinante să necheze și măgarul să zbiere, ceea ce fu

luat de către amîndoi — adică de către cavaler și de către scutier — drept un semn bun și o pro-rocire fericită ; deși dac-ar fi să spunem adevărul și numai adevărul, mai virtuose erau zbieretele și răgetele măgarului decît nechezatul mîrtoagei, ceea ce l-a făcut pe Sancho să-și închipuie că mai mare avea să-i fie lui norocul decît stăpînului său și că o să-l întrecă ; dacă socoteala lui se bizuia pe vreo citire-n stele, nu pot să știu, fiindcă nici povestirea nu spune ; numai atît s-a auzit că spunea el atunci cînd se poticnea sau cădea, că ar fi fost mai bine să fi rămas acasă, căci din po-ticneală și din căzătură nu te alegi cu altceva decît cu încălțările rupte și cu coastele frînte ; și măcar că era cam netot, nu prea bătea el cîmpii cînd gîndea astfel. Îi spuse don Quijote :

— Sancho, frățioare, dacă mai umblăm, o să ne apuce noaptea și o să fie prea întuneric pentru ne-voile noastre de-a ajunge ziua la Toboso ; și de-aceea mi-am pus în gînd să și fiu acolo mai-nainte de-a mă prinde în vreo altă aventură ; și ● dată ajuns, voi primi binecuvîntarea și buna încuviințare din partea Dulcinei cea fără de seamăn pe lume, cu care încuviințare socotesc eu și sînt chiar încredințat că o să duc la bun sfîrșit și la fericită încununare orice încercare pri-mejdioasă, fiindcă nimic în viață nu-i face mai viteji pe cavalerii rătăcitori decît faptul de a vedea că doamnele lor le sînt binevoitoare.

— Eu tot așa cred, răspunse Sancho. Socot însă că-i din cale-afară de greu ca luminăția-ta să vor-bești cu dînsa și s-o vezi în vreun loc unde măcar binecuvîntarea să i-o primești, dacă ea nu ți-o aruncă peste ulucile ogrăzii unde am văzut-o eu pentru întîia oară, atunci cînd i-am adus scrisoarea în care se aflau vești despre năzbîtiile și-nebuniile

pe care luminăția-ta rămăseseși să le faci în inima Sierrei Morena.

— Uluci de ogradă ți s-a năzărit ție, Sancho, că sînt acelea prin care ai zărit tu acea nu de ajuns de slăvită gingășie și mîndrețe ? Nu puteau fi decît galerii sau porticuri, sau arcade, sau cum le-o mai fi zicînd, ale unor strălucite palate crăiești.

— O fi fost și așa cum spui, răspunse Sancho ; mie însă mi s-au părut uluci, numai dacă n-oi sta prost cu ținerea de minte.

— Cu toate astea, să mergem într-acolo, Sancho, răspunse don Quijote, căci de îndată ce voi vedea-o — puțin îmi pasă dacă prin uluci, prin ferestre, prin crăpăturile ușilor sau prin zaplazurele grădinilor — și orice rază din soarele frumuseții ei ce va fi dat să-mi atingă ochiul îmi va lumina cugetul și-mi va întări curajul în așa fel încît să rămîn neîntrecut și fără de asemănare în înțelepciune și în vitejie.

— La drept vorbind, stăpîne, cînd am văzut și eu soarele ăsta al domniței Dulcinea din Toboso, apăi nu era chiar atît de luminos ca să poată răspîndi vreo rază. Pesemne că tocmai cum luminăția-sa vîntura grîul acela de care ți-am spus, praful care ieșea vîrtej dintr-însul s-a pus ca un nor în fața chipului ei și l-a întunecat.

— Ce tot bați tu cimpii, Sancho, zise don Quijote, spunînd, gîndind, crezînd și ținînd-o morțiș că domnița Dulcinea vîntura grîu, cînd asta-i o treabă și o îndeletnicire care nu se potrivește nici cît negru sub unghie cu ceea ce fac și trebuie să facă fetele de neam mare, care sînt menite și hărăzite pentru alte îndeletniciri și treburi, după care să se cunoască de la o bătaie de pușcă noblețea lor ? Nu-ți amintești tu oare, Sancho, de acele

versuri ale poetului nostru ¹, unde el ne zugrăvește lucrările pe care le săvârșeau, acolo, în lăcașurile lor de cleștar, cele patru zîne, care, scoțînd capul din Tagul lor iubit, se așezaseră să lucreze pe verdeața pajiștii acele pînze bogat împodobite, pe care iscusitul poet ni le înfățișează ca fiind toate din aur, din mătăsurî și din mărgăritare împletite și țesute ? Cam de felul acesta trebuie să fi fost și indeletnicirea domniței mele atunci cînd ai văzut-o tu, numai că zavistia vreunui vrăjitor hain și-o fi virît coada ; toate lucrurile făcute să-mi aducă bucurie sînt preschimbate și prefăcute de el în înfățișări deosebite de ale lor ; de aceea tare mă tem că în acea istorisire a isprăvilor mele, despre care se spune că ar trece tipărită din mină-n mină, dacă povestitorul s-a nimerit cumva să fie vreun învățat, vrăjmaș de-al meu, o fi pus într-însa unele lucruri în locul altora, amestecînd cu un singur adevăr mii de minciuni și petrecînd astfel pe socoteala mea prin povestirea altor fapte decît acelea ce se cuvin la înșiruirea unei istorii adevărate. O, tu, pizmă, rădăcină a unor rele fără de număr și cariu al virtuților ! Toate păcatele, să știi tu, Sancho, poartă un nu știu ce plăcut într-însese ; dar păcatul pizmei nu poartă decît scîrbă, pică și turbare.

— Tocmai asta spun și eu, răspunse Sancho. Și-mi vine să cred că-n basmul sau în istoria aia în care spune bacalaureatul Carrasco c-a dat de noi trebuie că mi s-a ales cînstea nițeluș cam terfelită și, vorba ceea, cam tîrită prin zloată. Ei bine, pe legea și pe cînstea mea că n-am vorbit de rău

¹ Tot Garcilaso de la Vega, care în *Egloga a III-a* vorbește de cele patru nimfe ale Tagului, ce ies împreună pe maluri, să-i lucreze țesătura de mătase, aur și perle.

pe nici un vrăjitor, și-apoi nici atît de procopsit nu sînt ca să mă poată pizmuî. Ce-i drept, nu-i păcat, sînt eu puțin cam poznaș și am în mine ceva sămînță de coțcar, dar pe toate astea le învăluie și le astupă mantia largă a firii mele celei nemeșteșugite, totdeauna deschisă și niciodată prefăcută ; și de n-ar fi să mă fălesc cu altceva decît cu faptul de a crede din toate puterile și cu adevărat în Dumnezeu și în tot ceea ce cuprinde și crede sfînta biserică catolică, așa cum și cred, și de-a fi vrăjmașul de moarte al ovreilor, așa cum și sînt, și tot ar trebui povestitorii să se milostivească de mine și să nu mă necinstească în scrisul lor. Dar zică ei ce-or pofti, că gol-goluț am venit pe lume, gol-goluț mă aflu și-acuma, nici nu pierd, nici nu cîștig ! La urma urmei, faptul că mă văd pus în cărți și că trec din mînă în mînă prin lume nu mă atinge cu un fir de păr, spună ei despre mine tot ce le-o trăsni.

— Asta, Sancho, spuse don Quijote, mi se pare la fel cu ceea ce i s-a întîmplat unui vestit poet¹ din zilele noastre, care, scriind o satiră răutăcioasă împotriva tuturor doamnelor de la curte², n-a pus într-însa și nici n-a numit pe o doamnă de care se îndoia dacă face parte din rîndul lor ; care doamnă, văzînd că nu intra și ea în pomelnicul aceloră, îl întrebă pe poet ce are de împărțit cu ea de n-a pus-o în rînd cu celelalte, cerîndu-i să mai mărească satira și s-o treacă și pe ea în partea adăugată, că dacă nu, o să vadă el ce-o să pățească.

¹ Poetul care a scris în 1578 satira împotriva femeilor publice din Sevilla, este Vicente Espinel, autorul romanului picaresc *Viața scutierului Marcos de Obregon*.

² „*Damas cortesanas*” se numeau, printr-un eufemism, femeile de stradă.

Aşa şi făcu poetul şi-o puse şi pe ea acolo, dar cu totul fără perdea, de să-i treacă pofta ; doamna însă rămase mulţumită văzîndu-se cu faimă, deşi defăimată. Se mai potriveşte asta şi cu ceea ce se spune despre acel păstor care a dat foc şi a aprins vestitul templu al Diane — socotit ca una din cele şapte minuni ale lumii — numai ca numele lui să trăiască în toate veacurile ce au să vină ; şi măcar că s-au dat porunci ca nimeni să nu-l numească şi să nu-i fie pomenit numele nici prin viu grai, nici prin scris, pentru ca să nu fie atinsă ţinta dorinţei lui, s-a ajuns totuşi să se ştie că-l chema Erostrate. Se mai potriveşte cu asta şi ceea ce i s-a întîmplat marelui împărat Carol Quintul cu un cavaler de la Roma. Vru împăratul să vadă acel vestit templu al Rotunde¹, care în vremea veche se numea templul tuturor zeilor şi care acum, cu o chemare mai adevărată, se numeşte al tuturor sfinţilor, şi este zidirea care a rămas cea mai nevătămată din cîte a durat păgînatatea în Roma, fiind şi aceea care păstrează cel mai mult faima măreţiei şi strălucirii ctitorilor ei ; e alcătuită-n chipul unei jumătăţi de naramză, de o mărime neasemuită, şi-i foarte luminoasă, fără ca totuşi să pătrundă într-însa vreo altă lumină decît aceea îngăduită de o fereastră, sau, mai bine zis, de o deschizătură rotundă de pe acoperiş ; şi-n vreme ce împăratul privea pe-acolo clădirea, se mai afla împreună cu dînsul, şi chiar foarte aproape de el, un cavaler roman, care-i arăta toate podoabele şi frumuseţile acelei măreţe şi nepieritoare zidiri ; după ce se depărtară de acea deschizătură, cavalerul spuse împăratului : „Prea-

¹ E vorba de Pantheonul roman şi de cupola lui emisferică.

mărite împărate, de o mie de ori m-a stăpînit dorința să te îmbrățișez și să-mi dau drumul în jos, împreună cu măriata, de pe marginea acelei deschizături, pentru a lăsa despre mine o faimă veșnică pe lume“. „Îți mulțumesc, răspunse împăratul, că n-ai pus în fapt un gînd atît de blestemat, dar de-acîi înainte n-o să-ți mai dau prilejul de a face din nou dovadă de credința ce mi-o porți, așa încît îți poruncesc ca niciodată să nu-mi mai vorbești și nici să fii acolo unde voi fi eu“ ; și după aceste cuvinte, îl iertă. Vreau, Sancho, să-ți spun cu asta că dorința de a cîștiga faimă este din cale-afară de vie. Ce altceva crezi tu că l-a mînat pe Horațiu ¹ — armat cu toate armele sale — să se azvîrle de pe pod în adîncimile Tibrului ? Ce altceva l-a îndemnat pe Mucius ² să-și ardă brațul și mîna ? Ce altceva l-a împins pe Curtius ³

¹ Referire la Cocles, războinic roman, care, după cum spune legenda a apărut singur podul Sublicius din Roma împotriva armatelor regelui etrusc Porsena, azvîrlindu-se apoi în apele Tibrului spre a nu fi luat prizonier.

² Mucius Scaevola, alt războinic roman, care, în același război cu etruscii, a pătruns singur în tabăra vrăjmașă și a încercat să-l ucidă pe regele Porsena, dar fiind prins înainte de a-și fi dus gîndul la capăt, i-a demonstrat acestuia că nu se înfricoșează de torturi și de moarte, întinzîndu-și mîna dreaptă asupra jăraticului unui rug și răbdînd să-i fie arsă, de unde numele de Scaevola — Stîngaciul. S-a spus că Mucius avea o insensibilitate a nervilor dreptei, provenită dintr-un început de lepră, boală care începe cu o pierdere parțială a sensibilității membrului atins.

³ Patrician legendar, celebru în tradiția romană prin felul cum a îndepărtat de deasupra Romei amenințarea unui destin nefast : augurii prorociseră că prăpastia deschisă în mijlocul Romei de un cutremur nu se va închide decît după ce se va arunca în ea comoara cea mai prețioasă a urbei. Curtius, sub motiv că armele sînt tezaurul Romei, s-a azvîrlit înarmat în rîpă, făcînd-o astfel să se închidă în urma lui.

să se arunce în adîncă groapă arzătoare care se căscase în mijlocul Romei ? Ce altceva — în ciuda tuturor prorocirilor care i se arătaseră neprielnice — l-a făcut pe Cezar¹ să treacă Rubiconul ? Și, ca să dau și pilde mai noi, ce altceva l-a îndemnat pe preacurtenitorul Cortés², și pe vitejii spanioli conduși de el în Lumea Nouă, să găurească corăbiile și să-și taie astfel orice legătură cu Lumea Veche ? Toate astea și multe alte întîmplări mărețe și felurite sînt, au fost și vor fi înfăptuiri ale faimei, pe care muritorii o rivnesc ca răsplată și ca parte din nemurirea de care sînt vrednice slăvitele lor fapte, deși noi, care sîntem creștini catolici și cavaleri rătăcitori, trebuie să așteptăm mai degrabă slava veacurilor ce-au să vină, care în înaltul neîntinat al cerului veșnic dăinui-va, decît deșertăciunea măririi care se dobîndește întru pieritorul veac de-acuma ; această slavă, oricît ar dăinui de mult, tot trebuie să piară o dată cu lumea însăși, ce-și are sfîrșitul înscris pe răboj ; așa că, dragă Sancho, înfăptuirile noastre nu se cuvine să treacă dincolo de hotarele statornicite nouă de creștineasca lege pe care o mărturisim. Trebuie să ucidem la uriași trufia, trebuie să înfrîngem pizma prin mărinimie și bunăvoință, mînia prin îndelungă răbdare și pace a su-

¹ Cezar a trecut Rubiconul, ce despărțea Italia de Galia Cisalpină, desconsiderînd interdicția pusă de Senatul roman, la cererea rivalului său, Pompei, care făcuse să fie declarat trădător de patrie generalul ce nu și-ar lăsa armatele la graniță, venind cu oștirile spre Roma.

² *Hernán* sau *Fernán Cortés* (1485—1547), pentru ca trupa de 125 de oameni să nu se poată gîndi la retragere, a scufundat corăbiile cu care debarcase. Cervantes îl numește „preacurtenitorul Cortés“ nu numai din pricina numelui (*cortés* — *politicos*, *curtenitor*), ci și pentru că așa era cotate în scrierile epocii.

fletului, îmbuibarea și somnul prin mîncarea cea puțină pe care o mîncăm și prin veghea cea multă pe care o veghem, desfrînarea și necurăția prin credința față de acelea pe care le-am făcut stăpîne ale gîndurilor noastre, trîndăvia prin cutreierarea celor patru părți ale lumii, căutînd prilejuri care ne pot face și ne fac nu numai creștini, ci și slăviți cavaleri. Vezi dară, Sancho, mijloacele prin care se cîștigă acele culmi ale laudelor, pe care le poartă cu sine faima cea bună.

— Tot ce mi-ai spus luminăția-ta pîn-acum, spuse Sancho, am înțeles prea bine ; dar, cu toate astea, tot aș vrea ca luminăția-ta să-mi răzvolți o îndoială care chiar în clipa asta mi-a venit în minte.

— „Să-mi rezolvi“, vrei să zici, Sancho, spuse don Quijote. Zi fără teamă, că ți-oi răspunde și eu ce-oi ști.

— Spune-mi, stăpîne, urmă Sancho, Iulii și Augustii ăștia și toți cavalerii ăștia năzdrăvani, de care ai spus că-s morți, unde se află ei acum ?

— Păgînii, răspunse don Quijote, nici vorbă că se află-n iad ; creștinii, dac-au fost buni creștini, se află în purgatoriu sau în cer.

— Prea bine, făcu Sancho, dar ia să vedem acum, mormintele astea, unde se află trupurile acestor mari stăpînitori, au ele ceva candelă de argint în față, le sînt împodobiți pereții criptelor cu cîrji, giulgiuri, smocuri de păr, cu picioare și cu ochi de ceară ? Și dacă nu-s împodobite cu toate astea, atunci cu ce sînt ?

La care don Quijote răspunse :

— Mormintele păgînilor au fost în cea mai mare parte temple strălucite ; cenușa trupului lui Iuliu Cezar a fost așezată în vîrfurile unei piramide de o înălțime uriașă, căreia astăzi la Roma i se

zice Acul sfîntului Petru. Împăratului Adrian i-a slujit de mormînt un castel mare cît un sat din cele mai răsărite, căruia-i zicea *Moles Adriani* și care acum e castelul sfîntului Înger din Roma. Regina Artemisa l-a înmormîntat pe soțul ei Mausoleu într-un mormînt care-i socotit drept una dintre cele șapte minuni ale lumii ; dar nici unul dintre mormintele astea și nici multe altele pe care le-au avut păgînii n-au fost împodobite cu giulgiuri și nici cu alte prinosuri și semne care să arate că erau sfinți cei ce se aflau înmormîntați într-însele.

— Asta voiam să știu, răspunse Sancho. Dar ia spune-mi acum, ce-i mai mare lucru, să învii un mort, sau să ucizi un uriaș ?

— Răspunsul e la mintea omului, răspunse don Quijote. Mai mare lucru e să învii un mort.

— Te-am prins ! spuse Sancho. Așadar, acela care-nvie morții, dă orbilor vederea, îi îndreptează pe schilozi și întoarce bolnavilor sănătatea, și la al cărui mormînt ard candelă, și a cărui criptă e plină de lume cucernică, ingenuncheată, care dă cinstire moaștelor sale, mai mare slavă va avea și acum și-n veacul ce va să vie decît slava pe care au lăsat-o sau o vor lăsa toți împărații păgîni și toți cavalerii rătăcitori cîți au fost pe lumea asta.

— Recunosc că și asta-i adevărat, răspunse don Quijote.

— Așadar, această faimă, aceste cinstiri, aceste drepturi, sau cum să le mai zic, răspunse Sancho, le au cu precădere trupurile și moaștele sfinților, care, cu încuviințarea și cu îngăduința sfîntei noastre maici, biserica, au candelă, luminări, giulgiuri, cîrje, zugrăveli, smocuri de păr, ochi, picioare menite să sporească credința și să mărească faima lor creștinească. Trupurile sfinților sau moaștele

lor sînt purtate pe umeri de către regi, care le sărută osemintele și-și împodobesc și-și îmbogățesc cu ele lăcașurile de închinăciune și altarele lor cele mai slăvite.

— Și ce vrei să mă faci să înțeleg, Sancho, cu tot ce-ai spus ? zise don Quijote.

— Vreau să spun, grăi Sancho, că noi trebuie să ne străduim a fi sfinți, și așa o să ne cîștigăm mai repede buna faimă către care năzuim ; și ia seama, stăpîne, că mai ieri-alaltăieri — fiindcă-i atît de puțină vreme de-atunci, încît se poate spune și așa — au fost recunoscuți ca sfinți sau ca preafericiți doi călugărași din tagma desculților, ale căror lanțuri de fier cu care-și încingeau și-și supuneau la cazne trupul sînt socotite acuma ca lucru mare să le poți săruta sau atinge, și se bucură, zice-se, de o mai mare cinstire decît spada lui Roldán¹ din panoplia regelui, Domnul aibă-l în pază ! Așa că, stăpîne, mai mult face să fii un călugăraș smerit, oricare ți-ar fi tagma, decît un cavaler viteaz și rătăcitor ; mai mult har au în fața lui Dumnezeu vreo douăzeci de bice, pe care singur ți le-ai da, decît două mii de lovituri de lance, pe care le-ai da fie uriașilor, fie zmeilor, fie căpcăunilor.

— Totu-i așa precum zici, răspunse don Quijote, dar nu toți putem fi călugări, și multe sînt căile pe care Dumnezeu își aduce aleșii în ceruri ; și cavaleria ține de cele ale credinței și-n slava cerească se află și cavaleri sfinți.

— Da, răspunse Sancho, dar eu am auzit spunîndu-se că-n cer se află mai mulți călugări decît cavaleri rătăcitori.

¹ Unii comentatori aduc mărturii din epocă despre existența unei „spade a lui Orlando“ în sala de arme a regilor Spaniei (*Real Armería*).

— Asta-i numai fiindcă-s mai mulți la număr călugării decît cavalerii, răspunse don Quijote.

— Dar din cei rătăcitori sînt destul de mulți, zise Sancho.

— Mulți, răspunse don Quijote, dar puțini aceia ce-s cu adevărat vrednici de acest nume.

Cu asemenea vorbe și cu altele de acest fel le trecu toată noaptea, precum și ziua următoare, fără a li se întîmpla nimic vrednic de a fi povestit, ceea ce pe don Quijote îl mîhni foarte. În sfîrșit, a doua zi, în murgul serii, zăriră marea cetate a Tobosului, la a cărei vedere sufletul lui don Quijote se umplu de bucurie, iar acela al lui Sancho se scîrbi amar, fiindcă nici casa Dulcinei n-o știa și nici pe ea n-o văzuse vreodată, cum n-o văzuse, de altfel, nici stăpînu-su ; așa că amîndoi se perpeleau, unul din dorința de a o vedea, iar celălalt de ciudă că n-o văzuse niciodată ; cît privește pe Sancho, el nu știa cum s-o scoată la capăt cînd o fi ca don Quijote să-l trimită la Toboso. Don Quijote hotărî, în sfîrșit, să-și facă intrarea în cetate după ce se va înnopta și, atît cît le îngăduia timpul, rămaseră să poposească sub niște goruni ce se aflau în preajma Tobosului, și în clipa sorocită, intrară în cetate, unde li s-au întîmplat lucruri de pomină.

CAPITOLUL IX

Unde se povestește ceea ce se va vedea
într-însul

Era tocmai miezul nopții sau cam pe la acel ceas cînd don Quijote și cu Sancho ieșiră din pădure și intrară în Toboso. Satul era cufundat într-o tă-

cere adîncă, fiindcă toți localnicii dormeau buș-tean. Noaptea era aproape albă, cu toate că Sancho ar fi vrut să fie pe de-a-ntregul neagră spre a afla în beznele ei un prilej de dezvinovățire a prostiei lui. Nu se mai auzeau decît lătrături de ciini la tot pasul, care lui don Quijote îi asurzeau urechile, iar lui Sancho îi puneau curajul la grea încercare. La răstimpuri mai zbiera cîte-un măgar, mai grohăiau porcii, mai mieunau mîțele, ale căror glasuri, amestecate cu zvonuri felurite, păreau a crește și mai puternic în liniștea nopții ; pe toate astea le luă îndrăgostitul cavalier drept semne rele ; îi spuse totuși lui Sancho :

— Sancho, băiete, du-mă tu către palatul Dulcinei, poate c-om găsi-o încă neculcată.

— La ce palat să te duc, păcatele mele, răspunse Sancho, cînd acela-n care am văzut-o pe măria-sa nu era decît, acolo, o căscioară cu totul nearătoasă ?

— Pesemne că tocmai atunci s-o fi retras, răspunse don Quijote, în vreo mică aripă a palatului său și stătea în tihnă numai cu domnițele din alaiul ei, așa cum e obiceiul și datina la doamnele de neam mare și la prințese.

— Stăpîne, zise Sancho, chiar dacă lumina-ția-ta, în ciuda celor spuse de mine, vrei cu tot dinadinsul să fie palat casa domniței Dulcinea, ia spune-mi totuși : este oare acuma ceasul cînd să-i găsim poarta deschisă ? Și frumos ne-ar șe-dea să izbim ca apucații cu ciocanul în poartă, ca să vie și să ne deschidă, tulburînd toată lumea și făcînd-o să sară-n sus ? Ce ? Ne ducem așa, la voia întîmplării, să batem la ușa țiitoarelor noastre, cum fac ibovnicii, care vin de bat și intră la tot ceasul, oricît ar fi de tîrziu ?

— Oricum, să căutăm mai întîi palatul, și după ce l-om găsi, o să-ți spun eu, Sancho, ce-o fi bine

să facem. Și ia seama, Sancho, că sau sînt eu chior, sau clădirea aceea mare și întunecată ce se zărește de-acî trebuie să fie palatul Dulcinei!

— Atunci du-mă, luminăția-ta, într-acolo, răspunse Sancho, poate că așa o fi, deși cu ochii mei să-l văd și cu mîinile mele să-l pipăi, și tot atîta aş crede cum cred că acuma-i ziuă.

Se îndreptă don Quijote într-acolo, și după ce umblă el așa la vreo două sute de pași, se află în fața clădirii aceleia întunecate, la care, văzînd un turn înalt, îndată-și dete seama că acea zidire nu era palat, ci biserica mare a satului, și spuse :

— De biserică am dat, Sancho.

— Văd și eu, răspunse Sancho, și slavă Domnului că n-am dat de mormîntul nostru, că nu-i a bună să umblăm prin cimitire la un ceas ca ăsta¹, și cu atît mai mult cu cît ți-am și spus luminăției-tale, dacă nu mă-nșel, că domnița asta stă cu casa într-o ulicioară înfundată.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească de bezmetic, zise don Quijote, unde-ai mai auzit tu că marile castele și palatele cele regești sînt clădite în ulicioare înfundate ?

— Stăpîne, răspunse Sancho, cîte bordeie, atîtea obiceiuri ; poate că aici, în Toboso, se obișnuiește să se dureze palatele și marile clădiri în ulicioare înfundate ; așa că lasă-mă, rogu-te luminăția-ta, să caut pe ulițele sau pe ulicioarele acestea care mi se deschid dinainte, poate că-n vreun colț oi da cu nasul de palatul ăsta, mîncă-

¹ Fraza nu indică din partea lui Sancho o teamă superstițioasă de duhurile morților, cum s-ar crede, ci doar precauția, justificată de multe procese ce erau intentate de tribunalele Inchiziției celor prinși noaptea cutreierînd cimitirele, bănuîți de a fura oase de mort pentru practici vrăjitorești.

l-ar cîinii să-l mănînce, că ne tot poartă pe drumuri, de scoate și sufletul din noi !

— Vorbește mai cuviincios, Sancho, despre cele ce sînt ale domniței mele, spuse don Quijote, și-apoi să ne mai ținem firea în această zi de sărbătoare și să nu ne pierdem cumpătul.

— Bine, o să mă stăpînesc, răspunse Sancho. Dar cum să nu-mi ies din balamale cînd văd că luminăția-ta vrei așa, ca dintr-o singură dată cît am văzut casa stăpînei noastre, s-o și am mereu în minte și s-o găsesc la miezul nopții, cînd n-o găsești luminăția-ta, care ai fi văzut-o de mii de ori.

— Ai să mă faci să-nnebunesc, Sancho ! zise don Quijote. Ascultă aicea, ereticule ce ești, nu ți-am spus de o mie de ori că-n viața mea n-am văzut-o pe Dulcinea cea fără de seamăn pe lume și că niciodată n-am trecut pragul palatului ei, și că sînt îndrăgostit numai din auzite și de pe urma mării faime răspîndite despre frumusețea și înțelepciunea ei ?

— Acum aud și eu una ca asta, răspunse Sancho, și-atuncea zic că, de vreme ce luminăția-ta n-ai văzut-o, apai eu nici atîta !

— Asta-i cu neputință, răspunse don Quijote, că doară tot tu mi-ai spus că ai văzut-o vînturînd grîu atunci cînd mi-ai adus răspunsul la scrisoarea pe care i-am trimis-o prin tine.

— Nu te lua după asta, stăpîne, răspunse Sancho, fiindcă trebuie să-ți spun că tot din auzite a fost și vederea ei și răspunsul pe care ți l-am adus, pentru că tot atîta știu eu cine-i domnița Dulcinea cît pot să trag una cu pumnul în cer.

— Sancho, Sancho, răspunse don Quijote, își are uneori și gluma rostul ei, dar alteori cade și se potrivește ca nuca-n perete. Pentru că eu spun că nici n-am văzut-o și nici n-am vorbit cu aleasa

inimii mele, nu trebuie, hop și tu, să spui că nici nu i-ai vorbit și nici n-ai văzut-o, cînd știi prea bine că altfel stau lucrurile.

7 Si cum vorbeau ei doi așa, iată că văzură trecînd pe-acolo pe unul cu doi catiri, și după huruitul plugului, care era tîrit pe jos, se gîndiră că trebuie să fie vreun plugar ce s-a sculat cu noaptea-n cap, mai nainte de-a se crăpa de ziuă, pentru a se duce la munca cîmpului; și chiar așa era. Venea plugarul cîntînd acel cîntec care zice :

Frîncilor, pățit-ai rău din cale-afară
Cînd cu vînătoarea de la Roncesvalles.¹

— Să mor eu, Sancho, zise don Quijote auzindu-l, dac-o să ne iasă ceva bun în noaptea asta ! N-auzi ce cîntă țăranul ăsta ?

— Ba da, aud, răspunse Sancho. Da ce-are-a face bătălia de la Roncesvalles cu ceea ce ne doare pe noi ? Ar fi putut tot atît de bine să cînte și cîntecul lui Calainos², că totuna ar fi pentru bunul sau răul mers al trebilor noastre.

Într-acestea se apropie și plugarul, pe care don Quijote îl întrebă :

— N-ai putea să ne spui, măi creștine, așa să te-ajute Dumnezeu, unde sînt pe-aicea palatele domniței celei fără de seamăn pe lume, doîna Dulcinea del Toboso ?

— Domnule, răspunse flăcăul, eu nu-s de prin partea locului, și numai de cîteva zile sînt venit aici în sat, unde-l ajut la munca cîmpului pe-un gospodar cu dare de mîină ; în casa asta din față

¹ Versuri dintr-o veche romanță despre lupta de la Roncevaux (Roncesvalles) dintre mauri și armatele lui Carol cel Mare.

² Referire la altă veche romanță care începe cu versurile :
Călărește Calainos
Pe sub umbra de măslini...

stau preotul satului și cu dascălul ; amîndoi, sau oricare dintre ei va putea să te lămurească pe luminăția-ta ce-i cu această doamnă prințesă, fiindcă au scris la ei numele tuturor localnicilor din Toboso ; cu toate că, după socoteala mea, nu cred să locuiască în tot satul nici o prințesă, ci doar ceva cocoane mai acătării și, dintre ele, fiecare o fi prințesă la ea în casă.

— Păi, dragul meu, spuse don Quijote, printre astea trebuie să fie și cea de care te-ntreb.

— Tot ce se poate, răspunse flăcăul, și rămîneți cu bine, că acum se ivesc zorile.

Și îndemnîndu-și catirii, nu mai stete să aștepte și alte întrebări.

Sancho, văzîndu-l pe stăpînu-su dus pe gînduri și destul de nemulțumit, îi spuse :

— Stăpîne, dacă o să tot umblăm noi așa, ne-apucă ziua și n-o să ne vie de loc la socoteală să ne găsească soarele pe drum ; mult mai bine-ar fi să ieșim afară din cetate, pentru ca luminăția-ta să te-ascunzi în vreo pădure pe-aici prin apropiere, iar eu să mă-ntorc de cu ziuă ; și n-o să rămînă colțisor în tot satul ăsta unde să nu caut casa, castelul sau palatul stăpînei mele, că tare-aș mai fi amărit să n-o găsesc, dar de-oi găsi-o, apăi o să vorbesc cu luminăția-sa și o să-i spun unde și cum ai rămas luminăția-ta, așteptînd de la ea porunca și mijlocul de-a o vedea, în așa fel ca să nu fie atinse nici cu atîtica cinstea și renumele ei.

— Să știi că sfatul pe care mi-l dai acuma, spuse don Quijote, îmi place și ți-l primesc din toată inima. Hai, fătul meu, să mergem și să căutăm un loc unde să mă ascund, iar tu ai să te-ntorci, așa cum spui, s-o cauți, s-o vezi și să-i vorbești domniței mele, de la a cărei înțelepciune și

curtenie mă aștept la semne de bunăvoință nemai-auzite, și chiar la mai mult.

Murea Sancho să-l scoată pe stăpînu-su din sat, ca să nu se dea de minciună cu răspunsul pe care i-l adusese din partea Dulcinei în Sierra Morena ; așa că dete zor cu plecarea, care se înfăptui pe dată, și la vreo două mile de locul acela, aflară o pădure sau o dumbravă, unde don Quijote se ascunse, în vreme ce Sancho se întorcea în cetate ca să vorbească cu Dulcinea, solie în timpul căreia s-au întîmplat lucruri care cer și ele a fi ascultate și crezute.

CAPITOLUL X

Unde se vorbește despre dibăcia folosită de Sancho pentru a o vrăji pe domnița Dulcinea și despre alte întîmplări pe cît de caraghioase, pe atît de adevărate

Ajungînd scriitorul acestei mari istorii să povestească cele ce povestește în capitolul de față, spune că mai bucuros le-ar trece sub tăcere, de teamă că n-o să fie crezut, fiindcă scrîntelile lui don Quijote au atins aici capătul și hotarul celor mai mari țicneli din cîte-i pot trece cuiva prin minte, ba chiar le-au și întrecut cu vreo doi stîngeni pe cele mai mari. În cele din urmă, deși, apăsător de teama și de îngrijorarea asta, le-a scris totuși întocmai cum le-a săvîrșit don Quijote, fără să pună nimic de la el și fără să scoată din povestire nici un grăunte de adevăr, puțin păsîndu-i de învinuirile ce-ar putea să i se aducă, cum c-ar

fi mincinos : și a avut dreptate, fiindcă adevărul se îndoaie, dar nu se frînge, și mereu plutește deasupra minciunii, ca și untdelemnul deasupra apei. Și așa, depănîndu-și mai departe firul povestirii, spune că de îndată ce don Quijote se ascunse în pădurea, stejărișul sau dumbrava de lingă marele Toboso ¹, îi și porunci lui Sancho să se întoarcă în oraș și să nu i se mai arate în fața ochilor fără a fi vorbit mai-nainte din parte-i către aleasa inimii lui, rugînd-o să fie atît de bună de a se lăsa văzută de cavalerul ei cel prins în mrejele dragostei și să se îndure a-i da binecuvîntarea, pentru ca în felul acesta, el să capete încrederea că va ieși cu bine din toate ciocnirile și grelele lui încercări. Sancho își luă asupra-și să facă întocmai cum i se porunceă și să aducă un răspuns tot atît de bun cum l-a adus și de-nîta dată.

— Du-te, fătul meu, răspunse don Quijote, și să nu-ți pîrzi cumpătul cînd vei vedea că-l atît de strălucită lumina acelu soare al frumuseții pe care te duci să-l cauți tu, fericitule mai presus de toți scutierii de pe lume ! Să îți bine minte și să nu lași să-ți scape nimic din felul cum te primește ; dacă se schimbă la față cită vreme tu îi dai solia mea, dacă tresare și se tulbură cînd îmi aude numele, dacă nu mai poate sta liniștită pe perină, de-o fi s-o găsești așezată pe tronul cel strălucit, unde se cuvine să șadă una ca ea, iar de stă-n picioare, uită-te la ea dacă nu se lasă cînd pe-un picior, cînd pe celălalt dacă nu ia de la capăt de vreo două-trei ori răspunsul pe care ți l-o da, dacă nu-l rostește cînd blînd, cînd aspru, cînd înțepător,

¹ „*El gran Toboso*” : continuă ironia de la sfîrșitul capitolului al VIII-lea.

cînd drăgăstos, dacă nu-și duce mîna la păr să și-l potrivească, măcar că nu-i în neorînduială, ca să nu mai lungesc vorba, dragă Sancho, fii cu ochii treji la toate faptele și mișcările ei, căci dacă tu mi le vei povesti aidoma cum au fost, voi afla și eu ceea ce ea păstrează ascuns în taina inimii ei în legătură cu cele ce ating dragostea mea. Fiindcă trebuie să știi, Sancho, dacă n-ai știut pîn-acuma, că între îndrăgostiți purtarea și gesturile care dau mărturie atunci cînd e vorba de dragostea lor sînt cei mai credincioși olăcari, care aduc vești despre ceea ce se petrece acolo, înlăuntrul cugetului. Du-te, frățioare, călăuzească-te o altă stea, mai bună decît a mea, și întoarcă-te o altă izbîndă, mai bună decît aceea de care mă tem și pe care o aștept în această amarnică singurătate în care mă lași părăsit.

— Uite că plec și mă-ntorc îndată, spuse Sancho, da vezi, stăpîne, de mai prinde inimă, că nu cred s-o ai acuma mai mare decît un purice. Și gîndește-te și luminăția-ta la ce se spune de obicei, cum că inima, de-i oțelită, sfarmă nenorocuri pripă, și că unde nu-i slănină, nici frigare nu e, și așijderea se mai spune că nu știi de unde sare lepurele. Spun asta, fiindcă dacă n-am găsit azi-noapte palatele și castelele stăpinei mele, acum, că-i ziua-n amiază mare, socot că le-oi găsi cînd nici cu gîndul nu gîndesc, și-apoi dacă le-am găsit, las' pe mine, că mă descurc eu cu ea !

— Măi Sancho, zise don Quijote, fără doar și poate că zicalele pe care le înșiri mereu se potrivesc tot atît de bine cu cele ce vorbim cît vrea și Dumnezeu să mă dăruiască cu un noroc mai bun în cele ce năzuiesc.

Acestea fiind spuse, Sancho întoarse spatele și dete bici măgarului, iar don Quijote rămase călare, proptit în scări și sprijinit de lance, cu cugetul apăsător de jalnice și tulburi închipuiri; îl vom lăsa, însă, acolo și-l vom însoți pe Sancho Panza, care pleca tot atât de tulburat și de îngândurat cum rămăsese și stăpînul său; și era atât de muncit de gînduri, încît numai ce ieși din pădure, că se și uită îndărăt, și încredințându-se că don Quijote nu se mai zărea, descălecă de pe măgar și, așezîndu-se la rădăcina unui copac, începu să vorbească în sinea lui și să-și spună:

„Ia să vedem acuma, Sancho frățioare, unde te duci domnia-ta? Te duci să cauți vreun măgar care s-a pierdut?» «Nu, nici vorbă!» «Atunci, ce te duci să cauți?» «Mă duc să caut o nimica toată: o prințesă, și într-însa să caut soarele frumuseții, cu tot cerul laolaltă.» «Și unde crezi tu, Sancho, că ai să găsești ceea ce spui?» «Unde? În marea cetate Toboso.» «Bine. Și din partea cui te duci tu s-o cauți?» «Din partea vestitului cavaler don Quijote de La Mancha, care-i îndreptează pe cei strîmbi, și dă să mănînce celor însetați, și să bea celor înfometați.» «Toate astea sînt bune și frumoase, dar îi știi tu casa, Sancho?» «Stăpînul meu spune că trebuie să fie niște palate regești sau niște castele strălucite.» «Și ai văzut-o cumva vreodată?» «Nici eu, nici stăpînul meu n-am văzut-o niciodată.» «Și crezi că ar fi o treabă nimerită și bine rînduită dacă cei din Toboso, știind că te afli aici cu gîndul de a le momi prințesele și a le tulbura doamnele, ar veni și ți-ar rupe spinarea cu ciomegele, de nu ți-ar mai rămîne un oscior întreg?» «Ar avea, într-adevăr,

multă dreptate numai dacă n-ar ține seama că
sînt trimis și că

Ești, prietene, un sol doar
și de vină nu ești, nu.¹»

«Nu te-ncrede în asta, Sancho, fiindcă oamenii
din La Mancha sînt tot atît de iuți la minie, pe cît
îs de cinstiți, și nu îngăduie ei nimănui să-i calce
pe coadă. Mamă-Doamne, dacă te-or simți ei nu-
mai, vai de pielea ta ! Ia seama, c-or să mi te scar-
mene de-o să scoți scînteii, nu altceva !» «Ba nu,
zău, ● să mă duc eu acum să caut ziua de ieri
pentru bunul-plac al lui cutărică, și unde mai pui
că s-o caut pe Dulcinea în Toboso e ca și cum aș
căuta-o pe Marica în Ravenna sau pe bacalaureat
în Salamanca ! Numai dracu, și nu altu, m-a bă-
gat în tot buclucul ăsta !»“

Această sfătuire a ținut-o Sancho cu sine însuși,
și urmarea a fost c-a ajuns în cele din urmă să-și
spună :

„Stăpinul ăsta al meu, după mii și mii de semne
doveditoare, mi-am dat seama că-i nebun de le-
gat, iar eu, la rîndul meu, nu mă las la coadă,
fiindcă sînt și mai nebun decît el de vreme ce-l
urmez și-l slujesc, dac-o fi adevărată zicala :
«Spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cine
ești», sau cealaltă : «Nu cu cin' te naști, ci cu cine
paști». Fiind deci nebun, cum și este de fapt, și
lovit de sminteală, din care pricină de cele mai
multe ori ia un lucru drept altul și face din alb
negru și din negru alb, așa cum a ieșt la iveală
cînd a spus că morile de vînt erau uriași, că

¹ Versuri care fac parte din unele romane despre Ber-
nardo del Carpio : „*Mensajero sois, amigo, / non merecéis
culpa, non...*“

măgărițele călugărilor erau cămile și că turmele de oi erau oști de vrăjmași, și multe alte lucruri de soiul ăsta, n-o să-mi fie greu să-l fac să creadă că o țărancă — cea dintii ce mi-o ieși în cale — este domnița Dulcinea : și dacă el n-o să creadă, eu o să jur ; și dacă el o să jure, o să mai jur și eu înc-o dată ; și dacă el o s-o ție morțiș, eu o s-o țiiu și mai morțiș ; vorba e ca să iasă cum zic eu, fie ce-o fi ! Poate cu încăpăținarea asta să-l învăț minte să nu mă mai trimită în asemenea solii, văzînd cît de prost am scos-o la capăt ; sau poate că o să creadă — așa cel puțin socot eu — că vreun vrăjitor din ăștia, despre care spune el că-i poartă simbetele, i-o fi schimbat chipul numai ca să-i facă lui în ciudă.“

La gîndul acesta, Sancho Panza își liniște cugețul și socoti treaba bine scoasă la capăt, dar mai stete acolo pînă pe seară, ca să-l facă pe don Quijote să creadă că i-a trebuit o bună bucată de vreme pentru a se duce la Toboso și a se întoarce înapoi ; lucrurile s-au brodit atît de bine, că tocmai cînd se ridica să încalece pe măgar, numai ce vede că vin dinspre Toboso spre locul unde se afla el trei țărănci călare pe trei măgari sau măgărițe, căci povestitorul nu spune, deși s-ar putea crede că erau mai curînd măgărițe, astea fiind dobitoacele pe care încalecă de obicei țărăncile. Dar cum acest amănunt e lipsit de însemnătate, n-avem nici noi să mai tărăgănăm povestea cu el, ca să-l lămurim de-a fir-a-păr. Ce mai vorbă lungă ? De îndată ce Sancho le văzu pe țărănci, o și porni la drum, întorcîndu-se să-l caute pe don Quijote, și-l găsi oftînd și scoțînd mii și mii de tînguiri de dragoste. Cum îl văzu, don Quijote spuse :

— Ce-mi aduci, Sancho frate ? O să pot însemna această zi cu o piatră albă, sau cu una neagră ?¹

— Mai bine ai face, luminăția-ta, răspunse Sancho, s-o însemni cu roșu, așa cum sînt scrise înștiințările prin școli², ca să vezi mai bine ce-o să-ți fie dat a vedea.

— Atunci, spuse don Quijote, se cheamă că aduci vești bune.

— Și încă atît de bune, răspunse Sancho, că luminăția-ta n-ai altceva de făcut decît să dai pinteni lui Rocinante și să ieși la drum, ca s-o vezi pe domnița Dulcinea din Toboso, care, dimpreună cu alte două domnițe de-ale ei, vine să te vadă pe luminăția-ta.

— Sfinte Dumnezeule ! Ce spui tu, Sancho dragă ? zise don Quijote. Ia seama să nu mă amăgești și nici să nu-ți treacă prin cap că ai putea, cu bucuria-ți prefăcută, să-mi înveselești mîhnirea adevărată.

— La ce-mi folosește să te amăgesc pe luminăția-ta, mai cu seamă că atît de curînd poți să te încredințezi de adevărul spuselor mele ? Dă zor, stăpîne, și haide s-o vezi venind pe domniță, stăpîna noastră, înveșmîntată și împodobită așa cum i se cuvine uneia ca ea. Atît ea, cît și domnițele ei sînt toate numai un jăratîc de aur, toate numai salbe de mărgăritare, toate numai diamante, toate numai rubine, toate numai pînze țesute-n fir, groase de zece degete ; pletele lor răsfireate pe

¹ Romanii, în anumite ocazii, își însemnau ziua fericită cu pietricele albe, iar pe cele funeste, cu pietricele negre.

² Listele candidaților primiți la examene sau admiși în școli erau scrise cu roșu (*rétulos* sau *rotulos*), obicei uni-versitar generalizat și care se mai păstrează și azi în unele școli spaniole.

spate, ca niște adevărate raze de soare, flutură-n vînt ; dar, mai presus de orice așteptare, ele vin călare pe trei buiestruși bălțați, cum nu s-au mai pomenit pe lume.

— Poate că vrei să spui buiestrași, măi Sancho.

— Aproape că nu-l nici o deosebire, răspunse Sancho, între buiestruși și buiestrași. Dar vie ele călare pe ce-or veni, vorba este că vin cele mai frumoase domnițe din cite și le poate dori cineva, și mai cu seamă stăpîna mea, domnița Dulcinea, care-ți ia ochii.

— Să mergem, Sancho fiule, răspunse don Quijote, și ca răsplată pentru o asemenea veste, pe cit de neașteptată, pe atît de bună, îți dăruiesc cea mai de seamă pradă ce-o s-o cîștig la întîia aventură pe care voi avea-o ; și dacă nu te mulțumești cu asta, îți dăruiesc mînjii de anul ăsta de la cele trei iepe ale mele, care știi că stăteau gata să fete în imășul obștesc de la noi din sat.

— Mă opresc mai bine la mînji, răspunse Sancho, fiindcă nu prea sînt eu încredințat c-o să fie chiar arătoasă prada de pe urma celei dintîi aventuri.

Tot vorbind ei astfel, ieșiră din pădure și le zăriră pe cele trei țărânci care se apropiau. Căscă don Quijote ochii pe toată întinderea drumului către Toboso, și cum nu zări altceva decît pe cele trei țărânci, rămase cu totul nedumerit și-l întrebă pe Sancho dacă nu le lăsase cumva afară din cetate.

— Cum afară din cetate ? răspunse Sancho. Ce ? Ai luminăția-ta orbul găinilor de nu vezi că sînt astea care vin încoace, strălucitoare ca însuși soarele la amiază ?

— Eu, Sancho, răspunse don Quijote, nu văd decît trei țărânci călare pe trei măgari.

— Doamne, ferește-mă de ducă-se-pe-pustii !
răspunse Sancho. Cum e cu puțință ca trei buies-
trași — parcă așa le zice — albi ca zăpada neîn-
tinată, să ți se năzărească luminăției-tale că sînt
măgari ? Pe dumnezeul meu, să-mi smulgi mie
barba dacă nu-i așa !

— Ei bine, Sancho dragă, zise don Quijote, eu
îți spun că-i atît de adevărat că sînt măgari sau
măgărițe, cum e adevărat că eu sînt don Quijote
și tu Sancho Panza ! Așa mi se par mie, cel puțin.

— Taci, stăpîne, spuse Sancho Panza, nu mai
rosti asemenea vorbe, ci mai bine deschide-ți ochii
și vino să ne-nchinăm în fața stăpînei gîndurilor
luminăției-tale, care se apropie de noi !

Numai ce spuse vorbele astea, că se și înde-
părtă, ca să le primească pe cele trei țărânci, și,
descălecînd de pe măgar, apucă de căpăstru asinul
pe care călărea una din ele, apoi, plecîndu-și
amîndoi genunchii la pămînt, zise :

— Crăiasă și domniță și ducasă a frumuseții,
înălțimea și măria-ta să se milostivească a primi
în harul și cinstirea ta pe acest cavaler ce l-ai
prins în mreje și care stă acolo împietrit, înmăr-
murit, tulburat de sus pînă jos și fără suflare, vă-
zîndu-se înaintea măreței tale făpturi. Eu sînt
Sancho Panza, scutierul său, iar el este cavalerul
rătăcitor don Quijote de La Mancha, căruia i se
mai spune și *Cavalerul Tristei Figuri*.

În acea clipă îngenunche și don Quijote, pri-
vind cu ochii holbați și cu căutătura uimită pe
aceea pe care Sancho o numea crăiasă și domniță ;
și cum nu vedea altceva într-însa decît o fată de
țară, și nici măcar dintre cele mai chipeșe, fiindcă
avea fața lată și nasul turtit, rămăsese trăsnit și
năucit, fără să-ndrăznească a deschide gura. Ță-
răncile erau și ele nedumerite văzînd îngenun-

cheați pe acei doi bărbați, atât de deosebiți unul de altul, și care n-o lăsau pe tovarășa lor să-și vadă de drum; dar cea oprită de ei, rupînd tăcerea, spuse țiînoasă și bosumflată foc :

— Dați-vă dracului la o parte din cale și lăsați-ne să trecem, că avem zor !

La care Sancho răspunse :

— Domniță și stăpînă a lumii din Toboso ! Cum ? Mărinimosu-ți suflet nu se înduioșează văzînd ingenuncheat înaintea strălucitei fețe a luminăției-tale pe stîlpul și pe sprijinul cavaleriei rătăcitoare ?

Auzînd aceste vorbe, una din celelalte două spuse :

— Acum pun țesala pe tine, să mi te scarmăn, urecheatule ! Ia te uite la domnișorii ăștia cum vin să-și ridă de noi, cele de la țară, ca și cum n-am ști și noi să vă luăm la vale ! Vedeți-vă • dată de drum și lăsați-ne și pe noi să ne vedem de-al nostru, ajungă-vă !

— Ridică-te, Sancho, spuse atunci don Quijote, fiindcă văd că soarta, care nu se mai satură îngrămădind restriști asupra-mi, mi-a tăiat orice cale prin care ar putea să vină o cît de mică alinare în nefericitul suflet ce-l port în acest trup. Iar tu, o, culme a oricărei desăvîrșiri ce poate fi dorită, neîntrecută întruchipare a gingășiei ome-nești, singur leac al acestei inimi îndurerate, ce se topește după tine, dacă vrăjitorul cel vrăjmaș mă prigonește și a pus neguri groase deasupra ochilor mei — că numai de asta, și nu de altceva, a prefăcut și a schimbat frumusețea și chipul tău, cel fără seamăn pe lume în acela al unei biete țărănci, dacă nu l-o fi schimbat cumva și pe al meu într-un chip de căpcăun, pentru a-l face ne-suferit ochilor tăi — nu pregeta, totuși, să mă pri-

vești cu blindețe și cu dragoste ; încearcă să recunoști în această supunere și ingenunchere a mea în fața preaschimbatei tale frumuseți smerenia cu care sufletul meu se închină ție.

— Asta să i-o spui lui tat-tu, răspunse țărancă, că mie nu-mi arde s-ascult cum îmi tragi clopotele ! Hai, dați-vă la o parte și lăsați-ne să trecem ; zău că ne-ați face un mare bine !

Sancho se dete la o parte și o lăsă să treacă, cît se poate de mulțumit că a ieșit bine ceea ce urzise. De îndată ce se văzu scăpată, fata care închipuise pe Dulcinea, împungînd buiestrașul cu un cui înfipt în virful bățului, o luă în goana mare pe pajiște ; și cum simți măgărița că împunsătura cuiului o doare mai rău decît de obicei, începu să se salte în două picioare, pînă dădu cu domnița Dulcinea de pămînt ; văzînd una ca asta, don Quijote sări s-o ridice, iar Sancho să potrivească și să strîngă șaua, care alunecase pînă sub burta măgăriței. După ce fu potrivită șaua, vru don Quijote s-o ridice-n brațe pe domnița sa vrăjită, ca s-o așeze pe asină ; dar domnița, ridicîndu-se de jos, îl scuti de acea treabă, fiindcă, dîndu-se puțin îndărăt, își făcu vînt și, proptindu-se cu amîndouă mîinile de spinarea măgăriței, sări drept în șa, mai ușoară decît un șoim, și rămase așa, încălecată bărbătește ; atunci Sancho spuse :

— Halal de ea, domnița și stăpîna noastră-i mai ușurică decît un șoim și poate învăța ce-i aia călăria chiar și pe cel mai dibaci cordobez sau mexican ! Iote cum a trecut dintr-un salt peste oblîncul șeii și, fără să mai dea pinteni, pune pe goană buiestrușul, de parc-ar fi o zebură, și n-o fac de rîs nici celelalte domnițe, că toate zboară ca vîntul !

Și așa și era, fiindcă numai ce-o văzură pe Dulcinea călare, că se și năpustiră după ea și-o zbughiră ca din pușcă, fără măcar să se mai întoarne, preț de mai bine de jumătate leghe. Câtă lung don Quijote după ele, și când văzu că nu se mai zăreau, întorcându-se către Sancho, îi spuse :

— Ce mai zici, Sancho, cum își fac de cap vrăjitorii cu mine ? Uite pînă unde ajunge răutatea lor și ura ce mi-o poartă, că au vrut să mă lipsească de mulțumirea ce mi-ar fi putut-o da faptul de a o vedea pe domnița mea în carne și oase. Nici nu mă-ndoiesc că am venit pe lume doar ca o pildă a oropsiților și pentru a fi ținta și semnul asupra căruia să ochească și să se îndrepte săgețile restriștii ; și unde mai pui, Sancho, că nu s-au mulțumit hainii aceștia numai s-o schimbe și să mi-o prefacă pe Dulcinea, ci au schimbat-o și au prefăcut-o într-o făptură atît de nespălată și atît de pocită ca a acelei țărănci, și în același timp i-au luat și ceea ce este atît de obișnuit la domnițele de neam, adică acel iz plăcut pe care-l capătă ele tot umblînd numai între miresme și între flori ; fiindcă țin să-ți spun, Sancho, că atunci cînd m-am apropiat ca s-o urc pe Dulcinea pe buiestraș — așa cum spui tu că e, că mie mi s-a părut măgăriță — m-a izbit o duhoare de usturoi crud, de mi-a întors stomahul și mi-a otrăvit și sufletul din mine.

— O, ticăloșilor, strigă atunci Sancho, o, vrăjitori haini și vicleni, de v-aș vedea odată pe toți înșirați cu funia de gît, așa cum sînt înșirați țirii pe ață ! Multe mai știți, multe vă mai poate pielea și multe mai dregeți voi ! Nu v-a ajuns, mișeilor, că ați schimbat măgăritarele ochilor domniței mele în gogoase de ristic, și părul ei, din cel mai curat aur, în fire de coadă de bou roșu, și, în sfîrșit, tot ce era bun la ea, în rău ; a mai trebuit să-i

prefaceți și izul ea nici măcar printr-însul să nu recunoaștem ce se ascunde sub acea scoartă hidă, deși, ca să spun drept, eu nu i-am văzut niciodată hidoșenia, ci numai frumusețea, sporită peste măsură de o aluniță, pe care o avea deasupra buzei drepte, ca un fel de mustăcioară cu vreo șapte-opt peri roșii ca niște fire de aur, lungi de mai bine de-o palmă.

— Această aluniță, spuse don Quijote, dacă ținem seama de potrivirea dintre amănuntele feței și acelea ale trupului, îmi arată că ea trebuie să aibă o alta pe grosul coapsei, și tocmai în partea unde o are și pe cea de pe față¹; prea lungi însă pentru o aluniță sînt perii a căror mărime mi-ai destăinuit-o.

— Pot să te încredințez, luminăția-ta, răspunse Sancho, că-i stăteau acolo atît de bine, de-ai fi zis că s-a născut cu ei.

— Cred și eu, dragul meu, răspunse don Quijote, căci cu nimic n-a dăruit-o firea pe Dulcinea care să nu fie desăvîrșit și bine întocmit; așa că dacă ar avea și cinci alunițe ca aceea de care spui, la ea n-ar mai fi alunițe, ci adevărate luni și stele strălucitoare. Dar ia spune-mi, Sancho, aceea care mie mi s-a părut așa, și pe care tu ai potrivit-o, avea perina joasă sau umflată?

— Nu era, răspunse Sancho, decît o așa cu scările scurte și cu un valtrap care face cît o jumătate de împărăție, atît e de bogat.

— Și să nu văd eu toate astea, Sancho! zise don Quijote. Acuma spun iarăși și o să spun de-o mie de ori că sînt cel mai nefericit dintre oameni.

Abia de-și mai ținea risul pehlivanul de Sancho auzind bazaconiile stăpînului său, păcălit în chip

¹ Analogia între structura feței și cea a corpului era o credință curentă.

atît de dibaci. În cele din urmă, după alte multe vorbe schimbate între ei, se urcară din nou pe dobitoacele lor și o luară pe drumul către Zaragoza, unde gîndeau ei să ajungă la timp ca să fie față la niște strălucite serbări ce se obișnuia să fie date în fiecare an în acea vestită cetate; dar pînă să ajungă acolo, au avut niște întîmplări care, de multe, de mari și de nemaiauzite ce sînt, face să fie scrise și citite, așa cum se va vedea în cele ce urmează.

CAPITOLUL XI

Despre ciudata întîmplare a viteazului don
Quijote cu carul, sau căruța „Alaiului
morții“

Nespus de îngîndurat își urma don Quijote drumul tot înainte, neputînd să îndepărteze din cuget renghiul pe care i-l jucaseră vrăjitorii, preschimbînd-o pe domnița Dulcinea în făptura slută a țărăncii, și nu găsea nici un mijloc ca s-o aducă iarăși în starea ei dinainte; și gîndurile astea puneau într-atîta stăpînire pe el, încît, fără să-și dea seama, scăpă din mînă frîiele lui Rocinante, care, simțînd că-i lăsat slobod, se oprea la tot pasul să pască iarba verde care se găsea din belșug prin acele plaiuri. Din lîncezeala asta a lui îl scoase Sancho Panza, spunîndu-i:

— Stăpîne, restriștile n-au fost făcute pentru dobitoace, ci pentru oameni, dar dacă oamenii le pun prea de tot la inimă, apăi se schimbă-n dobitoace. Mai ține-ți firea și luminăția-ta și mai

vino-ți în simțiri ! Ia în mână dirlogii lui Rocinante, înviorează-te, trezește-te și arată acea bărbăție ce se cuvine s-o aibă cavalerii rătăcitori. Ce dracu-i asta ? Ce-i mocăiala asta ? Aici ne aflăm oare, sau în Franția ? Da' naiba să le ia pe toate Dulcineile câte-or fi pe lume, că mai mult face un fir de păr al unui cavaler rătăcitor decît toate vrăjile și prefacerile de pe pămînt !

— Ia taci, Sancho, răspunse don Quijote cu un glas nu prea stins, taci, îți spun, și n-o mai pingări cu vorba pe domnița aceea vrăjită, de a cărei nefericire și restriște eu singur sînt vinovat. Din pizma pe care mi-o poartă blestemații aceia s-a iscat și nenorocirea ei.

— Păi asta zic și eu, răspunse Sancho,

Căci cine văzînd cum era și cum este,
Să nu fie prins de amar fără veste ?

— Asta poți tu prea bine s-o spui, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă ai văzut-o în desăvîrșirea neîntinată a mîndreții ei, căci vraja nu s-a-ntins pîn-acolo încît să-ți tulbure și ție vederea și să-ți ascundă frumusețea-i ; împotriva mea doar și a ochilor mei i se îndreaptă toată puterea veninului. Dar din cîte mi-ai înșirat, un lucru, Sancho, îmi stă pe inimă, și anume că mi-ai zugrăvit strîmb frumusețea ei, pentru că, dacă mi-ămintesc eu bine, ai spus că avea ochi de măr-găritare ¹, iar ochii ce par de măr-găritare sînt mai degrabă de pește decît de doamnă aleasă. După cît îmi închipui eu, ochii Dulcinei trebuie să fie de smaralde verzi, încununate de două curcubee

¹ Aluzie ironică a lui Cervantes la versurile contemporanului său, poetul sevilian Baltasar de Alcázar, care, într-un sonet burlesc, vorbește despre niște „ochi de perla” („ojos de perlas”).

ce-i slujesc de sprîncene, așa că ia-i tu mărgăritele din ochi și trece-i-le la dinți, fiindcă nu mai încape vorbă, Sancho, că te-ai înșelat, luîndu-i dinții drept ochi.

— Tot ce se poate, răspunse Sancho, pentru că și pe mine m-a tulburat frumusețea, întocmai ca pe luminăția ta sluțenia ei ; dar să încredințăm totul lui Dumnezeu, că el doar e știutorul lucrurilor ce-i dat să ni se-ntîmple în această vale de lacrimi, în această lume rea în care trăim și unde cu greu poți să afli ceva care să nu fie prihănit de răutate, viclenie și josnicie. De-un singur lucru, stăpîne, îmi pare mai rău decît de toate — cînd mă gîndesc ce mijloc să folosim atunci cînd o fi ca luminăția-ta să birui vreun uriaș sau vreun cavalier și să-l trimiți să se înfățișeze dinaintea frumuseții domniței Dulcinea — unde să dea de ea bietul uriaș sau sărmanul și amărîtul de cavalier biruit ? Parcă-i și văd umblînd trela-lela prin Toboso, s-o caute pe stăpînă-mea, da' și-n mijlocul drumului s-o vadă, că tot atîta ar cunoaște-o ca și pe tata !

— Uite ce, Sancho, răspunse don Quijote, poate că vraja n-o să se-ntindă pîn-acolo încît s-o facă pe Dulcinea de nerecunoscut în ochii biruiților, uriași și cavaleri, ce i se vor înfățișa ; cu unul sau doi dintre cei dinții pe care îi voi birui și îi voi trimite o să facem încercarea dacă pot s-o vadă sau nu, poruncindu-le să se-ntoarcă să-mi dea de știre de cum a mers treaba.

— Eu zic, stăpîne, răspunse Sancho, că-mi pare bine chibzuit ce-ai spus luminăția-ta și că, cu ter-tipul ăsta, om ajunge să aflăm ceea ce ne doare, și dacă frumusețea i se ascunde numai față de luminăția-ta, atunci năpasta-i mai mult a luminăției-tale decît a ei ; și dacă domnița Dulcinea e

sănătoasă și mulțumită, apăi o să ne mîngîiem și noi cu gîndul ăsta și o să facem cum om putea mai bine, umblînd după aventurile noastre și lăsînd ca și timpul să umble după ale sale, că doar el este cel mai bun lecuitor al acestor beteșuguri și al altora și mai mari.

Don Quijote voi să-i răspundă lui Sancho Panza, dar îi abătu gîndul de la asta o căruță care tăie drumul de-a curmezișul, plină ciopor cu cele mai felurite și ciudate personaje și figuri din cîte se pot închipui. Cel ce mîna catîrrii și slujea de surugiu era urît ca dracu. Căruța era descoperită, neavînd nici cort¹, nici coviltir. Cel dintîi dintre chipuri care se înfățișă privirilor lui don Quijote fu al morții însăși, dar cu față omenească ; lingă ea stătea un înger cu niște aripi mari, date cu mai multe culori ; într-o parte se afla un împărat cu o coroană, pare-se, de aur, pe cap ; la picioarele morții stătea zeul căruia-i zice Cupidon, fără legătură la ochi, însă cu arc, tolă și săgeți ; mai era pe acolo și un cavaler, armat de sus pînă jos, numai că nu purta nici chivără, nici coif, ci numai o pălărie cu pene multe, felurit colorate ; laolaltă cu aceștia se mai aflau și alți inși, în porturi și cu chipuri de tot felul. Zărind pe neașteptate toate astea, don Quijote se tulbură întrucîtva, deoarece crezu că-l îmbie vreun prilej de isprăvi mari și primejdioase ; cu acest gînd și gata să înfrunte curajos orice primejdie, se înfățișă dinaintea căruței și, cu glas tunător și amenințător, spuse :

— Căruțașule, surugiule sau drace, sau cine-i mai fi, să-mi spui pe loc cine ești, unde te duci

¹ În original : *toldo*, adică un cort care s-o apere vremelnic de soare, spre deosebire de *zarzo*, un coviltir stabil, făcut dintr-o țesătură deasă de nuiete ori de papură.

și cine-i toată omenirea aceasta pe care o porți în căruța ta, că parcă-i mai degrabă luntrea lui Caron¹ decît o căruță obișnuită !

La care „dracu“, oprind căruța, îi răspunse domol :

— Domnule, noi sîntem comedianți din trupa lui Angulo cel Rău² ; fiindcă-i a opta zi de la Joia Verde³, am jucat într-un sat ce se află dincolo de acel dîmb piesa cea sfîntă a *Alaiului morții*⁴, și trebuie s-o dăm astă-seară în satul ce se vede de-aici ; și fiindcă sîntem atît de aproape, ca să ne scutim de treaba dezbrăcatului și a îmbrăcatului, ne ducem îmbrăcați chiar în veșmintele în care jucăm. Comediantul acela face pe Moartea, celălalt pe Îngerul, femeia aceea, care-i chiar nevasta autorului, o face pe Regina, cel de colo, pe Oștean, cestălalt, pe Împărat, iar eu, pe Diavol, și înfățișez unul dintre cele mai de seamă roluri ale

¹ Personaj mitologic, luntraș pe Stix, rîul ce înconjura infernul. El trecea sufletele morților care-i dădeau un ban, obolul, pus pentru această vamă de dincolo de mormînt în palma sau gura răposatului, la îngropăciune.

² Angulo, zis „el Malo“, director de teatru vestit în epocă. Se pomeneste de el și în alte scrieri, la Quevedo, de pildă, în *Pablos de Segovia* a lui Ruevedo, sau chiar la Cervantes, în *Colocviul ciinilor*. Impresar al unei trupe și actor el însuși, Andrés Angulo a avut și piese proprii jucate.

³ Sărbătoare din luna iunie a bisericii romane numită și *Corpus Domini* (Trupul Domnului)

⁴ *Auto sacramental de Las Cortes de la Muerte*, atribuită lui Lope de Vega, este o piesă cu subiect religios de tipul *Irozilor* de la noi și se juca la date festive certe de către confrerii de amatori, sub îndrumarea clericilor. Faptul de a se atribui unei trupe ambulante, constituită, cu mulți actori, un asemenea punct de repertoriu este neobișnuit doar în aparență. Impresarii epocii umblau după cîștiguri de orice soi, fără să se uite la piesă. Rojas Villandrando în *El viaje entretenido* spune că se cîștigau cîte 200 de ducăți cu aceste „fiestas de Corpus“.

comediei, pentru că-n tovărășia asta de comedianți eu joc rolurile principale ; dacă luminăția-ta mai vrei să știi și altceva despre noi, n-ai decît să mă întrebi, fiindcă voi ști să-ți răspund la țanc, că doar de-aia sînt eu diavol, ca să le știu pe toate.

— Pe cîntea mea de cavalier rătăcitor, răspunse don Quijote, că numai ce-am văzut căruța și mi-am și zis că mă așteaptă o aventură din cele mari, dar acuma văd că, pentru a alunga amăgirea, trebuie să pipăi cu mîna ta tot ce-ți nălucește privirea. Duceți-vă cu Dumnezeu, oameni buni, și jucați-vă comedia, și să știți că dacă pot să vă slujesc cu ceva care să vă fie de folos o fac din toată inima și cît se poate de bucuros, că de copil încă i-am îndrăgit pe *carátulas*¹, iar în tinerețe mă dam în vînt după *farándulas*².

Cum vorbeau ei așa, vru soarta ca tocmai atunci să pice unul din trupă, îmbrăcat în mășcarici, cu mulți zurgălăi pe el și care ducea în vîrfurile unui băț trei bășici de bou umflate ; mășcariciul acesta, apropiindu-se de don Quijote, începu să vînture bățul și să plesnească-n pămînt cu bășicile și să sară ca un apucat, sunînd din clopoței, astfel că hîda-i înfățișare îl sperie pe Rocinante atît de rău, încît, nemaiputînd don Quijote să-l oprească, își mușcă zăbala și o luă la goană pe cîmp cu atîta ușurință, cum n-ai fi crezut niciodată că e-n stare costelivă lui făptură. Sancho, care văzu primejdia de-a fi dat peste cap ce-l păștea pe stăpînu-su, sări în grabă de pe măgar și îi alergă într-ajutor ; dar cînd ajunse lîngă don Quijote, acesta se și afla trîntit jos, iar lîngă dînsul, Rocinante, care căzuse

¹ *Carátula* e masca histrionului, simbolul profesiei actoricești.

² Numele generic al profesiei actoricești.

și el o dată cu stăpînu-su : așa se sfîrșea și cu asta se încheia de obicei orice pornire voinicească a lui Rocinante și orice cutezanță a lui. Dar abia descălecă Sancho ca să alerge la stăpînu-su, că dracul cel de măscărici cu bășicile se și sui pe asin și începu să-l îmboldească cu acele bășici ; atunci, mai mult frica de zuruiala aceea grăzavă decît durerea izbiturilor îl făcu pe măgar să zboare pe cîmp către satul unde se duceau comedianții să joace. Se uita Sancho la fuga asinului și la căderea stăpînului său și nu știa la care din cele două belele să alerge mai întii ; dar, în cele din urmă, ca un bun scutier ce era și ca o slugă credincioasă, fu mai tare în cugetul lui dragostea de stăpîn decît slăbiciunea față de asin, cu toate că, ori de cîte ori vedea bășicile ridicîndu-se-n aer și căzînd apoi pe șalele bietului dobitoc, tresărea și se dădea de ceasul morții, și mai bucuros ar fi fost să-i dea lui loviturile acelea în luminile ochilor decît să lovească în cel mai mititel fir de păr din coada măgarului său. Frămîntîndu-se el așa, cum să se împartă, ajunsese acolo unde se afla don Quijote, cu mult mai hîrbuit de cădere decît cum i-ar fi venit la socoteală și, ajutîndu-l să se urce pe Rocinante, îi spuse :

- Stăpîne, pe măgarul meu l-a luat dracu !
- Ce drac ?
- Al cu bășicile, răspunse Sancho.
- Ți-l scot eu înapoi, răspunse don Quijote, să știi de bine că s-ar ascunde cu el în cele mai adînci și întunecoase tainițe ale iadului ! Ia-te după mine, Sancho, că umblă-ncet căruța, și cu catirii lor o să ne despăgubim noi de pierderea măgarului.
- N-ai la ce să te mai ostenești, stăpîne, răspunse Sancho. Potolește-ți luminăția-ta minia, fiindcă, după cîte mi se pare, dracul a și dat dru-

mul măgarului, care se întoarce acolo unde-l trage inima.

Și așa și era, căci, căzînd diavolul cu măgarul, ca să facă și el la fel cu don Quijote și cu Rocinante, diavolul se duse pe jos către sat, iar măgarul se întoarce la stăpînu-su.

— Cu toate astea, zise don Quijote, tot ar fi bine să pedepsim mojiția aceluia diavol, răzbunîndu-ne pe vreunul din cei din căruță, chiar de-ar fi și împăratul însuși.

— Scoate-ți din cap, luminăția-ta, una ca asta, răspunse Sancho, și ascultă-mi povața, și anume să nu te iei niciodată la hartă cu comedianții, fiindcă ăstora toți le sâr în ajutor ; am văzut eu un comediant băgat la gros fiindcă a făcut de două ori moarte de om, și cu toate astea a ieșit slobod și fără să plătească un ban ; să știi, luminăția-ta, de la mine că, fiind oameni veseli, care aduc numai desfătare, toți țin cu ei, toți îi ocrotesc, îi ajută și-i cinstesc, și mai cu seamă dacă sînt din cei de prin trupe regești ¹, și cu nume mare, toți, sau cei mai mulți dintre dînșii par niște prinți după port și înfățișare.

— Dar cu toate astea, răspunse don Quijote, o dată cu capul nu-l voi lăsa eu pe dracul de comediant să plece fudulindu-se, să știu de bine că-i ține parte întregul neam omenesc !

Și spunînd aceste vorbe, se întoarce la căruța care acum se afla aproape de sat și, strigînd din toate puterile, zise :

— Stați, așteptați voi, liotă de caraghioși și de măscărici, că vă-nvăț eu minte cum să vă purtați

¹ Companiile regale sau *de titulo* erau doar opt în tot regatul. Dar Sancho, din satul lui, n-avea de unde ști despre companiile regale ; Cervantes îi atribuie prea multe cunoștințe.

cu măgarii și cu dobitoacele care-i slujesc la călărit pe scutierii cavalerilor rătăcitori !

Atît de tare striga don Quijote, că-l auziră și-l înțeleseră cei din căruță ; și pricepînd ei, după acele vorbe, și gîndul celui ce le rostea, într-o clipă sări Moartea din căruță, și după ea și Împăratul, Diavolul, surugiul și Îngerul, și nici chiar Regina și nici zeul Cupidon nu rămaseră locului ; toți își strînseră cîte o grămadă de pietre și se așezară-n rînd, deoparte, așteptînd să-l primească pe don Quijote ca pe o țintă a pietrelor lor. Don Quijote, care-i văzu rînduiți într-un pîlc atît de semet, cu brațele-n sus, ca să arate că-s gata să azvîrle pietrele cu toată puterea, îl apucă pe Rocinante de dîrlogi, oprindu-l ; și-ncepu a chibzui în ce chip să năvălească asupra-le, primejduindu-se cît mai puțin pe sine. În timpul cît se opri, îl ajunse și Sancho, care, văzîndu-l că-i gata să se năpustească asupra aceluia pîlc bine alcătuit, îi spuse :

— Ar fi curată nebunie să încerci asemenea ispravă ; gîndește-te, luminăția-ta, stăpîne, că pentru o bătaie cu prundiș de gîrlă și cu pietre din alea de-ți cade pălăria pe spate cînd te avînți să le zvîrli, nu se află pe lume mai bună armă de apărare decît să te vîri și să te închizi într-un clopot de aramă ; și mai trebuie să iei în seamă că ar fi mai mult cutezanță decît vitejie ca un singur om să tăbărască asupra unei întregi oștiri, în rîndurile căreia se află Moartea și unde luptă împărați în carne și oase și pe care o ajută și îngerii cei buni și cei răi ; și dacă nici gîndul ăsta nu te-nduplecă a te potoli, să te-nduplece atunci faptul de-a fi încredințat că, printre toți cei de-acolo — deși par să fie regi, domnitori și împărați — nu se află, totuși, nici un cavaler rătăcitor.

— Acuma, da, zise don Quijote, ai atins, Sancho, tocmai ceea ce poate și trebuie să-mi clinească gîndul cel nestrămutat. Eu nici nu pot și nici nu trebuie să ridic spada — așa cum ți-am mai spus de-atîtea ori — împotriva acelor care nu sînt armați cavaleri ; asta te privește pe tine, Sancho, dacă vrei să răzbuni jignirea ce-a fost adusă măgarului tău ; iar eu, de-aici de unde mă găsesc, te voi ajuta încurajîndu-te cu vorba și dîndu-ți povețe folositoare.

— Dar n-am nici un zor, stăpîne, răspunse Sancho, să mă răzbun pe nimeni, căci nu-i creștinește să ne răzbunăm jignirile ce ne-au fost aduse, și cu atît mai mult cu cît o să mă-nțeleg eu cu măgarul meu să-și lase răzbunarea pe mîna mea și pe seama voiei mele, care este să trăiesc în bună pace cîte zile de viață mi-o mai hărăzi cerul.

— O, tu, Sancho bunule, Sancho înțeleptule, Sancho creștinule, Sancho cinstitul, răspunse don Quijote, dacă asta ți-e hotărîrea, atunci să lăsăm în plata Domnului momîile astea și să ne întoarcem să căutăm prilejuri mai bune și mai adevărate de a săvîrși isprăvi mari, fiindcă văd eu, după cîte arată ținutul acesta, că n-o să ducem noi lipsă într-însul de multe și prea minunate aventuri.

Don Quijote se întoarse de-a călare, iar Sancho se duse să-și ia măgarul, Moartea și cu toată ceata ei rătăcitoare se-ntoarseră la căruța lor și-și văzură mai departe de drum, și asta fu încheierea fericită pe care-o avu înfricoșata pățanie cu căruța morții ; mulțumire fie dată poveței celei minuitoare a lui Sancho Panza către stăpînul său, care a doua zi avu o altă aventură cu un cavaler rătăcitor îndrăgostit, aventură nu mai puțin uimitoare decît cea povestită.

CAPITOLUL XII

Despre ciudata aventură a viteazului don Quijote cu vajnicul Cavaler al Oglinzilor

Noaptea care urmă după ziua întâlnirii cu alaiul morții și-o petrecură don Quijote și cu scutierul său sub niște copaci înalți și umbroși. La stăruințele lui Sancho, don Quijote mai mîncă cîte ceva din bruma de merinde aflate în spinarea asinului, iar în timpul cinei Sancho spuse către stăpînu-su :

— Stăpîne, că tare neghiob aş mai fi fost de mi-aş fi ales ca răsplată prăzile celei dintîi isprăvi săvîrşite de lumină-ia-ta în loc de mînjii celor trei iepe. Sfîntă e vorba care spune să nu dai vrabia din mîină pentru cioara de pe gard.

— Cî toate astea, răspunse don Quijote, dacă tu, Sancho, m-ai fi lăsat să mă năpustesc asupra-le așa cum aveam de gînd, ți-ar fi căzut drept pradă cel puţin coroana de aur a împărătesei și aripile cele vopsite ale lui Cupidon, pe care eu i le-aş fi smuls cu de-a sila și ți le-aş fi pus în mîină.

— Niciodată schiptrele și coroanele împăraților din comedii, răspunse Sancho Panza, n-au fost făurite din aur curat, ci numai din fluturi de aramă și din foi de tinichea.

— Asta-i adevărat, răspunse don Quijote, fiindcă n-ar fi potrivit ca podoabele comediei să fie adevărate, ci numai închipuite și părelnice, cum e și comedia însăși, pe care aş vrea, Sancho, s-o ții la mare preț ; și pentru același temei, la fel să-i socotești și pe cei ce-o înfățișează, și pe cei ce-o alcătuiesc, pentru că toți ne arată căile pe

care se aduce un mare bine obștii, punîndu-ne la tot pasul o oglindă dinainte, în care se văd întocmai faptele ce umplu viața oamenilor ; și nu se află pe lume nici o altă asemănare care să ne înfățișeze cu mai mult adevăr ceea ce sîntem și ceea ce trebuie să fim decît comedia și comedianții. Dacă nu-i așa, ia spune-mi : n-ai văzut tu înfățișîndu-se nici o comedie în care intră regi, împărați și episcopi, cavaleri, doamne și alte felurite personaje ? Unul face pe ticălosul, altul pe coțcarul, ăsta-i negustor, celălalt oștean, altul face pe prostul șiret, iară altul pe îndrăgostitul prost, dar ajungînd comedia la capăt și lepădîndu-și veșmintele, rămîn toți comedianții pe o po-trivă.

— Da, am văzut, răspunse Sancho.

— Păi același lucru, spuse don Quijote, se-n-timplă și-n comedie, și-n mersul ăstei lumi, unde unii fac pe împărații, alții pe episcopii și se-n-chipuie, în sfîrșit, toate rolurile cîte pot să intre într-o comedie ; dar sosind sfîrșitul, care este atunci cînd viața își împlinește văleatul, tutu-ror le ia moartea veșmintele ce-i deosebeau, așa că rămîn deopotrivă unul cu altul în mormînt.

— Minunată asemănare, spuse Sancho, deși nu chiar atît de nouă încît să n-o fi auzit și eu de mai multe ori, și-n felurite chipuri, cum e și aceea cu jocul de șah, în care, cît timp ține jocul, fiecare bucată își are rostul ei deosebit, dar o dată ce jocul ia sfîrșit, toate se amestecă, se îm-bină, se încurcă între ele și se azvîrle într-o pungă, ceea ce-i ca și cum ai azvîrli viața în mormînt.

— Pe zi ce trece, dragă Sancho, spuse don Quijote, ești tot mai puțin prostănac și te faci me-reu mai mintos.

— Păi m-oi mai fi molipsit și eu de la înțelepciunea luminăției-tale, răspunse Sancho, că și țarinile care de la sine sînt sterpe și rămîn de pîrloagă, o dată ce le îngrași cu bălegar și le îngrijești, ajung să dea roadă bună ; vreau să spun că vorbirea luminăției-tale a fost bălegarul care s-a așternut pe țarina stearpă a minții mele celei proaste, iar îngrijirea a fost timpul de cînd te slujesc și tot stau de vorbă cu luminăția-ta. Și-n felul ăsta nădăjduiesc să dau de la mine roade care să fie binecuvîntate, în așa fel ca să nu înșele așteptările și să nu se abată de la brazdele bunei-creșteri pe care luminăția-ta le-ai tras în mintea mea cea bătătorită de secetă.

Don Quijote rise de vorbele prea căutate ale lui Sancho și i se păru că-i adevărat ceea ce spunea despre darea lui pe brazdă, fiindcă vorbea uneori în așa fel, că pe stăpînu-său îl prindea mirarea, deși totdeauna sau de cele mai multe ori cînd Sancho voia să vorbească mai neobișnuit sau mai ales, își încheia vorba printr-o prăbușire de pe muntele mărginirii lui firești în prăpastia deplinei lui nepriceperi ; și unde se arăta el om mai subțire și mai cu ținere de minte era în înșirarea zicalelor, fie că s-ar fi potrivit, fie că nu, cu ceea ce se vorbea, așa cum s-a văzut, fără îndoială, de-a lungul acestei povestiri. Cu astea și cu alte taclale le trecu o bună parte din noapte, și lui Sancho îi veni cheful să coboare porțile cele zăbreuite ale ochilor, așa cum zicea el cînd i se făcea de dormit, și, luînd șaua de pe măgar, îl lăsă slobod, să pască pe săturate. De pe Rocinante nu scoase șaua, căci asta era porunca răspicată a lui stăpînu-su : atîta vreme cît poposeau pe cîmp

și nu dormeau sub vreun acoperămint, să nu-l deșăleze pe Rocinante, veche datină statornicită și păzită de cavalerii rătăcitori ; să scoată frîul și să-l anine de oblincul șeii, da, dar să scoată șaua de pe cal, ferit-a sfintul ; așa făcu și Sancho și-l lăsă tot atît de slobod ca și pe măgar, a cărui prietenie cu Rocinante a fost atît de nemaiauzită și de strînsă, încît a mers vestea din tată-n fiu că povestitorul acestei istorii adevărate a alcătuit întregi capitole deosebite în care-i vorba de asta ; dar ca să păstreze cuviința și vrednicia ce se datoresc unei istorii cu fapte atît de mărețe, nu le-a mai trecut într-însa, deși cîteodată a mai uitat de ceea ce și-a pus în minte și a scris că, de îndată ce se vedeau împreună, cele două dobitoace prindeau să se frece unul de altul, și după ce oboseau și se săturau de asta, își încrucișa Rocinante — pe deasupra — gîtul cu ceafa asinului, așa încît îi ieșea grumazul pe partea cealaltă cu mai bine de jumătate de cot, și amîndoi, cu privirile ațintite în pămînt, puteau să stea așa și trei zile sau cel puțin tot timpul cît erau lăsați în pace și nu-i îmboldea foamea să-și caute nutreț. Mai știu, după cîte se spune, c-a lăsat povestitorul un capitol unde asemenea prietenia lor cu aceea care-i lega pe Nisus și pe Eurial sau pe Oreste și pe Pilade¹ ; și dacă lucrul e adevărat, atunci s-ar fi putut vedea, spre uimirea obștească, cît de puternică trebuie să fi fost prietenia dintre aceste două dobitoace atît de blinde, spre rușinarea

• ¹ Perechi legendare de prieteni din antichitate, amintite aici cu un înțeles hazliu, pentru contrastul dintre faima lor și modeștia celor două dobitoace.

oamenilor, care atît de rar ştiu să păstreze prietenie unii faţă de alţii. De aceea s-a şi spus :

Nu mai e azi pe lume prietenie :

Se schimbă iute trestile-n sulii ! ¹

iar un altul cîntă :

Ortac, ortac, dar fără ghimpe-n ochi !

Şi să nu creadă nimeni că povestitorul a bătut cîmpii cînd a asemănat prietenia dintre aceste dobitoace cu prietenia dintre oameni, că de la dobitoace au primit oamenii multe poveţe şi au învăţat multe lucruri de mare preţ, cum ar fi de la berze clistirul ², de la cîini vărsătura şi recunoştinţa, de la cocori vegherea, de la furnici prevederea, de la elefanţi cînstea şi de la cai credinţa nestrămutată.

În cele din urmă, Sancho adormi la rădăcina unei răchite, iar don Quijote începu să moţăie la poalele unui stejar rămuros ; dar nu trecu mult, şi-l trezi un zgomot pe care-l auzi la spatele lui ; tresărind, se ridică şi începu să privească şi să asculte de unde venea zgomotul şi văzu că erau doi oameni călare, dintre care unul, coborînd din şa, spuse celuiilalt :

— Descalcă, dragul meu, şi scoate-le cailor friul, fiindcă, după cîte mi se pare, se află prin partea locului iarbă cită poftesci pentru ei şi destulă linişte şi singurătate pentru gîndurile mele de îndrăgostit.

¹ Versuri dintr-o romanţă de Ginés Pérez de Hita, inserată în cartea sa *Historia de los bandos y guerras civiles de Granada* (*Istoria facţiunilor şi a războaielor civile din Granada*).

² Pliniu a atribuit invenţia clismei nu berzei, ci păsării exotice ibis, din Delta Egiptului, care s-ar purga virîndu-şi cu ciocul apă în intestine. De altfel, el enumeră, în felul lui Cervantes, toate celelalte „invenţii“ ale animalelor.

Cit spuse astea, se și tolăni pe jos și, trîntindu-se, zăngăniră și armele cu care era armat, semn vădit după care recunoscă don Quijote că trebuie să fi fost cavaler rătăcitor ; și ducîndu-se la Sancho, care dormea, îl scutură de braț și, după ce, cu chiu, cu vai, izbuti să-l trezească, îi spuse pe șoptite :

— Sancho dragă, e rost de-o aventură.

— Dar-ar Domnul să fie de-ale bune ! răspunse Sancho. Și unde zici luminăția-ta că se arată prilejul pentru drăgălașa asta de aventură ?

— Mai întrebă unde, Sancho ? Întoarce-ți numai ochii, privește și ai să vezi colo-ntins pe jos un cavaler rătăcitor, care se vede cît de colo că nu-i prea vesel, fiindcă l-am văzut făcîndu-și vînt de pe cal și trîntindu-se pe jos parcă înciudat, și-n cădere i-au zăngănit armele.

— Și unde găsești, luminăția-ta, spuse Sancho, că asta-i aventură ?

— Nu vreau să spun, zise don Quijote, că ar ieși de-aici chiar o aventură pe de-a-ntregul, ci numai căpățiul ei, fiindcă așa încep aventurile. Dar ascultă, că parcă aud cum ciupește strunele unei alăute sau ale unei cobze, și după cum tușește și-și drege glasul, se pregătește, parcă, să cînte ceva.

— Pe legea mea că așa e, răspunse Sancho, și că trebuie să fie vreun cavaler îndrăgostit !

— Nu se află unul pe lume din cei rătăcitori ca să nu fie și îndrăgostit, spuse don Quijote. Dar ia să-l ascultăm, fiindcă pe firul acesta o să dibuim și ghemul gîndurilor lui, dacă o fi să cînte, căci din preaplinul inimii grăiește și limba.

Sancho ar fi vrut să-i răspundă lui stăpînu-su, însă glasul Cavalerului Pădurii, care nu era nici

prea frumos, nici prea urît, îl întrerupse și, ciu-
lindu-și amîndoi urechile, îl auziră cîntînd așa :

SONET

Să-mi dai, domniță, un soroc, să simt
Voința ta răbojul că-mi crestează,
Căci voia mea voința ți-o păstrează,
Și-n veci, c-un gest, eu n-am să te dezmint.

De-ți place chinul să mi-l vezi murind
Tot nerostit, suflarea-mi încetează.
De vrei să-l strig în vers, Amôr dictează
El însuși tropii-n care să-l surprind.

Călit la ger și foc, mă-nvăț s-aștept.
Dur diamant, și ceară pot fi, ternă,
Și legilor iubirii-mi plec ființa.

Domol ori vajnic, ție-ți las ăst piept :
Întipărește-n el ce ți-e voința,
Și scrierea-ți va crește-n el eternă !

Apoi, cu un of smuls din adîncul rărunchilor, își
încheie Cavalerul Pădurii cîntecul, iar după un
răstimp spuse cu o voce tînguitoare de-ți rupea
inima :

— O, tu, cea mai frumoasă și cea mai neîndu-
rată femeie de pe lume ! Cum e oare cu putință,
slăvită Casildea de Vandalia, să îngădui ca acest
cavaler prins în mrejele tale să se mistuie și să
se stingă în perindări ncurmate și în cazne aspre
și grele ? Nu-i de ajuns c-am făcut să te recu-
noască drept cea mai frumoasă din lume toți
cavalerii din Navara, toți cei din León, toți tarte-

sienii¹, toți castilienii și toți cavalerii din La Mancha ?

— Asta nu, sări atunci don Quijote, că și eu sînt din La Mancha, și niciodată n-am recunoscut așa ceva ! Nici n-aș fi putut și nici nū s-ar fi cuvenit să recunosc un lucru atît de jignitor pentru frumusețea domniței mele ; vezi și tu acum, Sancho, că acest cavaler bate cîmpii. Dar să ascultăm, poate c-o să ne deslușească mai ca lumea.

— Asta fără doar și poate, răspuse Sancho, fiindcă văd că are chef să se văicărească o lunăntreagă, fără a se mai opri.

— N-a fost însă așa, fiindcă, auzind Cavalerul Pădurii că prin apropiere se află cineva care vorbește, fără să mai dea înainte cu jelania, se ridică în picioare și spuse cu glas limpede și curtenitor :

— Cine-i acolo ? Ce fel de om ? Face oare parte din numărul fericiților sau din al urgișilor ?

— Din al urgișilor, răspuse don Quijote.

— Atunci vino-ncoace, răspuse Cavalerul Pădurii și poți socoti că însăși restrîștea și durerea însăși sînt acelea la care vii.

Don Quijote, cînd văzu că-i răspunde cu atîta blîndețe și cu atîta curtenie, se duse la el, iar Sancho nu se lăsă mai prejos. Cavalerul cel tînguitor îl luă de braț pe don Quijote și spuse :

— Așază-te aici, seniore cavaler, căci, spre a-mi da seama că ești cavaler, și încă din cei rătăcitori, mi-e de-ajuns că te-am găsit în acest loc, unde singurătatea și seninul cerului ne țin tovărășie ; căci acestea alcătuiesc culcușuri firești și cămări potrivite pentru cavalerii rătăcitori.

¹ În original „*tartesios*” care înseamnă, în limbajul neologistic al Cavalerului Pădurii, care vorbește căm latinizant, „andaluzi”.

La care don Quijote răspunse :

— Sînt într-adevăr cavalier de soiul celor pe care i-ai pomenit ; și cu toate că în sufletul meu își au lăcașul totdeauna restriștile, urgisirile și nenorocul, n-a pierit totuși dintr-însul mila care mă încearcă față de durerile altora ; din ceea ce ai cîntat adineauri, am înțeles că durerile domniei-tale sînt de îndrăgostit, vreau adică să spun că sînt pricinuite de dragostea purtată acelei frumoase nerecunoscătoare pe care ai pomenit-o în tînguiri ce le-ai rostit.

În timp ce schimbau aceste vorbe, se așezară pe pămîntul tare în bună pace și tovărășie, ca și cum, cînd s-o crăpa de ziuă, n-aveau să-și crape și ei unul altuia țeștele.

— Nu cumva ești și domnia-ta îndrăgostit, domnule ? îl întrebă Cavalerul acel al Pădurii pe don Quijote.

— Ba, din păcate, sînt, deși pătîmirile ce purced din gînduri de iubire îndreptate către cine-i vrednic de ele trebuie privite mai degrabă ca un noroc decît ca o năpastă.

— Așa ar fi, răspunse Cavalerul Pădurii, numai dacă nesocotința acelor ființe față de noi nu ne-ar tulbura mintea și judecata, mîergînd atît de departe, încît pare un fel de răzbûnare.

— Eu niciodată n-am fost nesocotit de domnița mea, răspunse don Quijote.

— Nu, nici nu mai încap vorbe, spuse Sancho, care era și el pe-acolo pe lîngă ei, deoarece stăpîna mea e ca o mielusea blîndă, e mai lină și decît o bucată de unt.

— Acesta-i scutierul domniei-tale ? întrebă Cavalerul Pădurii.

— Da, el este, răspunse don Quijote.

— Niciodată, răspunse Cavalerul Pădurii, n-am văzut scutier care să cuteze să vorbească atunci cînd vorbește stăpînul lui ; cel puțin, iată-l aici pe-al meu, care-i mare cît tată-su, dar n-o să se dovedească o singură dată că a deschis gura cînd vorbesc eu.

— Ei da, spuse Sancho, am vorbit și pot să vorbesc și-n fața altora tot atît sau chiar mai... dar să mă bat peste gură, că-i mai rău să-l ațîț.

Scutierul Cavalerului Pădurii îl luă pe Sancho de braț, zicîndu-i :

— Ia să ne dăm noi la o parte, ca să putem vorbi acolo, ca scutierii, să ne spunem tot ce-avem pe suflet și să-i lăsăm pe stăpînii aceștia ai noștri să vorbească pînă n-or mai putea, înșirîndu-și la povești de dragoste, că, nici vorbă, o să-i apuce ziua cu ele, și tot n-o să le dea de capăt !

— Cu dragă inimă, zise Sancho, și eu o să-ți spun cine sînt, ca să vezi și dumneata dacă pot sau nu să întru-n rînd cu scutierii cei mai iscușiți la vorbă.

Spunînd aceste cuvinte, se deteră la o parte cei doi scutieri, între care se încinse o vorbire pe atît de hazlie, pe cît de așezată fu aceea ce se ținu între stăpînii lor.

CAPITOLUL XIII

Unde urmează întîmplarea cu Cavalerul Pădurii, dimpreună cu înțeleapta, nemaiauzita și desfătătoarea sfătuire dusă între cei doi scutieri

Cavalerii și scutierii stăteau despărțiți unii de alții, unii povestindu-și viața, iar ceilalți, iubirile lor ; dar povestea arată mai întîi vorbirea slujii-

torilor și apoi urmează cu aceea a stăpînilor ; și-n felul acesta, spune că, depărtîndu-se puțin de stăpîni, scutierul Cavalerului Pădurii spuse către Sancho :

— Măi frate-meu, trudită viață mai e și asta pe care o ducem și o trăim noi, scutierii cavalerilor rătăcitori ! Cu adevărat că ne cîștigăm pîinea cu sudoarea frunții, așa cum glăsuiește unul din blestemele pe care Dumnezeu le-a pus pe umerii celor dintîi părinți ai noștri.

— Se mai poate spune, adăugă Sancho, că ne-o cîștigăm și cu dîrdiiala trupurilor noastre, pentru că cine îndură mai amarnic căldura și frigul decît oropsiții de scutieri ai cavalerilor rătăcitori ? Și cel puțin de-am mîncea și noi mai zdravăn, fiindcă la durere, dac-ai pîine, o mai duci de azi pe mîine, dar se-ntîmplă citeodată să treacă peste noi o zi și chiar două fără să ne hrănim cu altceva decît cu răbdări prăjite.

— Toate astea pot fi răbdate și îndurate, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, în nădejdea pe care o mai avem și noi de a fi răsplătiți, pentru că, dacă nu-i din cale-afară de nenorocos cavalerul rătăcitor pe care-l slujește, scutierul se va pomeni încaltea, după niscai izbînzi, cu cîrmuirea frumuseică a vreunui ostrov sau cu vreo moșie mai arătoasă.

— Eu, răspunse Sancho, am și spus către stăpînu-meu că mă mulțumesc cu cîrmuirea unui ostrov ; iar el e atît de mărinimos și de darnic, că mi-a făgăduit lucrul ăsta de atîtea și-atîtea ori !

— Eu, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, pentru slujbele ce le-am adus, m-aș socoti destul

de răsplătit și cu o protopopie ¹, de care aproape că a și făcut rost stăpinu-meu.

— Așa ? spuse Sancho. Atunci stăpinul domniei-tale pe semne că-i cavaler din vreo tagmă duhovnicească și-i dă mîna să pricopsească în felul ăsta pe bunii lui scutieri ; al meu e însă doar din cei lumești, cu toate că-mi amintesc cînd voiau să-l povățuiască niște inși cu scaun la cap — deși cu gînd rău, după cîte-am mirosit eu — să încerce să se facă episcop ; el n-a vrut, însă, altceva decît să se facă împărat, și de-atunci stau cu sufletul la gură să nu cumva să-i vie cheful să ajungă vreo înaltă față bisericească, căci eu nu mă simt în stare să mă pricopsesc pe calea asta ; fiindcă trebuie să-ți destăinuiesc că, deși semăn a om, nu sînt decît un dobitoc în treburi de-ale bisericii.

— Aici chiar că greșești de-a binelea, îi spuse scutierul Cavalerului Pădurii, fiindcă nici cîrmuirile ostroavelor nu sînt toate de soi : unele sînt pline de încurcături, altele sărăcăcioase, altele posomorite și — ce să mai lungesc vorba ? — chiar și ocîrmuirea cea mai bine pusă pe roate și cea mai chivernisită aduce cu sine o povară grea de griji și de sîcîieli, la care se înhamă nenorocitul căruia-i cade pe cap. Cu mult mai bine ar fi ca noi, ăștia, care o ducem într-o robie atît de afurisită, să ne întoarcem pe la vetrele noastre, și acolo să ne trecem timpul cu îndeletniciri mai tihnite, să zicem cu vînatul sau cu pescuitul ; căci ce scutier pe lume e atît de calic încît să nu-și poată face rost de-un cal, de vreo doi copoi ² și de-o undiță de pescuit, cu care să-și ducă zilele la el în sat ?

¹ În original „*canonicato*“, cuvînt intraductibil.

² În original : „*galgos*“, așa cum erau numiți și arcașii „Sfintei frății“. Ceea ce urmează sporește echivocul.

— Mie nu-mi lipsește nimic din toate astea, răspunse Sancho. I-adevărat că n-am cal, însă am un măgar care face de două ori mai mult decît smîrțogul stăpînului meu. Să n-am parte de Paște, și chiar de cel care vine acum, dacă l-aș schimba pentru el, de-ar fi chiar să-mi dea și patru banițe de ovăz pe deasupra ! Ți fi crezînd, poate, că glumesc cînd pun atîta preț pe surul meu, căci sur mi-e măgarul ! De copoi iarăși nu duc lipsă, fiindcă sînt cîți vrei la mine-n sat, și-abia atunci îți priește mai bine vînătoarea cînd o faci pe spinarea altuia.

— Eu îți spun adevărul adevărat, seniore scutier, răspunse acela al Cavalerului Pădurii, că mi-am pus în gînd și m-am hotărît să las păcatelor toate năzbitiile cavalerilor ăstora și să mă-ntorc la mine-n sat să-mi cresc copilașii, că trei am, ca trei mărgăritare din acelea turceștile.

— Eu doi am, spuse Sancho, care pot să stea și-n fața papii în carne și oase, mai cu seamă o fetișcană pe care o cresc ca s-o fac contesă, de-o vrea Dumnezeu, cu toate că mumă-sa se împotrivește.

— Și ce vîrstă are domnița asta pe care o crești ca s-ajungă contesă ? întrebă scutierul Cavalerului Pădurii.

— Cincisprezece ani ; vreo doi, acolo, mai mult sau mai puțin nu intră la socoteală, răspunse Sancho. Da-i înaltă ca o lance și proaspătă ca o dimineață de aprilie, și are-o putere de hamal.

— Păi astea-s daruri, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, nu de contesă, ci chiar de zîină a codrului celui verde ! Tiii, curviștina, sămînță de curvă, că strașnică trebuie să mai fie, hoțoaica !

La care Sancho, cam burzuluiit, îi răspunse :

— Nici ea nu-i curvă și nici mumă-sa n-a fost vreodată și, de-o vrea Dumnezeu, n-o să fie nici una nici cealaltă, cel puțin atîta vreme cît trăiesc eu ! Și vorbește și dumneata mai cuviincios, că pentru un om cum te găsești, crescut între cavaleri rătăcitori, care sînt însăși curtenia întru chipată, mi se par cam nelalocul lor asemenea vorbe.

— Vai, da pe dos mai pricepi și dumneata cînd e vorba de laude, senior scutierule ! răspunse cel al Cavalerului Pădurii. Cum, nu știi oare că atunci cînd un cavaler trîntește o zdravănă izbitură de lance taurului în arenă sau cînd cineva face un lucru bine făcut, norodul obișnuiește să spună : „Tiii, curvarul fecior de curvă, că bine-a mai plesnit-o“ ? Și ceea ce pare ocară e, cînd colo, laudă grozavă ! Leapădă-te, seniore, de feciorii și de fetele ce nu săvîrșesc lucruri prin care părinții lor să fie vrednici de asemenea laude.

— Da, mă lepăd, răspunse Sancho, dar în felul ăsta, și după o socoteală ca asta, dumneata ai putea să ne arunci pe cap, mie, copiilor mei și nevesti-mi, o întreagă curvășărie, fiindcă toți ai mei nu fac și nu spun decît lucruri cu totul vrednice de asemenea laude și, ca să mă înapoiez să-i văd, îl rog pe bunul Dumnezeu să mă scoată din păcat de moarte, că același lucru ar fi dacă m-ar scoate din slujba asta primejdioasă de scutier cu care m-am încurcat pentru a doua oară, ademenit și amăgit de o pungă cu o sută de galbeni, pe care am găsit-o într-o bună zi în inima Sierrei Morena, și de-atunci Necuratul îmi așterne mereu în fața ochilor, cînd ici, cînd colo, ba-n locul ăsta, ba-n celălalt, un sac doldora cu bănișori de aur, și mi se pare la tot pasul că pun mîna pe el, că-l

iau în brațe și că-l duc acasă, și-mi fac un venit, și-mi vin banii la soroc, de trăiesc împărătește ; și cît timp am toate astea-n gînd, mi se par mai lesnicioase și mai ușoare toate caznele pe care le îndur cu smintitul ăsta de stăpînu-meu, care-i mai mult scrintit decît cavaler !

— Nu degeaba, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, se spune că lăcomia pierde omenia ; și acum, dacă-i vorba de stăpînii noștri, apăi nu se află pe lume mai mare trăsnet decît al meu, fiindcă-i dintr-aceia despre care se poate spune : „Ca să-ți scapi vecinul, îți ucizi asinul“, căci, pentru ca un alt cavaler să-și recapete mințile pierdute, se face și el nebun și tot umblă să caute ceea ce nu știu dacă, după ce va fi găsit, n-o să-i iasă pe nas.

— Nu-i cumva îndrăgostit ?

— Ba da, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, de una Casildea de Vandalia, cea mai crudă și cea mai prăjită domniță din cîte se află pe tot pămîntul ; dar nu cruzimea ei e piciorul de care șchioapătă stăpînu-meu, ci alte blestemății are el în cap, așa cum s-o vedea într-o bună zi.

— Nu se află nici un drum atît de neted, răspunse Sancho, ca să n-aibă niscai poticneli sau piedici ; fierbe bobu-n alte case, da-ntr-a mea în căldări groase ; mai mulți însoțitori și frățini trebuie să aibă sminteala decît înțelepciunea ; dar dacă-i adevărat ceea ce îndeobște se spune, că tovarășia în pătimiri slujește de obicei la ușurarea lor, atunci m-aș mai putea mîngîia cu dumneata, deoarece slujești pe-un alt stăpîn tot atît de netot ca și al meu.

— Netot, dar viteaz, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, dar și decît netot și decît viteaz, e mai mult mehenghi.

— A, al meu nu-i așa, răspunse Sancho. Vreau să spun că n-are într-însul nimic de mehenghi ; ba chiar are un suflet de mieluşel ; nu ştie să facă nimănui nici un rău, ci numai bine la toţi, şi nu sălăşluieşte într-însul nici un gând viclean ; şi un copil ar putea să-l încredinţeze că-i noapte în vremea amiezii, şi pentru curăţia asta a lui mi-e drag ca ochii din cap, oricîte nerozii ar tot face.

— Cu toate astea, seniore dragă, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, dacă orbul îl călăuzeşte pe orb, apăi sînt primejduiţi să cadă amîndoi în groapă. Cel mai bun lucru ar fi să ne luăm tălpăşiţa şi să ne întoarcem pe la vetrele noastre, fiindcă cei ce caută aventuri nu totdeauna le găsesc bune.

Stupea Sancho, nici una, nici două, parcă un fel anume de scuipat lipicios şi cam uscat, care lucru văzîndu-l şi întipărimdu-şi-l în minte milostivul scutier al Cavalerului Pădurii, îi spuse :

— Pare-mi-se că de-atîta vorbă ni s-a lipit limba de cerul gurii ; dar am eu leacul de-a o dezlipi, leac ce atîrnă de oblîncul calului meu şi care nu-i de loc de lepădat.

Şi ridicîndu-se, se întoarse după cîtva timp cu un burduf mare de vin şi cu o plăcintă cu carne, să nu zic minciuni de jumătate cot ; şi asta nu-i vorbă-n vînt, fiindcă era, într-adevăr, umplută cu carnea unui iepure alb atît de mare, încît cumpănind-o-n mînă, lui Sancho îi veni să creadă că nu cu un iepure, ci cu un ţap fusese umplută. Văzînd el una ca asta, spuse :

— Şi zi, duci asemenea lucruri cu dumneata, frăţioare ?

— Păi da' ce credeai, răspunse celălalt, că sînt eu scutier din aceia de piine şi apă ? Mai straşnice merinde duc eu pe spinarea calului meu decît cum

ia cu el un conducător de oști cînd pleacă la război.

Se ospăta Sancho fără a se mai lăsa rugat și-nfuleca pe-nfundate îmbucături cît nodurile unei funii din cele groase ; și zise :

— Dumneata mai zic și eu că ești scutier ade-vărat, așa cum scrie la cărți, dat la rîndea și po-leit, darnic și mărinimos, după cum te arată ospă-țul ăsta, care, dacă nu s-a ivit aici prin puterea vreunei vrăji, așa cel puțin pare ; nu ca mine, amărît și năpăstuit, care nu duc în desagi decît ceva brînză, atît de tare că poți să spargi cu ea capul unui uriaș, brînză căreia-i țin tovărășie vreo patruzeci-cincizeci de roșcove și cam tot atîtea alune și nuci, și asta datorită zgîrceniei stăpînului meu, și părerii pe care o are, și canonului pe care-l păzește, ca, anume, cavalerii rătăcitori să nu tră-iască și să nu se hrănească decît cu poame uscate și cu ierburile cîmpului.

— Pe legea mea, frate, răspunse scutierul Ca-valerului Pădurii, că eu n-am stomahul făcut pen-tru mărăcini, pentru pere pădurețe și pentru rădăcinile codrilor ; lasă-i pe stăpînii noștri să tră-iască cu socotelile și cu legile lor cavaleriești și să mănînce ce-or pofți ; merinde am la mine, și la o nevoie am și burduful ăsta atîrnat de oblîncul șei, și care mi-e atît de credincios și-l îndrăgesc într-atîta, încît nu pot să rabd multă vreme fără să-l sărut de-o mie de ori și să-l îmbrățișez !

Și spunînd asta, i-l dete în mîna lui Sancho, care, săltîndu-l, îl duse la gură și cîntă așa către stele vreun sfert de ceas, după care, mîntuind cu băutul, lăsă capu-ntr-o parte și scoțînd un of din adîncul rărunchilor, zise :

— Phiii, fecior de curvă, că tare creștinesc mai ești !

— Ei vezi, spuse atunci scutierul Cavalerului Pădurii, auzind vorba cu „fecior de curvă“ a lui Sancho, că și dumneata ai lăudat vinul ăsta numindu-l fecior de curvă ?

— Zic, răspunse Sancho, că mărturisesc și recunosc a nu fi nici o necinste să numești pe cineva fecior de curvă atunci cînd ți-e în gînd să-l lauzi. Dar ia spune-mi, pe ce-ai mai drag pe lume, vinul ăsta nu-i din Ciudad Real¹ ?

— Aferim, priceputule ! răspunse scutierul Cavalerului Pădurii. Într-adevăr că nu-i din altă parte și are și ceva anișori vechime.

— Păi cu mine n-ai alta de făcut, răspunse Sancho, decît să-mi dai prilej să-ți arăt cît de mare mi-i priceperea în treaba asta. Nu ți se pare lucru grozav, frate scutierule, că am un miros atît de subțire și de minunat cînd e vorba să-mi dau seama de vinuri, încît la oricare din ele, să-i simt numai izul, și pot să-ți spun fără greș locul de baștină, tăria, vechimea, de cîte ori a fost pritocit, dimpreună cu toate amănuntele ce țin de îndeletnicirea vinăritului ? Dar n-ai de ce să te miri, fiindcă am avut în neamul meu din partea tatălui doi din cei mai neîntrecuți gustători de vinuri pe care, ani și ani de zile, i-a pomenit La Mancha ; și ca dovadă de asta, li s-a întimplat ceea ce am să povestesc. Li s-a dat amîndurora să încerce vinul dintr-o butie, cerîndu-li-se să spună ce cred ei despre starea, soiul, darurile sau cusururile vinului. Unul dintre ei îl încercă cu vîrful limbii, celălalt nu făcu alta decît să-l ducă la nas. Cel dintîi spuse că acel vin avea iz de fier, cel de-al doilea spuse că, și mai mult decît de fier, avea iz

¹ Cervantes laudă în mai multe scrieri vinul de Ciudad Real.

de piele de Cordoba. Stăpînul vinului spuse că butia era curată și că vinul acela n-a fost amestecat cu vreun altul de la care să capete miros de fier sau de piele. Cu toate astea, cei doi vestiți gustători o ținură morțiș cu ceea ce spusese. Trecu o bucată de timp, vinul se vîndu, și cînd să curețe butia, găsiră-ntr-însa o cheiță de care era legată o curea de piele¹; ca să vezi și dumneata dacă cel ce se trage dintr-un neam ca ăsta poate sau nu să-și dea cu părerea în asemenea socoteli.

— Păi de-aceea spun și eu, zise scutierul Cavalerului Pădurii, să mai lăsăm păcatelor umblatul după aventuri și, de vreme ce avem pîine, să nu mai căutăm colaci și să ne întoarcem pe la bordeiele noastre că, de vrea Dumnezeu, ne-o găsi el și-acolo.

— Pînă o ajunge stăpînu-meu la Zaragoza, am să-l mai slujesc, că după aia om cădea cu toții la învoială.

Pînă la urmă atîta vorbiră și atîta se proslăviră cu vin cei doi scutieri de treabă, că fu nevoit somnul să le mai lege limbile și să le mai ostoaie nepotolita sete, fiindcă să le-o ia cu totul ar fi fost cu neputință; și amîndoi așa, cu burduful aproape gol în mînă și cu bucăturile pe jumătate mestecate-n gură, adormiră duși, și pînă una-alta, îi vom lăsa, ca să povestim ce s-a mai petrecut între Cavalerul Pădurii și acela al Tristei Figuri.

¹ Povestea cu degustătorii de vinuri care au simțit miros de piele și de fier ruginit din pricina unei cheițe legate cu o curea, scăpate în butoi, apare la Cervantes și în interludiul *Alegere de alcazi la Daganzo*.

CAPITOLUL XIV

Unde se arată mai departe pățania cu Cavalerul Pădurii

Între multe alte vorbe care s-au schimbat între cei doi cavaleri, zice povestea că cel al Pădurii spuse într-un tîrziu lui don Quijote :

— Domnule cavaler, vreau să știi că ursita mea, sau, mai bine zis, alegerea mea m-a făcut să mă îndrăgostesc de Casildea de Vandalia¹, cea fără seamăn pe lume ! O numesc așa fiindcă nici în împlinirea trupului, nici în noblețea neamului și nici în frumusețe nu-i nimeni care s-o întreacă. Dar Casildea asta, de care-ți spun, mi-a răsplătit gîndurile cele cinstite și pornirile cele curtenitoare punîndu-mă — ca și maștera lui pe Hercule — să înfrunt multe și felurite încercări primejdioase, făgăduindu-mi la sfîrșitul fiecăreia din ele, că la sfîrșitul alteia ce va urma o să-mi văd îndestulată nădejdea ; și-n felul ăsta, muncile mele s-au tot înșirat una după alta, de nu le mai știu nici eu socoteala, și încă nu văd care o să fie cea de pe urmă, aceea care să însemne începutul de împlinire a așteptărilor mele. O dată mi-a poruncit să mă duc să mă încaier cu acea vestită uriașă din Sevilla pe nume Giralda², care-i atît de zdravănă și de puternică, de parcă-i turnată din aramă, și care, fără a se clinti din loc, e cea mai

¹ Numele original al Andaluziei indică clar ceea ce autorul va și spune mai jos, anume că e vorba de o femeie din această provincie.

² Faptul că această Casildea și-a trimis cavalerul la Sevilla, să se lupte cu Giralda, statuie de bronz a Victoriei, deasupra turnului catedralei din acel oraș, numit de aici Turnul Giraldei sau *La Giralda*, arată același lucru.

neastîmpărată și cea mai nestatornică femeie din lume. M-am dus, am văzut-o, am înfrînt-o și am făcut-o să stea locului fără să mai miște, pentru că mai bine de-o săptămînă n-a suflat vînt decît de la miazănoapte. Altă dată i-a trăsînit în cap să-mi poruncească să cîntăresc străvechile pietre din care sînt ciopliți taurii aceia uriași din Guisando¹, treabă de încredințat mai degrabă unui hamal decît unui cavaler. Iarăși altă dată mi-a poruncit să mă azvîrl și să mă afund în Peștera Caprei² — încercare nemaiauzit de primejdioasă și de îndrăzneată — și să vin apoi s-o deslușesc cu de-amăruntul ce se ascunde în acea adîncime întunecoasă. Am oprit mișcarea Giraldei, am cîntărit taurii din Guisando, m-am azvîrlit în peșteră și am scos la lumină tot ce ascundea hăul ei, dar nădejtile mele au rămas mai mult decît moarte, iar poruncile și nesocotirea din partea ei mai mult decît vii. Ca să nu mai lungesc vorba, acum în urmă mi-a poruncit să străbat de-a lungul și de-a latul toate ținuturile Spaniei și să-i fac să recunoască pe toți cavalerii rătăcitori care cutreieră printr-însele că ea și numai ea e-n frumusețe mai presus decît toate femeile cîte trăiesc astăzi pe lume și că eu sînt cel mai viteaz și cel mai îndrăgostit cavaler de pe fața pămîntului ; la care poruncă eu am și cutreierat cea mai mare parte din Spania și, între timp, am biruit mulți cavaleri care au cutezat să fie de altă părere ; dar ceea ce mă face să mă fălesc și să mă mîndrese mai mult

¹ În via mănăstirii Sfîntului Ieronim de Guisando se aflau patru blocuri mari de piatră negricioasă, numite popular „taurii din Guisando“.

² Renumită peșteră din apropierea orașului Cabra, de unde-și ia numele, foarte adîncă și strîmtă.

decît de toate este că l-am biruit, într-o luptă rămasă de pomină pe vestitul cavaler don Quijote de la Mancha și l-am făcut să recunoască că-i mai frumoasă Casildea mea decît Dulcinea lui ; și numai cu această singură biruință pot să spun că am biruit pe toți cavalerii din lume, pentru că don Quijote acesta, de care vorbesc, i-a biruit pe toți, și acum, biruindu-l eu pe el, se cheamă că slava, faima și cinstea lui s-au mutat și au trecut la mine, căci

Cu-atît e-nvingătorul mai slăvit

Cu cît învinsul e mai renumit.¹

Așa încît acum trec pe socoteala mea și sînt ale mele nenumăratele isprăvi ale acestui don Quijote de care ți-am vorbit.

Don Quijote rămase uluit auzindu-l pe Cavalerul Pădurii, și de o mie de ori fusese gata să-i spună că minte ; ba chiar îl și avea pe *minți* în vîrful limbii ; se stăpîni totuși pe cît putu, numai spre a-l face să-și mărturisească cu gura lui minciuna, așa încît îi spuse cu blîndețe :

— Că domnia-ta, domnule cavaler, vei fi biruit pe cei mai mulți cavaleri rătăcitori din Spania și chiar din întreaga lume, nu zic ba ; dar că l-ai biruit pe don Quijote de la Mancha, să avem iertare ; poate o fi fost altul ce se aseamăna cu el, măcar că puțini sînt care să-i semene.

— Cum să pui la îndoială una ca asta ? răspunse Cavalerul Pădurii. Jur pe cerul de deasupra noastră că am luptat cu don Quijote, l-am înfrînt și l-am supus ; este doar un om înalt de stat, scofilcit la față, cu mădularele subțiri și uscate, cu părul pe jumătate cărunt, cu un nas

¹ Versuri din epopeea *Araucana*.

cam coroiat, ca de hultan, cu mustăți mari, negre, lăsate pe joală ; rătăcește sub numele de *Cavalerul Tristei Figuri* și are ca scutier pe un țăran numit Sancho Panza ; împovărează spinarea și ține friul unui cal vestit, pe nume Rocinante, și, în sfârșit, are ca stăpînă a năzuințelor lui pe o oarecare Dulcinea din Toboso, numită mai-nainte Aldonza Lorenzo, după cum și pe-a mea, fiindcă o chema Casilda și era din Andaluzia, am botezat-o Casildea de Vandalia. Dacă toate aceste dovezi nu-s de ajuns pentru a te face să crezi ceea ce spun, iată atunci spada mea ; ea va face ca necrezarea însăși să-mi dea crezare.

— Potolește-te, domnule cavaler, spuse don Quijote, și ascultă ceea ce vreau să-ți spun. Trebuie să știi că don Quijote acesta de care vorbești mi-e cel mai bun prieten de pe lume, și mi-e atît de prieten, încît aş putea să spun că tot o apă și-un pămînt sîntem, iar după semnele ce mi le-ai dat despre el, semne care nu greșesc nici o iotă, trebuie să cred că el însuși este acela pe care l-ai biruit ; pe de altă parte, toate simțurile îmi spun că nu-i cu putință să fie el însuși, afară numai dacă — avînd el mulți vrăjmași vrăjitori, îndeosebi unul care-l prigonește mai avan decît toți — nu i-o fi luat vreunul din ei chipul pentru a se lăsa biruit dinadins, ca să-i răpească faima pe care marile sale isprăvi cavaleriești i-au cîștigat-o și i-au păstrat-o pe toată fața pămîntului ; și ca dovadă a acestui lucru țin să mai știi că vrăjitorii aceia potrivnici lui nu mai departe decît acum două zile au prefăcut chipul și făptura frumoasei Dulcinea din Toboso într-o țărancă rufoasă și necioplită, și-n felul acesta l-or fi prefăcut și pe don Quijote ; și dacă nici toate astea nu sînt de-a-

juns pentru a te încrede în adevărul celor spuse de mine, iată-l aici pe însuși don Quijote, care va sprijini acel adevăr cu arma în mînă, pe jos sau de-a călare, sau în orice fel îți va fi pe plac !

Și astea fiind spuse, se ridică în picioare și apucă mînerul spadei, așteptînd să vadă ce hotărîre va lua Cavalerul Pădurii, care, cu o voce tot atît de potolită, îi răspunse zicînd :

— Bunul platnic nu se sperie de nici un zălog! Seniore don Quijote, acela care o dată te-a biruit, fiind schimbat în alt chip, poate trage nădejdea c-o să te învingă și cu înfățișarea domniei-tale cea adevărată ; dar fiindcă nu se cuvine ca niște cavaleri să săvîrșească faptele lor de arme pe întuneric, așa cum fac tîlharii și borfașii, să așteptăm mai bine ziua, ca să vadă și soarele isprăvile noastre ; iar lupta dintre noi să se țină cu învoiala ca acela ce va fi biruit să rămînă la voia biruitorului, care să facă dintr-insul tot ce-o pofti, bineînțeles numai dacă ceea ce o să-i poruncească nu va fi potrivit vredniciei de cavaler.

— Sînt mai mult decît mulțumit cu o asemenea învoială și cu un asemenea legămînt, răspunse don Quijote.

Și acestea fiind spuse, se duseră amîndoi în locul unde li se aflau scutierii. Le porunciră să pregătească cei doi cai, fiindcă la răsăritul soarelui avea să se dea între ei o luptă sîngeroasă, nemaipomenită și fără seamăn, la care veste Sancho rămase uimit și înspăimîntat, temîndu-se de soarta lui don Quijote, pe temeiul isprăvilor vi-tejești puse de scutierul Cavalerului Pădurii în seama stăpînului său, după cîte-l auzise el vorbind ; dar fără să scoată un cuvînt, se duseră amîndoi scutierii să-și caute dobitoacele, care

— cîteştrei caii, împreună cu măgarul — se miro-siseră, şi acum stăteau cu toţii laolaltă. Pe drum spuse scutierul Cavalerului Pădurii către Sancho :

— Trebuie să ştii, frăţioare, că în Andaluzia este o datină, ca bătauşii, cînd sînt naşi la vreo încăierare, să nu stea de pomană şi cu mîinile-n sîn cît timp se bat finii lor ; şi-ţi spun asta ca să ştii dinainte că-n timp ce stăpînii noştri se luptă, trebuie şi noi să ne batem şi să ne facem fărîme.

— Datina asta, senior scutierule, răspunse Sancho, o fi ținută şi s-o fi văzînd doar pe la haimanalele şi ciomăgarii de care spui, dar la scutierii cavalerilor rătăcitori, nici pomeneală ! Cel puţin pe stăpînu-meu nu l-am auzit niciodată vorbind de-o asemenea datină, şi doar ştie pe de rost toate canoanele cavaleriei rătăcitoare ; oricît de mult aş ţine eu să fie adevărat şi să fie o poruncă răspicată ca să lupte între ei scutierii cavalerilor rătăcitori, cîtă vreme stăpînii lor se războiesc, totuşi nu țin să aduc la îndeplinire această poruncă, ci mai bine să plătesc gloaba ce-ar fi dată unor astfel de scutieri de treabă, care gloabă pot să te încredinţez că n-ar trece de două ocale de ceară, şi sînt mai mulţumit să plătesc aste două ocale, fiindcă ştiu că m-ar ţine mai puţin de cheltuială decît oblojelile ce le-aş prăpădi ca să-mi lecuiesc scăfîrlia, că mi-o şi văd crăpată şi împărţită-n două. Şi mai e şi altceva care nu mă lasă să lupt : faptul că n-am spadă, fiindcă n-am purtat de cînd mă ştiu.

— Pentru asta ştiu eu un leac minunat, spuse scutierul Cavalerului Pădurii ; am aici doi saci de pînză la fel de mari ; ai lua dumneata unul şi eu pe celălalt, şi ne-om bate cu sacii în luptă cinstită.

— Dacă-i așa, cu dragă inimă, răspunse Sancho, pentru că-n loc să ne rănească, o luptă ca asta ar sluji mai degrabă ca să mai scuture praful de pe noi.

— A, păi stai, că nu-i așa, răspunse celălalt, pentru că trebuie să punem în saci, ca să nu-i sufle vîntul, vreo cinci-șase pietricele rotunjoare de mai mare dragul, care să tragă tot atît unele cît și altele, și-n felul ăsta ne-om măsura în luptă fără să ne facem nici un rău și fără să ne aducem nici o vătămare.

— Iote, împielîțatul ! răspuse Sancho. Ce mai ghiomotoace de blană de saramur și ce mai puf de bumbac dărăcit vrea să pună dumnealui în saci, ca să nu ne alegem cu capul spart și cu oasele chisăliță ! Dar de le-ai umple și cu coconi de mătase, să știi de la mine, măi frate, că eu, unul, n-am să mă bat. Bată-se stăpînii noștri și fie-le de bine, iar noi să bem și să trăim, căci are el grijă timpul să ne ia viața fără să mai căutăm noi fel și chip ca să sfîrșim cu ea mai-nainte de a-i sosi sorocul și văleatul și mai-nainte de-a cădea de la sine ca o poamă coaptă.

— Cu toate astea, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, tot trebuie să ne luptăm, măcar jumătate de ceas.

— A, asta nu, răspunse Sancho, nu sînt eu chiar atît de necuviincios și de nerecunoscător ca să mă cert, fie și pe-un lucru de nimic, cu acela cu care am băut și m-am ospătat ; cu atît mai mult cu cît nu sînt nici minios, nici supărat. Cine dracu s-o ia de dimineață cu bătaia fără să aibă pentru ce ?

— Și la asta, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, ți-oi găsi un leac de nădejde. Adică, mai nainte de-a ne lua la hartă, viu eu la dumneata și-ți trag trei-patru scatoalce, de dau cu dumneata de pământ, și atunci știi că ți-oi trezi artagul, chiar de-ar dormi el mai adînc decît un hîrciog !

— Față de un leac ca ăsta, răspunse Sancho, știu eu altul care nu rămîne mai prejos ; pun mîna pe-o bită și, pînă să n-apuci dumneata să-mi trezești mie artagul, ți l-oi adormi eu în lovituri pe-al dumitale, și-atît de zdravăn, încît să nu se mai trezească decît în ceea lume, unde să se știe că nu sînt eu omul care să-și lase atins obrazul ; și fiecare să ia seama bine ce face, cu toate că lucrul cel mai cuminte ar fi să lase să doarmă artagul celuiilalt, că nimeni nu știe ce-i în sufletul altuia, și atîția se duc să tundă pe alții, și în schimb se-ntorc ei tunși, că și Dumnezeu blagoslovește pacea și blestemă vrajbele, fiindcă dacă pînă și o mîță zădărită, închisă și aflată la ananghie, se preschimbă-n leu, apăi eu, care sînt om, Dumnezeu știe în ce m-aș mai putea preschimba... așa că de pe-acuma-ți spun, senior scutierule, că tot răul și paguba ce-or ieși din bătaia noastră pe socoteala dumitale au să fie puse.

— Prea bine, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, o da Dumnezeu să se lumineze de zluă și-om vedea noi ce facem.

Într-acestea prinseră să ciripească prin copaci mii de soiuri de păsărele împestritate, și-n feluritele și voioasele lor cînturi parcă dădeau binețe și urau bun sosit fragedelor zori, care prin porțile și pridvoarele răsăritului dezvăluiau frumusețea chipului lor, scuturîndu-și din plete o puzderie de

mărgăritare curgătoare, în a căror dulce licoare scaldându-se ierburile, s-ar fi părut că și dintr-însele mustea și ploua mărgărint alb și mărunț. Sălciile picurau o mană îmbălsămată, rideau izvoarele, murmurau râurile, se veseleau dumbrăvile și se-mpodobeau pajiștile la sosirea lor. Dar numai ce se ivi lumina zilei, atît cît era nevoie ca să se zărească și să se deosebească lucrurile, că cel dintîi lucru ce-i căzu sub ochi lui Sancho Panza fu nasul scutierului Cavalerului Pădurii, care era atît de mare, încît aproape că făcea umbră întregului trup. Și-ntr-adevăr se spune că era de-o mărime peste fire, încovoiat la mijloc și tot numai negi, și mai era și vînat la culoare, ca o pătlăgea; îi cobora cu două degete mai jos de gură, iar mărimea lui, culoarea, negii, încovoierea atît de tare-i slujeau chipul, încît văzîndu-l, Sancho începu să dirdiie din picioare și din miini, de parc-ar fi fost bolnav de ducă-se-pe-pustii, și se hotărî în sinea lui ca mai degrabă să-l lase să-i tragă două sute de scatoalce decît să-i trezească artagul, pentru a se lua la bătaie cu un căpcăun ca acela.

Don Quijote îl privi pe potrivnicul său, care i se înfățișă însă cu viziera chiverei trasă, încît nu i se putea vedea chipul; își dete totuși seama că era vînjos, măcar că nu prea înalt de stat. Pe deasupra zalelor purta o dulamă sau o cămașă care părea din aur de cel mai bun soi, avînd presărate pe ea mai multe oglinjoare strălucitoare, tăiate în chip de lună, oglinzi care-i dădeau înfățișarea unui om gătit și dichisit; pe deasupra chiverei îi fluturau o puzderie de pene verzi, galbene și albe, iar lancea, pe care o ținea rezemată de-un copac, era cît toate zilele și dintr-un fier

oțelit, mai gros de-o palmă. Toate le luă în seamă și toate le însemnă în minte don Quijote și socoti el, după cele văzute și cumpănite, că un cavaler ca ăsta trebuie să fie puternic nevoie mare, dar nu se sperie el de-atîta lucru, ca Sancho Panza ; ci dimpotrivă, cu un curaj desăvîrșit, spuse către Cavalerul Oglinzilor :

— Domnule cavaler, dacă marea-ți dorință de a lupta nu-ți ucide curtenia, atunci rogu-te, în numele acestei curtenii, să-ți ridici puțin viziera coifului, ca să văd dacă și mîndrețea chipului e pe măsura portului domniei-tale.

— Fie că vei ieși biruitor din această luptă, fie biruit, răspunse Cavalerul Oglinzilor, o să ai timp și loc cît poțtești ca să mă vezi, domnule cavaler ; și dacă nu pot să dau acum ascultare rugămintii domniei-tale, este numai fiindcă mi se pare că aş aduce o neiertată jignire frumoasei Casildea de Vandalia dacă prelungesc timpul — chiar și numai cît aş zăbovi ca să-mi ridic viziera — ce mă desparte de clipa în care domnia-ta ai să recunoști ceea ce știi că cer.

— Atunci, cîtă vreme încălecăm, zise don Quijote, poți cel puțin să-mi destăinuiești dacă sînt eu acel don Quijote pe care spuneai că l-ai fi biruit.

— La asta pot să-ți răspund, spuse Cavalerul Oglinzilor, că ești leit cavalerul pe care l-am înfrînt, așa cum un ou e leit alt ou ; dar luînd în seamă cele auzite de la domnia-ta, și anume că te prigonesc niște vrăjitori, n-aș îndrăzni să spun răspicat dacă ești sau nu tot unul cu acela.

— Asta-i de-ajuns pentru mine, răspunse don Quijote, ca să mă încredințez că ai fost înșelat ; dar ca să-ți scot asta cu totul din cap, las numai

să ne vină caii, că-n mai puține clipe cît ai zăbovi ca să-ți ridici viziera chiverei, dacă Dumnezeu, domnița mea și brațul meu îmi vor fi prielnice, eu o să-ți văd chipul, iar domnia-ta ai să vezi că nu sînt eu don Quijotele cel învins, așa cum gîndești.

Nu mai scoaseră apoi nici un cuvînt și încălecară, iar don Quijote se trase cu Rocinante îndărăt, lăsînd loc slobod atît cît era nevoie ca să se întoarcă și să-și înfrunte potrivnicul; același lucru făcu și Cavalerul Oglînzilor; dar n-apucă don Quijote să se depărteze nici douăzeci de pași, că se și auzi chemat de potrivnicul său și, porînd amîndoi unul către altul, Cavalerul Oglînzilor îi spuse :

— Ia seama, domnule cavaler, că învoiala cu privire la lupta noastră este ca învinsul, așa cum ți-am mai spus o dată, să rămînă la bunul-plac al învingătorului.

— Știam asta, răspunse don Quijote, numai cu înțelegerea ca toate cele ce va trebui să le primească de nevoie învinsul și toate cele ce i se vor porunci să nu treacă dincolo de ceea ce-i îngăduit unui cavaler.

— Așa ne-am înțeles, răspunse Cavalerul Oglînzilor.

Într-acestea, îi căzu lui don Quijote sub ochi nasul ciudat al scutierului, și văzîndu-l, rămase tot atît de trăsînit ca și Sancho, încît îl socoti vreo dihanie sau vreun om cu totul neobișnuit, din cei care nu se află pe lume. Sancho, care-l văzu pe stăpînu-su plecînd să-și ia vînt, nu vru să rămînă singur cu năsosul, temîndu-se că acela, doar cu o izbitură de nas în nasul lui, l-ar și scoate din luptă și l-ar lăsa lungit la pămînt, amețit de lovitură sau de spaimă, și de aceea alergă după stă-

pînu-su, ținîndu-se strîns de cureaua scării lui Rocinante, și cînd socoti că era timpul ca don Quijote să-ntoarcă calul, îi spuse :

— Rogu-te, luminăția-ta, ca mai-nainte de-a te arunca în luptă, să mă ajuți să mă urc în acel arbore-de-plută, de unde aș putea să văd mai după pofta inimii decît de pe jos lupta vitejească pe care luminăția-ta o s-o dai cu acest cavaler.

— Ba mai degrabă cred, Sancho, spuse don Quijote, că vrei să te cocoți și să te duci sus la balcon pentru ca să vezi fără nici o primejdie lupta de tauri.

— Ba, ca să spun drept, răspunse Sancho, nasul cît banița al acelui scutier mă oțărăște și-mi face părul măciucă, așa că nu mă încumet să stau lîngă el.

— I-atît de mare nasul lui, încît și eu m-aș speria dacă n-aș fi cine sînt, așa că hai să te-ajut să te urci unde spui.

Cîtă vreme se opri don Quijote și se urcă Sancho în copac, Cavalerul Oglinzilor se dete o bucată îndărăt, atît cît socoti el că-i nevoie pentru luptă ; și închipuindu-și că același lucru l-o fi făcut și don Quijote, fără să mai aștepte zvon de surlă sau vreun alt semn care să-i dea de știre, își întoarse calul, care nu era nici mai ușor, nici mai arătos decît Rocinante, și, gonind cît îi îngăduiau puterile — adică într-un trap potrivit — porni să-și înfrunte prietenul ; dar văzîndu-l că trebăluiește la urcarea lui Sancho, trase de dîrlogi și se opri la mijlocul drumului, pentru care lucru calul îi fu cît se poate de recunoscător, deoarece și așa tot nu mai putea să se miște. Don Quijote, care credea că vrăjmașul venea zburînd,

își infipse pintenii în coastele oftigoase ale lui Rocinante și-l împunse într-atîta, după cum zice povestea, că numai de astă singură dată se știe că a luat-o ceva mai sănătos la goană — căci altfel niciodată n-a fost în stare decît de niște biete trapuri — și cu această nemaivăzută năvală, ajunsese pînă la locul unde Cavalerul Oglinzilor își vîra pînă-n călcîie pintenii în calul său, fără să-l poată mișca cu un deget din locul unde se oprise din fugă. În clipa și-n împrejurarea asta atît de prielnică, don Quijote îl găsi pe potrivnicul său la mare ananghie cu calul și meșterind la lance, pe care nu izbutise sau nu avusese timp s-o pună-n opritoare. Don Quijote, care nu vedea în toate astea nici un neajuns, cu brațul neșovăielnic și fără să întîmpine cît de cît vreo primejdie, mi-ți-l izbi pe Cavalerul Oglinzilor cu atîta sete, încît făcîndu-l, fără voie, să alunece pe dosul calului, dete cu el de pămînt; atît de năprasnică ce-i fu căderea, că nu mai mișca nici mîna, nici picior, de parc-ar fi fost dus pe ceea lume. Numai ce-l văzu Sancho căzut, că se și dete jos din copac și alergă cu sufletul la gură la locul unde se afla stăpînu-su, care, descălecînd de pe Rocinante, se aplecă deasupra Cavalerului Oglinzilor și, desfăcîndu-i legăturile coifului ca să vadă dacă era mort și ca să-i dea aer să răsufle dacă era cumva viu, văzu... cine-ar putea să-mi spună ce văzu, fără să pricinuiască uimire, năucire, uluire celor care l-ar auzi? Văzu — așa spune povestea — chipul însuși, însăși fața, însăși înfățișarea, însăși icoana, însuși tiparul, însăși priveliștea bacalaureatului Samsón Carrasco și, de îndată ce-l văzu, strigă-n gura mare :

— Ia vino, Sancho, și te uită, să vezi și să nu crezi ! Ascute-ți mintea, fătul meu, și bagă la cap ce-i în stare vrăjitoria, ce-s în stare să facă vrăjitorii și fermecătorii !

Veni Sancho, și cînd văzu chipul bacalaureatului Carrasco, începu să-și facă o mie de cruci și să se-nchine tot de-atîtea ori. În tot acest timp, cavalerul doborît nu dădea nici un semn că ar fi în viață, așa că spuse Sancho către don Quijote :

— Eu, stăpîne, îmi dau cu gîndul că, o fi, n-o fi, luminăția-ta să-ți înfigi și să-ți vîri spada în gîtlejul ăstuia de seamănă cu bacalaureatul Samsón Carrasco, poate ăi ucide într-însul pe vreunul din vrăjmașii lui vrăjitori.

— Că bine zici, spuse don Quijote, căci nu strică să ai cît mai puțini vrăjmași !

Și cînd să scoată spada pentru a pune-n fapt îndemnul și povața lui Sancho, numai iată că veni-ntr-un suflet scutierul Cavalerului Oglinziilor, de astă dată fără nasul care într-atîta-l slujise, și începu să strige cît îl ținea gura :

— Ia seama ce faci, stăpîne don Quijote, că acesta care-ți stă la picioare e bacalaureatul Samsón Carrasco, prietenul luminăției-tale, iar eu sînt scutierul lui !

Și văzîndu-l Sancho fără mutra pocită de mai înainte, îi spuse :

— Și nasul ?

La care acela răspunse :

— Aici, îl am la tașcă.

Și ducînd mîna la buzunarul din dreapta, scoase un nas mincinos, care era întocmai cum l-am înfățișat mai înainte ; și cătînd Sancho cu tot mai multă luare-aminte la scutier, strigă cu uimire-n glas, zicînd :

— Maică Precistă, nu mă lăsa, că mor ! Nu-i ăsta alde Toma Cecial, vecinul și cumătrul meu ?

— Mai e nevoie să întrebi dacă sînt ? răspunse scutierul, care acum nu mai avea nas mare. De bună seamă că sînt Toma Cecial, cumetre și prietene Sancho Panza, și îndată ți-o spune prin ce meșteșuguri, tertipuri și urzeli am venit eu aici ; dar pînă una-alta, cere-i și roagă-l pe seniorele stăpîn al tău să nu atingă și nici să nu-i facă vreun rău sau să rănească sau să ucidă pe Cavalerul Oglinzilor, ce stă la picioarele sale, fiindcă, fără nici o urmă de îndoială, el este cutezătorul și nesăbuitul bacalaureat Samsón Carrasco, cel de la noi din sat.

Între timp, își veni în simțiri și Cavalerul Oglinzilor, iar don Quijote, văzînd acest lucru, îi puse-n față vîrfurile gol al spadei și-i spuse :

— Ești un om mort, cavaliere, dacă nu recunoști că Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, o întrece-n frumusețe pe Casildea de Vandalia a domniei tale, și pe lîngă asta, mai trebuie să-mi făgăduiești — dacă ai să scapi cu viață din ciocnirea și din căderea asta — că ai să te duci în cetatea Toboso și ai să te înfățișezi înaintea ei din parte-mi, ca să facă cu domnia-ta ce-o să-i vină ei mai la socoteală ; și dacă o să-ți dea drumul, mai trebuie de asemenea să te-ntorci să mă cauți — căci faima isprăvilor mele o să-ți slujească de călăuză, spre a te îndrepta acolo unde mă voi afla eu — ca să-mi spui ce s-a petrecut între voi ; înțelegeri care, potrivit celor ce-am vorbit înainte de luptă, nu trec dincolo de ceea ce poate să facă un cavalier rătăcitor.

— Recunosc, spuse cavalerul căzut, că papucul descusut și murdar al domniței Dulcinea din To-

boso face mai mult decît barba nepieptănată, dar curată, a Casildei și făgăduiesc c-o să mă duc și-o să mă-ntorc iarăși de la dînsa la domnia-ta și-o să te lămuresc de-a fir-a-păr de tot ce-mi ceri.

— Totodată mai trebuie să recunoști și să crezi, adăugă don Quijote, că acel cavaler pe care l-ai biruit nici nu era și nici nu putea să fie don Quijote de La Mancha, ci vreun altul care semăna cu el, așa cum recunosc și cred și eu că domnia-ta, măcar că semeni cu bacalaureatul Samsón Carrasco, nu ești el, ci un altul care-i seamănă și căruia vrăjmașii mei i-au dat chipul lui, pentru ca eu să-mi înfrînez și să-mi îndulcesc focul miniei și să mă folosesc cu blîndețe de slava biruinței.

— Recunosc, gîndesc și simt tot ceea ce crezi, gîndești și simți domnia-ta, răspunse cavalerul cel stropșit. Lasă-mă, rogu-te, să mă ridic, dacă mi-o îngădui lovitura căderii, care m-a dat gata.

Îl ajutară să se ridice don Quijote și cu Toma Cecial, scutierul său, de la care Sancho nu-și mai lua ochii, întrebîndu-l de anume lucruri, ce-i dovedeau, după răspunsurile celui alt, că acela nu era altul decît Toma Cecial, așa cum și spunea ; dar amăgitoarea încredințare pe care o sădiseră în cugetul lui Sancho spusele stăpînului său, că adică vrăjitorii preschimbaseră chipul Cavalerului Oglinzilor în acela al bacalaureatului Carrasco, nu-l lăsa să dea crezare nici adevărului pe care-l vedea cu ochii lui. În cele din urmă, stăpîn și slugă, rămaseră amîndoi cu această închipuire deșartă, iar Cavalerul Oglinzilor și scutierul său, dezumflați și umblînd șontic, se despărțiră de don Quijote și de Sancho, cu gîndul de-a da de vreun sat unde cavalerul să-și oblojească și să-și pună la

loc coastele. Don Quijote și cu Sancho își urmară mai departe drumul către Zaragoza, unde povestea îi lasă, ca să ne dea de știre cine era Cavalerul Oglinzilor.

CAPITOLUL XV

**Unde se povestește și se face cunoscut cine
era Cavalerul Oglinzilor și scutierul său**

Don Quijote era mulțumit, mîndru și fălos cum nu se mai poate că a izbîndit împotriva unui cavaler atît de viteaz cum își închipuia că este acela al Oglinzilor, de la al cărui cavaleresc cuvînt aștepta el să știe dacă tot mai stăruie vrăjirea domniței sale, fiindcă nici nu se putea ca un cavaler biruit ca acesta să nu se întoarcă — altfel s-ar chema că nu-i cavaler — ca să-l înștiințeze de tot ce s-a-ntîmplat cu ea. Dar una socotea don Quijote, și alta Cavalerul Oglinzilor, ținînd seama că nu-i umbla lui pe-atunci gîndul decît să caute vreun loc unde să se oblojească, așa cum s-a mai amintit.

Spune dară povestea că atunci cînd bacalaureatul Samsón Carrasco l-a sfătuit pe don Quijote să ia din nou firul isprăvilor sale cavaleriești părăsite, a fost numai fiindcă se vorbise mai înainte cu preotul și cu bărbierul de ce mijloace să se folosească pentru a-l îndupleca pe don Quijote să rămînă cuminte și liniștit la el acasă, fără să-l mai tulbure nepricopsitele acelea de isprăvi cavaleriești; din care sfătuire au hotărît, prin încuviințarea obștească a tuturor și mai cu seamă prin părerea deosebită a lui Carrasco, să-l lase pe don Quijote să plece, fiindcă părea cu neputință să-l mai oprească,

iar Samsón să-i iasă-n cale în chip de cavaler rătăcitor, să-l poftască a se măsură în luptă cu el — căci n-ar lipsi prilejul pentru asta — să-l biruie, ceea ce i se părea o nimica toată, și să cadă la învoială, înțelegîndu-se cu el ca biruitul să rămînă la bunul-plac al biruitorului ; și așa, fiind don Quijote biruit, ar fi urmat ca bacalaureatul cavaler să-i poruncească a se întoarce acasă la el în sat și la casa lui și să nu iasă dintr-însa preț de doi ani, sau pînă cînd nu va primi vreo altă poruncă, ceea ce era limpede că don Quijote, biruit, ar fi îndeplinit fără să cricnească, pentru a nu se abate de la canoanele cavaleriei și a nu păcătui față de ele, și s-ar fi putut ca în timpul rămîinerii acasă să-și uite gîndurile cele deșarte, sau să se ivească prilejul de a se găsi vreun leac potrivit pentru tămăduirea smintelii lui. Cărrasco primi treaba asta, iar ca scutier i se arătă gata să-l slujească Toma Cecial, cumătru și vecin al lui Sancho Panza, om vesel și cu scaun la cap.

S-a înarmat Samsón, așa cum s-a povestit, iar Toma Cecial și-a potrivit peste nasul lui adevărat un nas prefăcut, din cele de măști, așa cum s-a spus, ca să nu fie recunoscut de cumătru-su cînd avea să-l vadă, și-n felul acesta au luat-o pe același drum pe care apucase și don Quijote ; chiar și ajunseră aproape să se întîlnească atunci cînd cu pățania carului morții ; și, în sfîrșit, dădură de ei în pădurea unde s-a întîmplat tot ceea ce a citit cititorul cu luare-amînte ; și dacă n-ar fi fost gîndurile năstrușnice ale lui don Quijote, care-și băgă în cap că bacalaureatul nu era bacalaureatul, domnul bacalaureat n-ar mai fi putut în vecii vecilor să ajungă licențiat, fiindcă unde căuta el potîrnichi grase, numai cuiburi de pupăză a găsit.

Toma Cecial, care văzu cît de întoarse pe dos i-au ieșit așteptările și cît de nenorocos le-a fost drumul, spuse către bacalaureat :

— De bună seamă că așa ne trebuie, domnule Samsón Carrasco ; ușor socoți și te apuci de-o treabă, dar de cele mai multe ori greu ieși dintr-în-sa ; don Quijote, smintit, noi, înțelepți, el pleacă teafăr și voios, luminăția-ta rămii snopit și amărît. Aș vrea să știu acum cine-i mai nebun, acela care-i nebun fiindcă nu poate fi altfel, sau acela care-i nebun fiindcă vrea el ?

La care Samsón răspunse :

— Deosebirea dintre acești doi nebuni este că acela care-i de nevoie are să fie totdeauna, pe cînd acela care-i de bunăvoie va înceta să fie oricînd o avea chef.

— Apăi asta așa e, spuse Toma Cecial, eu am fost nebun de bunăvoie atunci cînd am primit să mă fac scutierul luminăției-tale, și tocmai de-aia vreau acum să încetez de a mai fi nebun și să mă întorc acasă.

— N-ai decît, răspunse Samsón, dar să-ți închi-pui că eu o să mă-ntorc acasă mai înainte de a-i măsura spinarea lui don Quijote, înscamnă să gîndești prăpăstii, că nu-mi mai arde mie acum să-l fac să-și recapete mințile, ci numai să mă răzbun, fiindcă pîrdalnica mea de durere la coaste mă împiedică să mai țin cuvîntări milostive.

Tot vorbind ei astfel, ajunseră pînă într-un sat unde umbla vestea că se află un doftor, cu care se căută și se tămădui amărîtul de Samsón. Toma Cecial plecă și îl lăsă, și el rămase gîndindu-se la răzbunarea lui ; iar povestea o să vorbească iarăși de dînsul cînd i-o veni vremea, pentru a nu lăsa acum să-i scape prilejul de a se mai veseli cu don Quijote.

CAPITOLUL XVI

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don
Quijote cu un cavaler înțelept din
La Mancha

Cu voioșia, mulțumirea și mândria de care s-a pomenit își urma drumul don Quijote, zicându-și în sine, pe temeiul izbinzii avute, că este cel mai viteaz cavaler rătăcitor pe care-l avea lumea în acea vreme : socotea ca și săvârșite și duse la bun sfârșit oricâte aventuri avea să mai înfrunte de-aci înainte ; nu se mai sinchisea de vrăji și de vrăjitori, nu-și mai aducea aminte de nenumăratele ciomăgeli pe care le căpătase în timpul rătăcirilor lui cavalerești, nici de loviturile cu pietre care făcuseră să-i zboare jumătate din dinți, nici de necunoștința robilor de la galeră, nici de cutezanța și ploaia de lovituri a yanghezilor ; la urma urmei, își spunea în sinea lui, dacă ar găsi el meșteșugul, chipul sau tertipul cum să înlăture vrăjirea domniței Dulcinea, n-ar mai pizmui nici cel mai mare noroc pe care l-a avut sau a putut să-l aibă cel mai norocos cavaler rătăcitor din veacurile apuse.

Așa mergea el, cufundat în aceste închipuiri, când Sancho îi spuse :

— Nu-i ciudat, stăpîne, că încă îmi mai plutește în fața ochilor nasul grozav de mare al cumătrului meu Toma Cecial ?

— Și crezi tu cumva, Sancho, că acel Cavaler al Oglinzilor era bacalaureatul Carrasco și că scutierul lui era Toma Cecial, cumătru-tu ?

— Nu știu nici eu ce să mai spun de treaba asta, răspunse Sancho. Atîta știu, că semnele pe care mi

le-a dat despre casa mea, despre nevastă-mea și despre copiii n-ar fi putut să mi le dea altul decât el însuși, iar chipul său, în afară de nas, era leit al lui Toma Cecial, așa cum l-am văzut de o mie de ori la mine-n sat și între pereții casei mele, iar când deschidea gura, glasul îi era aidoma cu al lui.

— Să vorbim cu chibzuială, Sancho ; uite-aici : cum poate intra într-o socoteală dreaptă ca Samson Carrasco să vină în chip de cavaler rătăcitor, înarmat cu arme de luptă și de apărare, spre a da piept cu mine ? Fost-am eu cumva vrăjmașul lui ? Datu-i-am vreodată prilej să mă urască ? Am eu ceva de împărțit cu el sau se dedă el îndeletnicirii armelor fiindcă-mi pizmuiește renumele pe care l-am câștigat printr-însele ?

— Dar de asta ce mai spunem, stăpîne, răspunse Sancho, că acel cavaler, oricare ar fi el, seamănă atât de bine cu bacalaureatul Carrasco, iar scutierul său cu Toma Cecial, cumătru-meu ? Și dacă treaba asta e vrăjitorie, așa cum ai spus lumină-ția-ta, apăi nu s-au mai găsit pe lume alți doi inși cu care ei să semene ?

— Toate astea, răspunse don Quijote, sînt urzeli și viclenii de-ale afurisiților de vrăjitori care mă prigonesc și care, prevăzînd că am să rămîn biruitor în luptă, au avut grijă ca biruitul cavaler să arate la chip ca prietenul meu, bacalaureatul, pentru ca prietenia ce i-o port să se strecoare între tăișul spadei și puterea brațului meu și să îmblînzească dreapta minie a inimii mele, și în felul acesta, să rămînă în viață acela care, cu mișelie și fățarnicie, voia să-mi ia mie viața. Ca dovadă de ceea ce ți-ai și dat seama, Sancho, din învățătura faptelor, care n-au să te mintă și n-au să te înșele, cît de ușor le este vrăjitorilor să prefacă unele chipuri în altele, făcînd din arătos slut și din slut arătos, este

că nici două zile n-au trecut de cînd ai văzut cu ochii tăi frumusețea și gingășia Dulcinei celei fără de seamăn pe lume, în toată plinătatea ei și în toată întocmirea ei firească, pe cînd eu am văzut-o în hidoșenia și bătășenia unei țărănci necioplite, cu ochii urduroși și cu gura puturoasă ; și dacă împielitătul de vrăjitor a îndrăznit el să facă o schimbare atît de amarnică, apăi nu-i mare lucru că a făcut și schimbarea cu Samsón Carrasco și cu cumătru-tu, numai ca să-mi ia din mîină slava biruinței ; dar măcar că-i așa, eu tot mă bucur, fiindcă, la urma urmei, sub orice chip mi s-ar fi arătat vrăjmașul, vorba e că am rămas biruitor asupra lui.

— Dumnezeu știe care o fi adevărul din toate astea, răspunse Sancho.

Și cum el știa că prefacerea Dulcinei nu fusese decît tertipul și șiretenia lui însuși, nu dădea doi bani pe nălucirile lui stăpînu-su, dar nu mai vru să-i răspundă, ca să nu spună cumva vreo vorbă care să-i dea pe față înșelăciunea.

Cum stăteau ei așa de vorbă, iată numai că-i ajunge din urmă un om care mergea pe-același drum cu dînșii, călare pe-o preafrumoasă iapă sură, îmbrăcat într-o mantie de țesătură fină verde, tivită cu catifea roșcată, și cu o cușmuliță din aceeași catifea ; dîrlogii iepei erau țărănești, și ei tot roșcați și verzi ; omul purta un iatagan arăpesc, care-i atîrna de o curea lată, lucrată în verde și aur, iar încălțările îi erau de aceeași lucrătură ca și cureaua ; pintenii nu-i erau auriți, ci dați cu un lustru verde, și atît de lucitori și de sclipitori, încît, potrivindu-se cu întreaga lui îmbrăcămintă, arătau mai frumoși decît dacă ar fi fost cu totul și cu totul de aur. Cînd îi ajunse, călă-

torul le dădu cuviincios binețe și, împintenindu-și iapa, trecu repede înainte, dar don Quijote îi spuse:

— Alesul meu domn, dacă domnia ta ai cumva același drum cu noi și dacă n-ai la ce să te zorești, apai ți-am mulțumi frumos să te alături de noi.

— La drept vorbind, răspunse cel de pe iapă, nu m-aș zori eu așa de tare dacă nu mi-ar fi teamă ca nu cumva să se tulbure calul acela în tovărășia îepeii mele.

— Păi, domnule, n-ai decît să-ți ții iapa strînsă în dîrlogi, răspunse atunci Sancho; cît privește calul nostru, este cel mai cuminte și cel mai bine-crescut cal de pe lume; niciodată în asemenea prilejuri n-a săvîrșit vreo necuviință, și dacă s-a abătut și el o singură dată de la drumul cel drept, apoi stăpînu-meu și cu mine l-am făcut de-a plătit de șapte orî pe-atîta; zic dară înc-o dată că luminăția-ta poți să te oprești în voie, dacă-i pofti, fiindcă pe taler să i-o dai, și tot n-o să se încumete calul.

Trecătorul slobozi dîrlogii și se minună de straiiele și de chipul lui don Quijote, așa cum mergea acum, fără chivăra pe care-o ducea Sancho, ca pe un tarhat, pe oblîncul de dinainte al șeii măgarului; și dacă omul în verde îl privea cu luare-aminte pe don Quijote, apoi cu și mai multă luare aminte îl privea don Quijote pe acela, socotindu-l un ins cu mintea la locul ei; părea în vîrstă de vreo 50 de ani, n-avea păr cărunț decît puțin, chipul îi era prelung, iar căutătura nici prea veselă, nici prea mohorîtă. Ce mai vorbă lungă? Și după port, și după apucături, te făcea să crezi că-i om mai acătării. Ceea ce gîndea omul în verde despre don Quijote de la Mancha era că un asemenea fel de-a fi și o asemenea înfățișare nu i-a fost dat niciodată să vadă; s-a minunat de arătarea deșirată a calu-

lui, de înălțimea trupului lui don Quijote, de slăbiciunea și de gălbejeala feței, de armele, de mișcărilor și de felul lui de-a fi, chip și înfățișare nemai-văzute de ani și ani de zile pe acele meleaguri.

Lui don Quijote nu-i scăpă luarea-aminte cu care-l privea călătorul, și-n uimirea acestuia el îi citea dorința ; și cum era atît de curtenitor și de aplecat în a face tuturor pe plac, pînă să apuce celălalt a-l întreba ceva, i-o luă înainte și-i spuse :

— Deoarece înfățișarea asta, pe care domnia-ta o vezi la mine, este atît de neobișnuită și atît de deosebită de cele pe care de obicei le întîlnești, nu mă miră de fel că pe domnia-ta a putut să te mire. Dar ți-ar trece toată mirarea asta dacă ți-aș spune — cum o să-ți și spun — că sînt un cavaler din aceia despre care lumea spune că se duc să caute aventuri. Am plecat de la mine din ținut, mi-am zălogit moșioara, am lăsat tot ce-i al meu și m-am încredințat brațelor sortii, ca să mă ducă acolo unde i-o plăcea. Am vrut să reînvii răposata cavalerie rătăcitoare și, de atîta amar de vreme, poticnindu-mă ici, căzînd colo, prăvălindu-mă dincoace, ridicîndu-mă dincolo, mi-am împlinit în bună parte dorința, ajutîndu-le pe văduve, ocrotindu-le pe fecioare, oblăduindu-le pe neveste, pe orfani și pe cei vitregiți, ceea ce alcătuiește deosebita și fireasca îndeletnicire a cavalerilor rătăcitori ; și așa, prin vitejeștile, prea multele și creștineștile mele isprăvi, am meritat să trec tipărit prin cărți, pe la toate sau pe la cele mai multe semînții ale lumii. Treizeci de mii de tomuri ¹ au ieșit din tiparnițe, înșirîndu-mi povestea și, dacă cerul nu va fi împo-

¹ În realitate, pe atunci nu ieșiseră 30.000, ci 12.000 de exemplare după spusele lui Carrasco din capitolul al III-lea al Părții a II-a. Pînă azi s-au tipărit în lume cu mult peste cele 30 de milioane de exemplare de care vorbește autorul.

trivă, încă de o mie de ori treizeci de mii mai sînt pe cale de a se tipări. În sfîrșit, ca să cuprind totul în cîteva vorbe sau mai degrabă într-o singură vorbă, spun că eu sînt don Quijote de La Mancha, căruia mi se mai spune, cu un alt nume, și *Cavalerul Tristei Figuri*; și măcar că lăudarea de sine aduce înjosire, sînt totuși nevoit cîteodată să-mi aduc cu însumi laudele, bineînțeleș numai atunci cînd nu se află de față nimeni care să mi le aducă; așa că, domnule cavaler, nici acest cal, nici această lance, nici această pavăză, nici scutierul, nici toate aceste arme laolaltă, nici gălbejeala chipului meu, nici uscăciunea mea pierită nu te vor mai minuna de-acum încolo, o dată ce știi cine sînt și cu ce mă indeletnicesc.

Încheindu-și vorba, don Quijote rămase tăcut, și după zăbava într-un răspuns, a omului în verde, ai fi zis că nu prea-i venea să răspundă; dar după o bună bucată de timp îi spuse:

— Ai izbutit, domnule cavaler, să-mi cunoști dorința după uimirea mea; dar n-ai izbutit să-mi înlături uimirea pricinuită de faptul de a te fi văzut, și, deși spui, domnule, că, știind cine ești, o să-mi treacă mirarea, nu se-ntîmplă totuși așa cum zici, fiindcă abia acum, cînd știu acest lucru, mai tare mă mir și mă minunez. Cum? Este oare cu putință să se mai afle în zilele noastre cavaleri rătăcitori pe lume și să se afle pe deasupra și istorisiri tipărite cu isprăvi cavaleriești adevărate? Nu pot să dau crezare faptului că se mai găsește cineva pe pămînt care să le oblăduiască pe văduve, să le ocrotească pe fecioare, care să le cinstească pe neveste și să-i ajute pe orfani, și nici n-aș crede dacă n-aș vedea cu ochii mei întrupat în domnia-ta acest lucru. Binecuvîntat fie cerul, căci cu povestea despre înaltele-ți și adevăratele-ți isprăvi cava-

lerești, poveste de care spui că-i tipărită, vor fi date uitării nenumăratele povești cu cavaleri rătăcitori închipuiți, de care-i plină lumea, povești atît de păgubitoare bunelor datini și care aduc atîta pagubă și aruncă atîta neîncredere chiar și asupra istorisirilor celor bune.

— Aici sînt multe de spus, răspunse don Quijote, în ceea ce privește faptul dacă sînt sau nu închipuite poveștile cu cavaleri rătăcitori.

— Păi mai e cineva, zise omul în verde, care să se îndoiască de faptul că nu sînt adevărate asemenea povești ?

— Eu, unul, mă îndoiesc. Dar să lăsăm acum vorba asta, că dacă o să mai țină drumul nostru împreună, nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-ți arăt că n-ai făcut bine să te iei după spusele acelor care nu cred că sînt adevărate.

La aceste din urmă cuvinte i se trezi călătorului bănuiala că don Quijote trebuie să fie vreun zănațic și aștepta ca și alte vorbe ale lui să-i întărească părerea ; dar mai înainte de a se pierde în alte vorbe, don Quijote îl rugă să-i spună cine este, fiindcă el îi destăinuise starea și viața lui. La care cel cu mantia verde răspunse :

— Eu, domnule Cavaler al Tristei Figuri, sînt un hidalgo de fel dintr-un loc unde ne vom duce astăzi să ne ospătăm, de-o vrea Dumnezeu ; am o avere frumușică, iar numele meu este don Diego de Miranda ; îmi duc viața cu nevasta, cu copiii și cu prietenii mei ; mă îndeletnicesc cu vînătoarea și cu pescuitul ; dar nu țin nici șoim, nici ogari, ci numai cîțiva prepelicali blînzi¹ și cîțiva dihori, de-

¹ „Prepelicali blînzi“ („*perdigones mansos*“), adaugă autorul, pentru că o lege din 1552 interzice să se țină pe lîngă casă „prepelicali de vînătoare“, din pricina ferocității la care ajungeau aceștia.

prinși în ale vinatului ; am vreo sută și ceva de cărți, unele în spaniolește și altele în latinește, câteva de istorie, iar altele de rugăciuni ; cele de isprăvi cavaleresti n-au pășit încă pragul casei mele ; le răsfoiesc mai mult pe cele lumești decît pe cele duhovnicești, cărți care te fac să-ți treci timpul în chip cuviincios, care te desfătează cu graiul lor, care te uimesc și-ți stîrnesc patima iscodirii prin puterea lor născocitoare, dar din acestea sînt foarte puține în Spania. Cîteodată mă ospătez cu vecinii și cu prietenii și de multe ori îi poftesc la mine ; ospetele mele sînt curate, îmbietoare și de loc sărăcăcioase ; nu-mi place să clevetesc și nici nu îngădui să se clevească în fața mea ; nu stau să scormonesc viețile celorlalți și nici să străbat cu privirea pătrunzătoare a linxului faptele altora ; ascult în fiecare zi liturghia, împart din bunurile mele cu nevoiașii, fără să-mi trîmbîtez binefacerile, ca nu cumva să mi se strecoare-n inimă fățărnicia și trufia, vrăjmași care, încetul cu încetul, pun stăpînire și pe inima cea mai bine străjuită ; încerc să-i împac pe cei pe care-i știu dezbinați, o proslăvesc pe Sfînta Fecioară și am mereu încredere în îndrumarea cea fără de margini a lui Dumnezeu, domnul nostru.

Sancho fu numai ochi și urechi cît timp hidalgul își povesti viața și îndeletnicirile ; și socotind bună și sfîntă această viață și gîndind că trebuie să facă minuni cel ce-o trăiește, sări jos de pe măgar ; și în mare grabă se duse și-i apucă scara din dreapta și, drept cinstire, aproape lăcrămînd, îi sărută picioarele de mai multe ori, unul după altul. Văzînd una ca asta, hidalgul îl întrebă :

— Ce faci, frate dragă ? Ce-i cu sărutările acestea ?

— Lasă-mă să te sărut, răspunse Sancho,

fiindcă luminăția-ta îmi pari cel dintii sfînt călare pe care l-am văzut de cînd m-am pomenit pe lume.

— Nu sînt sfînt, răspunse hidalgul, ci un mare păcătos ; tu, da, trebuie să fii om bun, frate, așa cum te arată curăția ta.

Se-ntoarse Sancho să se urce-n șa, smulgînd un zîmbet din adîncă mîhnire a stăpînului său și făcîndu-l din nou pe don Diego să se minuneze. Don Quijote îl întrebă cîți copii are, iar acesta-i răspunse că lucrurile în care vedeau binele cel mai înalt filozofii din vechime, oameni lipsiți de cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, erau dărrurile firii, acelea ale norocului, faptul de a avea mulți prieteni și de a avea copii mulți și buni.

— Eu, seniore don Quijote, spuse hidalgul, am un singur fecior¹, pe care dacă nu l-aș avea, m-aș socoti mai fericit decît cum sînt. Și asta nu fiindcă ar fi rău, ci numai fiindcă nu-i atît de bun cît aș vrea eu. O să împlinească optsprezece ani : șase ani de zile a stat la Salamanca și a învățat latinește și elinește, și cînd am vrut și eu să treacă la alte științe, l-am găsit atît de înnebunit după știința poeziei (dacă și asta mai poate fi numită știință), că nu mai e chip să-l fac să se apuce de știința legilor, pe care aș fi vrut s-o învețe, și nici de regina tuturor, teologia. Aș fi vrut să fie cununa neamului său, fiindcă trăim într-un veac în care împărații noștri răsplătesc cu mărinimie învățăturile cele bune și virtuose², căci învățatu-

¹ Cîteva pasaje înainte, cînd începuse să-și povestească viața, Diego de Miranda spunea că și-o duce „cu nevasta, cu copiii și cu prietenii” săi; din acest pasaj reiese că avea unul singur, iar din capitolul al XVIII-lea se va vedea același lucru. Încă o inadvertență a autorului.

² Ironie a lui Cervantes la adresa regilor Spaniei, subtilă imputare pentru tot ce suferise într-o viață redusă la cerșetorie aproape, fără ajutorul contelui de Lemos și al cardinalului Sandoval.

rile fără virtute sînt mărgăritare azvîrlite la porci. Toată ziua și-o petrece ca să se încredințeze dacă Homer a zis bine sau rău în cutare vers din *Iliada*, dacă Martial s-a gîndit sau nu la măscări în cutare epigramă, dacă într-un fel sau în altul trebuie să se înțeleagă cutare ori cutare vers din Vergiliu ; într-un cuvînt, cu altcineva el nu vorbește decît cu cărțile poeților de care ți-am spus și cu acelea ale lui Horațiu, Persiu, Juvenal și Tibul, că după poeții spanioli din zilele noastre nu prea se dă-n vînt ; și cu toată vrăjmășia pe care o arată el versurilor de astăzi, își sparge acum capul să alcătuiască o glosă în patru versuri, care i-a fost trimisă din Salamanca, pare-mi-se pentru o întrecere între poeți.

La toate acestea don Quijote răspunde :

— Copiii, domnule, sînt trup din trupul părinților lor, așa că fie ei buni, fie răi, trebuie să-i iubim ca pe lumina ochilor ; părinții se cuvine să-i îndrumeze, încă de mici, pe cărările virtuții, ale buniei-creșteri și ale bunelor și creștineștilor datini, pentru ca atunci cînd vor fi mari să ajungă sprijinul bătrîneții părinților și slava urmașilor lor ; cît privește faptul de a-i sili să învețe una sau alta din științe, nu mi se pare un lucru nimerit, deși nu-i rău să-i povățuiești ; și cînd nu-i vorba de a învăța pentru *pane lucrando*¹, fiind studentul atît de norocos încît să-i fi dat cerul părinți care să i-o agonisească, eu sînt de părere să i se îngăduie a urma știința aceea către care s-ar vedea că are aplecare ; și măcar că știința poeziei e mai mult desfătătoare decît folositoare, nu este totuși dintre acelea ce necinstesc pe cine le stăpînește. Poezia, domnule cavalier,

¹ A munci pentru pîine (lat.).

este, după mine, ca o domniță gingașă, nevirstnică și frumoasă cum nu se mai poate, de care se îngrijesc s-o îmbogățescă, s-o gătească și s-o împodobească alte multe domnițe, care sînt toate celelalte științe, și ea se cuvine a se sluji de toate, iar ele toate se cuvine a se înălța printr-însa ; dar această domniță nu vrea să fie atinsă de oricine, nici purtată pe ulițe, nici dată la iveală pe la răs-pîntii sau prin ungherele palatelor. Deosebita ei alchimie face în așa fel ca acela ce știe să umble cu ea s-o preschimbe în aurul cel mai curat, de o scumpete neprețuită¹. Cel ce o stăpînește trebuie s-o păstreze cu grijă, fără s-o lase să se risipească în satire dezmățate sau în sonete nelegiuite ; în nici un fel nu trebuie scoasă la vînzare, decît dacă-i vorba de cîtece vitejești, de tragedii jalnice sau de comedii vesele și meșteșugite ; nu trebuie lăsată pe mîna măscăricilor și nici a gloatei celei nepricepute, care nu e în stare să cunoască și să prețuiască comorile cuprinse într-însa. Și să nu crezi, domnule, că eu numesc aci „gloată“ numai pe oamenii de rînd, din popor, căci tot omul neștiutor, fie chiar de neam mare și domnițor, poate intra și trebuie să intre în rîndul gloatei ; iar, dimpotrivă, acela ce mînuiește poezia și o stăpînește în felul cum am spus eu va avea mare faimă, și toate națiunile cele învățate de pe lume îi vor pune numele la loc de cinste. Cît privește ceea ce spui, domnule, și anume că feciorul domnieitale nu prea se dă-n vînt după poezia spaniolă, mi se pare că nu judecă cu destulă pricepere, și iată

¹ Cervantes utilizează o idee mai veche, aceea a analogiei dintre alchimie, care pretindea că prin anumite operații se poate preschimba un metal ordinar în aur, și poezie, care urmărea să preschimbe cuvintele obișnuite în imagini prețioase, artistice.

pentru ce : marele Homer n-a scris în latinește, fiindcă era grec, și nici Vergiliu n-a scris în elinește, fiindcă era latin. Iată deci că toți poeții din vechime au scris în graiul pe care l-au supt o dată cu laptele mumei și n-au mai umblat să caute graiurile străine, ca să dea la iveală într-insele înălțimea cugetărilor lor ; și așa stînd lucrurile, cuminte ar fi să se răspîndească acest obicei la toate neamurile și să nu fie nesocotit poetul neamț fiindcă scrie-n graiul lui, nici cel castilian, și nici chiar cel vizcain, care scriu în graiul lor¹ ; dar feciorul domniei-tale, după cîte socot eu, nu cu poezia spaniolă o fi stînd el pesemne prost, ci cu acei poeți spanioli care știu limba lor și atîta tot, fără să aibă habar de alte graiuri sau de alte științe, care să le împodobească, să le învieze și să le ajute aplecarea firească ; acum poate să mă înșel cînd spun asta, fiindcă, după unele păreri îndreptățite, poet te naști ; asta se cheamă că, încă din pîntecele maică-si cel care e să fie poet, poet iese ; și numai cu darul acela cu care l-a înzestrat cerul, fără de nici o altă învățătură și fără de nici un alt meșteșug, alcătuiește niște lucruri ce fac să se adeverească spusa : *Est Deus in nobis* ² ș.a.m.d. Mă-ntorc, însă, și spun că poetul din fire care se mai ajută și de meșteșug cu mult mai mare va fi și-l va întrece pe acela care vrea și el să fie poet numai fiindcă știe meșteșugul. Și temeiul este acesta, că meșteșugul nu întrece firea, ci numai

¹ Pledoarie în favoarea „romaniștilor“, care se opuneau „latiniștilor“, cerînd dreptul de a scrie orice în graiul castilian, socotit de ceilalți inapt să traducă subtilități umaniste și bun doar pentru „vulgul neștiutor“. Concepția lui Cervantes despre limba maternă e democratică și modernă.

² „Este un zeu în noi...“ vers al lui Ovidiu (din *Fastele*: „*Est Deus in nobis, agitante calescimus illo*“, sau din *Ars amandi*: „*Est Deus in nobis, sunt et commercia coeli*“).

o desăvîrșește ; așa că, amestecîndu-se firea cu meșteșugul și meșteșugul cu firea, vor da la iveală un poet din cei mai desăvîrșiți. Ceea ce vreau să scot din toată vorba asta a mea, domnule hidalgo, este să-ți lași domnia-ta feciorul s-o apuce încotro-l cheamă steaua lui, că dacă este el atît de bun student cum se și cade să fie, și dacă a urcat cu bine cea dintîi treaptă a științelor, care-i aceea a limbilor, cu ajutorul lor va urca pînă la culmea învățăturilor omenești, care sed atit de frumos unui cavaler de mantie și spadă¹ și care-l împodobesc, îl cinstesc și-l înalță tot atît de mult ca și mitra pe episcopi sau ca toga pe judecători. Ia-ți la rost feciorul numai dacă face satire care să păgubească cinstea altora ; atunci, dacă poți, să-l pedepsești și să-i rupi filele ; dar dacă scrie dojeni în felul lui Horațiu, în care să vestejească îndeobște păcatele, așa cum a făcut poetul latin cu atita iscusință, atunci laudă-l, căci este îngăduit poetului să scrie împotriva zavistei și să vorbească de rău despre pizmătareți în versurile lui, și de asemenea și de celelalte păcate, fără să pomenească de nici un ins anumit ; dar se găsesc poeți care numai de dragul de a spune o blestemăție despre cineva se pun ei înșiși în primejdia de a fi surghiuniți prin ostroavele Pontului. Dacă poetul e neprihănit în apucăturile lui, apăi tot așa au să-i fie și versurile ; pana este limba sufletului ; cum vor fi gîndurile ce se întrupează într-însa, așa îi vor fi și scrierile ; și cînd împărații și domnitorii văd această minunată știință a poeziei la supușii lor cei înțelepți, virtuoși și așezați, îi cinstesc, îi prețuiesc și-i înavuțesc, și

¹ Recuzita vestimentară nelipsită din costumul nobililor ; a dat numele comediei tipice de moravuri, care-și lua subiectele din lumea nobililor și cavalerilor.

chiar îi și încupunează cu frunzele aceluia pom pe care trăsnetul nu-l lovește, ca semn că n-au să fie vătămați de nimeni cei ce-și au cinstit și împodobite timpurile cu astfel de cununi.

Atît de uimit rămase omul cu mantia verde de judecata lui don Quijote, încît începu să-și întoarcă gîndul ce și-l făcuse despre el, cum că ar fi zănatic. Dar pe la mijlocul acestei vorbiri, Sancho, care n-o găsea pe placul lui, se abătu din drum ca să ceară nițel lapte de la niște ciobani ce se aflau și ei pe-acolo prin preajmă, mulgîndu-și oile ; într-acestea, hidalgul, cît se poate de bucuros de înțelepciunea și de frumoasele cuvinte ale lui don Quijote, era tocmai gata să înnoade iarăși firul vorbirii, cînd, ridicîndu-și don Quijote capul, văzu că pe drumul pe care mergeau ei venea un car împodobit cu steaguri regești ; și crezînd c-o fi vreun nou prilej de aventuri, îl strigă cît îl ținu gura pe Sancho, să vină să-i dea coiful ; care Sancho auzindu-se strigat, îi lăsă baltă pe ciobani, își struni de zor măgarul și ajunse la locul unde era stăpînu-su, căruia i se întîmplă o pățanie grozavă și de necrezut.

CAPITOLUL XVII

Unde se povestește cea din urmă și cea mai înaltă treaptă pe care a ajuns și a putut să ajungă curajul nemaiauzit al lui don Quijote în pățania cu leii, dusă la bun sfîrșit

Ajungînd autorul acestei mari istorii să povestească ceea ce cuprinde capitolul de față, spune că mai bucuros l-ar trece sub tăcere de teamă că

n-o să fie crezut, pentru că nebuniile lui don Quijote au ajuns aci la capătul și la hotarul celor mai mari sminteli care se pot închipui, ba chiar le-a și întrecut cu două bătăi de pușcă. În cele din urmă, cu toată această teamă și sfială, le-a scris întocmai cum le-a săvîrșit don Quijote, fără să adauge și fără să scadă istoriei un dram de adevăr, și fără să ia în seamă învinuirea de mincinos ce i s-ar putea aduce : și a avut dreptate, fiindcă adevărul se îndoaie dar nu se frînge, și mereu plutește deasupra minciunii ca untdelemnul deasupra apei ; și așa, mergînd mai departe cu povestea, spune că atunci cînd don Quijote îl striga pe Sancho să-i aducă coiful, acesta tocmai cumpăra niște caș¹ pe care i-l vindeau ciobanii și, încolțit de marele zor al lui stăpînu-su, nu știa ce să facă cu cașul și nici unde să-l ducă ; și ca să nu-l piardă, fiindcă tot îl plătise, găsi cu cale să-l pună în chivăra stăpînului său, și cu acest plocon se întoarse înapoi, să vadă ce voia de la el don Quijote ; acesta, de îndată ce se apropie Sancho, îi spuse :

— Dă-mi frate, o dată coiful acela, că sau nu mă pricep eu la aventuri, sau asta pe care o descopăr acolo e una care o să mă silească — și mă și silește, de fapt — să pun mîna pe arme.

Omul cu mantia verde, auzind una ca asta, holbă ochii în toate părțile, dar nu zări altceva decît un car ce venea către ei, cu vreo două-trei stegulețe, după care recunoscă că trebuie să fie vreun car ce duce arginți de-ai măriei-sale, și-i și spuse acest lucru lui don Quijote ; dar el nu vru să-l creadă, socotind și gîndind mereu că toate cele ce aveau să i se întîmple nu puteau fi

¹ „Cașul“ în locul „laptelui“ din capitolul precedent, la distanță de cîteva rînduri, arată cît de bolnav era Cervantes, cînd își scria Partea a II-a a cărții.

altceva decît aventuri şi iarăşi aventuri, aşa că răspunse hidalgului :

— Omul prevenit pe jumătate-i mintuit ; n-am ce pierde dacă mă pregătesc dinainte ; doar sînt încredinţat din atîtea încercări de-ale mele că am vrăjmaşi, şi văzuţi şi nevăzuţi, şi nu ştiu nici cînd, nici unde, nici în ce clipă, nici sub ce chip au să se năpustească asupra-mi !

Şi întorcîndu-se către Sancho, îi ceru chivăra, iar acesta, neavînd timp să scoată caşul dintr-însa, fu nevoit să i-o dea aşa cum era. Don Quijote o luă şi, fără să-şi mai arunce ochii să vadă ce-i înăuntru, în cea mai mare pripă şi-o trînti în cap ; şi cum caşul se îndesă şi se stoarse, lui don Quijote începu să-i curgă zerul pe toată faţa şi pe barbă, ceea ce-l sperie atît de grozav, încît îi spuse lui Sancho :

— Ce-o mai fi şi asta, Sancho, că parcă mi se înmoaie ţeasta sau mi se tolesc creierii, sau parcă năduşesc din creştet pînă-n tălpi ? Iar dacă năduşesc, apăi fără doar şi poate că nu de teamă. Nici nu mai încape vorbă c-o să fie cumplită aventura ce-i gata să mi se-ntîmple acum. Dă-mi, dacă ai, ceva cu care să mă şterg, că năduşeala asta multă mă orbeşte, nu altceva !

Sancho tăcu chitic, îi dăde un ştergar şi, o dată cu el, dăde şi lui Dumnezeu mulţămîtă că stăpînu-su nu ghicise adevărul. Se şterse don Quijote şi-şi scoase chivăra, ca să vadă ce putea fi acolo care i se părea lui că-i răceşte capul ; şi văzînd coca aceea albă înăuntrul chiverei, o duse la nas, şi mirosind-o, zise :

— Pe viaţa doamnei mele Dulcinea din Toboso că acesta-i caş, pe care mi l-ai pus tu aici, scutier ticălos, neruşinat şi păcătos !

La care Sancho, cu desăvîrșită nepăsare și prefăcătorie, spuse :

— Dacă-i caș acolo, dă-l luminăția-ta încoace, că ți-l măninc ! Dar mănince-l mai bine dracu, că numai el l-o fi pus acolo. Se poate oare să-ți treacă prin minte că am avut eu neobrăzarea să pingăresc chivăra luminăției-tale ? Ți-ai și găsit neobrăzatul ! Pe legea mea, stăpîne, după cîte mă luminează Dumnezeu, pe semne că am și eu vrăjitori ce mă prigonesc, ca pe-o făptură și ca pe-un mădular ce sînt al luminăției-tale, și or fi pus acolo spurcăciunea aceia ca să-ți trezească minia și să-mi moi oasele, ca de obicei. Dar chiar c-au plesnit-o în baltă de astă dată, fiindcă eu mă bizui pe dreapta judecată a stăpînului meu, care socot că și-a dat seama că eu n-am la mine nici caș, nici lapte, nici alte socoteli de soiul ăsta, și chiar de-aș avea, le-aș turna mai degrabă la mine-n burduhan decît în chivără.

— Tot ce se poate, spuse don Quijote.

Iar hidalgului nimic nu-i scăpa și de toate se minuna, mai cu seamă cînd don Quijote, după ce-și șterse capul, fața, barba și chivăra, și-o înfundă iar în cap și, înțepenindu-se bine-n scări, ridicînd spada și apucînd lancea, spuse :

— Vină acuma cine-o pofti, că eu aicea sînt și atîta curaj am încît mă simt în stare să mă iau la harță chiar cu Necuratul în carne și oase !

Sosi între timp și carul cu steagurile, cu care nu era alicineva decît cărăușul, călare pe unul din catiri, și un om care ședea în partea din față. Don Quijote se înfipse dinaintea carului și spuse :

— Încotro mergeți, oameni buni ? Ce car e acesta ? Ce duceți într-însul ? Ce steaguri sînt astea ?

La care surugiul răspunse :

— Carul i-al meu, într-însul călătoresc doi lei fioroși, închiși în cuști, și pe care generalul din Orán îi trimite la curte în dar măriei-sale ; steagurile sînt ale regelui, stăpînul nostru, ca semn că în car se află un bun al lui.

— Și-s mari lei ? întrebă don Quijote.

— Așa-s de mari, răspuse omul care călătorea în partea din față a carului, că mai mari ca aceștia n-au trecut niciodată din Africa în Spania ; iar eu sînt paznicul lor și am mai dus și alții, dar ca aceștia, nici unul. Sînt leu și leoaică ; leul se află în cușca asta din față, iar leoaica, în cea din spate, și acuma sînt flămînzi, pentru că astăzi n-au mîncat, așa că luminăția-ta să te dai la o parte, fiindcă trebuie să ajungem repede într-un loc unde să le dăm să mănînce.

La care don Quijote, zîbind puțințel, spuse :

— Niște prăpădiți de lei tocmai mie să-mi trimită ? Mie, niște sărăcii de lei ? Și taman la ceasul acesta ? Dar, pe legea mea, or să vadă domnii aceștia, care mi-i trimit încoace, dacă sînt eu omul care să mă sperii de lei ! Coboară, măi om bun, și dacă tot ești paznicul lor, deschide cuștile și dă drumul afară acestor dihanii, că aici, în cîmp deschis, i-oi face eu să vadă cine-i don Quijote de La Mancha, spre amarul și-n ciuda vrăjitorilor care mi-i trimit !

„Ohoho, își spuse atunci în sine hidalgul, acuma chiar că și-a dat arama pe față bunul nostru cavalier ! Să știi că într-adevăr cașul i-a muiat țeasta și i-a răscopt creierii.“

Între timp, Sancho se apropie de el și-i spuse :

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule, fă în așa fel ca stăpinu-meu, don Quijote, să nu se prindă-n luptă cu lei aiștia, că de și-o pune mîn-

tea cu ei, apăi fărîme ne fac pe toți cîți sîntem aici.

— Păi ce, chiar așa de smintit e stăpînu-tu, răspunse hidalgul, ca să se ia la hartă cu niște fiare atît de cumpbite ?

— Nu-i smintit, spuse Sancho, ci-i numai prea cutezător.

— Voi face eu ca să nu mai fie, răspunse hidalgul.

Și apropiindu-se de don Quijote, care-l tot zorea pe paznic să deschidă cuștile, îi spuse :

— Seniore cavaler, cavalerii rătăcitori trebuie să încerce numai isprăvi ce le dau nădejdea de a le mîntui cu bine, iar nu din acelea care să le înlătore cu totul această nădejde, fiindcă vitejia care ajunge pînă la cutezanță ține mai mult de sminteală decît de putere, cu atît mai vîrtos cu cît acești lei nu vin împotriva domniei-tale — nici nu visează ei așa ceva — ci sînt duși în dar măriei-sale ; și eu zic că nu-i bine să-i oprim și să le stingherim călătoria.

— Du-te, seniore hidalgo, răspunse don Quijote, și te înțelege cu prepelicarul cel blînd și cu dihorul domniei-tale cel curajos, și lasă-l pe fiecare să-și vadă de îndeletnicirea lui ! Îndeletnicirea mea este asta, și știu eu mai bine dacă vin sau nu pentru mine aști domni lei ! Și întorcîndu-se către paznic, îi spuse : La dracu, don Mișelule, că dacă nu deschizi pe loc cuștile, o să te țintuiesc cu lancea asta de car !

Căruțașul, care văzu hotărîrea nezdruncinată a acelei arătări înarmate, îi spuse :

— Domnul meu, să ai luminăția-ta bunătatea să te-nduri a mă lăsa să desham catirii și să mă pun cu ei la adăpost mai înaintea ca lei să iasă, căci dacă mi-i omoară, s-a zis cu mine pentru toată

viața, că altă avuție n-am decît acest car și acești catiri.

— Om de puțină credință, răspunse don Quijote, descalecă, și deshamă, și fă ce vrei, fiindcă ai să vezi tu curînd că te-ai ostenit degeaba și că ai fi putut să te lipsești de toată sîrguința aceasta.

Descălecă surugiul, deshamă cît putu de repede, iar paznicul spuse-n gura mare :

— Să-mi fie martori toți cîți sînt aici că numai silit și împotriva voiei mele deschid cuștile și slobozesc leii, și-l înștiințez pe acest domn că tot răul și toată paguba pe care le-ar face fiarele astea au să treacă în socoteala lui, și pe deasupra și simbria și drepturile mele. Domniile-voastre, domnilor, să vă puneți la adăpost mai înainte de a deschide, fiindcă eu sînt încredințat că mie n-o să-mi facă nici un rău.

Din nou încercă hidalgul să-l înduplece pe don Quijote să nu facă asemenea nebunie, fiindcă s-ar chema să pună la încercare răbdarea lui Dumnezeu apucîndu-se de o năzbitie ca asta. La care răspunse don Quijote că știe el ce face. Îi spuse hidalgul să se gîndească bine ce face, fiindcă el era încredințat că don Quijote se înșală.

— Atunci, seniore, răspunse don Quijote, dacă nu vrei să fii față la această ispravă, care, după socoteala domniei-tale, va fi o tragedie, dă pîteni surei și pune-te la adăpost.

Auzind-o și pe-asta, Sancho, cu lacrimi în ochi, îl rugă din adîncul sufletului să se lase păgubaș de o asemenea încercare, față de care aceea cu morile de vînt, aceea înfricoșătoare cu pivele și, în sfîrșit, toate pătaniile prin care trecuse în tot timpul vieții lui nu erau decît floare la ureche.

— Ia seama, stăpîne, spunea Sancho, că aici nu mai e vorba de vrajă sau de altceva în felul ăsta,

că eu am văzut printre zăbrelele și gratiile cuștii o gheară de leu adevărat, și după ea socotesc că un leu ca ăsta, care are o astfel de gheară, trebuie să fie mai mare decât un munte.

— Frica, răspunse don Quijote, te-o fi făcînd să-ți pară mai mare decât cel puțin jumătate din lumea întreagă. Cară-te, Sancho, și dă-mi pace, și dac-o fi să mor aici, știi tu vechea noastră învoială, o să te repezi pînă la Dulcinea și... altceva nu-ți mai spun.

Pe lîngă astea, mai spuse și alte vorbe, prin care le luă celorlalți orice nădejde de a putea fi îndepărtat de la gîndul său cel nebunesc. Omul cu mantia verde vru să i se împotrivească, dar văzu că armele nu le erau pe o potrivă și gîndi că nu-i treabă de om înțelept să se pună cu un nebun, căci așa i se părea acum don Quijote, pe orice parte l-ar fi sucit.

Don Quijote, întorcîndu-se să dea iar zor paznicului și să-și reînnoiască amenințările, dete prilej ca hidalgul să dea pîteni iepei, Sancho măgarului, iar cărăușul catîrilor de le sfîrșiau tuturor călciile de grabă ce le era să se îndepărteze cît mai mult de car, pînă să n-apuce leii să scape afară. Plîngea Sancho moartea stăpînului său, moarte care, de astă dată, avea să-l ajungă, fără doar și poate, în ghearele leilor; își blestema norocul și afurisea ceasul în care-i venise în gînd să se apuce din nou să-l slujească; dar faptul că plîngea și se văicărea nu-l împiedica totuși să-și strunească măgarul ca să se îndepărteze de car. Văzînd atunci paznicul că cei ce-și luaseră tălpășița erau acum hăt-departe, iarăși începu să-l roage și să-l previe pe don Quijote de tot ceea ce-l mai rugase și-l mai prevenise, iar don Quijote îi răspunse c-a mai auzit o dată toate astea, că nu-i arde lui acuma de rugăminți și de preveniri — totu-i de prisos — și

să facă bine să se zorească. Cit zăbovi paznicul pînă să deschidă prima cușcă, don Quijote stete pe gînduri dacă n-ar fi mai bine să dea lupta pe jos decît călare, și în cele din urmă se hotărește s-o dea pe jos, temîndu-se să nu se sperie cumva Rocinante la vederca leilor ; de aceea sări de pe cal, zvîrli lancea cît colo, apucă pavăza și, scoțînd paloșul din teacă, cu pași măsurați, cu un curaj minunat și cu inima vitează, se dete în fața carului, încredințîndu-se din tot sufletul lui Dumnezeu și apoi domniței sale Dulcinea. Și trebuie să spun că, ajungînd la această întîmplare, scriitorul acestei povești adevărate a strigat, zicînd :

— O, puternicule și, mai presus de orice închiuire, curajosule don Quijote de La Mancha, oglin-dă în care se pot privi toți vitejii lumii, al doilea și nou don Manuel de León¹, care a fost slava și cinstea cavalerilor spanioli ! Cu ce vorbe să povestesc această ispravă atît de uimitoare, au cu ce cuvinte s-o fac crezută veacurilor ce vor să vină ? Au cu ce laude afla-se-vor să nu ți se cuvină și să nu ți se potrivească, chiar de-ar fi hiperbole care să întrecă toate hiperbolele ? Tu, pe jos, tu, singur, tu, îndrăzneț, tu, mărinimos, numai cu un paloș, și nu din cele mai aprig tăietoare, cu o pavăză și nu din cel mai neted și lucitor oțel aștepți să înfrunți pe doi din cei mai feroși lei pe care i-au zămislit vreodată codrii africani. Faptele tale însele fie cele care să te laude, viteaz vlăstar al La Manchei, că eu le las aici pe ele să grăiască

¹ Erou de la curtea lui Ferdinand al V-lea și a Isabellei, care a ridicat mînușa pe care o doamnă și-o aruncase în mijlocul leilor trimiși din Africa în dar regilor catolici ; episodul l-a inspirat pe Schiller în *Mănușa* (tradusă de Eminescu și de St. O. Iosif), pe care a luat-o dintr-o romanță spaniolă, tradusă de Wolf după ediția lui Timoneda.

în locul meu, mie lipsindu-mi cuvintele cu care să te slăvesc.

Aici se încheie această exclamație a povestitorului, care urmă mai departe, înnodînd firul poveștii și spunînd că paznicul, cînd îl văzu pe don Quijote gata de luptă și-și dete seama că nu mai poate ocoli slobozirea leului, fără să stîrneasă asupra-și mînia întăritatului și cutezătorului cavaler, deschise încet-încetîșor prima cușcă, unde se afla, după cum s-a spus, leul, care părea de-o mărime și de-o grozăvie nemaivăzute și de-o înfățișare cumplită. Primul lucru pe care-l făcu leul fu să se răsucescă-n cușcă, să ducă laba înainte și să se-ntindă alene, cît era de lung ; deschise apoi botul și trase-ncet de tot un căscat, și cu limba, pe care o scoase de aproape două șchioape, își șterse ochii de praf și se linse pe față ; după ce făcu și treaba asta, scoase capul afară din cușcă și se uită în toate părțile cu ochi de jărat, privește și înfățișare în stare să înspăimînte cutezanța însăși. Numai don Quijote căta țintă la el, dorind ca leul să sară din car și să-i încapă lui pe mîini, pe mîinile între care gîndea să-l fărîme bucăți.

Pîn-aici ajunseră hotarele nemaivăzutei lui sminteli ; dar mărinimosul leu, mai curînd binevoitor decît obraznic, neuitîndu-se el la copilării și la înfruntări, după ce-și aruncă ochii și-ntr-o parte și în alta, așa cum s-a mai spus, îi întoarse spatele și-i arătă dosul lui don Quijote și, nepăsător cum nu se mai poate și încet-încetîșor, intră pe de-a-ntregul iar în cușcă ; văzînd aceasta, don Quijote porunci paznicului să-l lovească cu parul și să-l ațîțe, ca să-l facă să iasă afară.

— Asta n-o s-o fac o dată cu capul, răspunse paznicul, fiindcă dacă-l ațîț, primul pe care îl face fărîme am să fiu eu. Luminăția-ta, domnule ca-

valer, să te mulțumești cu ce-ai făcut pîn-acum, că-i tot ce se poate săvîrși mai mult cînd e vorba de vitejie, și nu mai căta să-ți încerci a doua oară norocul ; ușa leului stă deschisă, numai de el atîrnă să iasă sau să nu iasă ; dar dacă n-a ieșit pîn-acuma, apai nu mai iese el cît îi ziua de mare ; mărețul curaj al luminăției-tale a fost vădit : nici un luptător viteaz, după cîte știu eu, nu-i dator la mai mult decît să-și cheme vrăjmașul la luptă și să-l aștepte-n cîmp deschis ; și dacă nu vine, rămîne de ocară vrăjmașul, iar cel care-l așteaptă cîștigă cununa biruinței.

— Asta-i adevărat, răspunse don Quijote. Închide, dragul meu, ușa și dă-mi mărturie, cum t-ei pricepe mai bine, de tot ce ai văzut c-am făcut aici. Se cuvine să se știe că tu ai deschis ușa leului, că eu l-am așteptat, că el n-a vrut să iasă, că eu l-am așteptat din nou, că el din nou n-a vrut să iasă și s-a întors să stea într-o rină. Nimic altceva nu mai sînt dator să fac ; ducă-se-ncolo vrăjile, că Dumnezeu ține cu buna judecată, cu adevărul și cu adevărata cavalerie. Închide așadar ușa, cum ți-am spus, în vreme ce eu oi face semne celor fugiți, ca să afle din gura ta această ispravă.

Așa și făcu paznicul, iar don Quijote, agățînd de vîrful lancei ștergarul cu care se șterse pe față de ploaia căzută din caș, începu să strige pe aceia care nu încetau să tot fugă și să întoarcă capul, strînși toți ceată, în frunte cu hidalgul ; dar izbutind Sancho să zărească semnul pînzei celei albe, spuse :

— Să mor eu dacă stăpinu-meu n-a biruit fiarele alea cumplite, de vreme ce ne cheamă.

Se opriră cu toții și-și deteră seama că cel ce făcea semne era chiar don Quijote, și mai trecîndu-le ceva din teamă, se apropiară puțin cîte puțin pînă unde putură să audă deslușit glasul lui don Qui-

jote, care-i striga. În cele din urmă se întoarseră la car, și cînd sosiră, don Quijote grăi către cărauș :

— Întoarce-te, omul lui Dumnezeu, să-ți înhami catirii și să vă urmați călătoria ; iar tu, Sancho, dă-le doi scuzi, unul pentru el și altul pentru paznic, ca răsplată că s-au oprit din pricina mea.

— Le-oi da cu dragă inimă, răspunse Sancho. Dar ce s-au făcut leii ? Sînt vii, sau morți ?

Atunci paznicul le povesti pe-ndelete și de-a fir-a-păr cum a fost cu lupta, umflînd, după priceperea lui, vitejia lui don Quijote, la a cărei vedere, leul, cuprins de frică, nu voise și nu îndrăznise să iasă din cușcă, deși el ținuse deschisă o bună bucată de vreme ușa cuștii, și doar cînd îi spusese el cavalerului, care voia să ațîțe leul, că s-ar chema să încerce răbdarea lui Dumnezeu dacă l-ar mai și ațîța ca să-l silească a ieși afară, doar atunci, în silă și fără voie, cavalerul îi dăduse îngăduința să închidă ușa.

— Ce mai spui de una ca asta, Sancho ? zise don Quijote. Se mai află oare farmece care să se prindă împotriva adevăratei vitejii ? Or fi putînd ei, vrăjitorii, să-mi ia norocul, dar să-mi ia tăria și curajul nu vor fi niciodată în stare.

După ce Sancho le dete scuзии, căraușul înhămă, iar paznicul sărută mîna lui Don Quijote pentru darul primit și-i făgădui să povestească chiar și regelui vitejeasca ispravă, atunci cînd s-o vedea la curte.

— Și dacă o fi cumva ca măria-sa să întrebe cine-a făcut treaba asta, să-i spui că a săvîrșit-o *Cavalerul Leilor* ; că de-aici înainte vreau ca în acest nume să se schimbe, să se prefacă, să se înlocuiască și să se strămute numele pe care l-am purtat pîn-acuma, de Cavaler al Tristei Figuri, și în asta mă țin de vechea datină a cavalerilor rătăcitori, ca-

re-și schimbau numele de cîte ori voiau ei și de cîte ori le venea la socotcală.

Își urmă carul drumul lui, iar don Quijote, Sancho și omul cu mantia verde și-l urmară pe-al lor. În tot acest timp n-a scos un cuvîntel don Diego de Miranda, fiind tot numai ochi și urechi, ca să privească și să însemne faptele și cuvintele lui don Quijote, socotind că este un înțelept nebun sau un nebun care calcă a înțelept. Nu ajunsese încă pînă la știrea lui prima parte din povestea lui don Quijote, fiindcă, dac-ar fi citit-o, ar fi încetat să se minuneze de faptele și de vorbele sale, de vreme ce ar fi aflat soiul nebuniei lui, pentru că tot ce grăia era așezat, iscusit și bine spus, pe cînd tot ce făcea era nesăbuit, nebunesc și pidosnic. Și spunea în sinea lui : „Poate fi sminteală mai mare decît să-și pună-n cap chivăra plină cu caș și să-i treacă prin minte că vrăjitorii îi moaie țeasta ? Și poate fi cutezanță și țicneală mai mare decît să vrea să se lupte morțiș cu leii ?” Don Quijote îl întrerupse din toate aceste gînduri și din toate aceste întrebări pe care și le punea sieși, spunîndu-i :

— Nici nu mai încape îndoială, seniore don Diego de Miranda, că în mintea domniei-tale mă socotești drept un apucat și-un smintit, și e și firesc să fie așa, fiindcă faptele mele nici nu dau mărturie de altceva ; dar, cu toate astea, vreau ca domnia-ta să vezi că nu sînt nici atît de trăsniț și nici atît de nătărău cît trebuie să-ți fi părut. Frumos îi șade unui viteaz cavalier ca, în văzul regelui său, în mijlocul unei arene întinse, să izbească în plin cu lancea un taur vajnic ; frumos îi șade unui cavalier înarmat cu arme sclipitoare ca, în vesele turnire, să sară piedica de-a călare în fața aleselor doamne ; și frumos le șade tuturor acelor cavaleri care, prin îndeletniciri ostășești, sau prin altele care

seamănă cu cle, cinstesc curțile domnitorilor lor ; dar mai presus de aceștia toți, și mai frumos îi șade unui cavaler rătăcitor care, prin deșerturi, prin pustietăți, pe la răscruci, prin codri și prin munți, cutreieră să caute aventuri primejdioase, cu gândul de a le încheia printr-o frumoasă și fericită izbîndă, și asta numai ca să cîștige un renume slăvit și nepieritor. Mai frumos îi șade, zic, unui cavaler rătăcitor să ajute o văduvă într-un loc pustiu decît unui cavaler curtean să spună vorbe dulci vreunei domnițe prin orașe. Fiecare cavaler își are îndeletnicirile sale deosebite : slujească-le curteanul pe doamnele cele alese, deie măreție curții regelui său prin veșmintele lui cele strălucite, hrănească-i pe cavalerii nevoiași cu minunatele bucate ale ospetelor lui, pregătească jocuri cavалerești, deie serbări, deie întreceri și arate-se mare, darnic, strălucit și, mai presus de orice, bun creștin, și-n felul acesta își împlinește toate îndatoririle sale ; dar cavalerul rătăcitor să cate prin toate colțurile de pe lume, să între-n hățișurile cele mai neumblate, să încerce la fiecă pas a săvîrși tot ce-i mai cu neputință, să rabde prin deșerturile pustii razele cele arzătoare ale soarelui în dricul verii, iar iarna să îndure asprimea cea neîmblînzită a viforului și a gerului ; să nu se teamă de lei, să nu se înspăimînte de căpcăuni, să nu se înfricoșeze de zmei, fiindcă înfruntarea unora, izbirea altora, biruirea tuturor cîtor sînt alcătuiesc adevăratele sale îndeletniciri de frunte. Iar dacă mie mi-e scris să mă aflu în rîndurile cavaleriei rătăcitoare, nu pot să nu săvîrșesc tot ceea ce-mi pare că ar cădea în hotarele îndeletnicirilor mele ; așa că faptul de a înfrunta lei — cum și făcui mai adineauri — era de datoria mea, deși știam că asta-i o cutezanță nemaipomenită ; că doar știu

eu bine ce-i vitejia : e o virtute ce stă la mijloc între două capete păcătoase, adică mișelia și cutezanța ; ar fi totuși mai puțin rău ca acela ce-i viteaz să atingă cutezanța și să urce pînă la capătul ei decît să coboare și să atingă capătul mișeliei ; că după cum risipitorului îi vine mai ușor decît zgîrcitului să ajungă darnic, tot așa și cutezătorului îi vine mai ușor să ajungă un viteaz adevărat decît mișelului să se înalțe pînă la adevărata vitejie ; cît privește înfruntarea marilor încercări, crede-mă, seniore don Diego, că-i mai bine să joci pe-o carte prea mare decît pe una prea mică ; fiindcă mai frumos sună la urechile celor ce aud : „Cutare cavalier e cutezător și vijelios“ decît : „Cutare cavalier e sfios și mișel“.

— Mărturisesc, seniore don Quijote, răspunse don Diego, că tot ce-ai spus și-ai făcut domnia-ta este cîntărit în cumpăna dreptei judecăți și-mi dau seama că, dacă s-ar pierde poruncile și legile cavaleriei rătăcitoare, ele ar putea fi găsite în sufletul domniei-tale ca în fireasca lor vistierie și arhivă. Să dăm, deci zor, că se face tîrziu, și să ajungem o dată în satul și la casa mea, unde domnia-ta te vei odihni de munca cea grea, care, chiar de n-a fost a trupului, a fost muncă a duhului, ce obișnuiește uneori să se răsfrîngă și în oboseala trupului.

— Poftirea dōmniei-tale, seniore don Diego, răspunse don Quijote, o primesc ca pe-un semn de mare cinste și de mare prietenie !

Și dînd pîteni cailor mai cu sîrg decît făcuseră pîn-atunci, să fi fost cam 2 ceasuri după amiază cînd ajunseră în satul și la casa lui don Diego, căruia don Quijote îi spunea Cavalerul cu Mantia Verde.

CAPITOLUL XVIII

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote în castelul sau casa Cavalerului cu Mantia Verde, împreună cu alte lucruri nemaiauzite

Don Quijote găsi că era încăpătoare casa lui don Diego de Miranda, așa cum sînt conacele de țară ; avea totuși și-o stemă — e drept, de piatră neșlefuită — pusă deasupra porții dinspre uliță, pivnița cu vinuri se afla în curte, altă pivniță la intrare, și de jur împrejur, mai multe ulcioare, care, fiindcă erau din Toboso, îi treziră amintirea vrăjitei și preschimbatei lui Dulcinea ; și, fără a se mai uita la ce spunea și nici în fața cui era, zise suspinînd :

O, dulci odoare, spre-al meu rău aflate !

Ce dulci erați cînd o voia și cerul !¹

— O, ulcioare din Toboso, care mi-ați trezit în minte dulcele temei al amărăciunii mele celei mai mari !

Îl auzi spunînd vorbele astea studentul poet, fecior al lui don Diego, care, dimpreună cu maică-sa, îi ieșiră întru întîmpinare, iar mama și fiul rămaseră uimiți văzînd ciudatul chip al lui don Quijote, care, descălecînd de pe Rocinante, se apropie cît se poate de curtenitor, ca să ia mîna doamnei și s-o sărute ; atunci don Diego spuse :

— Primește, doamnă, cu curtenia-ți obișnuită, pe seniorele don Quijote de La Mancha, cel pe care-l ai înaintea-ți, cavaler rătăcitor, și încă cel mai viteaz și cel mai înțelept de pe lume.

¹ Versuri cu care începe unul dintre cele mai frumoase și mai vestite sonete ale lui Garcilaso de la Vega.

Doamna, care se numea doña Cristina, îl primi cu dovezi de mare dragoste și prietenie, iar don Quijote îi răspunse prin mai multe vorbe înțelepte și așezate. Cam aceleași închinăciuni se schimbă și cu studentul, care, auzindu-l pe don Quijote cum vorbește, îl găsi un om înțelept și pătrunzător.

Aci zugrăvește povestitorul toate amănuntele casei lui don Diego, înfățișându-ne astfel tot ce cuprinde conacul unui cavaler avut de la țară; dar talmăcitorul acestei povestiri a găsit cu cale să le treacă sub tăcere, așa cum a făcut și cu alte mărunțișuri, fiindcă nu aveau nici în clin, nici în mînec cu firul adevărat al poveștii, care-și află tăria în adevăr, iar nu în ocolișuri lipsite de viață.

Îl poftiră pe don Quijote într-o încăpere. Sancho îi scoase armura, el rămase în *valones*¹ și într-un pieptar din piele de căprioară, mînjit de sus pînă jos de unsoarea armelor. Gulerul îi era răsfrînt ca la studenți, nescrobit și fără dantelă, ai săi *borceguies*² erau de culoarea curmalei, iar încălțările date cu ceară. Își încinse bună lui spadă, care atîrna de o curea din piele de focă, fiindcă umblă vorba că bolise de rărunchi ani de zile; se înveli într-o manta scurtă de postav bun cenușiu; dar mai înainte, cu cinci-șase căldări de apă (că nu se știe întocmai numărul căldărilor), se spălase pe cap și pe față, și apa tot mai rămăsese de culoarea zerului, mulțumită lăcomiei lui Sancho și cașului cel înnegrit cumpărat de el, de pe urma căruia stăpînu-su ieșise cu totul albit. Gătit așa cum s-a spus, cu o înfățișare plăcută și prietenoasă, trecu don

¹ Pantaloni după moda flamandă a timpului.

² Ghetete înalte de stofă galbenă sau de culoarea curmalei, cu o talpă fină de piele, și pe care le întrebuintau arabii la călărie. Abia peste aceste *borceguies* își trăgeau ghetete propriu-zise.

Quijote în altă încăpere, unde-l aştepta studentul, ca să-i țină de urît pînă s-o pregăti masa ; căci cu venirea unui oaspete atît de ales voia şi stăpîna, doña Cristina, să arate că ştie şi că poate să cîns-tească cum se cuvine pe cei ce veneau la ea în casă. În timp ce don Quijote îşi scotea armele, avu prilejul don Lorenzo (că aşa-l chema pe feciorul lui don Diego) să-i spună tatălui său :

— Ce să mai zicem, tăicuţule, de acest cavaler pe care ni l-ai adus în casă ? Că şi numele, şi chipul, şi faptul că spui cum c-ar fi cavaler rătăcitor, toate astea pe mine şi pe maică-mea ne-au lăsat uimiţi.

— Nici eu singur nu ştiu ce să-ţi spun, răspunse don Diego. Atîta doar pot să-ţi spun că l-am văzut făcînd lucruri care-l arată a fi cel mai mare nebun de pe lume şi totodată l-am auzit rostind vorbe atît de înțelepte, încît acestea îi şterg şi-i tăgăduiesc faptele ; vorbeşte-i tu şi caută să dibui cam ce ştie ; şi cum eşti băiat deştept, judecă şi tu ce atîrnă mai greu în cumpănă: deşteptăciunea, sau neghiobia lui. Deşi, ca să-ţi spun drept, eu mai curînd drept nebun îl iau decît drept înțelept.

Acestea fiind spuse, se duse don Lorenzo să-l țină de urît lui don Quijote, aşa cum s-a spus, şi printre alte vorbe schimbate între ei, don Quijote zise către don Lorenzo :

— Seniorul don Diego de Miranda, părintele domniei-tale, m-a înştiinţat despre rara iscusinţă şi pătrunzătorul dar cu care eşti hărăzit, şi mai presus de toate că eşti un mare poet.

— Poet, tot ce se poate, răspunse don Lorenzo, dar mare, nici pomeneală de aşa ceva ! E drept că mă simt întrucîtva aplecat către poezie şi către citirea poeziilor buni, dar nu chiar atîta ca să mi se poată da numele de „mare“, aşa cum spune taică-meu.

— Nu mi se pare un semn rău această modestie, spuse don Quijote, pentru că nu se află poet care să nu fie înfumurat și să nu gândească despre sine că ar fi cel mai mare poet din lume.

— Nu se află regulă fără excepție, răspunsă don Lorenzo, și poate s-o fi gășind vreunul care să fie într-adevăr poet mare și să nu gândească lucrul acesta.

— Puțini sînt din aceștia, zise don Quijote. Dar ăa spune-mi, ce versuri sînt acelea la care lucrezi acuma și de care părintele domniei-tale mi-a spus că-ți iau liniștea și te pun pe gînduri? Dacă-i cumva vreo glosă, la așa ceva mă pricep puținel, și m-aș bucura să știu și eu; iar dacă-i pentru vreo întrecere poetică, caută domnia-ta să iei premiul al doilea, căci premiul întîi se capătă doar ținînd seamă de trecerea sau de neamul ales al insului, și numai premiul al doilea se capătă după dreptate, așa încît premiul al treilea este de fapt al doilea, iar întîiul, după socoteala asta, ar fi al treilea, în felul cum se dau și diplomele pe la universități. Dar, cu toate astea, să te numești „întîiul“, este mare lucru!

„Pîn-acum, spuse-n sinea lui don Lorenzo, n-aș putea să-l judec ca nebun, dar ia să-i dăm înainte“, și zise:

— După cîte-mi pare, domnia-ta ai urmat pe la școli. Ce științe ai învățat?

— Aceea a cavaleriei rătăcitoare, răspunse don Quijote, care-i tot atît de bună ca și aceea a poeziei, și poate chiar c-o și întrece cu vreo două degete.

— Nu știu ce știință o mai fi asta, răspunse don Lorenzo, că pîn-acum n-a ajuns încă la urechile mele.

— Este o știință, răspunse don Quijote, care le cuprinde în sine pe toate, sau pe cele mai multe din științele lumii ; fiindcă acela ce se îndeletnicește cu ea trebuie să fie cunoscător al legilor, și să știe atit legile dreptății distributive, cât și ale celei comutative, pentru a da fiecăruia ce-i al său și ce i se cuvine ; trebuie să fie teolog, pentru ca, oriunde i s-ar cere, să dea socoteală în chip limpede și deslușit despre legea creștină de care ascultă ; trebuie să fie doftor, și mai cu seamă șpiter, pentru ca, în mijlocul deșerturilor și al pustietăților, să cunoască ierburile care au darul de a lecuirănil, că doar n-o să rătăcească mereu un cavaler rătăcitor în căutarea cuiva care să i le îngrijească ; trebuie să fie cititor în stele, pentru ca să cunoască, după stele, câte ceasuri au trecut din nopte și în ce parte și sub ce zodie a lumii se află ; trebuie să știe aritmetica, pentru că la fiecă pas i se va ivi prilejul să aibă nevoie de ea ; și, trecînd peste faptul că trebuie să fie împodobit cu toate virtuțile teologale și cardinale ¹, dacă mă cobor și la mărunțișuri, mai spun că trebuie să știe să înoate, așa cum se spune că înota Peștele Nicola sau Nicolao ² ; trebuie să știe să potcovească un cal și să potrivească și frîul ; și întorcîndu-se la cele de mai înainte, trebuie să păstreze credință lui Dum-

¹ Virtuți teologale, în număr de trei, erau considerate de Biserică credința, iubirea și speranța, adăugate la cele patru moștenite din antichitate, adică la virtuțile cardinale : justiția (dreptatea), prudența, cumpătarea, și curajul, într-un sistem de ierarhizare a eticei, subordonînd-o religiei.

² *Peștele Nicolás* sau *Nicolao*, porecla dată unui sicilian din secolul al XV-lea, care se spune că stătea mai mult în apă decît pe pămînt și că trecea înot, adeseori, de pe insula lui pe continent și îndărăt. Vorbește de el Pedro Mejia în *Silva de varia lección*.

nezeu și doamnei sale ; trebuie să fie neprihănit în cuget, cuviincios la vorbă, mărinimos în faptele sale, viteaz în isprăvile sale, răbdător la încercări, milostiv cu cei nevolnici și, în sfîrșit, sprijinitor al adevărului, chiar de-ar fi să-și dea și viața apărîndu-l. Din toate aceste părți mari și mititele se află alcătuit un cavaler rătăcitor, așa ca să vezi și domnia-ta, seniore don Lorenzo, dacă poate fi o știință de lepădat aceea pe care o urmează un astfel de cavaler, pe care o învață și o folosește, și dacă le ajunge sau nu din urmă pe cele mai înalte dintr-însele, ce se învață pe la dascăli și prin școli.

— Dacă așa stau lucrurile, răspunse don Lorenzo, eu zic că știința asta le întrece pe toate celelalte.

— Cum, dacă așa stau lucrurile ? întrebă don Quijote.

— Ceea ce vreau să spun, zise don Lorenzo, este că eu mă îndoiesc și că or fi fost odinioară, și că mai sînt și astăzi cavaleri rătăcitori împodobiți cu atîtea virtuți.

— De-atîtea ori am mai spus ceea ce spun iarăși și-acuma, răspunse don Quijote, și anume că cei mai mulți oameni sînt de părere că nu s-au aflat niciodată pe lume cavaleri rătăcitori, și deși-mi vine să cred că, oricîtă osteneală mi-aș da să-i încredințez, ar fi de-a surda — așa cum de nenumărate ori mi-au arătat încercările mele trecute — și că numai cerul, poate, printr-o minune, îi va face să înțeleagă faptul vădit că s-au aflat într-adevăr și încă se mai află cavaleri rătăcitori, nu mă pot, totuși opri de-a nu te scoate și pe domnia-ta din rătăcirea în care dăinui, laolaltă cu cei mulți ; ceea ce am de gînd să fac este să rog cerul să te scoată din această rătăcire și să te facă să înțelegi de cît ajutor și cît

de trebuincioși au fost lumii cavalerii rățăcitori în veacurile de demult, și cât de folositori ar fi ei și-n zilele noastre dacă s-ar mai afla iarăși ; dar astăzi, pentru păcatele oamenilor, stau la loc de frunte lenea, trîndăvia, lăcomia și huzurul.

„Și-a cam sărit din osie oaspetele nostru, își spuse atunci în sine don Lorenzo, dar, cu toate astea, e un nebun mărinimos, iar eu aș fi un smintit becisnic dac-aș crede altceva despre el.“

Aici puseră capăt vorbirii lor, fiindcă fură chemați să prînzească. Îl întrebă don Diego pe fecioru-su cam ce-a putut el să dibăcească despre mintea oaspetelui. La care el răspunse :

— Nu l-or scoate din negura smintelii lui cîți vraci și cîți mînuitori iscușiți ai penei se află pe lume, e un nebun împeștrîțat cu multe luminișuri de judecată dreaptă.

Se duseră să se ospăteze, iar bucatele fură întocmai cum spusese don Diego pe drum că obișnuiește să dea oaspeților săi, adică curate, îmbelșugate și îmbietoare ; dar ceea ce-l mulțumi pe don Quijote mai presus de orice fu minunata liniște ce domnea în casă, care semăna a mănăstire cisterciană ¹. După ce fu ridicată masa și se dete mulțămită lui Dumnezeu și se clătiră pe mîini, don Quijote îi ceru stăruitor lui don Lorenzo să spună versurile alcătuite pentru acea întrecere poetică. La care acesta răspunse :

— Pentru a nu părea și eu din acei poeți care, cînd sînt rugați să-și spună versurile, nu vor în ruptul capului, și cînd nu le cere nimeni, le dau drumul, îmi voi spune glosa, de la care nu aștept nici un premiu și pe care am alcătuit-o numai ca să mi se mai dedea mintea la asemenea treburi.

¹ Mănăstire a Ordinului cistercian (des Cîteaux), de o disciplină monastică mai aspră decît alte ordine.

— Un prieten de-al meu, și încă unul înțelept, răspunse don Quijote, era de părere că n-ar trebui nimeni să se ostenească făcînd glose la versuri; iar temeiul, spunea el, este că nicio dată glosa nu poate să se potrivească întocmai cu acele versuri și că, de cele mai multe ori, se depărtează prea mult de gîndul și de țelul lor; și pe lîngă asta, canoanele glosei sînt din caleafară de strîmte, așa încît nu îngăduie nici întrebări, nici *spuse*, nici *voi spune*, nici să se facă din verbe substantive, nici să se schimbe înțelesul, și încă alte opreliști și constrîngerii cu care sînt legați de mîini și de picioare cei ce fac glose, așa cum domnia-ta de bună seamă că știi prea bine.

— Drept să-ți spun, seniore don Quijote, spuse don Lorenzo, vreau și eu să te prind o dată pe domnia-ta cu vreo greșală, dar mi-e cu neputință, că-mi aluneci printre degete ca țiparul.

— Nu-nțeleg, răspunse don Quijote, nici ce spui și nici ce vrei să spui domnia-ta cu alunecatul meu.

— O să mă fac înțeles, răspunse don Lorenzo, dar pînă una-alta, fii domnia-ta cu luare-aminte atît la versuri, cît și la glosa lor, care sună așa :

Dac-„am fost“ drept „sînt“ s-ar da
Fără să mai sper c-„oi fi“,
Parcă timpul ar veni
Pentru ceea ce-ar urma.

GLOSA

Cum se trec pe lume toate,
Și norocul meu trecu.
Soarta nu mi-l mai dădu,
Zilele-mi lăsă-ndoliate,
Viața, fără tot ce-avû,

Secoli mă vei tot vedea
În genunchi în fața ta,
Soartă ! Fă să fie iară
Viața-mi cum fu-nțîia oară,
Dacă-„am fost“ drept „sînt“ s-ar da !

Nu vreau slavă, nici cuvinte
De triumf, și nici răsplată,
Lauri sau trofee. N minte
Port nădejdea că, odată,
Voi mai fi ca înainte.

De te-ntorci, Noroc pe-aci,
Mă poți iarăși ferici :
Mîntui viața mea de-ăst foc
Și-mi dai ce-am avut la loc
Fără să mai sper că-„o fi“ !

Cer și eu ce nu se poate !
Căci, să-ntoarcă-un bun trecut
După ce-au apus, uitate,
Zilele ferice toate,
Nimeni încă n-a putut.

Timpul mîină bidivii
Sprinteni ; zboară : nu se-ntoarnă !
Rătăcit e cel ce-o iarnă
Vrea s-o sară ca pe-o zi :
Parcă Timpul l-ar sluji.

Să trăiești mereu cu teama
Că speranța te-o-nșela
Tot o moarte-i, fmi dau seama.
Mult mai bine-i să-ți faci seama,
Moartea, chinul să ți-l ia.

Mult aş vrea să-mi fac sfîrşitul,
Dar mă tem să fac ce-aş vrea,
Cînd m-aşteaptă infinitul
Chinului ce-aş îndura
Pentru ceea ce-ar urma !

Numai ce sfîrşi don Lorenzo să-şi spună glosa, că se şi sculă don Quijote în picioare ; şi ţinînd în mîna mîna lui don Lorenzo, rosti c-un glas puternic, de ziceai că-i răcnet :

— Slăvite fie cerurile acolo unde ele-s mai înalte, tinere înzestrat, căci eşti cel mai mare poet al lumii şi meriţi să fii încununat nu în Cipru sau în Gaeta, aşa cum a spus un poet ¹, Domnul odihnească-l, ci de academiile din Atena, dacă ar mai fiinţa astăzi, şi de cele care se află acuma la Paris, la Bologna şi la Salamanca. Facă cerul ca pe judecătorii ce nu ţi-or da premiul întii să-i săgeteze Febus, iar muzele să nu le treacă niciodată pragul casei. Mai spune-mi, domnule, dacă-ţi este voia, şi unele versuri care să vorbească de lucruri mai înalte, fiindcă vreau să-mi dau seama întru totul de minunatul dar al domniei-tale.

Nu-i oare ciudat că don Lorenzo — după cîte se spune — se bucura văzîndu-se lăudat de don Quijote, deşi îl socotea drept nebun ? O, putere a măgulirii, cît de departe poţi să ajungi şi cît de întinse sînt hotarele desfătătoarei tale domnii ! Don Lorenzo întări acest adevăr, deoa-rece ascultă rugămîntea şi făcu voia lui don Quijote, spunîndu-i un sonet, legat de povestea sau de istoria lui Piram şi Tisbe.

¹ Referire la Juan Ruíz de Bivar,

SONET

Străpunge zidul mindra frumusețe
Ce i-a deschis lui Pîram răni în piept.
Amor din Cipru pleacă-acolo drept,
Ca strîmta poartă-a o lărgi s-o-nvețe.

Tăceri vorbesc doar : vocile, răzlete,
Strîmtori le-ar strîmtora ! La zid se-aștept
Doar inimile. Amor e-nțelept
Și-nlătură și stînci, darmite-ostrețe !

Dorința-și scoate spinii dulci, vedenie
Ce inima fecioarei o îmbie
Și moartea pentru dînsa-i fericire :

Căci pe-amîndoi la fel (o, ciudățenie !)
I-ucide, îi îngroapă și-i învie
O spadă, un mormînt și-o pomenire.

— Slavă Domnului, zise don Quijote către don Lorenzo, după ce-i ascultă sonetul, că între atîția poeți neisprăviți cîți se află, mi-a fost dat să văd un poet desăvîrșit ca domnia-ta¹, domnul meu, că doar asta-mi arată meșteșugul acestui sonet².

¹ Aceste cuvinte ale lui don Quijote sînt de fapt laude la adresa lui Cervantes, care e probabil adevăratul autor al sonetului, deși unii comentatori vor să-l salveze, declarînd că e, poate, scris de altul, neidentificabil.

² „Meșteșugul acestui sonet” („*el artificio*”) la care se referă don Quijote stă în corespondența verbelor din pen-ultimul vers cu substantivele din ultimul: „O spadă-l ucide, un mormînt îi îngroapă, o pomenire-i învie...” Procedeul era curent în epocă, și se găsește în tot „culteranis-mul” spaniol.

Patru zile rămase don Quijote, ducînd-o împărătește în casa lui don Diego, la capătul căror zile îi ceru îngăduința să plece, spunîndu-i că-i mulțumește pentru cinstirea și buna ospetie de care se bucurase la el în casă; dar socotind că nu șade frumos ca un cavaler rătăcitor să se dedea prea mult trîndăviei și huzurului, voia să plece să-și facă datoria, căutînd prilejuri de mari isprăvi, de care auzise că nu ducea lipsă ținutul acela, unde nădăjduia să mai rămînă, pînă va sosi ziua întrecerilor cavaleresti din Zaragoza, căci către ziua asta țintea el; și că mai întii trebuia să intre în peștera lui Montesinos, despre care se povesteau multe și minunate lucruri prin partea locului, vrînd totodată, să afle și să cerceteze obîrșia și adevăratele izvoare ale celor șapte smîrcuri, așa-zise ale Ruiderei¹. Don Diego și cu fiecioru-su îi lăudară cinstita hotărîre și-i spuseră să ia din casa și de pe moșia lor tot ce va pofti, că ei sînt gata să-i dăruie cu toată acea bunăvoință la care-i îndemna atît vrednicia cavalerului, cît și cinstita sa îndeletnicire.

Sosi, în sfîrșit, și ziua plecării, pe atît de veselă pentru don Quijote, pe cît de posomorîtă era pentru Sancho Panza, care se simțea cum nu se poate mai bine în belșugul casei lui don Diego și care acum nu mai voia să se întoarcă la foamea încercată de obicei prin codri și prin pustietăți și

¹ Lacuri aflate la patru-cinci leghe de orașul Montiel, de la care își ia numele și cursul superior al riului Guadiana, unul din cele mai mari și mai frumoase din Spania, rîu care în apropiere de Argamasilla intră sub pămînt, avînd apoi un curs subteran cam de 7 leghe și ieșind la suprafață aproape de localitatea Daimiel, în alt lac, numit Ochii Guadianei, de unde curge mai departe prin Estremadura și Portugalia, fiind cunoscut peste tot cu numele acesta arab: Guadi-Ana (rîul Ana).

la sărăcia desagilor lui mai mult deșerți ; cu toate astea, îi umplu și-i îndesă ochi cu tot ce i se păru mai trebuincios, iar don Quijote, cînd să-și ia rămas bun, îi spuse lui don Lorenzo :

— Nu știu dacă ți-am mai spus vreodată, și chiar de ți-am spus-o, ți-o spun iarăși, că atunci cînd domnia-ta vei vrea să scurtezi drumul și să-ți cruți osteneala pentru a ajunge la culmea de neatins a templului faimei, n-ai altceva mai bun de făcut decît să părăsești cărarea cam strîmtă a poeziei și s-o iei pe cărarea și mai strîmtă a cavaleriei rătăcitoare, îndeajuns de bună să te facă împărat cît ai bate din palme.

Cu asta izbuti don Quijote să pună vîrf nebuliei lui și mai vîrtos cu vorbele pe care le adăugă, zicînd :

— Dumnezeu mi-e martor cît de mult aș vrea să-l iau cu mine pe seniorul don Lorenzo, ca să-l învăț cum trebuie iertați cei supuși și cum trebuie stropșiți și ingenunchiați trufașii, virtuți care țin de îndeletnicirea ce-o am ; dar fiindcă vîrsta sa crudă nu-l lasă și nici strădania vrednică de laudă a învățăturii sale nu-i îngăduie, mă mulțumesc numai să te previn că, fiind poet, ai putea ajunge la mare faimă dacă te călăuzești mai mult după părerea altora decît după părerea domniei-tale ; că nu se află pe lume tată sau mamă cărora odraslele lor să le pară slute și, cînd e vorba de odraslele cugetului, amăgirea asta merge și mai departe.

Diîn nou se minunară tată și fecior de vorbele amestecate ale lui don Quijote, cînd înțelepte, cînd năstrușnice, și se minunară și de încăpățînarea și îndărătnicia cu care ținea morțiș să caute nepricopsitele de aventuri pe care și le pusese drept țel și țintă a dorințelor lui. Reînno-

iră închinăciunile și dovezile de curtenie, și luîndu-și rămas bun și de la stăpîna conacului, don Quijote și cu Sancho, călare, unul pe Rocinante, iar celălalt pe măgar, se așternură la drum.

CAPITOLUL XIX

Unde se povestește pățania păstorului îndrăgostit, dimpreună cu alte întîmplări cu adevărat hazlii

Nici nu se îndepărtă bine don Quijote de satul lui don Diego, cînd îi ieșiră-n cale doi inși în straie de preoți sau studenți¹, însoțiți fiind de doi țărani, călări tuspatri pe patru măgari. Unul dintre studenți ducea, într-o boccea de pînză ceruită groasă², verde, ce-i slujea de sipet, pare-se ceva albituri și ciorapi; celălalt nu ducea altceva decît două spade noi, negre³, pentru lupte de întrecere, împreună cu bumbii lor. Țăranii cărau

¹ Reminiscentă medievală, cînd toate profesiunile intelectuale erau exercitate de clerici. Încă și astăzi, în unele țări din apus, roba magistraților sau a profesorilor universitari la marile solemnități amintesc de vechea sutană preotească a intelectualilor din evul mediu. Pînă în sec. al XVIII-lea inclusiv și medicii purtau un costum asemănător cu cel sacerdotal.

² „*Un lienzo de bocaci...*“, în original. *El bocaci* (din limba arabă; în franceză a fost împrumutat sub forma *boucassin*) era o pînză specială, mai groasă și mai deasă decît pinza de Olanda, cu care se înveleau la drum bagajele mărunte.

• ³ Spadele negre slujeau pentru exerciții de scrimă, și nu erau lustruite, nici n-aveau gardă; ea să nu rănească, li se puneau bumbi de piele, numiți obișnuit „papuci“.

și ei alte lucruri, după care se vedea cît de colo că veneau dintr-un oraș mare, de unde le cumpăraseră, și acum le duceau la ei în sat; și atît studenții, cît și țărani fură cuprinși de aceeași mirare de care erau cuprinși toți cîți îl vedeau de-ntîia dată pe don Quijote, murind să afle ce om o mai fi fiind și acela, atît de deosebit de alți oameni. Don Quijote le dete binețe; și după ce află drumul pe unde aveau să apuce ei, care era același cu drumul lui, le ceru voie să-i însoțească și-i rugă să încetinească mersul, fiindcă măgărițele lor umblau mai repede decît calul lui; și pentru a le fi pe plac, le spuse în două vorbe cine era și își destăinui îndeletnicirea de cavalier rătăcitor, care se ducea să caute aventuri prin toate părțile lumii. Le spuse că-l cheamă, după numele lui adevărat, don Quijote de la Mancha și că este poreclit *Cavalerul Leilor*. Toate astea, pentru țărani, erau ca și cum le-ar fi vorbit grecește sau păsărește; nu același lucru se întîmplă însă cu studenții, care-nțeleseră cît ai clipi că don Quijote nu era întreg la minte; dar, cu toate astea, îl priveau cu uimire și cu sfială, iar unul dintr-înșii spuse:

— Dacă domnia-ta, domnule cavalier, n-ai vreun drum bine hotărît, așa cum nu au de obicei cei ce caută aventuri, vino domnia-ta cu noi, că ai să vezi una din cele mai mari și mai bogate nunți din cîte s-au săvîrșit pînă-n ziua de astăzi în La Mancha și prin împrejurimi, pînă la o depărtare de mai multe leghe.

Întrebă don Quijote dacă nunta nu era cîmva a vreunui prinț de o ridică atîta-n slăvi.

— Nu, răspunse studentul, ci a unui țaran și a unei țărănci. El e cel mai avut din tot ținutul acesta, iar ea, cea mai frumoasă fată din cîte

s-au văzut vreodată. Strălucirea cu care o să se facă nunta asta e nemaipomenită și cu totul neobișnuită, pentru că trebuie să se săvârșească într-o livadă de lângă satul logodnicei, căreia, pentru desăvîrșirea făpturii ei, i se zice „Quiteria cea frumoasă“, iar mirelui i se spune „Camacho cel avut“, ea fiind în vîrstă de optsprezece ani, iar el de douăzeci și doi; amîndoi sînt deopotrivă ca neam, deși unii firoșcoși, care știu pe de rost spițele tuturor oamenilor cîți se află pe lume, dau zor că spița frumoasei Quiteria o întrece pe aceea a lui Camacho; dar nu se mai uită nimeni la sporovăielile astea, că avuțiile sînt doar în stare să îndepărteze tot ce-i strîmb. Intr-adevăr, Camacho ăsta e un om cu inimă largă și i-a năzărit să acopere cu frunze întreaga livadă, așa că la grea cumpănă se vede pus soarele dacă dorește cumva să privească iarba cea verde care îmbracă acolo pămîntul. O să înfățișeze și jocuri, atît din cele cu săbii¹, cît și din cele cu zurgălăi², că la el în sat sînt destui meșteri în a-i zornăi și a-i zurui cum nu se poate mai bine; de cei ce-și bat încălțările cu palma³ nici nu mai vorbesc, că din ăștia a strîns puzderie; dar nici unul din lucrurile pomenite și nici multe altele de

¹ „*Danzas de espadas*“ se jucau în regatul Toledoului. Dansatorii purtau cămăși și pantaloni de pînză albă și aveau în mîini spade, cu care simulau că vor să se decapiteze.

² „*Danzas de cascabel menudo*“ (dansuri cu zurgălăi mărunți). La jartierele cu care-și legau pantalonii albi de pînză sub genunchi, dansatorii își puneau zurgălăi, ceea ce mărea efectul ritmului în timpul execuției mișcărilor.

³ *Loz zapateadores* dansau bătîndu-se cu palmele peste sandale (*zapetas*), și plesnetele acestea ritmice (*zapateas*) dădeau accente ritmului; sînt dansuri care se cheamă *zapateados*.

care n-am mai vorbit n-or face mai de pomină această nuntă decît socot eu că va face-o deznădăduitul Basilio. Basilio ăsta-i un vlăjgan tinăr, dintr-un sat cu Quiteria, și care-și avea casa perete-n perete cu aceea a părinților fetei, de unde zeul Amor a găsit prilejul să reînnoiască pe lume iubirile, acum uitate, ale lui Piram și Tisbe, pentru că Basilio a îndrăgit-o pe Quiteria încă din fragedă copilărie, iar ea a răspuns văpăii lui prin nenumăratele dovezi de dragoste curată, așa încît lumea de prin sat, ca să-și mai treacă timpul, ajunsese să povestească despre iubirea dintre cei doi copii, Basilio și Quiteria. Înaintînd, însă, tinerii în vîrstă, tatăl Quiteriei crezu de cuviință să-l oprească pe Basilio a mai intra la ei în casă, așa cum făcea el de obicei pîn-atunci ; și ca să nu mai tot fie apăsător de temeri și bănuieli, își puse-n gînd s-o mărite pe fie-sa cu Camacho cel avut, chibzuind că n-ar fi bine s-o dea după Basilio, pe care norocul îl dăruise mai puțin decît îl dăruise firea ; dar dacă e să spunem adevărul fără de nici o pizmă, apai el este flăcăul cel mai îndemînat pe care-l cunoaștem, strașnic aruncător cu prăjina, luptător desăvîrșit și grozav jucător cu mingea ; aleargă ca o căprioară, sare mai abitir ca o capră și trage la popice de parcă-i fermecat ; cîntă ca o ciocîrlie, atinge ghitara de-o face să vorbească, nu alta, și, mai cu seamă, se joacă cu spada lui ca unul din cei mai iscusiți în această treabă.

— Numai pentru o asemenea înzestrare firească, spuse atunci don Quijote, ar merita flăcăul acesta să se însoare nu doar cu frumoasa Quiteria, ci cu însăși crăiasa Ginevra, dac-ar mai trăi astăzi, în ciuda lui Lantarote și-a tuturor acelor ce-ar vrea să-l oprească.

— Asta nevastă-mea s-o audă, spuse Sancho Panza, care pînă atunci tăcuse chitic și ascultase, că ea vrea numai așa, să se căsătorească fiecare doar cu unul pe potriva lui, ținîndu-se de zicala care spune : fitece mioară cu-a ei perechioară. Ceea ce-aș vrea eu este ca bunul Basilio, pe care l-am îndrăgit, să se însoare cu doamna Quiteria, și să le fie țărîna ușoară — era cît pe-aci să spun tocmai de-a-ndoaselea — celor care-i opresc pe îndrăgostiți să se cunune.

— Dacă toți cei ce se iubesc ar fi să se cunune, spuse don Quijote, atunci s-ar duce pe apa sîmbetei alegerea și dreptul părinților de a-și căsători odraslele cu cine și cînd se cuvine ; și dac-ar fi după cheful fetelor să-și aleagă bărbații, apăi atunci una s-ar apuca să-l aleagă pe argatul lui tată-su și alta pe-ntîiul ce-i iese-n cale și care i se pare ei viteaz și arătos, cînd el o fi, de fapt, vreun spadasin dezmațat¹ ; că dragostea și patima ușor orbesc ochii minții, de care-i atîta nevoie cînd e să-ți alegi o stare ; și starea căsătoriei e cea mai în primejdie de-a fi greșit aleasă, și-i nevoie de multă socoteală și de-o deosebită îndurare a cerului ca să-ți iasă bine. Vrea unul să facă o călătorie lungă, și dacă-i prevăzător, mai înainte de-a se așterne la drum, își caută o tovărășie plăcută și de nădejde, cu care să se însoțească ; și de ce n-ar face același lucru cel care trebuie să umble însoțit toată viața, pîn' la

¹ Aici Cervantes lovește în alesul fiicei lui naturale, doña Isabel, adică în Gaspar de Ezpeleta, un tînăr nobil ușuratic, care a fost găsit ucis sub portalul casei scriitorului, într-o noapte, la Valladolid, în 1605, în urma unei încăierări sfîrșită printr-un duel. O veche ranchiună a bătrînului tată se dezvăluie aici, după procesul în care a fost implicat din pricina nefericitei preferințe a fiicei sale pentru spadasinul ucis.

sorocul morții, și cu atît mai vîrtos cu cît o tovărășie ca aceea dintre bărbat și nevestă trebuie să-l însoțească și-n pat, și la masă, și pretutindeni ? Tovărășia nevestei tale nu-i marfă care, o dată cumpărată, se poate da-napoi, sau vinde, sau schimba, pentru că ea-i o legătură de ne-zdruncinat, care dăinuie cît dăinuie și viața : este un laț pe care, de îndată ce-l atîrni de gît se preface în nod gordian și care, dacă nu-l taie coasa morții, nu-l mai poți desface¹. Multe aș mai putea spune în legătură cu asta de nu m-ar opri dorința ce-o am de-a ști dacă domnului licențiat i-a mai rămas ceva de spus din istoria cu Basilio.

La care studentul, bacalaureatul sau licențiatul, cum îi zicea don Quijote, răspunse :

— Din toate astea nu-mi mai rămîne de spus decît că, din clipa cînd Basilio află că frumoasa Quiteria avea să se mărite cu Camacho cel avut, nu l-a mai văzut nimeni nici rîzînd, nici spunînd vreo vorbă cu rost, și mereu umblă dus pe gînduri și mîhnit, vorbind de unul singur, ceea ce-i o dovadă neîndoioasă și limpede că și-a pierdut mințile ; mănîncă puțin și doarme puțin, și ceea ce mănîncă e numai rod al pomilor, și unde doarme — dacă doarme — e numai în cîmp, pe pămînt tare, așa cum fac dobitoacele cele necuvîntătoare ; cată cîteodată cu privirea către cer, iar alteori și-o ațintește în pămînt, atît de cufundat în sine, încît pare o statuie îmbrăcată, căreia vîntul îi mișcă veșmintele. Ce mai vorbă lungă ? Dă dovezi atît de grăitoare de împătimirea inimii lui, că toți cei ce-l cunoaștem ne temem ca nu

¹ Aceleași ranchiuni în legătură cu căsătoria pripită a lui Cervantes ce nu s-a mai putut desface datorită interzicerii bisericești a divorțului.

cumva acel „da“ pe care-l va rosti mâine frumoasa Quiteria să fie pentru el totuna cu osîndirea la moarte.

— Dumnezeu o să facă așa cum îi bine, spuse Sancho, că Domnul dă dalacul și tot el dă leacul ; nimeni nu știe ce-i dat să se mai întîmple ; de-acum pînă mâine mai sînt încă multe ceasuri, și-i de-ajuns un singur ceas, ba chiar o singură clipă, ca să se năruie casa ; că eu am văzut plouînd și bătînd soarele în același timp ; omul se culcă seara teafăr și a doua zi nu mai poate să miște. Ia spuneți-mi : se găsește oare pe lume cineva care să se laude c-a bătut un cui în roata norocului ? Nu, nici vorbă ! Și între *da*-ul și *nu*-ul femeii nu m-aș încumeta eu să pîn nici un vîrf de ac, deoarece n-ar încăpea ; dați-mi numai înscris că Quiteria îl îndrăgește din toată inima și din tot cugetul pe Basilio, că eu îi și prorocesc lui un car de noroc ; că dragostea, după cîte am auzit eu spunîndu-se, privește totul prin niște ochelari care fac ca arama să arate a aur, calicia a bogăție și urdorile a mărgăritare.

— Iar o iei razna, Sancho ? Fir-ai să fii tu afurisit, spuse don Quijote, că atunci cînd te pornești să înșirui la zicale și la povești, nu-ți mai dă de rost nici dracu, lua-te-ar să te ia odată ! Ia spune-mi, nătîngule, ce știi tu de cuie, și de roți, și de-alde astea ?

— Ei, dacă nu-s înțeleș, firește că părerile mele au să fie luate drept aiureli ; dar nu-i nimica, eu, unul, mă pricep pe mine și știu că n-am spus prea multe nerozii în cele ce-am spus, numai că luminăția-ta, stăpîne, faci mereu pe procororul la tot ce-aș zice și la tot ce-aș drege.

— Procuror se spune, zise don Quijote, nu procoror, stricător al bunului grai ce ești, băta-te Dumnezeu să te bată !

— Nu te mai osteni luminăția-ta cu mine, fiindcă știi pre bine că nici la curte n-am crescut și nici la Salamanca n-am învățat ca să știu dacă să mai pun sau să mai scot o buche din vorbele mele. Așa că, slavă Domnului, nu-l poți sili pe un sayaghez ¹ să vorbească în felul unui toledan ² ; și poate că sînt și toledani care n-au ei te miri ce vorbire aleasă.

— Asta așa e, spuse licențiatul, pentru că cel crescuți prin mahalaua tăbăcarilor ³ și prin Zoco-dover nu pot vorbi așa de curat ca aceia ce se perindă aproape toată ziua prin porticele catedralei, și, cu toate astea, și unii, și alții sînt toledani. Graiul curat, nestricat, poleit și limpede poate fi aflat la curteanul cel ascuțit la minte, chiar de-ar fi venit el pe lume și-n Majadahonda ⁴ ; am spus „ascuțit la minte“ fiindcă se

¹ *La tierra de Sayago* (între Zamora și Ciudad Rodrigo) era socotită regiunea cu vorbirea cea mai neînțeleasă. Sînt aici ca la vreo 60 de sate care vorbesc dialectul sayaghez, obiect al deriderii castilienilor neaoși, mîndri de puritatea vorbirii lor.

² Regele *Alfonso al X-lea*, „*el Sabio*“ (1252—1284), se zice, a dat porunca „să se recurgă la Toledo ca la măsura limbii castiliene, căci el are în limba noastră mai mare desăvîrșire decît oricare altă parte a țării“. A făcut, din pricina asta, scoli mai multe în Toledo, vechea capitală a Castiliei, decît în alte localități. Dar existența reală a acestei legi este contestată.

³ Despre „mahalaua tăbăcarilor“ din Toledo, ca și despre piețe cu numele arab de *zoco-dover* („*soq-ad-doab*“ = obor de vite) s-a mai pomenit în Partea I.

⁴ Majadahonda sau Majalahonda era un mic sat de lângă Madrid, ai cărui locuitori erau priviți de locuitorii cu pretenții ai capitalei drept exemple tipice de neciopliți.

află mulți care nu sînt așa, iar bunul-simț e gramatica graiului celui nestricat, grai care se însoțește cu obișnuința. Eu, domnilor, nu vă fie cu supărare am învățat dreptul canonic la Salamanca și pot întrucîtva să mă laud că-mi spun gîndul în vorbe limpezi, potrivite și pline de miez.

— De nu te-ai lăuda mai mult cu știința de a mînuî săbiile pe care le duci decît cu aceea de a-ți struni limba, ai fi ieșit primul la licență, iar nu la coadă, așa cum ai rămas.

— Ascultă, bacalaureatul, spuse licențiatul, ai cea mai greșită părere din lume cu privire la, iscusința de a mînuî sabia, de vreme ce o socotești deșartă.

— Dar asta nu-i la mine o părere, ci adevărul adevărat, răspunse Carchuefo. Și dacă vrei să-ți dovedesc printr-o încercare, tot ai tu două săbii la tine, loc e berechet, eu, la rîndul meu, sînt voinic și puternic, virtuți care, însoțite de curajul meu, de care nu duc lipsă, te voi face să mărturisești că nu mă-nșel. Descalecă și folosește-te de schimbările de poziție, de cercurile, de unghiurile și de știința domniei-tale, că eu tot o să te fac să vezi stele verzi cu iscusința mea cea nouă și necioplită, ce-mi dă încrederea, pusă mai întîi în Dumnezeu, că nu s-a născut încă omul care să mă facă să-ntorc spatele și că nu se află om în lumea asta pe care eu să nu-l fac să lunece la pămînt..

— Dacă o să-ntorci sau nu spatele, în treaba asta nu mă bag, răspunse cel cu iscusința luptei, măcar că s-ar putea întîmpla ca tocmai în locul unde-ți împlinți de-ntîia dată piciorul, acolo să-ți

fie și mormîntul ; vreau să spun că acolo rămîi mort, pe loc, fiindcă ai nesocotit meșteșugul de a lupta.

— Vedem noi acum, răspunse Corchuelo.

Și descălecînd în pripă de pe asinul lui, trase mînios una din săbiile pe care licențiatul le avea cu sine.

— Nu, nu așa, spuse atunci don Quijote ; vreau să conduc eu această luptă și să fiu judecătorul acestei întrebări rămase de-atîtea ori fără răspuns.

Și descălecînd de pe Rocinante și apucînd lancea, se înfipse în mijlocul drumului, în vreme ce licențiatul, înclinîndu-și frumos trupul și făcînd pași iscușiți, o și pornise către Corchuelo, care se îndrepta împotriva-i, scoțînd, după cum se spune, foc pe nări. Cei doi țărani, fără să descalece de pe măgărițele lor, n-aveau alt rost decît acela de privitori ai acestei crunte tragedii. Împunsăturile, loviturile, coborîrile, întoarcerile, revenirile pe care le trîntea Corchuelo erau fără număr, date cu înflăcărare una după alta, mai dese decît grindina. Se năpustea ca un leu zădărit, dar îl nimerea și-l ținea-n loc, în toiul miniei, cîte o izbitură a spadei licențiatului, făcîndu-l să-i sărute bumbul ca pe niște moaște, măcar că nu chiar cu atîta cucernicie cu cîtă se obișnuiește și se cuvine a fi sărutate moaștele. În cele din urmă, îi numără cu lovituri toți nasturii sutanei scurte de pe el, făcîndu-i pulpana ferfeniță, de parcă s-ar fi prefăcut în cozi de caracatiță ; de două ori îi zvîrli cît colo pălăria de pe cap și-l osteni într-atîta, încît de ciudă, de minie și de turbare, Corchuelo apucă sabia de mîner și o aruncă în văzduh cu atîta putere, că unul din țăranii de față, care era

notar și care s-a dus după ea, a dat după aceea mărturie că o azvîrlise la o depărtare de aproape trei pătrare de leghe, care mărturie slujește și a slujit ca să se vadă, în toată lumina adevărului, cum puterea cade biruită de către meșteșug. Corchuelo se trînti cătrănit pe jos, și Sancho, ducîndu-se la el, îi spuse :

— Pe cinstea mea, domnule bacalaureat, dacă vrei să-mi ascuți sfatul, de-acu-nainte să nu mai chemi pe nimeni la întrecere cu săbiile, ci numai la luptă și la aruncatul cu prăjinile, fiindcă ai și vîrsta și vînjoșenia pentru așa ceva, că aștia că-rora li se zice luptători cu spada am auzit eu spunîndu-se că-s în stare să vîre vîrfurile săbiei și-n urechea acului.

— Eu, răspunse Corchuelo, mă bucur c-am fost scos din rătăcirea mea și că încercarea mi-a arătat adevărul, de care eram atîta de departe.

Și ridicîndu-se, îl îmbrățișă pe licențiat și rămaseră și mai prieteni decît la-nceput; și nu mai vrură să-l aștepte pe notar, care se dusesse după sabie, părăindu-li-se că prea întîrzie, așa că se hotărîră să-și vadă mai departe de drum, ca să ajungă devreme la Quiteria în sat, de unde erau cu toții.

Cît le mai rămase din drum, licențiatul îi desluși asupra foloaselor spadei, cu atîtea teme-iuri lămuritoare și cu atîtea chipuri și dovezi aritmeticești, încît toți ajunseră să știe cît de minunată era această știință¹, iar lui Corchuelo

¹ Cervantes concepe „minunata știință” a scrimei în felul în care circula în epocă prejudecata „geometrizarii” acestui exercițiu, ideie pusă în circulație de maeștrii ei, Jerónimo de Carranza și Luis Pacheco de Narváez. Quevedo, în *Pablo de Segovia*, capitoul al VIII-lea, e de partea duelului empiric și-l face pe „geometru” să piardă.

fi pieri cu totul îndărătnicia. Într-acestea se lăasă și noaptea, dar mai înainte de a ajunge, li se păru tuturor că văd în fața satului un cer plin de stele, stele nenumărate și sclipitoare. Auziră și sunete nedeslușite și dulci din muzici felurite, cum ar fi fluiere, tamburine, harfe, talgere, tobe și zurgălăi; și cînd se apropiară văzură că pomii unui frunzar ce fusese pregătit la intrarea satului erau toți plini de candelă, pe care nu le stingea vîntul, ce sufla atunci atît de domol, încît n-avea putere să miște nici frunzele pomilor. Cîntăreții înveseleau nunta, umblînd în cete, deosebite între ele, prin acel loc desfătător : unii dănuiau, alții cîntau, iară alții ziceau din feluritele soiuri de muzici cîte s-au pomenit. N-ai fi zis altceva decît că prin toată acea livadă se zbenguia bucuria și sălta mulțumirea. Mulți alții se îndeletniceau ridicînd poduri înalte, de unde să poată vedea mai ușor a doua zi jocurile și danțurile ce aveau să se desfășoare în acel loc, anume ales pentru sărbătorirea nunții lui Camacho cel avut și a înmormîntării lui Basilio. Don Quijote nu vru să intre în sat, măcar că-l poftiră și țăranul și bacalaureatul; dete, ca temei — după socoteala lui, destul de puternic — faptul că datina cavalerilor rătăcitori este ca ei să doarmă mai degrabă pe cîmp și prin păduri decît prin locuri cu lume, fie ele chiar și cu tavanuri aurite ; și o dată cu aceasta se abătu nițel din drum, firește că împotriva voiei lui Sancho, căruia-i veni în minte minunata găzduire de care avusese parte în castelul sau casa lui Don Diego.

CAPITOLUL XX

Unde-i vorba de nunta lui Camacho cel avut
și de ceea ce s-a întâmplat cu Basilio cel
sărac

De îndată ce albele zori făcură ca strălucitorul Febus, cu văpaia razelor sale arzătoare, să zvînte mărgăritarele topite din pletele-i de aur, don Quijote, scuturîndu-și măduarele de toropeala somnului, se sculă-n picioare și-l strigă pe scutierul său Sancho, care încă mai sforăia; văzîndu-l astfel, don Quijote, mai înainte de a-l trezi, rosti către el :

— O, tu, preanorocos între toți norocoșii ce trăiesc pe fața pămîntului, căci, fără a pizmui pe nimeni și fără a fi pizmuit, dormi cu cugetul împăcat ; pe tine nu te prigonesc vrăjitorii și nici vrăjile nu te fac să tresari. Dormi, mai spun înc-o dată și voi mai spune-o de-o sută de ori, dormi, fără să te țină într-o nesfîrșită veghe rîvna față de doamna ta și fără să te trezească neliniștea pentru datoriile ce le ai de plătit și nici grija de cum vei face să ai mîine ce mîncă, tu, dimpreună cu cei puțini și strîmtorați ai tăi. Nici dorul măririlor nu te roade, nici strălucirea deșartă a lumii nu te tulbură, deoarece hotarele năzuințelor tale nu merg mai departe decît pîn' la gîndul de-a vedea de măgar, căci cu grija de însăși ființa ta sînt împovărați umerii mei : povară și sarcină pe care firea și datina le-au pus în seama stăpînilor. Doarme scutierul și stă de veghe stăpînul, gîndindu-se cum să-l hrănească, să-i îmbunătățească soarta și să-l chivernisească.

Grija de a vedea că se preface ceru-n stei de piatră, fără a dăruî pământul cu roua cuvenită, nu-l îndurerează pe slujitor, ci pe stăpîn, care trebuie să-l hrănească la vreme de secetă și de foamete pe cel care l-a slujit la vreme de rod mult și de belșug.

La toate acestea nimic nu răspunse Sancho, pentru că dormea, și nici nu s-ar fi trezit dacă don Quijote, cu coada lancei, nu l-ar fi readus la simțire. Se trezi în cele din urmă, mahmur și lenevos, și, întorcînd capul în toate părțile, spuse :

— De către frunzar, dacă nu mă-nșel, vine un abur și o mireasmă mai degrabă de slănină la frigare decît de lămîiță și de cimbru. O nuntă care începe cu asemenea miroase, pe viața mea, trebuie să fie îmbelșugată și de tot darnică !

— Isprăvește, mîncăule !! spuse don Quijote. Hai să mergem și noi la această cununie, să vedem ce va face nefericitul de Basilio.

— Facă ce-o vrea, răspunse Sancho, că de n-ar fi sărac, ar fi luat-o pe Quiteria de nevastă. Auzi colo, una ca asta : să n-aibă para chioară și să năzuiască la o înșurătoare ca-n basme ! Pe legea mea, stăpîne, eu așa zic că sărăntocul ar trebui să se mulțumească cu ce-o găsi și să nu mai cate iepuri în baltă. Capul mi-l pun că ar putea Camacho să-l îngroape-n galbeni pe Basilio ; și dacă așa stau lucrurile — cum pesemne că și stau — proastă de-a binelea ar fi Quiteria să nesocotească ea găteliile și giuvaerurile pe care i le-o fi dat, sau pe care poate să i le dea Camacho, ca să aleagă aruncarea cu prăjina și lupta cu sabia lui Basilio. Pe o bună aruncătură cu prăjina sau pe o mișcare isteată cu sabia nu-ți dă nici o cană de vin la crîsmă. Iscu-

sînțe și dibăcii din astea care nu-s de vînzare ție-și-le pentru el contele Dirlos¹ ; dar cînd asemenea dibăcii se nimeresc la unul care are bani cu lopata, apăi atunci îi șade cum nu se poate mai bine. Numai pe-o bună temelie se poate ridica o zidire trainică, și cea mai bună temelie din lume e banul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Sancho, spuse atunci don Quijote, mai curmă o dată cu cuvîntarea asta a ta, căci eu zic că dacă te-aș lăsa să-ți înșirui cît ți-e pofta sporovăielile pe care mi le trîntești la tot pasul, nu ți-ar mai rămîne timp nici să mănînci, nici să dormi, că l-ai risipi tot în palavre.

— Dacă luminăția-ta ai avea o bună ținere de minte, răspunse Sancho, ar trebui să-ți amintești de legămintele prin care ne-am prins la învoială mai-nainte de-a pleca acum, a doua oară, de acasă : unul din aceste legăminte a fost că mă lași să vorbesc tot ce vreau, numai să nu fie ceva împotriva aproapelui sau împotriva dreptului de stăpîn al luminăției-tale, și pîn-acum cred că nu m-am abătut de la asemenea legămînt.

— Nu-mi aduc aminte, Sancho, de nici un legămînt ca acesta ; și chiar de-ar fi așa, tacă-ți mai bine gura și hai să mergem, că muzicile pe care le-am auzit aseară au început iarăși să înveselească văile, și fără doar și poate că se va săvîrși cu-

¹ Cel mai lung din seria acelor *romances viejos* din ciclul carolingian, unde este vorba de contele de Iolos, fraatele lui Durandarte. După cincisprezece ani de războaie, Contele de Iolos se întoarce în țară tocmai cînd soția sa era să se căsătorească cu Celinos, crezîndu-l mort pe ade-văratul ei soț. Este și subiectul unei drame de Guillén de Castro, intitulată *El Conde de Iolos*.

nunia dimineața pe răcoare, iar nu în dogoarea chindjei.

Făcu Sancho așa cum îi porunci stăpînu-su, și după ce puse șaua pe Rocinante și samarul pe măgar, o luară-n sus amîndoi și, încet-îneet, ajunseră-n dreptul frunzarului. Cel dintîi lucru ce-i fu dat lui Sancho să vadă fu un juncan întreg înfipt într-un trunchi de ulm, ce slujea de frigare, și în focul unde avea să se frigă ardea o moviliță de lemne, iar de jur împrejurul focului se aflau șase tingiri, nu făurite după chipul obișnuit al tingirilor, fiindcă erau de fapt șase cazane măricele, dintre care fiecare avea la carne într-însa cît o căsăpie întreagă ; așa de bine înghițeau și cuprindeau într-însele berbeci întregi, fără să se mai vadă din ei nimic, de ziceai că-s porumbei ; iepurii jupuiți încă de pe-acum și găinile jumulte care stăteau atîrnate de pomi ca să-și afle mormîntul în tingiri erau fără de număr ; păsări și vînat de tot soiul erau cu duiumul, agățate de trunchiurile copacilor, pentru ca aerul să le frăgezească. Numără Sancho mai bine de șaizeci de burdufuri, de peste două vedre fiecare, pline — după cum se vădi după aceea — cu vinațuri minunate ; grămezi întregi de pîine din cea mai albă stăteau așa cum stau de obicei movilele de grîu pe arii ; brînzeturile, așezate ca niște cărămizi în straturi încrucișate, alcătuiau un zid, iar două cazane cu untdelemn, mai mari decît cele de boiangii, slujeau ca să se rumenească într-însele felurite aluaturi, care, cu două lopeți zdravene, erau scoase gata prăjite și tăvălite apoi într-un alt cazan plin cu miere curată, care se afla alături. Bucătarii și

bucătărele erau peste cincizeci la număr, toți curat îmbrăcați, toți vrednici, toți mulțumiți. În pîntecele umflat al juncanului fuseseră vîriți și apoi cusuți înăuntru doisprezece purcei de lapte, ca să-i dea gust și să-l frăgezească ; mirodeniile de tot felul păreau a nu fi fost cumpărate cu ocaua, ci cu banița, și toate stăteau la vedere în coșcogeamite ladă. Desigur că toate pregătirile astea de nuntă erau țărănești, însă atît de îmbelșugate, că puteau să hrănească o oaste întreagă. Pe toate le privea Sancho, la toate se uita lung și după toate îi lăsa gura apă. Mai întii îi făcură cu ochiul și-i deschiseră pofa tingirile cu carne, din care bucuros și-ar fi luat un tain zdravăn ; apoi îi ațîțară cheful burdufurile și, în sfîrșit, gogoșile din tigăile cu untdelemn, dacă mai pot fi numite tigăi niște cazane atît de uriașe ; așa că, nemaiputînd să rabde și nestîndu-i în putință nici altfel să facă, se duse la unul din bucătarii aceia vrednici și, cu vorbe cuviincioase și înfometate, îl rugă să-l lase să înmoaie o coajă de pîine într-una din tingirile acelea. La care bucătarul îi răspunse :

— Astăzi, măi vere, mulțumită lui Camacho cel avut, nu-i o zi din acelea în care foamea să mai fie ea tare și mare ; descalecă dară și vezi de nu-i pe-aici la îndemînă vreun linguroi ; culege cu el, acolo, o găină, două, și de bine să-ți fie !

— Nu văd nici unul, răspunse Sancho.

— Stai puțin, zise bucătarul. Păcatele mele, că nepriceput și neajutorat mai ești !

• Și spunînd astea, luă o cratiță, o cufundă într-una din tingirile acelea mari, scoase într-însa trei găini și două gîște și-i spuse lui Sancho :

— Mănincă, măi frate, și astîmpără-ți puțințel foamea cu mezelicul ăsta, pînă la ceasul mesei.

— N-am în ce să-l pun, răspunse Sancho.

— Ia, măi omule, cratița cu tot ce-i în ea, că avuția și mulțumirea lui Camacho pune totul la loc.

Cît timp lui Sancho i se întîmplau cele spuse, don Quijote se uita cum intră, dintr-o parte a frunzarului, vreo doispezece țărani călări pe douăsprezece iepe frumoase cum nu se mai află, cu hamuri de călărie bogate și arătoase și cu o mulțime de zurgălăi bătuți în pieptarele lor, iar ei toți, îmbrăcați de alai și de sărbătoare, alergară bine rînduiți, nu o dată, ci de mai multe ori, prin întreaga livadă, în timp ce scoteau hăuliri și chiote vesele, zicînd :

Camacho și Quiteria trăiască !

El e bogat, pe cît e ea de mîndră :

Cea mai frumoasă fată de pe lume !

Auzind una ca asta, don Quijote își spuse-n sine : „Se cunoaște cît de colo că ăștia n-au văzut-o pe Dulcinea mea din Toboso, că dacă ar fi văzut-o, ar fi lăsat-o ceva mai domol cu laudele aduse Quiteriei“.

Peste puțin, din toate părțile începură să intre în frunzar feciori și fete jucînd, dar la unul din jocuri, cu săbii, luau parte douăzeci și patru de flăcăiandri, voinici și ageri la înfățișare, toți îmbrăcați în straițe cu țesătura subțire, albă ca neaua, și cu basmale din mătase scumpă, lucrate în culori felurite ; iar pe conducătorul lor, care era un flăcău dezghețat, îl întrebă unul din cei cu iepele dacă nu s-a rănit cumva vreunul din dănțuitori.

— Pîn-acum, slavă Domnului, nu s-a rănit nici meni, toți sîntem teferi.

Și îndată începu să se amestece-n joc cu ceilalți însoțitori, cu atâtea învîrtituri și cu atîta îndeminare, că pînă și lui don Quijote, căruia-i fusese dat să mai vadă asemenea jocuri, nu i se păruse nici unul atît de desăvîrșit ca acesta. Îi mai merse la inimă și un alt danț care veni la rînd, danț jucat de niște preafrumoase fetișcane, dintre care nici una nu arăta să aibă mai puțin de 14 ani și nici să ajungă pînă la 18, îmbrăcate toate în postav verde, unele dintr-însele cu părul împletit, altele cu părul răsfirat, însă la toate atît de auriu, că putea să se ia la întrecere cu razele soarelui ; și peste păr purtau cununi de flori amestecate, de iasomie, trandafir, amarantă și caprifoi.

Le călăuzeau un preacinstit moșneag și o băbuță cuvioasă ; însă aceștia erau mai sprinteni și mai vioi decît cum îi arătau anii. Le cînta un cimpoi de Zamora, iar ele, avînd pe chip și-n ochi neprihănirea și-n picioare sprinteneala, se arătau a fi cele mai neîntrecute dăntuitoare de pe lume.

După asta veni un alt joc meșteșugit, unul din acelea cărora li se zice „vorbite“. Era jucat de opt nimfe, împărțite în două șiruri: conducătorul unuia dintre ele era zeul *Cupidon*, și al celui alt, *Interesul* ; cel dintîi — împodobit cu aripi, arc, tolbă și săgeți, celălalt — bogat înveșmîntat în aur și mătase de felurite culori. Nimfele care-l urmau pe Amor purtau în spate, în pergamin alb, scris cu slove mari, numele lor. Numele celei dintîi era *Poezie* ; al celei de-a doua, *Înțelepciune* ; al celei de-a treia, *Neam ales*, și al celei de-a patra, *Vitejie*. În același fel erau date și numele acelor care urmau *Interesul*. Numele celei dintîi era *Dărnicie* ; al celei de-a doua, *Dăruire* ; al celei de-a treia, *Comoară*, și al celei de-a patra, *Stăpînire liniștită*.

Înainte de tuturor venea un castel de lemn, tras de patru sălbatici, toți îmbrăcați în iederă și într-o țesătură de cînepă¹ vopsită verde, și păreau atît de adevărați sălbatici, încît mai-mai să-l înspăimînte pe Sancho. În partea din față a castelului și pe toate cele patru laturi ale pereților lui era scris : *Castelul bunei-cuviințe*. Îl însoțeau cîntînd patru cîntăreți, meșteri la tamburin și la flaut. Cupidon începu danțul și, după ce făcu doi pași, își ridică privirile și ochii, țintind cu arcu către o fată care ieșea la iveală dintre meterezele castelului, și-i grăi după cum urmează :

Eu sînt Amor, zeul tare
În văzduh și pe pămînt,
Și pe vîlurita mare,
Și în toate cîte sînt
În a lumii largă zare.
N-am știut nicicînd ce-i frica.
Tot ce vreau am și făcut,
Chiar de-aș vrea ce nu-i de vrut.
Și în tot ce-i de putut,
Amor face, drege, strică.

Sfîrși versurile, trase o săgeată către partea de sus a castelului și se duse iarăși la locul lui. Ieși atunci *Interesul* și făcu alți doi pași ; tăcură tamburinele, și el spuse ceva ce începea cu :

Eu sînt cel ce mai mult poate
Decît Amor, decît toate.
Sînt de neam, și-s cunoscut
Pînă-n patru zări rotate :

¹ În original „*hedra y cáñamo*“ (iederă și cînepă) erau materialele obișnuit folosite în teatre pentru costumele sălbaticilor, aduși pe scenă îndeosebi după descoperirile conquistadorilor.

Cerul însuși m-a născut.
Eu sînt Interesul. Cîne,
Cînd mă are, ar face-un bine ?
Zău așa, ar fi minune
Să trăiască pe-astă lume
Orișicine fără mine !

Se duse și *Interesul* la loc și trecu în față *Poezia*, care, după ce-și făcu și ea pașii, ca și ceilalți, ațintindu-și privirea către fata din castel, spuse :

Învelită în concepte ¹,
Blînda zîină, Poezia,
Prin cuvinte înțelepte
Îți trezește nostalgia.

Dacă nu te-ai supărat
Că-ndrăznesc în ochi să-ți cat,
Cum ațiția-ți pizmuiesc
Frumusețea ta, ce-i una,
Eu s-o urc am să-ndrăznesc
Mai presus decît e luna.

Plecă și *Poezia* și, din partea unde era *Interesul*, ieși *Dărnicia*, care, după ce făcu cei doi pași, spuse ceva ce-ncepea cu :

Unii mă numesc Risipă
Și că-i sărăcesc se plîng.
Dar mai mult de cîte frîng
Eu dînd, strică ei în pripă,
Dușmăniți de tot ce strîng.
Ca să-ți plac, de azi-naînte
Fi-voi și mai necuminte.
Că-i păcat prealăudat
Să păcătuiești prin dat.

¹ Este vorba de acei *concetti* din poezia lui Petrarca, noțiuni bazate pe antonimii alăturate, exagerat folosite în gongorismul spaniol.

În felul acesta ieșiră și apoi se retraseră toate fetele din cele două tabere, fiecare dintr-însele făcându-și pașii și spunându-și versurile, unele înflorite, altele hazlii, iar don Quijote le prinse pe de rost — că avea bună ținere de minte — numai pe cele pomenite aici ; apoi se amestecară cu toții, legîndu-se lanț și dezlegîndu-se cu drăgălășenie și cu multă ușurință ; și cînd trecea Amor pe dinaintea castelului, își slobozea săgețile înspre partea de sus a lui ; Interesul, însă, spărgea de el globuri aurite. În cele din urmă, după ce-au mai dăntuit ei o bună bucată de timp, Interesul scoase o pungă mare de piele, vîrstată cenușiu și negru, care părea să fie plină cu galbeni, și o azvîrli în castel cu atîta putere, încît, de pe urma loviturii, pereții i se desfăcură și căzură, lăsînd-o pe fată descoperită și fără de nici o ocrotire. Veni la ea Interesul, cu toate personajele din alaiul lui, și, punîndu-i de gît un lanț gros de aur, se prefăcură că vor să pună mîna pe ea, s-o răpească și s-o țină în puterea lor. Văzînd una ca asta, Amor, dimpreună cu însoțitoarele lui, făcură chip că luptă să le-o smulgă¹ ; și toate mișcările pe care le făceau erau însoțite de sunetul tamburilor, în joc și în danț bine măsurat. Îi despărțiră sălbaticii, care, cu o neîntrecută iuțeală, ridicară și prinseră iar la loc pereții castelului, iar fata se-nchise-n el ca la început, și cu asta se puse capăt jocului, care-i lăsă nespus de mulțumiți pe toți cei ce-l priviseră. Întrebă don Quijote pe una din nimfe să-i spună cine a alcătuit și a orînduit jocul.

¹ Lupta dintre Amor și Interes face obiectul multor *coplas*, populare și culte, și mai întotdeauna Amorul iese înfrînt, „poate pentru că — comentează Rodriguez Marín — lipseau acolo sălbaticii care să-și pună pielea-n joc pentru el, neșitutori cum sînt și necunoscînd cît poate banul !”

Îi spuse că un preot de la ei din sat, meșter nevoie-mare cînd e vorba de asemenea născociri.

— Pot să pun prinsoare, spuse don Quijote, că acest bacalaureat sau preot e mai bun prieten cu Camacho decît cu Basilio și că trebuie să se priceapă mai bine la satire decît să slujească vecernia. Strașnic a mai ticluit-o-n jocul ăsta cu iscusințele lui Basilio și cu avuțiile lui Camacho !

Sancho Panza, care auzise totul, spuse :

— Pe-a cui pîine o mănînc, pe-a ălui psaltire-o cînt ! Eu țiiu cu Camacho.

— Se vede cît de colo, Sancho, spuse atunci don Quijote, că ești bătăran, și încă unul din aceia care strigă : „Trăiască cine-o birui“.

— Nu știu din care-oi fi, răspunse Sancho, dar atîta știu, că din tingirile lui Basilio n-oi scoate niciodată o mîncare atît de gustoasă ca asta pe care am scos-o din tingirile lui Camacho.

Și-i arătă cratița plină cu gîște și cu găini ; și apucînd una din ele, dete s-o înfulece cu o voce bună și cu o poftă grozavă.

— La naiba cu iscusințele lui Basilio, spuse el, că atîtea parale faci cîte parale ai, și atîtea parale ai cîte parale faci. Numai două neamuri se află pe lume, cum spunea o bunică de-a mea : „avere“ și „neavere“ ; dar ea ținea cu „avere“¹ ; și-n ziua de azi, stăpîne don Quijote, te-ntreabă toți mai

¹ Ideea că nu mai existau acum, în disoluția feudalismului, decît două spițe mari pe lume, două „genealogii“ (*linajes*), *tener* și *no tener* (a avea și a nu avea), este un fapt de observație curentă, consfințit de memorialiștii epocii : Rodriguez Marín citează pe scriitorul portughez Thomé Pinheiro da Vega, care, la 1605, în Castillia găsea că „*no hay más linajes que tener o no tener, como dezta el Rey viejo, y los hidalgos son los que tienen algo...*“ [*hi-dalgo*] („nu sînt decît două genealogii : *avere* și *neavere*, și *hidalgo* e cel ce *are algo* [ceva]...).

mult ce ai decît ce ştii ¹ ; un măgar încărcat cu aur arată mai bine decît un cal cu samar. De aceea, iarăşi zic că eu cu Camacho ţiu, din ale cărui tîngiri îţi scoţi mîncăruri îmbelşugate de găşte şi găini, iepuri sălbatici şi iepuri de casă ; pe cînd din ale lui Basilio — dacă-ţi cad cumva la îndemînă — n-ai să scoţi decît o zeamă lungă, şi pe-aia trebuie s-o cauţi pe fundul oalei.

— Ți-ai sfîrşit cuvîntarea, Sancho ? zise don Quijote.

— Am sfîrşit-o, spuse Sancho, fiindcă văd că luminăția-ta te mîhneşti cînd o auzi, că de nu m-ar opri lucrul ăsta, aş mai fi lungit-o încă trei zile.

— Nu dă Dumnezeu, Sancho, spuse don Quijote, să te văd şi eu mut pînă n-apuc să mor.

— Cu viața pe care o ducem, răspunse Sancho, pînă s-apuci a muri luminăția-ta, oi mușca eu țărîna, şi atunci poate c-oi amuți într-atîta, că n-oi mai scoate un cuvîntel pîn'la sfîrşitul lumii sau măcar pîn'la judecata de apoi.

— Chiar de s-ar întîmpla şi una ca asta, Sancho, spuse don Quijote, şi încă n-ar întrece tăcerea ta tot ce-ai vorbit, ce vorbeşti şi ce mai ai încă de vorbit pe lumea asta ; şi cu atît mai vîrtos cu cît e-n firea lucrurilor să sosească mai întîi ziua morţii

¹ În original : „antes se toma el pulso al haber que al saber“ („mai degrabă te pipăie la avere decît la știință“), inversarea vechiului „más vale saber que haber“ („mai mult valorează știința decît averea“). Infantele don Juan Manuel, în introducerea cunoscutului său *Libro de los castigos* (*Cartea pedepselor*), scrie : „...cierto es que el saber puede guardar el haber, et el haber non puede guardar el saber“ („... e sigur că știința poate păstra averea, dar averea nu poate păstra știința“). „El saber puede ser rico, más el rico no compra ciencia“, spune şi un cînteo popular vechi, ce începe cu: „Más vale saber que haber“... Între vremea infanțelului, însă, şi cea a lui Cervantes, averea a înfrînt știința.

mele decît a morţii tale ; aşa că nu mai nădăjduiesc să te văd în viaţa mea mut nici chiar cînd bei sau cînd dormi ; atît pot să spun şi nimic mai mult.

— Pe legea mea, stăpîne, răspunse Sancho, să nu dai crezare cîrnei, vreau să spun morţii, care tot atît de bine-nghite şi mielul şi berbecul ; că l-am auzit eu pe preotul de la noi spunînd că ea calcă cu acelaşi picior şi foişoarele împăraţilor şi cocioabele sărăcicioase ale celor nevoiaşi. Cucoana asta e prea tare ca să mai umble cu ocolişuri ; de nimic nu-i e silă, totul mănîncă şi totu-i cade bine, şi cu tot soiul de oameni, de vîrste şi de măriri îşi îndeasă desagii. Ea nu-i un cocoş care să doarmă în ceasurile de tihnă, fiindcă-n toată clipa coseşte şi retează deopotrivă şi iarba uscată, şi pe cea verde, şi pare-se că nici nu mai mestecă, că se-n-doapă şi-nghite tot ce i se pune dinainte, că-i e o foame ciinească şi niciodată nu se satură ; şi măcar că n-are burtă, te face să crezi că boleşte de dropică, aşa-i de însetată să bea toate vieţile la cîţi trăiesc pe lume, de parc-ar bea un ulcior cu apă rece.

— Destul, Sancho, grăi atunci don Quijote, rămîi la ce-ai spus bun pîn-acum şi nu aluneca, fiindcă, într-adevăr, ceea ce-ai spus despre moarte în vorbirea ta ţărănească e ceea ce-ar putea să spună şi-un predicator priceput. Îţi spun eu, Sancho, că dacă ai avea tu tot atîta ştiinţă pe cît eşti de deştept din fire, ai putea să cuvîntezi din amvon şi să cutreieri lumea asta mare, propovăduind lucruri frumoase.

— Cuvîntează bine cel ce trăieşte bine, răspunse Sancho, că eu altă tologie nu ştiu.

— Nici n-ai nevoie să ştii, spuse don Quijote. Dar un lucru nu-mi intră mie-n cap şi nu pot să-i dau de rost şi anume cum se face că fiind începu-

tul înțelepciunii teama de Dumnezeu, tu, care te temi mai mult de o șopîrlă decît de el, știi atîtea lucruri ?

— Vezi-ți mai bine, stăpîne, de cavaleriile luminăției-tale și nu te apuca să judeci temerile sau vitejiile altora, că tot atît mă tem și eu de Dumnezeu ca și oricare alt creștin. Și acum lasă-mă, luminăția-ta, să sting mezelicul ăsta, că alelalte toate nu-s decît vorbe de clacă, de care om da socoteală pe ceea lume.

Și spunînd asta, începă din nou să dea iama în cratiță, și cu atîta rîvnă, de-i trezi pofta de mîncare și lui don Quijote, care fără doar și poate că l-ar fi ajutat de nu-l împiedica ceea ce o să se povestească de-acu-nainte.

CAPITOLUL XXI

Unde se povestește mai departe despre
nunta lui Camacho, dimpreună cu alte
întîmplări pline de miez

Pe cînd tocmai se ținea între don Quijote și Sancho sfătuirea pomenită în capitolul de mai sus, numai iată că se auziră strigăte și zarvă mare, totul pricinuit și pus la cale de către flăcăii călări, care, cu tropote și cu chiote nesfîrșite, se duseră să-î primească pe logodnici ; iar aceștia, înconjurați de tot felul de muzicanți și de jucători, veneau însoțiți de preoți, de neamurile amîndurora și de lumea mai răsărită de prin satele vecine, cu toții îmbrăcați de sărbătoare. Și cînd Sancho o văzu pe logodnică, spuse :

— Pe legea mea că nu vine îmbrăcată ca o țărancă, ci ca o doamnă aleasă de la curte ! Chiar așa e, că, după cîte deslușesc eu de departe, în locul mărtișorului cel ieftin, pe care ar fi trebuit să-l poarte, are la gît mărgean din cel scump, iar postavul verde de Cuenca e-nlocuit cu catifea deasă și bătută ; și panglicile să mai zici că-s din fișii de pînză albă ! Da pot să jur că-s de atlas ! Da' ia te uită și la mîinile ei, împodobite, chipurile, cu inele de chihlimbar ! Aș, da de unde ? Să mor eu dacă nu-s acelea inele de aur, și încă ce aur ! Și încrustate cu mărgăritare albe cum îi laptele covăsit, că fiecare din ele trebuie să facă mai mult decît ochii din cap ! Maaamă, maamă ! Și ce păr ! Că dacă nu-i din acela neadevăratul, apăi n-am mai văzut așa de lung și-așa de auriu de cînd mă știu pe lume. Ei, poftim, mai zî ceva de gingășia și de mijlocelul ei, dacă nu-i ca un finic, ce se leagănă încărcat cu ciorchini de curmale, că așa arată giuvaerurile ce le poartă, de-i atîrnă din păr și de gît. Jur pe zilele mele că-i o mîndrețe de fată și că acum, cînd o fi pusă la încercare, să poată înfrunta minunat de bine țărmurile Flandrei. ¹

Don Quijote rîse de laudele cam din topor ale lui Sancho Panza ; măcar că și lui însuși îi păru că — în afară de domnița sa Dulcinea din Toboso — nu văzuse în viața lui femeie mai frumoasă Venăa frumoasa Quiteria cam trasă la chip, pe-

¹ Echivoc în jurul cuvîntului *banco*, care înseamnă și banc de nisip și bancă de lemn. Sancho se preface că ar vorbi, în mod nevinovat, despre greutatea navigației în apropiere de coastele Flandrei, din cauza bancurilor de nisip. Dar tot din Flandra se aducea și o specie de lemn, din care se confecționau niște bănci, care alcătuiau scheletul paturilor. Folosindu-se de echivocul amintit, Sancho face o aluzie picantă la patul nupțial.

semne de pe urma nopții proaste pe care totdeauna o petrec miresele cînd se pregătesc pentru nunta de-a doua zi. Mergeau apropiindu-se de un loc mai ridicat, așezat într-o latură a livezii și împodobit cu chilimuri și cu verdeață, unde avea să se săvîrșească cununia și de unde aveau să privească danțurile și jocurile ; și tocmai în clipa cînd ajunseră-n acel loc, auziră în spatele lor strigăte puternice și glas ce spunea :

— Stăați puțin, oameni nechibzuți și pripiti ce sînteți !

La care strigăte și vorbe întoarseră capul cu toți și văzură că le scotea un om îmbrăcat parcă cu o dulamă neagră, presărată cu roșu în chip de flăcări. Venea încununat — cum se văzu după aceea — cu o cunună de cernit chiparos, ținînd în mînă un toiag mare. Cînd ajunse mai aproape, fu recunoscut de toți drept chipeșul Basilio, și toți rămaseră cu sufletul la gură, așteptînd să vadă unde vor să bată strigătele și vorbele sale și temîndu-se să nu iasă cumva vreo năpastă din venirea lui tocmai într-o clipă ca aceea. Sosi, în cele din urmă, ostenit și cu sufletul la gură, se opri în fața mirilor și își înfipse în pămînt toiagul, care avea la capăt un vîrf de oțel ; schimbat la față și cu ochii ațintiți către Quiteria, rosti cu glas tremurător și răgușit :

— Știi prea bine, tu, nerecunoscătoare Quiterie că, după legea cea sfîntă pe care amîndoi o mărturisim, atîta vreme cît sînt eu în viață, nu poți să ieși alt bărbat ; și mai știi iarăși tot atît de bine că, așteptînd eu ca timpul și osîrdia mea să-mi sporească avuția, n-am vrut nici o clipă să mă abat de la cuviința datorită cinstirii tale ; dar tu, cîlcînd în picioare toate îndatoririle de care bunul meu gînd te ținea legată, vrei să-l faci stăpîn a

ceea ce-i al meu pe un altul, căruia bogățiile îi slujesc nu numai de huzur, ci și ca să-i aducă norocul cel mai negîndit ; și ca să aibă cu vîrf un asemenea noroc — nu fiindcă crede că-i vrednic de astă, ci fiindcă așa vrea cerul — eu cu mîna mea voi înlătura neputința sau piedica ce-l mai poate stingheri, scăpîndu-l de mine, care-i stau în cale. Trăiască o mie de ani fericiți, trăiască laolaltă Camacho cel avut și nerecunoscătoarea Quiteria ! Și moară Basilio cel sărac, moară cel pe care sărăcia l-a lipsit de aripile fericirii, retezîndu-i-le, și l-a băgat în pămînt !

Și spunînd asta, apucă toiagul pe care-l înfipsese în pămînt ; o jumătate dintr-însul rămase și mai departe înfiptă, arătînd că slujea drept teacă a unui șiș măricel ce se ascundea înăuntru, și, sprîjinînd de pămînt ceea ce s-ar putea numi minerul lui, ușurat la cuget și hotărît la faptă, se aruncă asupra-i ; și într-o clipă, ieșindu-i prin spate vîrfu' înșingherat, dimpreună cu o jumătate din oțelul șișului, rămase nefericitul de el scăldat în sîngele său și întins la pămînt, străpuns chiar de arma sa. Săriră îndată prietenii săi să-l ajute, nemîngîiați de această durere și de această sfișietoare nenorocire a lui ; descălecă și don Quijote de pe Rocinante, sări să-l ajute și, cuprinzîndu-l în brațe, văzu că încă nu-și dăduse sufletul. Vru să scoată șișul dintr-însul, dar preotul, care era și el acolo, își dete cu părerea să nu i-l scoată mai-nainte de-a se spovedi, fiindcă ar fi murit chiar în clipa în care i l-ar fi scos. Și venindu-și Basilio puțin în fire, cu glas tînguitor și stins spuse :

— Dacă ai vrea, neîndurată Quiterie, măcar în această grea clipă de pe urmă a vieții mele să-mi dai mîna, pentru a-mi fi soție, tot m-aș mai mîngîia că fapta mea cea nebunească și-ar găsi o dez-

vinovățire, fiindcă printr-însa am atins fericirea de a fi al tău.

Auzind preotul vorbele astea, îi spuse să se îngrijească mai bine de mîntuirea sufletului decît de desfătările trupului și să ceară din adîncul cuge-tului iertare lui Dumnezeu pentru păcatele sale și pentru deznădăjduita-î hotărîre. La care Basilio răspunse că pentru nimic în lume nu s-ar spovedi dacă nu i-ar da mai înainte Quiteria mîna pentru a-i fi soție, că numai bucuria asta l-ar mai întări și l-ar mai ușura ca să se poată spovedi. Auzind don Quijote cererea celui ce trăgea să moară, spuse cu glas tare că Basilio nu cere decît un lucru drept și chibzuit și pe lîngă asta foarte ușor de îndeplinit, și că jupîn Camacho ar rămîne cu cîntea tot atît de neatînsă luînd-o pe doamna Quiteria ca văduvă a viteazului Basilio, ca și atunci cînd ar lua-o de lîngă părintele ei. La treaba asta nu trebuie altceva decît un *da*, a cărui rostire n-ar avea nici o urmare, căci patul de nuntă al acestei cununii va să fie mormîntul. Toate acestea le auzea Camacho și toate îl lăsau năuc și prostit, fără a ști nici ce să facă, nici ce să spună ; dar erau atît de multe rugă-mînțile prietenilor lui Basilio, care cereau să îngă-duie ca frumoasa Quiteria să-i dea mîna muri-bundului spre a-i fi soție, pentru ca sufletul aceluia să nu fie dat pierzării o dată ce-ar părăsi deznă-dăduit această viață, încît îl înduplecară și aproape îl siliră să spună că dacă ar vrea Quiteria să-i dea mîna, el n-ar avea nimic împotrivă, căci totul n-ar fi fost decît să mai amîne cu o clipă îndeplinirea voiei sale. Apoi se duseră cu toții la Quiteria, unii cu rugăminți, alții cu lacrimi, alții cu vorbe spuse la locul lor, ca s-o înduplece a da mîna bietului Basilio ; iar ea, mai neîndurată decît o piatră și mai neclintită decît o statuie, părea că

nici nu știe, nici nu poate, nici nu vrea să scoată un cuvînt ; și nici n-ar fi răspuns nimic dacă preotul nu i-ar fi spus să se hotărească mai repede la ceea ce are de făcut, pentru că Basilio abia-și mai ține sufletul și nu mai e timp de pierdut cu șovăielile. Atunci, frumoasa Quiteria, fără a scoate un cuvînt, tulburată, mîhnită și cu inima strînsă, după cîte arăta, se duse în locul unde zăcea Basilio cu privirea rătăcită, cu răsufllarea scurtă și grăbită, îngînînd printre dinți numele Quiteriei și făcîndu-i pe toți să vadă că acu-acu o să moară păgînește, iar nu creștinește. Dădu Dumnezeu de se apropie Quiteria de el și, căzînd în genunchi, îi ceru mîna prin semne și nu prin vorbe. Deschise ochii Basilio și, cătînd la ea cu luare-aminte, îi spuse :

— O, tu, Quiteria, care te-ai arătat, în sfîrșit, milostivă cu mine în clipa cînd milostivirea ta e menită să-mi slujească drept jungher pentru a-mi reteza firul vieții, căci eu n-am puterea nici să mă bucur de fericirea ce mi-o dăruie, alegîndu-mă ca al tău, și nici să înlătur durerea care atît de grabnic îmi va închide ochii, cu umbra înfricoșată a morții ! Ceea ce te rog din suflet, stea a vitregei mele ursite, este ca mîna pe care mi-o ceri și pe care vrei să mi-o dai să nu-mi fie dată din mîlă și nici pentru a mă amăgi din nou, ci să mărturisești că, fără a-ți silnici vrerea, mi-o încredințezi și mi-o dai ca soțului tău legiuit ; căci nu e drept ca într-o clipă de pe urmă ca asta să mă amăgești și să te folosești de prefăcătorie cu acela care numai adevăr a arătat față de tine.

Cîtă vreme spunea vorbele astea, îi slăbeau puterile văzînd cu ochii, și la fiecare leșin ai fi zis că-și dă și duhul. Quiteria, toată numai curăție și sfială, îl prinse de mîna pe Basilio și-i spuse :

— Nici o putere de pe lume n-ar fi în stare să-mi siluiască vrerea : așa că, de buna mea voie și din tot sufletul îți dau mîna ca soață legiuită și o primesc pe a ta dacă și tu mi-o dai stăpîn pe judecată, iar nu fiindcă te-ar fi tulburat și ți-ar fi rătăcit mințile, năpasta în care te-a aruncat fapta ta cea necugetată.

— Da, ți-o dau, răspunse Basilio, fără a fi nici tulburat, nici întunecat la minte, ci înțelegînd limpede că cerul a vrut să mi te dea, așa că mă dăruiesc și mă încredințez ție ca soț.

— Și eu ție ca soață, fie că vei mai trăi ani îndelungați, fie că-mi vei fi smuls din brațe ca să fii pus în mormînt.

— Pentru un rănit de moarte, spuse atunci Sancho, dă cam mult cu gura flăcăiandrul ăsta ! Ar trebui să se mai lase de tras clopotele și să-și îngrijească mai bine de suflet, care, după cîte văd eu, a ajuns numai pîn' la limbă, nu chiar pîn' la buze.

Fiind așa prinși de mînă Basilio și Quiteria, preotul, înduișat și înlăcrimat, le dete binecuvîntarea și ruga cerul ca sufletul proaspătului însurățel să aibă parte de odihna cea de veci ; care însurățel, de îndată ce primi binecuvîntarea, se ridică în picioare ușor ca un fulg și, cît ai clipi din ochi, își scoase șişul, căruia trupul său îi slujea drept teacă. Toți cei din jur rămaseră cu gura căscată, iar unii dintr-înșii, mai mult săraci cu duhul decît mintoși, prinseră să strige din toate puterile :

— Minune, minune !

Dar Basilio răspunse :

— Nu „minune, minune“, ci dibăcie, dibăcie !

Năucit și tulburat, preotul se duse să-i pipăie rana cu amîndouă mîinile și văzu că șişul nu tre-

cuse prin carnea și coastele lui Basilio, ci printr-o țeavă de fier, pe care o umpluse cu sînge și o potrivise binișor în locul acela, iar sîngele îl pregătise în așa fel — după cum se află după aceea — ca să nu se închege. În cele din urmă, preotul, cu Camacho și cu cei mai mulți de pe-acolo din preajmă își dădură seama că fuseseră păcăliți și luați în ris. Mireasa nu se arată cîtuși de puțin necăjită de această păcăleală, ba, dimpotrivă, cînd auzi spunîndu-se că acea cununie nu poate trece drept adevărată, fiind făcută cu înșelătorie, spuse că ea o întărește din nou, de unde încheiară cu toții că amîndoi fuseseră vorbiți să pună la cale cele înîmplăte, de care lucru Camacho și cu prietenii lui se miniară într-atîta, încît vrură pe dată să se răzbune, și după ce traseră toți săbiile din teacă, năvăliră asupra lui Basilio, întru apărarea căruia ieșiră într-o clipă din teacă aproape tot atîtea alte săbii ; și atunci, don Quijote, luîndu-le-o înainte călare, cu lancea sub braț și bine acoperit de pavăza sa, îi sili și pe unii și pe alții să-i facă loc. Sancho, pe care niciodată nu-l desfătau și nu-l înveseleau asemenea socoteli, se adăposti după căzile din care-și scosese gustos-u-i mezelic, gîndindu-se că acelui loc, pentru el ca și sfințit, o să i se dea cuvenita cînstire. Don Quijote rosti cu glas puternic :

— Opriți-vă, domniile-voastre, opriți-vă, că nu-i drept să vă răzbunați de fignirile aduse de dragoste ! Și mai luați seama că dragostea și războiul înseamnă unul și același lucru ; și așa cum în război e lucru îngăduit și obișnuit a te folosi de vicleșuguri și de curse pentru a-ți birui vrăjmașul, tot așa și-n luptele și-n întrecerile de dragoste se iau ca bune șireteniile și înșelăciunile ce le pui la cale pentru a-ți atinge ținta rîvnită, atunci cînd ele nu

sînt spre ocara și spre necinstea făpturii îndrăgite. Quiteria era a lui Basilio și Basilio al Quiteriei, după dreapta și prielnică hotărîre a cerului. Camacho e avut și va putea să-și cumpere desfătărilor cînd, unde și cum i-ar pofti inima. Basilio n-are altceva pe lume decît mielușeaua asta, și nimeni n-are de ce să i-o ia, oricît ar fi de puternic, că pe doi pe care Dumnezeu îi unește nu poate omul să-i despartă ; și cel care ar încerca s-o facă, mai întîi are de trecut prin vîrfurile acestei lînci.

Și spunînd acestea, o vîntură în mînă atît de vîrtos și-atît de iscusit, că-i băgă în răcori pe toți cei ce nu-l cunoșteau ; și atît de puternic se întipări în cugetul lui Camacho faptul de-a fi fost nesocotit de Quiteria, că și-o șterse într-o clipă din minte, așa că prinseră și la el cuvintele de împăciuire ale preotului — om înțelept și de bună-credință — la auzul căror cuvinte și Camacho, și cei ce-i țineau partea se îmblînziră și se domoliră ; și, ca dovadă, puseră cu toții săbiile înapoi în teacă, aruncînd vina mai mult pe ușurătatea Quiteriei decît pe dibăcia lui Basilio, și spunînd Camacho că dacă ea îl îndrăgea într-atîta pe Basilio ca fată, apoi tot așa l-ar fi îndrăgit și ca nevastă și că el ar trebui să mulțumească cerului mai mult acum că i-a luat-o decît atunci cînd i-o dăduse. O dată ce și Camacho, și ai săi se mîngîiaseră și se ostoi-seră, se potoliră și toți cei ce erau de partea lui Basilio ; iar Camacho cel avut, pentru a arăta că nu-l atinge cu nimic păcăleala și că n-o ia în seamă, porunci să-i dea înainte cu petrecerea, ca și cum s-ar însura cu adevărat ; dar nu mai vrură să fie de față nici Basilio, nici soața lui și nici prietenii, așa că ei se duseră în satul lui Basilio, că și pe săracii deștepți și de treabă are cine să-i urmeze, să-i cinstească și să-i ocrotească, tot așa cum

și pe oamenii avuți are cine să-i lingusească și să le țină de urit. Îi luară cu ei și pe don Quijote, prețuindu-l ca pe-un viteaz și ca pe-un om de nădejde. Numai lui Sancho i se făcu negru înaintea ochilor văzându-se pus în neputință de-a aștepta strălucitul ospăț și serbările lui Camacho, care ținură pînă noaptea tîrziu ; și așa, posomorit și mîhnit, îl urmă pe stăpînu-su, care mergea cu ceata lui Basilio, părăsind olurile Egiptului¹, măcar că le mai purta încă în suflet, de unde mezelicul împuținat și aproape pe sfîrșite ce-l ducea în cratiță îi amintea mărirea și belșugul bunurilor pierdute de el ; și așa, copleșit și dus pe gînduri — deși nu-i mai era foame — merse, fără a mai descăleca de pe măgar, pe urmele lui Rocinante.

CAPITOLUL XXII

Unde se povestește despre nemaiauzită
aventură cu peștera lui Montesinos, care se
află în inima La Manchei, aventură pe care
don Quijote a dus-o cu bine la capăt

Mari și multe fură cinstirile cu care însurăteii îl copleșiră pe don Quijote, recunoscători pentru prietenia ce le-o arătase el apărîndu-le dreptul ; și deopotrivă cu vitejia îi prețuiră și înțelepciunea, socotindu-l drept un Cid la luptă și un Cicero la vorbă. Bunul Sancho huzuri trei zile de pe urma însurăteilor, de lă care află că faptul rănirii min-

¹ „*Ollas de Egipto*“ sînt luate aici în sensul de „viață îmbelșugată“ (vezi Volumul I, capitolul XXII, p. 294, nota 1).

cinoase nu fusese o înțelegere pusă la cale cu frumoasa Quiteria, ci numai o dibăcie de-a lui Basilio, care aștepta de la ea întocmai ceea ce s-a și văzut ; mărturisii el, ce-i drept, că-și împărtășise gândul și unor prieteni de-ai săi, pentru ca la timpul potrivit să-i înlesnească cele ce avea de făcut și să-l ajute la păcăleală.

— Nu pot fi și nici nu trebuie numite păcăleli, spuse don Quijote, acelea ce urmăresc țeluri virtuose, iar cununia unor îndrăgostiți este unul din țelurile cele mai alese ; vă atrag, totuși, luarea-aminte că vrăjmașii cei mai mari ai dragostei sînt foamea și sărăcia necurmată ; pentru că dragostea este toată numai bucurie, desfătare și mulțumire, mai ales cînd îndrăgostitul a izbutit să și-o aibă pe cea îndrăgită de el ; dimpotrivă, lipsa și sărăcia sînt vrăjmașii ei cei mai vădiți ; toate astea le-am spus fiindcă ar fi mai bine să se mai lase domnul Basilio de mînuirea meșteșugurilor în care-i atît de iscusit, meșteșuguri ce-i aduc într-adevăr, faimă, dar nu-i fac și rost de arginți, și să se îngrijească să-și adune avere, prin mijloace îngăduite și vrednice, care nu le lipsesc niciodată celor chibzuiți și sîrguincioși. Săracul cu nume bun — dacă mai poate și-un sărac să aibă nume bun — stăpînește o comoară ținînd nevastă frumoasă, pe care, însă, cînd o pierde, își pierde și-și îngroapă și bunul nume. Nevasta frumoasă și cinstită, al cărei bărbat e sărac, vrednică-i de-a fi încununată cu laurul și cu finicul izbînzii și-al biruinței. Frumusețea, prin ea însăși, ademenește dorințele celor ce-o privesc și-o cunosc, așa cum asupra momelei celei îmbietoare se abat zgriptorii și zburătoarele văzduhului ; dar dacă unei asemenea frumuseți i se adaugă lipsa și strîmtorarea, atunci se năpustesc asupra-i corbii, ulii și celelalte păsări

prădalnice, și aceea care rămîne statornică la atîtea năvale merită din plin să se numească cunună a bărbatului ei. Uite, înțelepte Basilio, adause don Quijote, părerea nu știu cărui învățat era că în toată lumea asta nu se află decît o singură nevastă cinstită, și el o povățuia pe fiecare să gîndească și să creadă că aceea singură cinstită e a lui, și-atunci avea să trăiască mulțumit. Eu nu sînt înșurat, și pîn-acum nici nu m-am gîndit la așa ceva, și, cu toate astea, m-aș încumeta să dau sfaturi cui mi-ar cere, de felul în care ar trebui să-și caute femeia cu care să se însoare. Întîi, l-aș sfătui să se uite mai mult la renumele decît la averea ei, căci femeia cinstită nu-și face nume bun doar fiind cinstită, ci și părăind cinstită ; căci cu mult mai păgubită iese cinstea femeilor dintr-o ușurătate și neînfrînare fățișă decît din blestemățiile făptuite în taină. Dacă-ți aduci femeie cinstită-n casă, nu-i greu s-o păstrezi așa cum e, și chiar să-i și sporești cinstea ; dacă-ți aduci însă una din acelea rele, la grele munci ai fi pus ca s-o îndrepti, pentru că nu se trece cu una, cu două de la o stare la alta. Nu zic c-ar fi cu neputință, dar socotesc că-i tare greu.

Le auzi Sancho pe toate astea și-și spuse-n sine :

— Stăpînul ăsta al meu, cînd spun și eu lucruri mai cu greutate și mai cu miez, îmi zice de obicei că aș putea să cuvîntez din amvon și să cutreier lumea asta mare propovăduind lucruri frumoase ; și eu, la rîndul meu, spun de el, atunci cînd începe să înșire la cugetări și să dea la sfaturi, că nu numai într-un amvon, ci în douăzeci de amvoane ar putea să se urce și să bată toate răspîntiile, vorbind fiecăruia după nevoile lui. Bată-te norocul să te bată de cavaler rătăcitor, că multe mai știi ! Eu credeam în sinea mea că de altceva nu știe decît de cavaleria lui rătăcitoare ; cînd colo, văd că nu-i

lucru pe lumea asta asupra căruia să nu aştearnă cîte ceva din sacul lui cu înţelepciune.

Aceste vorbe le îngină Sancho ceva mai tare, aşa că, prinzînd stăpîină-su ceva din ele, îl întrebă :

— Ce tot descînţi tu acolo, Sancho ?

— Nu spun nimic şi nici nu descînt de nimic, răspunse Sancho. Stam numai şi-mi spuneam în sinea mea că dac-aş fi putut s-aud ce-ai spus luminăţia-ta mai-nainte de-a mă fi însurat, poate c-aş fi spus şi eu acuma : boul cel neînjugat rumegă mai desfătat.

— Cum, Sancho ? Atît de rea să fie oare Teresa ta ?

— Nu-i prea rea, răspunse Sancho, dar nici prea bună nu-i ; nu-i cel puţin bună cît aş fi vrut eu.

— Rău faci, Sancho, spuse don Quijote, că-ţi vorbeşti nevasta ; căci, la urma urmei, e mama copiilor tăi.

— În asta nu-mi rămîne cu nimic datoare, răspunse Sancho, că şi ea mă vorbeşte cînd i se năzare, mai cu seamă cînd mă bănuieşte c-o înşel, că atunci nici Necuratul nu mai e-n stare s-o scoată cu ea la capăt.

Stătură — ca să nu mai lungim vorba — trei zile încheiate cu însurăţei, care-i ospătară şi-i slujiră împărăteşte. Ceru don Quijote licenţiatului celui meşter în mînuirea spadei să-i dea o călăuză care să-l ducă la peştera lui Montesinos, fiindcă tare mult ţinea să intre-ntr-însa, să vadă cu ochii lui dacă-s adevărate toate minunile ce se povesteau despre ea prin toate acele meleaguri. Licenţiatul îi spuse c-o să-i dea pe-un văr de-al lui, un student strălucit ce se dă-n vînt după cărţi cavalerieşti şi care foarte bucuros l-ar duce chiar pînă la gura peşterii şi i-ar arăta şi smîrcurile Ruiderei, vestite şi ele în toată La Mancha şi chiar în toată Spania ;

fi spuse c-o să-și treacă de minune timpul cu el, deoarece tinerelul acesta se pricepe să scrie și cărți pe care le dă la tiparniță și le închină domnitorilor.

În cele din urmă sosi și vărul, călare pe o măgăriță bortoasă, al cărei oblic era acoperit cu o scoartă sau cu o pînză de sac, vîrstată în culori vii. Îl înșăuă Sancho pe Roncinante și-și pregăti măgarul, își umplu cu merinde desagul, cărora le ținură tovărășie desagii vărului, căptușți și ei zdravăn cu de-ale gurii, și după ce se încredințară lui Dumnezeu și-și luară rămas bun de la toți, se așternură pe mers, luînd-o pe drumul vestitei peșteri a lui Montesinos.

Pe drum îl întrebă don Quijote pe văr care îi erau îndeletnicirile, învățătura și munca. Vărul răspunse că învățătura îi era în limbile cele vechi, iar îndeletnicirile și munca sa erau de a alcătui cărți pentru a le da la tiparniță, toate de mare folos și de nu mai puțină desfătare pentru obște; că una dintre ele se numește *Cartea porturilor*, în care el zugrăvește șapte sute trei veșminte și porturi, cu culorile, numirile și semnele lor, de unde cavalerii de la curte pot să ia și să aleagă tot ceea ce poftesc cînd au nevoie pentru serbări sau pentru petreceri, fără să se mai milogească întrebînd pe la cutare sau cutare și fără să-și mai pună — vorba aceea — mîntea la teasc pentru a le face să se potrivească cu simțirile și cu gîndurile lor.

— Căci și celui gelos, și celui disprețuit, și celui părăsit, și celui uitat, eu le dau straiile ce li se potrivesc ca picurate. Am și o altă carte, căreia o să-i zic *Metamorfozele* sau *Ovidiu spaniol*, carte plină de lucruri noi și rare; pentru că într-însa, imitîndu-l în glumă pe Ovidiu, arăt cine a fost

Giralda din Sevilla ¹ și ingerul de la Sfinta Magdalena ², cine Jgheabul lui Venciguerra din Córdoba ³ cine au fost taurii din Guisando ⁴, Sierra Morena, fîntînile Leganitos ⁵ și Lavapies din Madrid, fără să-mi scape nici cea a Păduchelui ⁶, a Jgheabului Aurit ⁷ și a Stareței ⁸; și toate astea cu alegoriile, cu metaforele și cu prefacerile lor, în așa fel ca să te înveselească, să te prindă și să-ți dea totodată și învățătură. Am și o altă carte pe care o numesc *Adaos la Virgilio Polidoro* ⁹, și care vorbește despre născocirea lucrurilor, carte plină de învățătură și de strădanie cărturărească; și-i zic așa fiindcă lucrurile cu miez lăsate la o parte de Polidoro sînt acum învederate de mine într-un stil plăcut. Vir-

¹ Vezi nota 2 de la p. 148.

² Biserica Sf. Magdalena din Salamanca avea, în loc de icoană de hram cu chipul sfintei, o sfîrlează pusă în virful turnului, înfățișînd un inger cu un vas de mir într-o mină și cu părul Magdalenei într-alta, aluzie la balsamul cu care i-ar fi uns lui Cristos picioarele, spălate de ea, și la cositele cu care i le-ar fi uscat.

³ „*El caño de Venciguerra*” (Vicente Guerra), făcut de cavalerul care luase parte la recucerirea Córdobei de la mauri, era inițial un canal de scurgere în Guadalquivir a apelor de ploaie din Calle del Potro (Calea mînzului), lângă oborul de vite. Era de obicei plin de dejecțiile caselor de pe uliță și din toată mahalăua San Nicolás de la Ajarcula. Mai tîrziu, asanat, canalul a fost cîntat de cordobezul Góngora într-o romanță.

⁴ Vezi nota 1 de la p. 149.

⁵ Fîntîna Leganitos (de fapt nu fîntînă, ci cișmea) se afla pe maidanul cu același nume, devenit mai apoi șosea și stradă a Madridului.

⁶⁻⁷⁻⁸ Fîntîna Lavapies (Spală-Picioare), se prelungea prin două canale, unul numit al Păduchelui sau Canalul de Aur și altul zis al Stareței.

⁹ Virgilio Polidoro (1470—1550), literat italian, renumit prin tratatul său în opt cărți, intitulat *De rerum invento-ribus* (Despre inventatorii lucrurilor), apărut în 1499, și tradus în spaniolă de Francisco Támara în 1550.

gilio uită, de pildă, să ne destăinuiască cine a fost cel dintîi de pe lume care a prins guturai, cine a fost cel dintîi care a folosit alifiile pentru a se tămădui de sfrențe, și eu le lămuresc pe toate cu de-amănuntul și le întăresc prin deslușirile a peste douăzeci și cinci de cărturari, ca să vezi și domnia-ta cît de temeinic am muncit și cît de folositoare este o carte ca asta pentru toată lumea.

Sancho, care nu lăsase nimic să-i scape din vorbele vărului, îi spuse :

— Ia spune-mi, domnule, așa să te ajute Dumnezeu să-ți tipărești cărțile : poate ai ști să-mi spui — că dac-ai ști-o pe asta, apai le știi pe toate — cine a fost cel dintîi om care s-a scărpinat în cap ? Că eu așa zic, că trebuie să fi fost părintele nostru Adam.

— Tot ce se poate, răspunse vărul, fiindcă nu mai încape vorbă că Adam a avut și cap, și păr ; și așa stînd lucrurile, și fiind cel dintîi om de pe lume, s-o fi scărpinat și el vreodată.

— Așa zic și eu, răspunse Sancho. Dar ia spune-mi acum : cine a făcut prima săritură-n aer ?

— Drept să-ți spun dragul meu, răspunse vărul, că acum chiar n-aș ști ce să-ți răspund pînă n-oi mai căuta prin cărțile mele ; o să caut de îndată ce m-oi întoarce acolo unde am cărțile și, cînd ne-om vedea altă dată, am să te mulțumesc, că doar n-o să fie acum cea din urmă oară.

— Uite ce, domnule, nu te mai osteni cu treaba asta, că tocmai acum mi-a dat în minte dezlegarea la ce te-am întrebat : află că întîia săritură de pe lume a făcut-o Lucifer atunci cînd îi deteră vînt sau îl azvîrliră din cer, că a ajuns zburînd prin aer pînă-n adîncul genunilor.

— Ai dreptate, măi frate, zise vărul.

Iar don Quijote spuse și el :

— Nici întrebarea și nici răspunsul acesta nu-s de la tine, Sancho ; pesemne că le-ai auzit tu de la cineva.

— Nu mai vorbi, stăpîne, că, pe legea mea, dac-ar fi să tot întreb și să răspund, apăi n-aș mai mîntui nici pînă mîine. Și ca să întreb nerozii și să răspund bazaconii, n-am eu nevoie să umblu după ajutoare prin vecini.

— Ai spus, Sancho, mai multe decît știi, căci sînt unii oameni ce se trudesesc să afle și să adeverească anume lucruri care, după ce au fost aflate și adeverate, nu fac doi bani pentru judecată și pentru ținerea de minte.

Cu asta și cu alte vorbiri plăcute le trecu ziua, iar noaptea maseră într-un cătun, unde vărul îi spuse lui don Quijote că din acel loc și pînă la peștera lui Montesinos nu-s mai mult de două leghe, și că dacă-i hotărît să intre într-însa, are nevoie să ia cu dînsul și niște funii, pentru ca să se lege cu ele și să-și dea drumul, așa legat, pînă-n fundul peșterii. Don Quijote răspunse că de-ar fi să coboare și pînă-n fundul iadului, el tot vrea să vadă unde sfîrșește acea peșteră ; cumpără deci aproape o sută de stînji de funie, iar a doua zi, pe la ceasurile 2 după amiază, ajunseră la peșteră, a cărei intrare e încăpătoare și largă, dar plină de tufe de ciulini, de smochini sălbatici, de tufișuri spinoase și de mărăcinișuri, și toate atît de dese și de în-cîlcite, că o astupă și-o acoperă de sus pînă jos. Cînd deteră cu ochii de ea, descălecară vărul, Sancho și cu don Quijote, pe care ceilalți doi îndată-l și legară vîrtos cu funiile, și cîtă vreme îl incolăceau și-l încingeau, Sancho spuse :

— Ia seama, stăpîne, la ce faci ; vezi să nu te-n-gropi de viu și nici să nu te scufunzi pe undeva unde să arăți a clondir pus la rece în vreun puț ;

că nu-i **treaba** luminăției-tale să fii scotocitorul acestei peșteri, care trebuie să fie mai amarnică și decît o temniță de robi.

— Leagă tu numai, și taci din gură, răspunse don Quijote, căci o ispravă ca asta, să știi, Sancho dragă, numai pe mine mă aștepta.

Atunci călăuza spuse :

— Te rog din suflet, seniore don Quijote, să te uiți bine și să cați țintă cu o sută de ochi la ceea ce-i înăuntru, că poate or fi și ceva lucruri pe care să le pun în cartea metamorfozelor mele.

— N-ai nici o grijă, răspunse Sancho, toba-i în mîini bune, care știu s-o bată.

După ce mai spuseră și astea și ispăviră să-l lege pe don Quijote — nu pe deasupra platoșei, ci pe deasupra pieptarului — don Quijote zise :

— Tare nesocotiți am mai fost că nu ne-am făcut rost de-un clopoțel, pe care să-l fi agățat lingă mine, chiar de funia asta, și după al cărui zvon să puteți ști dacă mai cobor încă și dacă mai sînt încă-n viață ; dar acum, că tot nu mai e nimic de făcut, să ne încredințăm în mîna lui Dumnezeu care mă călăuzește.

Și-ndată căzu-n genunchi și spuse în șoaptă o rugăciune îndreptată către cer, cerîndu-i lui Dumnezeu să-l ajute și să-i dea izbîndă temeinică în acea aventură, care se arăta a fi primejdioasă și ciudată ; apoi îndată spuse cu glas tare :

— O, stăpînă a faptelor și a gîndurilor mele, preastrălucită și fără de seamăn Dulcinee din Toboso, dacă-i cu puțință să-ți ajungă pînă la auz cererile și rugile acestui norocit îndrăgitor al tău, rogu-te, pe nemaiauzita ta frumusețe, să le ascuți căci nu altceva te **rog** printr-însele decît să nu-mi tăgăduiești ajutorul și ocrotirea ta, de care am acuma atîta nevoie. Eu sînt gata să mă scufund, să

mă îngrop și să mă adîncesc în prăpastia ce mi se deschide dinainte, numai ca să știe toată suflarea că dacă tu mă ajuți, nu se află lucru pe lume pe care eu să nu mă-ncumet a-l încerca și a-l duce la bun sfîrșit.

Și spunînd asta, se apropie de peșteră, unde văzu că numai folosindu-se de brațele sau de spada lui poate să-și dea drumul în jos și să-și facă loc pîn-la intrare ; de aceea, punînd mîna pe paloș, începu să doboare și să mai reteze din acel mărăciuiș aflat la gura peșterii, la al cărui zgomot și vijîială zbugni din peșteră o mulțime nenumărată de corbi mari și de huhurezi ; și erau atît de deși și zburau atît de repede, încît îl doborîră pe don Quijote la pămînt ; și dacă ar fi crezut tot atît de mult și-n semne păgînești pe cît credea în creștineasca lui lege catolică, ar fi socotit aceasta drept prevestire rea și s-ar fi ferit să se închidă într-un asemenea loc. În cele din urmă se ridică și, văzînd că nu mai ieșeau de-acolo nici corbi și nici alte zburătoare de noapte, adică lilieci, care și ei ieșiseră, amestecîndu-se printre corbi, făcu semn către văr și către Sancho, care, dînd încet drumul la funie, îl lăsară în jos, să coboare înăuntru peșterii celei înfricoșate ; și-n timp ce intra, binecuvîntîndu-l Sancho și făcînd asupra-i la cruce cu nemiluita, spuse :

— Aibă-te domnul în pază, și stîncă cea sfîntă din Francia ¹, laolaltă cu Sfînta Treime din Gaeta ²,

¹ „*La Pena de Francia*“ : loc de pelerinaj între Salamanca și Ciudad Rodrigo, unde s-a găsit în anul 1409 o imagine a Fecioarei, venerată apoi în mănăstirea de dominicani ridicată acolo anume pentru asta.

² „*La Trinidad de Gaeta*“ : mănăstirea întemeiată de Ferdinand Catolicul în localitatea Gaeta din regatul Neapolelui, mănăstire vizitată adesea de călătorii pe mare.

pe tine, floare, caimac și spumă a cavalerilor rățăcitori ! Te duci acolo jos, tu neînvinsul lumii, inimă de oțel, braț de aramă ! Încă o dată, dară, aibă-te Domnul în pază și întoarcă-te slobod, teafăr și neprimejduit la lumina vieții acesteia, pe care o părăsești pentru a te îngropa în beznele ce le cauți.

Cam aceleași rugi și închinări fură aduse și de către văr. Cobora don Quijote, strigându-le să mai dea drumul la funie, să-i dea tot mai mult drumul la funie, în vreme ce ei n-o slobozeau decît puțin cîte puțin ; și cînd strigătele sale, gîtuite de pereții peșterii, încetară să se mai audă, ei și sfîrșiseră de desfășurat toți cei o sută de stînji de funie. Găsiră cu cale să-l ridice acum iar în sus pe don Quijote, fiindcă nu-l puteau coborî mai jos ; cu toate astea, mai așteptară preț de vreo jumătate de ceas, după care timp prinseră să tragă-napoi funia, de astă dată cu multă ușurință și fără să simtă pe ea nici o povară, semn care-i făcu să-și închipuie că don Quijote rămăsese înăuntru, și fiind Sancho încredințat de asta, lăcrima amarnic și trăgea de zor, în nădejdea că poate s-a înșelat ; dar cînd ajunseră să tragă, după socoteala lor, peste optzeci de stînji, simțiră deodată o greutate, de care lucru se bucurară peste poate. În cele din urmă, cînd nu mai rămaseră decît vreo zece stînji, îl zăriră deslușit pe don Quijote, căruia Sancho îi strigă, zicîndu-i :

— Fii de-o mie de ori binevenit, stăpîne, că noi și începuserăm să credem că ai rămas acolo la clocit !

Dar don Quijote nu răspunse nici un cuvînt, și cînd îl scoaseră cu totul afară, văzură că ținea ochii închiși, părăd că doarme. Îl întinseră jos și-l dezlegară, și, cu toate astea, el tot nu se trezea. Dar atîta îl întoarseră și pe-o parte și pe alta, îl scu-

turară și-l zgîlțîiră, că după o bună bucată de timp își veni în simțiri, întinzîndu-și oasele, ca și cum s-ar fi trezit dintr-un somn greu și adînc ; și cîtînd parcă năucit în toate părțile, spuse :

— Ierte-vă Domnul, dragii mei, că m-ați smuls din viața și priveriștea cea mai dulce și mai desfătătoare din cîte i-a fost dat unei făpturi omenеști să vadă și să trăiască. Într-adevăr, acum abia îmi dau seama că toate bucuriile ăstei vieți trec ca umbra și ca visul sau se ofilesc ca floarea cîmpului. O, nefericite Montesinos ! O, Durandarte¹, răpus de umbra morții ! O, tu, Belerma cea fără de noroc ! O, înlăcrămatule Guadiana, și voi, îndurerate fiice ale Ruiderei, care arătați în apele voastre tot ce-au plîns frumoșii voștri ochi !

Cu multă luare-aminte ascultară vărul și cu Sancho vorbele lui don Quijote, pe care el le spunea ca și cum cu nespusă durere le-ar fi scos din adîncul inimii. Îl rugară fierbinte să-i facă și pe ei să priceapă cele ce spunea și să le spună ce văzuse în acel iad.

— Iad spuneți voi ? zise don Quijote. Să nu-i mai spuneți așa, fiindcă nu e drept, după cum veți și vedea îndată.

Ceru să i se dea ceva de mîncare, fiindcă-i era o foame grozavă. Întinseră pînza de sac a vărului pe iarba cea verde, se repeziră la merindele din desagii lor și, așezîndu-se cîteșitrei laolaltă, întru bună dragoste și frăție, prînziră și cinară totodată. După ce fu ridicată învelitoarea, don Quijote de La Mancha spuse :

— Nimeni să nu se ridice, și dați-mi, feții mei, ascultare.

¹ Vărul lui Montesinos, palatin de-al lui Carol cel Mare, mort, potrivit legendei, în lupta de la Roncesvalles, sub ochii vărului său.

CAPITOLUL XXIII

Despre minunatele lucruri pe care neîntrecutul don Quijote spuse că le-a văzut în adîncă peșteră a lui Montesinos, lucruri a căror neputință de-a fi adevărate și a căror măreție fac ca această aventură să fie socotită drept apocrifă

Să fi fost cam pe la 4 ceasuri după amiază, cînd soarele, ascuns printre nouri, cu slaba-i lucoare și cu razele sale cele blinde, îngădui lui don Quijote ca, scutit de arșiță și zăduf, să povestească celor doi prea-luminați ascultători ¹ ai săi ceea ce văzuse în peștera lui Montesinos, și începu el astfel :

La o adîncime cam de doisprezece pînă la paisprezece stînji, în această temniță subpămînteană se deschide la dreapta o scobitură și-o încăpere în care ar intra un car mare, cu catiri cu tot. Prin cîteva crăpături și desfundături deschise pe fața pămîntului, și care răspund de departe pînacolo, pătrunde-năuntru o lumină slabă. Eu am zărit scobitura și încăperea asta tocmai cînd mi se urîse și mi se scîrbise să mă tot văd spînzurat și să tot cobor, legat de funie, prin acea împărăție a beznelor, fără să-mi știu și eu un drum anume, bine statornicit, așa că-mi pusei în gînd să intru în acea scobitură pentru a mă mai odihni puțin. V-am strigat să nu mai dați drumul la funie pînă ce nu vă voi spune ; dar pesemne că nu m-ați auzit. Strinsei funia pe care mi-o slobozeăți și, făcînd

¹ În original „*clarisimos oyentes*“, adică licențiatul și Sancho Panza. Efectul comic vine din nepotrivirea cu ei doi a acestei formule de orație festivă, ce se folosea în universități.

dintr-însa un colac sau o legătură, mă așezai pe ea dus pe gânduri, socotind în fel și chip cum să fac acuma să cobor la fund, cînd nu mai avea cine să mă ție de sus ; și cum mă găseam eu prins în această grijă și încurcătură, deodată și fără voie mă cuprinse un somn din cele mai adînci, și cînd nici cu gîndul nu gîndeam, fără să știu cum și-n ce fel, mă trezii dintr-însul și mă văzui în mijlocul celei mai frumoase, mai dulci și mai desfătătoare pajiști pe care o poate făuri firea și-o poate zămisli cea mai iscusită închipuire omenească. Deschisei ochii, mi-i frecai și văzui că nu dormeam, ci că eram treaz cu adevărat. Cu toate astea, îmi dusei mîna la cap și la piept pentru a mă încredința dacă eu eram acela care stam acolo sau vreo nălucă amăgitoare care-mi luase chipul ; dar atîngerea, simțirea, vorbele cu rost pe care le spuneam în sinea mea îmi dovediră că tot eu sînt cel ce eram atunci acolo, ca și cel ce sînt aici acuma. Îndată mi se arătă în fața ochilor un palat sau foișor împărătesc, strălucit de-ți lua ochii, ale cărui ziduri și ai cărui pereți păreau făuriți din cleștar străveziu și luminos, din care palat, deschizîndu-se cele două mari canaturi ale unei porți, văzui ieșind printr-însa și îndreptîndu-se spre mine un bătrîn cuvios, înveșmîntat într-o mantie de lînă vinetie, pe care o țira după el pe pămînt ; îi încingea umerii și pieptul o bantă așa cum poartă studenții, însă de atlas verde ; capul îi era acoperit de-o cușmă neagră milaneză, iar barba albă colilie îi trecea de brîu ; n-avea la el nici o armă, ci numai niște mătânii în mînă, cu boabele mai mari decît niște nuci obișnuite, iar cele înșirate din zece-n zece pentru *Tatăl nostru* erau cît niște ouă de struț obișnuite ; portul, mersul, cucernicia și măreția făpturii sale, fiecare luate-n parte și toate

laolaltă, treziră-n mine uimire și minunare. Cînd ajunsese la mine, lucrul pe care-l făcu mai întîi fu să mă cuprindă strîns în brațe și apoi să-mi spună : „De-atît amar de ani, viteze don Quijote de La Mancha, de cînd hălăduim prin aceste pustietăți solomonite, așteptăm să te vedem, ca să dai de știre lumii ce cuprinde și închide într-însa adîncă peșteră în care ai intrat, numită peștera lui Montesinos, aventură ce-a rămas a fi săvîrșită numai de nebiruita-ți inimă și de neîntrecuta-ți bărbăție. Vino cu mine, preastrălucite cavaler, fiindcă vreau să-ți arăt minunile pe care le ascunde acest castel străveziu, căruia eu îi sînt străjer și chelar pe vecie, căci nu altul sînt decît însuși Montesinos, de la care peștera își trage numele.“ De cum îmi spuse că era Montesinos, îl și întrebai dacă-i adevărat ceea ce se povestește în lumea de-aci de sus, cum că el, cu un mic jungher, ar fi scos din miezul pieptului inima bunului său prieten Durandarte, ducînd-o domniței Belerma, așa cum îi lăsase vorbă răposatul, cu limbă de moarte. Îmi răspunse că-n toate n-am spus decît adevărul, afară numai de vorba cu jungherul, fiindcă n-a fost nici jungher, și nici mic, ci a fost numai un pumnal călit, mai ascuțit ca o sulă.

— Pumnalul ăla, spuse atunci Sancho, trebuie să fi fost făurit de Ramón de Hoces din Sevilla.

— Asta nu știi, răspunse don Quijote. Nu cred, totuși, să vină de la acest armurier, fiindcă Ramón de Hoces e numai de ieri de-alaltăieri, pe cînd povestea cu Roncesvalles — unde se-ntîmplase toată năpasta aceea — a fost cu ani și ani în urmă ; și dac-e fi sau n-o fi de la el pumnalul, asta n-are nici o însemnătate și nici nu întunecă, nici nu schimbă adevărul și cuprinsul poveștii.

— Aşa e, răspunse vărul. Zi domnia-ta înainte, seniore don Quijote, că te ascult cu o desfătare nespusă.

— Cu nu mai mică desfătare îmi spun şi eu povestea, răspunse don Quijote. Spun, aşadar, că preacinstitul Montesinos mă însoţi în palatul cel de cleştar, unde, într-o cămară scundă, din caleafară de răcoroasă şi toată numai alabastru, se afla un mormînt de marmură, făurit cu mult meşteşug, deasupra căruia văzui un cavaler întins cît era el de lung şi întocmit nu din aramă, nici din marmură şi nici din iasp, aşa cum se obişnuieşte la alte morminte, ci de-a dreptul din carne şi oase. Mîna dreaptă — care, după cîte mi se păru, era cam păroasă şi vînoasă, semn că purtătorul ei avea putere, nu glumă — îi era pusă în dreptul inimii ; iar Montesinos, mai înainte de-a apuca să-l întreb ceva, văzînd că-l privesc cu uimire pe cel de pe mormînt, îmi spuse : „Acesta-î prietenul meu Durandarte, floare şi oglindă a cavalerilor îndrăgostiţi şi viteji din timpul său ; îl ţine aici vrăjit, ca şi pe mine ca şi pe mulţi alţii, Merlin, acel solomonar din ţara Franciei¹, despre care se spune c-ar fi feciorul Necuratului ; cît despre mine, eu nu ştiu dacă era sau nu feciorul Necuratului, ci numai atîta ştiu, că se pricepea la blestemăţii — cum vine vorba — chiar cu un dram mai mult decît Necuratul. În ce fel şi pentru ce ne-a vrăjit, nimeni nu ştie, dar o să se dovedească cu timpul, care timp, după cîte cred eu, nu-î prea departe. Ceea ce mă umple de uimire este că sînt incredinţat, ca şi de

¹ Merlin n-a fost francez, ci englez ; confuzia vine din faptul că în unele cărţi de cavalerie i se spune „cel născut în Galia“. E vorba însă de Walles (Galles), ţinut numit spanioleşte Gáula.

lumina zilei de-afară, că Durandarte și-a dat duhul la mine-n brațe și că, după moarte, i-am scos inima cu mâinile mele ; și cred că trăgea pe puțin vreo două ocale, că, după spusele învățaților, acela ce are inima mai mare e înzestrat cu mai multă vitejie decât cel cu inima mică. Stînd dară așa lucrurile și dîndu-și cu adevărat duhul acest cavaler, cum de se mai tînguie acuma și mai oftează cînd și cînd, ca și cum ar fi viu ?" Abia spuse acestea, că nefericitul Durandarte și scoase un strigăt, zicînd :

„O, tu, vere Montesinos !
Ruga mea din urmă fu
ca atunci cînd mort zăcea-voi
Și cu inima oprită,
Să mi-o smulgi din piept, s-o duci
Unde-o fi atunci Belerma :
Cu pumnalul ori cu spada
Să mi-o scoți și să i-o dai !"

Auzind vorbele acestea, precinstitul Montesinos căzu în genunchi dinaintea cavalerului celui îndurerat și, cu ochii-n lacrimi, îi spuse : „Cavalere Durandarte, scumpul meu văr, am făcut încă de mult tot ce mi-ai poruncit în rău ursita zi a despărțirii noastre. Ți-am scos inima cît am putut de bine, fără să-ți mai las nici atîtica din ea în piept, am șters-o de sînge cu un ștergăraș de horbotă și am purces într-un suflet cu ea către țara Franciei, după ce mai înainte te-am așezat în sînul pămîntului, și cu-atîtea lacrimi, c-ar fi ajuns să mă spăl pe miini cu ele și să mă curăț de sîngele ce le pătase, tot umblind prin măruntaiele tale ; și ca un semn mai mult al rîvnei mele, scumpe vere, e că-n primul cătun de care-am dat ieșind din Roncesvalles am presărat puțină sare pe inima ta, ca să nu

miroasă rău și ca să ajungă dacă nu proaspătă, măcar uscată iască la domnița Belerma, pe care, laolaltă cu tine și cu mine și cu Guadiana, scutierul tău, și cu doamna Ruidera, dimpreună cu cele șase fiice și cu cele două nepoate ale ei, și cu mulți alții din cunoscuții și din prietenii tăi, o ține înțeleptul Merlin aci, vrăjită de-atit amar de vreme. Și măcar că s-au scurs de-atunci mai bine de cinci sute de ani, nici unul din noi n-a răposat, lipsind numai Ruidera cu fiicele și cu nepoatele ei, de care, de mult ce-au plins, i s-o fi făcut milă lui Merlin și le-a prefăcut astfel în tot atâtea smîrcuri, care acum în lumea celor vii și în ținutul La Manchei sînt chemate smîrcurile Ruiderei; mama și cu cele șase fete sînt stăpînite de regii Spaniei, iar cele două nepoate, de către cavalerii unei prea sfinte tagme, ce se cheamă a sfîntului Ion. Guadiana, scutierul tău, plîngîndu-ți și el restrîștea, a fost prefăcut într-un rîu limpede, cu același nume, care, cînd a ajuns la fața pămîntului și a zărit soarele unui alt cer, a fost cuprins de-atîta durere că te-a părăsit, încît s-a cufundat din nou în măruntaiele pămîntului; dar fiindcă nu-i cu putință să se abată de la curgerea lui cea firească, mai iese cînd și cînd la lumină și se arată acolo unde soarele și oamenii pot să-l vadă. Pomenitele smîrcuri îi mai dăruiesc însă din apele lor, cu care ape și cu încă multe altele ce ajung pînă la el intră falnic și mare în Portugalia. Dar cu toate acestea, oriunde-ar curge, își arată de-a pururi mîhnirea și aleanul, și nu se socotește vrednic să crească în apele sale pești mai scumpi și mai de soi, ci numai din cei proști și fără gust, cu totul deosebiți de aceia ai dauritelui Tajo; și ceea ce-ți spun eu acum, dragul meu văr, ți-am mai spus de-atîtea ori și, deoarece nu-mi răspunzi, îmi închipui că

nu mă crezi au că nu mă auzi, care lucru numai Dumnezeu știe cită amărăciune îmi cășunează. Acuma, însă, o să-ți dau unele vești, care, măcar, că nu slujesc să-ți ușureze durerea, nu ți-o vor spori totuși în nici un fel. Află că ai aici în fața ochilor — deschide-i numai și ai să-l vezi — pe acel mare cavaler despre care înțeleptul Merlin prorocise atâtea lucruri, pe acel don Quijote de La Mancha, zic, care din nou și cu mai multă strălucire decît în vremile de odinioară a reînviat demult uitata cavalerie rătăcitoare și prin a cărui mijlocire și ajutor am putea fi și noi odată dezlegați de vrajă, căci marile fapte sînt pentru mari oameni păstrate.“ „Și dacă n-o fi așa, răspunse îndureratul Durandarte, cu glas stins și coborît, și dacă n-o fi așa, dragă vere, eu zic să avem răbdare și să mă amestecăm cărțile.“¹ Și întorcîndu-se într-o rîină, se cufundă iarăși în obișnuita-i tăcere, fără să scoată o vorbă. Se auziră într-acestea strigăte puternice și plîsete, însoțite de gemete adînci și de hohote îndurerate. Întorsei capul și, prin pereții de cleștar, văzui că în cămara de alături trecea un alai alcătuit din două șiruri de prea frumoase fete, toate în veșminte cernite și în cap cu turbane albe, așa cum poartă osmanliii. În urma celor două șiruri venea o doamnă de neam ales — așa părea după măreția ei — și ea în veșmînt cernit, și pe deasupra cu vâl alb, atît de întins și de lung, încît mătura pămîntul. Turbanul îi era de două ori mai mare decît cel mai mare dintre turbanele fetelor ;

¹ În original „*Paciencia y barajar*“ : proverb care se spune în vremea lui Cervantes jucătorilor ce pierd. Hazul e că-l spune Durandarte, care murise de mult. Afară de aceasta, pe vremea lui Carol cel Mare nu existau cărți de joc. Xilografiera lor a avut loc cu cîteva secole mai tîrziu. În Spania au fost introduse în secolul al XVI-lea.

sprincenele îi erau îmbinate, nasul cam cîrn, gura mare, buzele însă de-un roșu frumos; dinții, pe care-i descoperea din cînd în cînd, se arătau a fi rari și prost așezați, deși albi ca migdalele curățate; ținea în mîini o bucată de pînză subțire, și într-însa, după cît putui să deslușesc, o inimă adevărată, ajunsă iască, atît era de uscată și de zgîrcită. Îmi spuse Montesinos că toate fetele din alai erau slujitoarele lui Durandarte și ale Belermei, care stăteau și ele acolo, solomonite laolaltă cu cei doi stăpîni ai lor, și că aceea din urmă, cea care ținea în mîini inima în bucata de pînză, era domnița Belerma; îmi mai spuse că aceasta și slujitoarele ei se înșiruiau de patru ori pe săptămînă în acel alai și cîntau, sau, mai bine zis, boceau deasupra trupului și deasupra îndureratei inimi a lui Durandarte; și dacă Belerma mi se păruse cam slută sau nu chiar atît de frumoasă pe cît îi mersese vestea, asta se trăgea din nopțile triste și din zilele și mai triste pe care le petrecea fiind vrăjită, așa cum se putea vedea după cearcănele ei mari și după culoarea gălbejită a chipului; și că nici gălbejeala, nici cearcănele ei nu erau prilejuite de sorocul la lună, obișnuit la femei, că de-atîtea luni și chiar de-atîția ani nu-l mai avea și nu i se mai arăta, ci gălbejeala și cearcănele îi erau pricinuite de durerea ce-o simțea în inima sa pentru acea inimă pe care veșnic o ține în mînă, inimă ce-i reînnoiește și-i aduce în minte fustiga dragului ei cel nefericit; că dacă n-ar fi așa, abia de i-ar fi pe-o măsură în mîndrețe, gingașie și vioiciune vestita Dulcinea din Toboso, atît de cîntată prin aceste ținuturi și chiar prin lumea întregă. „Asta-i prea de tot, spusei eu atunci, seniore don Montesinos; povestește și domnia-ta

ca lumea ce-ai de spus, fiindcă știi doar că orice asemănare supără, așa că n-ai de ce s-o asemeni pe una cu alta ; Dulcinea din Toboso e cine e, și domnița doña Belerma e cine e sau cine-a fost, și cu asta să fim lămurii.“ La care, el îmi răspunse : „Seniore don Quijote, iartă-mă ; uite, mărturisesc c-am greșit și că n-am făcut bine spunându-ți că domnița Dulcinea abia că ar fi pe potriva domniței Belerma ; căci era de ajuns să-mi fi dat seama, prin nu știu ce semne, că domnia-ta ești cavalerul ei, pentru a-mi mușca mai degrabă limba decît s-o asemăn cu altceva decît cu cerul.“ După ce marele Montesinos m-a mulțumit cu acest răspuns, mi s-a mai potolit imima din tresărirea care o zguduise cînd am auzit că domnița mea era asemănată cu Belerma.

— Mă mir numai, spuse Sancho, cum de luminăția-ta n-ai sărit pe moșneag și nu i-ai muiat toate oasele călcîndu-l în picioare, și nu i-ai smuls barba, fără a-i lăsa un fir de păr într-însa.

— Nu, dragă Sancho, răspunse don Quijote, nu mi-ar fi stat bine să fac una ca asta, fiindcă se cade să fim cu toții cuviincioși față de bătrîni, chiar dacă nu sînt cavaleri, și mai cu seamă față de cei ce sînt și se află vrăjiți ; știu bine, de altfel, că nu ne-am rămas cu nimic datorî unul altuia nici în celelalte întrebări și răspunsuri pe care le-am rostit în vorbirea noastră.

Atunci spuse și vărul :

— Mie nu-mi intră-n cap, seniore don Quijote, cum se face că în timpul atît de puțin cît ai stat acolo jos ai văzut atîtea lucruri și ai vorbit și răspuns cîte și mai cîte.

— Cît e de cînd am coborît ? întrebă don Quijote.

— Ceva mai mult de-un ceas, răspunse Sancho.

— Nu se poate, răspunse don Quijote, fiindcă acolo m-a apucat noaptea și apoi s-au ivit zorile, și iarăși a înnoptat și s-au ivit zorile de trei ori în șir, în așa fel că, după socoteala mea, trei zile am stat în acele lăcașuri îndepărtate și ascunse vederii noastre.

— Adevăr trebuie că grăiești, stăpîne, zise Sancho, căci după cum toate lucrurile ce ți s-au întîmplat sînt numai prin vrajă, poate că ceea ce nouă ne pare doar un ceas, acolo trebuie să pară cît trei zile, cu nopțile lor cu tot.

— Așa o fi, răspunse don Quijote.

— Și te-ai ospătat cu ceva în tot timpul ăsta, dragă domnule ? întrebă vărul.

— N-am pus o bucatură în gură, răspunse don Quijote, și nici foame nu mi-a fost, nici gînd de-așa ceva.

— Dar cei vrăjiți mănîncă ? întrebă vărul.

— Nu mănîncă, răspunse don Quijote, și nici scîrnă nu prea au într-înșii, deși se zice că le cresc unghiile, barba și părul.

— Dar de dormit, dorm cumva solomoniții, stăpîne ? întrebă Sancho.

— Nu, nici vorbă ! răspunse don Quijote. Cel puțin în astea trei zile cît am stat cu ei, nici unul n-a închis ochii, și nici eu.

— Aci, spuse Sancho, se potrivește bine zicala : Spune-mi cu cine te-nsoțești ca să-ți spun cine ești ! Luminăția-ta te însoțești cu solomoniții care țin post negru și stau în priveghi ; păi, o dată ce te-ai însoțit cu ei, ce să mă mai mir că nici nu mănînci, nici nu dormi ? Dar, stăpîne, să nu-ți fie cu bănat dacă o să-ți spun că din tot ce ne-ai înși-

rat luminăția-ta aici, să mă ia Dumnezeu — că era să zic Dracu — dacă cred măcar atitica !

— Dar de ce să nu crezi ? spuse vărul. Era să se-apuce seniorul don Quijote să mintă ? Și chiar de-ar fi vrut, tot n-ar fi avut timp să alcătuiască și să ticluiască atâtea minciuni.

— A, eu nu cred că stăpînul meu minte, răspunse Sancho.

— Dacă nu crezi asta, atunci ce crezi ? îl întrebă don Quijote.

— Cred, răspunse Sancho, că Merlin ăla sau vrăjitorii ăia care au vrăjit toată droaia de înși pe care luminăția-ta spui că i-ai văzut și-ai vorbit cu ei acolo jos ți-au virît în închipuire sau în minte toată halimaua asta pe care ne-ai povestit-o dimpreună cu toată cealaltă ce ți-a mai rămas încă să ne-o povestești.

— S-ar putea, Sancho, să fie și cum zici tu, răspunse don Quijote, dar vezi că nu-i așa, pentru că toate cele povestite le-am văzut cu ochii mei și le-am atins cu minile mele. Dar ce-ai să mai zici cînd o să-ți spun eu acuma că printre alte nenumărate lucruri și minuni ce mi le-a arătat Montesinos — pe care ți le-oi spune eu pe-ndelete și la timpul lor, povestindu-ți-le în răgazurile călătoriei noastre, că n-are rost să le spun pe toate aici — mi-a arătat, zic, trei fete de țară, care, prin acele cîmpii desfătătoare, săreau și săltau ca niște căprioare, și numai ce le-am văzut, c-am și recunoscut într-una din ele pe Dulcinea cea fără de seamă pe lume, iar în celelalte două, chiar pe țărâncile ce-o însoțeau și cu care-am vorbit noi la ieșirea din Toboso ? L-am întrebat pe Montesinos dacă le cunoștea ; mi-a răspuns că nu, dar își închipuia că trebuie să fie niște domnițe de neam ales, vrăjite

și ele, căci numai de câteva zile se iviseră prin cele pajiști ; și mi-a mai spus să nu mă mir de asta, pentru că se mai aflau pe-acolo și alte multe domnițe din vremile de demult și din cele de față, vrăjite în felurite și ciudate chipuri, printre care cunoștea el pe crăiasa Ginevra și pe slujitoarea ei Quintañona, ce-i turna lui Lantarote vin în pahar atunci cînd el s-a întors din Bretania.

Cînd îl auzi Sancho pe stăpînu-su c-o mai spune și pe-asta, îi veni să înnebunească sau să moară de rîs, căci, cum știa care-i adevărul cu mincinoasa vrăjire a Dulcinei căreia el îi fusese vrăjitorul și tot el dase mărturie de acest lucru, sfîrși prin a se încredința cu totul, că stăpînu-su era sărit din minți și nebun de-a binelea, așa că-i spuse :

— În rea zodie, și într-un ceas și mai rău, și-n amarnică zi ai coborît luminăția-ta, multiubite stăpîne, în ceea lume, și în neprielnică clipă te-ai întîlnit cu seniorul Montesinos, care ni te-a înapoiat în halul ăsta. Mult mai bine era să rămii aici sus, cu mintea-ntreagă, așa cum ți-a hărăzit-o Dumnezeu, rostind vorbe cumpănite și dînd sfaturi la fiecă pas, decît să cobori și să ne înșiri acum cele mai mari prăpăstii ce-i pot trece cuiva prin minte !

— Te cunosc eu, Sancho, prea bine, ca să mai iau în seamă vorbele tale.

— Și nici eu pe-ale luminăției-tale, răspunse Sancho, măcar să mă iei în spăngi, măcar să mă omori pentru cele ce ți-am spus și pentru cele ce ți le-oi mai spune, dacă n-ai de gînd să-ți schimbi și să-ți îndrepti vorbele. Dar acum, că sintem încă-n bună pace, ai să-mi spui luminăția-ta : cum

și după ce ai cunoscut-o pe domnița, stăpîna noastră ? Și dacă ai vorbit cu ea, ce ți-a spus și ce i-ai răspuns ?

— Am cunoscut-o, răspunse don Quijote, după straie, care erau aceleași pe care le purta și atunci cînd mi ai arătat-o tu. I-am vorbit, dar nu mi-a răspuns nici o vorbă, ba chiar mi-a și întors spatele și a luat-o la goană atît de repede, că nici săgeata n-ar fi ajuns-o. Am vrut să mă iau după ea, și aș fi făcut-o eu și pe asta dacă nu m-ar fi sfătuit Montesinos să nu mă mai ostenesc cu o asemenea treabă, fiindcă ar fi degeaba, și cu atît mai mult cu cît se apropia clipa în care trebuia să ies din prăpastie și să mă întorc. Mi-a mai spus că, atunci cînd va veni timpul, avea să mă învețe cum trebuiau dezlegați de vrajă el cu Belerma și cu Durandarte, dimpreună cu toți cei ce sălășluiau acolo ; dar ceea ce m-a făcut să pătinesc mai mult decît tot ceea ce am văzut și am auzit de pe-acolo este că, pe cînd îmi spunea Montesinos vorbele astea, a venit lîngă mine, fără ca eu s-o fi văzut venind, una din cele două însoțitoare ale nefericitei Dulcinea și, cu ochii-n lacrimi, mi-a spus în șoaptă, cu glas tulburat : „Stăpîna mea, Dulcinea din Toboso, sărută miinile luminăției-tale și te roagă fierbinte să-i dai de veste cum o duci și, fiind la mare strîmtoare, te mai roagă pe luminăția-ta din tot sufletul să fii atît de bun s-o împrumuți cu șase galbeni sau cît ai avea la luminăția-ta, că ea-ți dă zălog această fustă nouă de chembrică din mîna mea și se leagă să-ți înapoieze galbenii cît mai degrabă“. Am rămas năucit și trăsnit de o asemenea solie și, întorcîndu-mă către domnul Montesinos, l-am întrebat : „Este oare cu putință, domnule Montesinos, ca vrăjiții

de viță aleasă să îndure asemenea lipsuri ?” La care el îmi răspunse : „Crede-mă, seniore don Quijote de La Mancha, că cele ce se cheamă lipsuri domnesc unde vrei și unde nu vrei ; peste tot se întind și pe toți îi cuprind, și nici chiar pe vrăjiți nu-i iartă ; și dacă domnița Dulcinea din Toboso trimite să-i împrumuți acești șase galbeni — și zălogul e bun, după cîte se pare — n-ai decît să i-i dai, că fără doar și poate trebuie să fie la mare ananghie”. „Zălog n-o să iau eu, îi răspunsei, și nici n-o să-i dau ceea ce cere, fiindcă n-am la mine decît patru galbeni”, pe care i-am dat — aceștia erau galbenii pe care mi-i dăduseși tu, Sancho, zilele trecute, ca să-i miluiesc pe calicii ce ne-ar ieși în cale. Și i-am zis : „Draga mea, spune-i stăpînei tale că mă doare-n suflet strîmtorarea ei și c-aș vrea să fiu un Fúcar¹ ca să i-o înlătur, și vestește-o că nu pot și nici nu mi-e îngăduit să mai am noroc în viață de vreme ce sînt lipsit de vederea ei desfătătoare și de vorba-i cea înțeleaptă ; și că o rog fierbinte și din tot sufletul să fie atît de bună să se arate și să vorbească cu acest rob înlănțuit și nemîngîiat cavalier al ei. Să-i mai spui că tocmai atunci cînd nici cu gîndul n-o gîndi, va auzi spunîndu-se că eu m-am legat și am făcut o juruință, la fel cu aceea pe care a făcut-o marchizul de Mantua, și anume să-l răzbune pe nepotul său Baldovinos, atunci cînd l-a găsit trăgînd să-moară în desișul pădurii ;

¹ Aluzie la ilustra familie de bancheri Fugger, originară din Elveția și stabilită la Augsburg, care i-au împrumutat în repetate rînduri, cu bani grei, pe regii Spaniei, de la Carol Quintul la Filip al IV-lea. Au intrat în literatura secolului de aur spaniol cu numele de Fúcar, ca sinonim al opulenței : „un Fúcar” înseamnă un nabab.

juruința a fost să nu mai mănince pe față de masă — adăugînd la aceasta și alte canoane mai mărunte — pînă nu-l va răzbuna ; și așa o să fac și eu, n-o să am, adică, odihnă și o să cutreier prin toate cele șapte părți ale lumii cu și mai mult sîrg decît infantele don Pedro de Portugalia¹, pînă n-o voi dezlega pe Dulcinea de vrajă.“ „Toate astea și încă multe altele mai ești dator lumină-ția-ta stăpînei mele, îmi răspunse fata.“ Și luînd cei patru galbeni, în loc să-mi facă o plecăciune, făcu o săritură de șase picioare înălțime.

— Sfinte Dumnezeule, strigă atunci Sancho, s-a mai văzut pe lume una ca asta ?! Să aibă oare vrăjitorii și vrăjile atîta putere încît să schimbe mintea chibzuită a stăpînului meu într-o smin-teală atît de năstrușnică ? Aman, stăpîne, stăpîne, vino-ți în fire, pentru Dumnezeu, gîndește-te la bunul nume al luminăției-tale și nu mai da crezare acestor năluciri ce ți-au scrîntit mințile și ți le-au întors pe dos.

— Fiindcă tu, Sancho, mă-ndrăgești, de-aia-mi vorbești așa, spuse don Quijote ; dar cum nu ești încercat în ale lumii, tot ce-i puțin mai greu de pătruns ți se pare cu neputință ; va veni, însă, timpul — cum ți-am mai spus și altă dată — cînd îți voi povesti cîte ceva din cele ce-am văzut acolo jos, lucruri care te vor face și pe tine să crezi toate spusele mele de-acum, al căror adevăr nu îngăduie nici tăgadă, nici îndoială.

¹ Călător faimos, despre care s-a scris în 1570 cartea *Libro del infante don Pedro de Portugal, que anduvo las quatro partidas del mundo* (Cartea infanțelului don Pedro de Portugal, care a cutreierat cele patru părți ale lumii) și pe care Cervantes le înmulțește pînă la șapte pentru efectul comic, căci e ca și cum s-ar vorbi de cele șapte sferturi ale sferei pămîntești.

CAPITOLUL XXIV

Unde se povestesc nenumărate nimicuri pe
cît de nelalocul lor, pe atît de folositoare la
înțelegerea așa cum trebuie a acestei mărețe
povestiri

Spune cel ce a tălmăcit această măiastră istorie din limba în care a fost scrisă de povestitorul dintîi al ei, Cide Hamete Benengeli, că ajungînd la capitolele întîmplării cu peștera lui Montesinos, se aflau însemnate pe marginea capitolului, de chiar mîna lui Hamete însuși, aceste vorbe :

„Nu poate să-mi intre în cap și nici nu pot să mă încredințez că viteazului don Quijote i s-a întîmplat întocmai tot ce se află scris în capitolul de mai înainte. Temeiul este că toate aventurile prin care trecuse el pîn-acum au fost de netăgăduit și vrednice de crezare ; dar pe asta cu peștera nu găsesc nici o cale ca s-o socotesc adevărată, de vreme ce trece cu mult dincolo de hotarele unei minți cumpănite. Ca să-mi treacă prin cap că don Quijote a mințit, cînd el este cel mai adevărat hidalgo și cel mai ales cavaler al vremii sale, e cu neputință ; că nu ți-ar turna el o minciună nici să-l tai în bucăți. Pe de altă parte, mă gîndesc că el a spus și a înșirat această povestire cu toate amănuntele pomenite mai înainte, și că n-ar fi putut să născocească într-un timp atît de scurt o atît de întinsă urzeală de bazaconii ; și dacă aventura asta e apocrifă, vina nu-i a mea, așa că o scriu și eu, fără să mai spun nici că-i mincinoasă, nici că-i adevărată. Tu, cititorule, dacă ești deștept, judecă așa cum ți se pare, că eu, la urma urmei, nici nu sînt dator și nici nu-mi

stă-n putință să spun mai mult ; deși se dă ca în-
vederat că pe patul morții, cînd era aproape să-și
dea duhul, don Quijote n-a mai recunoscut-o ca
adevărată și a destăinuit că o născocise el, părăn-
du-i-se că se nimerea și se potrivea de minune cu
marile isprăvi pe care le citise în cărțile lui cele
cu povești cavalierești.“

Și apoi urmează, spunînd :

Se minună vărul și de obrăznicia lui Sancho
Panza, și de răbdarea stăpînului său, și se gîndi
că, din bucuria de a și-o fi văzut, chiar și vrăjită,
pe domnița Dulcinea din Toboso se trăgea toată
acea blindețe pe care o arăta el atunci ; căci dacă
n-ar fi fost așa, după vorbele și ocările pe care i
le trîntise scutierul lui, ar fi meritat să-l ciomă-
gească bine de tot, căci i s-a părut într-adevăr că
prea-și luase Sancho nasul la purtare cu stăpî-
nu-su, căruia vărul îi spuse :

— Eu, seniore don Quijote, socotesc cum nu se
poate mai bine întrebuițată ziua pe care am pe-
trecut-o cu domnia-ta, pentru că-n această zi am
avut de cîștigat patru lucruri. Cel dintîi este fap-
tul de a te fi cunoscut pe domnia-ta, ceea ce soco-
tesc o mare fericire pentru mine. Al doilea lucru
este de a fi aflat ce se ascunde în această peșteră
a lui Montesinos, dimpreună cu prefacerile rîului
Guadiana și ale smîrcurilor Ruiderei, ceea ce-mi
va sluji pentru *Ovidiu spaniol*, la care tocmai lu-
crez. Al treilea lucru este că mi-am dat seama
de vechimea cărților de joc, cel puțin că ele se
foloseau și în vremea împăratului Carol cel Mare,
așa cum se poate înțelege din vorbele pe care
domnia-ta zici că le-a spus Durandarte atunci
cînd, după acel lung răstimp cît îi vorbi Monte-
sinos, el se deșteptă spunîndu-i : „Să avem răb-
dare și să mai amestecăm cărțile“. Că doar nici

cuvîntul ăsta, nici felul de a-l folosi nu le putuse el învăța de cînd era solomonit, ci numai de pe atunci cînd încă nu era și se afla în Francia, adică în vremea împăratului celui pomenit mai înainte, Carol cel Mare. Și adevărarea acestui lucru îmi vine tocmai la timp pentru cealaltă carte pe care o alcătuiesc, și anume *Adaosul la Virgilio Polidoro*, în legătură cu născocirea lucrurilor în vechime ; și cred că în cartea lui uită el să pună și născocirea cărților de joc, așa că o s-o pun eu într-a mea, căci e lucru de mare însemnătate, cu atît mai mult cu cît o să mă sprijin în asta pe-un nume atît de cinstit și de temeinic ca acela al cavalerului Durandarte. Al patrulea lucru este de a fi aflat în chip neîndoielnic obîrșia riului Guadiana, necunoscută oamenilor pîn-acum.

— Domnia-ta ai dreptate, spuse don Quijote ; aș vrea, însă, să știu numai, de-ar da Domnul să ți se-ngăduie să tipărești aceste cărți — lucru de care mă îndoiesc — cui te gîndești să le închini ?

— Oameni de vază și de neam ales, cărora să le pot închina cărțile mele se află destui în Spania, spuse vărul.

— Nu sînt mulți, răspunse don Quijote ; și nu fiindcă nu merită acest lucru, ci fiindcă nu vor ei să-l îngăduie, ca să nu se îndatoreze, pare-se, cu răsplătirea ce se cuvine trudei și curteniei autorilor. Un singur om de viță aleasă ¹ știu și eu care poate înlocui tot ce le lipsește celorlalți la un loc, și încă-i mai și întrece îndoit, și dacă m-aș încumeta să destăinuiesc tot ce-a făcut, mi-e că aș

¹ Aluzia aceasta vizibilă la contele de Lemos, viceregele Neapolelui, căruia-i și dedică Partea a II-a a lui *Don Quijote*, Cervantes o pune în gura eroului său, ca elogiul să nu vină de la beneficiarul generozității princiare, ci de la altcineva.

trezi pizma în mai bine de patru suflete mărimi-moase ; dar eu zic să aminăm vorba asta pentru un timp mai prielnic și să mergem să căutăm un loc unde să tragem la noapte.

— Nu departe de-aici, răspunse vărul, se află o sihăstrie unde-și face veacul un sihastru de care se spune c-a fost oștean și căruia i-a mers vestea c-ar fi creștin cucernic și, pe lângă asta, înțelept și milostiv cum nu se mai află. Lângă sihăstrie mai are el și o colibă zidită pe cheltuiala lui ; cu toate că-i cam micșoară, e totuși destul de încăpătoare ca să poată primi oaspeți într-însa.

— N-o fi avînd cumva și găini sihastrul ăla ? întrebă Sancho.

— Puțini sihaștri sînt fără găini, răspunse don Quijote, că nu mai sînt aceștia de-acuma ca aceia din deșerturile Eghiptului, care se acopereau cu frunze de finic și se hrăneau cu rădăcini din pămînt. Și să nu se-nțeleagă că, lăudîndu-i pe aceia, nu-i laud și pe aceștia, ci vreau numai să spun că pocăința acestora de-acum nu ajunge nici pe departe pînă la asprul canon și la înfrinarea acelor de-atunci ; dar, cu toate astea, nu-nseamnă că n-ar fi cu toții buni, cel puțin așa-i socotesc eu ; și chiar dacă e să luăm lucrurile în partea lor cea mai urită, mult mai puțin rău săvîrșește fățarnicul ce se preface că-i bun decît păcătosul pe față. ¹

¹ Cervantes demască și în alte opere fățarnicia „sihaștrilor”. „N-am să uit să vorbesc de pustnicii vicioși, care se retrag în pustie ca să se desfete mai abitir, cînd întovărășiți de «aproape» pe care și-o aduc cu ei, cînd luîndu-și-o drept pustnică pe cea dintîi cu care i-a făcut să dea ochi steaua lor bună sau rea...”. „Cu găinușele lor negre, ca să le facă supă albă, și cu Magdalena lor, prospecică și veșnic zîmbăreată, nu toată numai lacrimi ca aceea care se aruncă pocăită la picioarele lui Cristos...” (*Rinconete y Cortadillo.*)

Cum stăteau vorbind așa, numai ce văzură că venea către locul unde se aflau ei un om pe jos, umblînd zorit și dînd bice unui catîr încărcat tot cu lănci și cu halebarde. Cînd ajunse în dreptul lor, le dete binețe și trecu mai departe. Don Quijote îi spuse :

— Ian ascultă, creștine, mai oprește-te puțin, fiindcă pare-se că mergi cu mai mult sîrg decît poate să îndure bietul catîr.

— Nu pot să mă opresc, domnule, răspunse omul, pentru că armele pe care vezi că le duc aici trebuie să slujească mîine, așa că sînt nevoit s-o iau la picior fără să mă mai opresc ; rămas bun, dară. Dacă ai chef însă să afli pentru ce le duc, am de gînd să poposesc la noapte la hanul de mai la deal de sihăstrie ; și dacă ai același drum, ai să mă găsești acolo, și o să-ți povestesc minuni, nu altceva ; încă o dată, dară, bun rămas !

Și cu atîta zor își îmboldi catîrul, că nu mai avu vreme don Quijote să-l întrebe ce minuni mai erau și acelea pe care avea de gînd să i le spună ; și cum era el din fire dornic de-a ști și-l frămînta veșnic rivna de-a afla lucruri noi, se hotărî să plece de îndată și să se ducă să mîie noaptea la han, fără să mai treacă pe la sihăstrie, unde ar fi vrut vărul să tragă.

Așa și făcură ; încălecară și o luară cîteșitrei pe drumul ce ducea de-a dreptul la han, aunde ajunseră către scîpătat.

Pe drum vărul îi spuse lui don Quijote că ar fi bine să treacă totuși și pe la sihăstrie, ca să mai tragă acolo cîte-o înghițitură de vin. Numai ce auzi Sancho una ca asta, că-și și îndreptă măgarul într-acolo, și același lucru îl făcură și don Quijote și vărul ; dar pare-se că steaua nenorocoasă a lui Sancho rîndui în așa fel lucrurile ca

sihastrul să nu fie acasă, precum le spusese o slujnicuță pe care-o găsiră în sihăstrie. Îi cerură vin din cel scump. Le răspunse că stăpînu-su n-are așa ceva ; dacă ar vrea, însă, apă din cea ieftină, ea le-ar da cu dragă inimă.

— Dacă mi-ar fi fost mie de apă, răspunse Sancho, apăi puțină și cîte vrei pe drum, unde ai fi băut pe săturate. Alelei, tu, nuntă a lui Camacho și tu, belșug din casa lui don Diego, de cîte ori nu v-am dus eu dorul !

După aceste cuvinte, plecară din sihăstrie și deteră pîteni dobitoacelor către han, iar după citva timp zăriră un flăcăiaș care mergea nu prea grăbit înaintea lor, așa că-l ajunseră din urmă. Ținea o sabie pe umăr și, aninată de ea, o legăturică sau o boccea, unde-și avea straietele, pesemne niște nădragi scurți și umflați, o mîntăluță și ceva cămăși ; pe el purta o dulamă de catifea cam pînoșită, iar cămașa-i atîrna afară ; ciorapii erau de mătase, iar ciubotele, boante la vîrfuri, așa cum se obișnuiește pe la curte ; ca vîrstă, nu trecea de 18—19 ani, chipul îi era plin de veselie, iar făptura lui toată părea să arate agerime ; ca să-i mai treacă de urît la drum, cînta niște *seguidillas*¹. Cînd îl ajunseră, tocmai sfîrșea de cîntat una, care, după cum prinsese vărul, se încheia cu vorbele :

Mă împinge nevoia să mă duc la război ;

De-aș avea bani acasă, m-aș întoarce-napoi.

Cel dintîi îi vorbi don Quijote, care-i spusese :

¹ *Seguidilla* : cîntecel de tonalitate oarecum picarescă și care se insera între alte cîntece, dînd unor ritmuri mai grave un final ușurel. (De aici numele : *in seguida* = în continuare după...) Unele n-aveau decît două sau patru versuri.

— Uşurel de tot te-ai mai aşternut domnia-ta la drum, chipeşe domnişor. Şi-ncotro, drăguţule ? Să ştim şi noi, bineînţeles dacă vrei să ne spui.

La care flăcăul răspunse :

— M-am aşternut atît de uşurel la drum de căldură şi de sărăcie, iar locul încotro mă-ndrept e cîmpul de luptă.

— Cum de sărăcie ? întrebă don Quijote. Hai, de căldură, mai zic şi eu.

— Domnule, răspunse flăcăul, eu duc în bocceaua asta nişte nădragi de catifea, soţi cu dulama de pe mine ; dacă-i hărtănesc pe drum, n-oi mai putea să fac faţă cu ei în oraş, şi n-am cu ce să-mi cumpăr alţii ; şi de asta, şi ca să mă mai răcoresc puţin, umblu aşa cum mă vezi, pîn-oi ajunge din urmă nişte companii de pedestraşi aflate la mai puţin de douăsprezece leghe de-aci, unde-o să-mi iau slujba-n primire, şi n-oi mai duce lipsă de dobitoace de povară ca să mă poarte de-acolo înainte pîn' la locul unde ne imbarcăm, care, după cîte aud, trebuie să fie la Cartagena ; şi sînt mai bucuros să-l am de stăpîn şi de domn pe rege, şi să-l slujesc în războaie, decît pe cine ştie ce zgîrie-brînză de la curte.

— Şi-ţi mai pică cumva din asta şi ceva procopseală ? întrebă vărul.

— Păi, dac-aş fi slujit pe vreun grande din Spania sau pe vreun alt om de vază, fireşte că mi-ar fi picat, că doar cu asta te alegi slujind pe cei de neam, să te vezi săltat din sufrageria slugilor pînă la treaptă de stegar sau căpitan sau să te pricopseşti cu vreo leafă mai grasă ; numai că eu, amăritul de mine, am slujit doar pe la cei ce umblă după slujbe şi pe la venetici, unde traiul şi simbria mi-erău atît de subţirele şi de uşurele

că, pentru a-mi plăti scrobitul unui guler¹, mi se și ducea jumătate din ce cîștigam; că poți spune chiar că-i minune din cer ca vreun copil de casă, pripășit pe la oameni din ăștia, să se pricopsească, nu zic de-a binelea, dar măcar cît de cît.

— Da ia spune-mi, dragul meu, pe tot ce ții mai mult în lume, întrebă don Quijote, e oare cu puțință ca-n tot timpul cît ai slujit să nu te fi ales cu vreo haină din acelea cu fireturi?

— Două am căpătat, răspunse copilul de casă; dar așa cum aceleia ce se descălugărește mai înainte de a primi dezlegarea i se ia rasa și i se înapoiază straiile obișnuite, tot așa mă ușurau și pe mine de-ale mele stăpînii mei, de îndată ce-și încheiau socotelile de la curte și se întorceau pe la casele lor, luîndu-mi înapoi haina cu fireturi, pe care numai ca să se fălească mi-au dat-o.

— Strașnică *spilorceria*², vorba italianului! zise don Quijote. Dar cu toate astea, poți socoti ca un mare noroc că ai plecat de la curte cu un gînd atît de bun ca acela pe care-l ai, fiindcă nu se află pe lume lucru mai cîstit și mai folositor decît cel de a-l sluji mai întîi pe Dumnezeu și apoi pe rege, stăpînul și domnul nostru de-aici de pe pămînt, și mai cu seamă cînd e vorba de îndelnetnicirea armelor prin care se cîștigă, dacă nu mai multă avere, măcar mai multă cinste decît prin învățătură, așa cum am mai spus eu de-atîtea ori; și deși învățătura a statornicit mai multă bunăstare pe lume decît armele, totuși acestea au parcă un ceva ce nu se vede cu mult mai ales de-

¹ Costul spălatului unui guler, cu scrobitul și călcatul lui cu tot, era (în listele rămase din 1601 la Valladolid) 26 de *maravedis*, scrie Rodriguez Marin, citind acte din Arhiva Istorică Națională a Spaniei.

² Calicie (it.).

cît învățătura, care însușire, împreună cu acel ceva ce se vede al strălucirii aflătoare într-însele, fac ca ele să întreacă orice alte îndeletniciri. Și ceea ce vreau să-ți spun eu acum întipărește-ți bine-n minte, c-o să-ți fie de mare folos și-o să-ți aducă multă mîngîiere la toate trudele ce-o să le-nduri, și-o să-ți îndeapărteze gîndul de la orice năpastă ce-ar putea să cadă asupra-ți, dintre care cea mai rea e moartea ; și dacă această moarte ar fi să-ți aducă cinste, atunci cel mai bun lucru e să mori. L-au întrebat unîl pe Iuliu Cezar — acel viteaz împărat roman — care-i cea mai bună moarte. El a răspuns că aceea la care nici nu gîndești, cea care te trăsnește din senin, fără s-o fi așteptat¹ ; și măcar că răspunsese ca păgîn și străin de cunoașterea Dumnezeuului celui adevărat, cu toate astea bine a grăit, căci moartea-l mîntuie pe om de orice caznă, și fie c-ai să mori în cea dintîi luptă și învălmășeală, fie că te nimerește tunul, fie că te zvîrle fărîme-n văzduh vreo mină, ce-are de-a face ? Tot că mori se cheamă, și s-a sfîrșit cu toată povestea ; și după cum spune și Terențiu, mai bine-i șade oșteanului să cadă mort în luptă decît viu și nevătămat să dea bir cu fugiții² ; și cu atît mai multă faimă cîștigă oșteanul cel vrednic, cu cît dă mai multă ascultare căpeteniilor lui și celor ce-au drept să-i poruncească ; și ia seama, fătul meu, că oșteanului mai bine-i miroase praful de pușcă decît moscul, și dacă te prinde bătrînețea în această preacinstită îndelet-

¹ Suetonius, în *Viața lui Cezar* (capitolul al LXXXVII-lea), relatează această replică.

² Aici Cervantes repetă ceea ce a anunțat în Prolog, volumul I, după ce mai formulase această idee și în Prologul volumului III al ediției de față și în *Persiles și Sigismunda*, Cartea IV, cap. I.

nicire, chiar de-ai fi și plin de răni, și schilodit, și ciuntit, cel puțin te prinde cu cinste, și încă cu atita, că nici sărăcia nu ți-ar putea-o știrbi ; și asta cu atît mai mult cu cît a și început să se dea poruncă de cum să fie ținuți și îngrijiți oștenii bătrîni și schilozi, căci nu-i bine să se facă cu ei ceea ce fac îndeobște cei care-i scutesc și-i slobozesc pe robii lor harapi tocmai cînd bieții oameni îmbătrînesc și nu mai pot sluji și, zvîrlindu-i pe ușă afară cu numele de oameni slobozi, îi fac robi ai foamei, de care aceștia nu mai scapă decît o dată cu moartea ; și pînă una-alta, n-am de gînd să-ți spun mai mult decît să te urci pe spinarea calului acesta al meu pînă la han ; acolo ai să cînezi cu mine, și pe mîine ai să-ți vezi mai departe de drum, pe care să ți-l dea Dumnezeu bun, pe potriva gîndurilor domniei-tale !

Copilul de casă nu primi să încalece pe spinarea calului, ci numai să cîneze cu don Quijote la han, și atunci zice-se că Sancho își spuse-n sinea sa :

„Bată-te sfîntul să te bată de stăpîn ! E oare cu putință ca un om care se pricepe să spună lucruri din astea, atît de multe și atît de chibzuite cum a spus acum, s-o ție una c-a văzut toate năzdrăvăniile acelea fără rost pe care le povestește despre peștera lui Montesinos ? Fie și-așa ; la urma urmei, treaba lui.“

Într-acestea sosiră la han pe înserate, și nu mică-i fu bucuria lui Sancho cînd văzu că stăpînu-su îl socotea han în lege, iar nu castel, așa cum avea el obiceiul. Nici nu intrară bine-n han, că și-ntrebă don Quijote pe hangiu de omul cu lăncile și cu halebardele ; hangiuul îi răspunse că-i pe la grajd și dă nutreț catirului ; același lucru îl

făcură cu măgarii lor și vărul și Sancho, dîndu-i lui Rocinante cea mai bună iesle și cel mai bun loc din grajd.

CAPITOLUL XXV

**Unde se arată pățania cu zbieretul de mîgar
și aceea hazlie cu păpușarul, dimpreună cu
prorocirile cele de pomină ale maimuței
ghicitoare**

Atîta vreme cît încă nu auzise și nu aflase minunățiile făgăduite de omul ce căra armele, don Quijote stătea — vorba aceea — ca pe jăratic. Se duse să-l caute acolo unde-i zisese hangiuul că se află, îl găsi și-i spuse să-i povestească de îndată tot ce avea să-i spună în legătură cu ceea ce-l întrebasese pe drum. Omul îi răspunse :

— Mai domol și nu așa de-a-n picioarele trebuie rostită povestirea minunățiilor mele. La-să-mă, domnia-ta, dragă domnule, să dau mai întîi de mîncare dobitoacelor, că o să-ți spun niște lucruri de-or să te lase cu gura căscată.

— Dacă-i numai de asta, răspunse don Quijote, o să-ți dau eu o mînă de ajutor la toate.

Și așa și făcu, începînd să deșerte orzul și să curețe ieslea, treburi de rînd pentru el, de pe urma căroa omul se simți dator să povestească cu tragere de inimă ceea ce hidalgul nostru îi cerea. Și așezîndu-se pe-o laviță, cu don Quijote lingă el, și avîndu-i pe văr, pe paj, pe Sancho Panza și pe hangiu ca ascultători, omul începu să povestească așa :

— Poate știți cinstitele voastre fețe că într-un sat, cam la vreo patru leghe și jumătate de hanul ăsta, s-a întâmplat că unui *regidor*¹ de-al satului, prin dibăcia și tertipurile unei fete, slujnică la el — și asta-i o poveste lungă — i-a lipsit un măgar, și deși *regidor*-ul a făcut pe dracu-n patru ca să-l găsească, nu i-a fost cu putință. Să fi trecut vreo cinci zile, dacă-i să ne luăm după vestea care umblă peste tot de cînd lipsea măgarul, cînd, aflîndu-se *regidor*-ul păgubaș în dreptul unei răspîntii, un alt *regidor* din același sat îi spuse : „Fă cînte, cumetre, că ți s-a găsit măgarul“. „Fac, cumetre, și încă de-a mare, răspunse celălalt, dar ia s-auzim unde s-a găsit.“ „În pădure, răspunse cel cu vestea aflării măgarului. Îl văzui azi-dimineață, fără de șa și fără de friie, și-atît de pierit, că ți se rupea inima uitîndu-te la el ; vrui să-l mîn de dinapoi și să ți-l aduc, dar s-a făcut atît de sălbatic și de sperios, că de-ndată ce-ajunsei la el, o și tuli în desișul cel mai ascuns al pădurii ; dacă vrei să ne-ntoarcem amîndoi să-l căutăm, așteaptă numai să duc măgărița asta acasă, că mă-ntorc cit ai clipi.“ „Mare bine mi-ai face, spuse cel cu măgarul, și-oi avea eu grijă să te răsplătesc pe potrivă.“ Cu toate amănuntele astea și-n același fel în care povestesc eu, povestesc și toți aceia ce cunosc bine adevărul în întîmplarea asta. Așadar, cei doi *regidori*, pe jos și ținîndu-se de braț, se duseră-n pădure ; și ajungînd ei în locul și prin colțul pe unde se așteptau să găsească asinul, ia-l de unde nu-i și nici că se mai arătă el prin toate acele părți, deși înnebuniră căutîndu-l.

Văzînd dară că nu-i chip să mai dea de el, spuse *regidor*-ul care-l văzuse către celălalt : „Uite ce,

¹ Consilier comunal.

cumetre: mi-a dat mie-n gînd acuma un mijloc prin care am putea găsi, fără doar și poate, măgarul, cu toate că parcă-n pămînt a intrat, nu-n pădure ! E vorba că eu mă pricep de minune să zbier ca asinul, și dacă te mai pricepi și dumneata cît de cît, apăi poți să zici că treaba s-a și făcut.“ „Cît de cît spui, cumetre ? îi întoarse celălalt vorba. Pe legea mea că nu mă-ntrece nimeni în asta, nici chiar măgarii înșiși !“ „Om vedea noi acuma, răspunse *regidor*-ul cel de-al doilea, fiindcă m-am gîndit ca dumneata s-o ții printr-o parte a pădurii, iar eu prin cealaltă, în așa fel ca s-o cutreierăm și s-o batem cît îi de mare, și din cînd în cînd ăi mai zbiera dumneata și-oi mai zbiera și eu, și nu se poate ca măgarul să nu ne-audă și să nu ne răspundă, dacă se află-n pădure.“ La care stăpînul măgarului răspunse : „Eu zic, cumetre, că mijlocul ăsta-i minunat și vrednic de mintea dumitale cea isteată“. Și despărțindu-se ei doi așa cum se vorbiseră, nu știu cum de se-ntîmplă că zbierau aproape deodată și lăsîndu-se amăgiți unul de zbieretul celuilalt, începură să se caute, cîrîzînd că și ieșise la iveală măgarul ; și dînd, în cele din urmă, unul de altul, păgubașul zise : „Cum se face cumetre, că nu măgarul meu a fost cel ce-a zbierat ?“ „N-am fost decît eu“, răspunse celălalt. „Acum zic și eu, spuse stăpînul, că între tine, cumetre, și un măgar, nu-i nici o deosebire în ceea ce privește zbieretul, căci de cînd mama m-a făcut, nici c-am văzut și nici c-am auzit asemenea mai mare !“ „Laudele și măguli-rile — răspunse cel ce pusese la cale căutarea — ți se potrivesc și ți se cuvin mai mult dumitale, căci, pe Dumnezeuul meu, care m-a zămislit, poți să întreci în zbierete pe măgar și pe cel mai iscusit zbierător din lume ! Pentru că zvonul glasului tău

urcă-n slăvi, se prelungește atît cît trebuie, după o măsură potrivită, iar icniturele de la urmă îți sînt dese și repezite, așa că eu mă dau bătut, îți las ție cununa și-ți încredințez steagul biruinței în această neîntrecută măiestrie a dumitale.”

„Atunci, răspunse stăpînul, m-oi socoti mai la preț de-aci înainte și m-oi ține că mă pricep și eu la ceva, o dată ce mi-e hărăzit să am un dar, căci deși credeam și mai înainte că zbier bine ca asinul, n-am știut totuși niciodată că ajung chiar pînă la desăvîrșirea de care spui.”

„Și eu o să spun, răspunse celălalt, că se află pe lume daruri neobișnuit de mari care se pierd zadarnic, și că sînt prost întrebuintate de cei ce nu știu să se folosească de ele.”

„Darurile noastre, răspunse stăpînul măgarului, în afară de prilejuri ca ăsta pe care-l avem acuma, nu ne pot sluji la nimic, și chiar și la ăsta, Dumnezeu știe dacă ne-o fi de folos.”

Spunînd astea, se despărțiră din nou, ca să se întoarcă la zbieretele lor, și la fiecare pas se înșelau și iar dădeau unul de altul, pînă cînd, ca să se-nțeleagă că erau ei, și nu măgarul, se vorbiră să zbiere de cîte două ori la rînd. În felul ăsta, îngînîndu-și de fiecare dată zbieretul, bătura toată pădurea, fără ca măgarul cel pierdut să le răspundă măcar printr-un semn. Dar cum era să mai răspundă, sărmanul și nefericitul de măgar, cînd îl găsiră în desișul cel mai ascuns al pădurii, mîncat de lupi ? Și văzîndu-l stăpînu-său, zise : „Mă miram eu de ce nu răspunde, că de n-ar fi murit, sau ne-ar fi răspuns auzindu-ne, sau n-ar mai fi fost el măgar ; dar numai fiindcă te-am auzit, cumetre, cît de iscusit știi să zbieri, socotesc bine folosită toată truda pe care am îndurat-o căutîndu-l, măcar că l-am găsit mort.”

„Să ne fie de bine, răspunse celălalt, căci

de cîntă starețul frumos, nu-i nici călugărașul mai prejos." Spunînd astea, amăriți și răgușiți de atîtea zbierete, se întoarseră, la ei în sat, unde povestiră prietenilor, vecinilor și cunoscuților toate cîte li se întîmplaseră cu căutarea măgarului, umflînd în vorbe fiecare din ei iscusința celui alt în a zbiera, fapt ce se află și se răsîndi și prin satele învecinate ; iar Aghiuță, care nu doarme, cum îi place lui să semene și să împrăstie peste tot zavistie și vrajbă, făcînd din ac baros și din țințar armăsar, rîndui în așa fel lucrurile încît făcu ca oamenii de prin celelalte sate, ori de cîte ori vedeau pe vreunul de la noi din sat, să zbieră ca măgarii, chip să-și bată joc de el pentru zbieretul *regidor*-ilor noștri. Prinseră asta pînă și dracii de tînci, ceea ce-i totuna cu a da apă la moară tuturor tartorilor din iad, și vestea cu zbieretul se răsîndi de la un sat la altul în așa fel, că se cunosc și se deosebesc localnicii din satul cu pricina așa cum se cunosc și se deosebesc harapii de cei cu pielea albă ; și pîn-acolo a ajuns năpasta acestei batjocuri, că deseori batjocoriții ieșeau înarmați, alcătuiind pîlcuri, ca să se războiască cu batjocoritorii, fără a-i putea domoli nici dracu, nici tat-su, nici teama, nici rușinea. Eu cred că mîine sau poimîine trebuie să porceadă la luptă oamenii de la mine din sat, care-s cei cu zbieretul, împotriva unui alt sat de la două leghe de-al nostru, care-i unul din acelea ce ne batjocoresc mai mult, și, pentru ca s-o pornim bine pregătiți, aduc lăncile și halebardele astea cumpărate pe care le-ai văzut. Și astea-s minunățiile de care-ți spusei că ți le-oi povesti ; și dacă nu ți s-au părut minunății, apăi altele nu mai știu.

Și cu asta puse creștinul capăt povestirii.

Într-acestea, intră pe ușa hanului un om îmbrăcat pe de-a-ntregul în piele de căprioară — și ciorapi, și nădragi, și pieptar — și cu glas tare spuse :

— Jupîne hangiu, ai o odaie ? Că trebuie să pice aci maimuța proroacă și teatrul de păpuși cu scăparea din robie a Melisandrei.

— Ține-mă, Doamne, spuse hangiu, iată-l pe meșterul Pedro ! Ne așteaptă o seară minunată !

Uitasem să spun că acel meșter Pedro avea ochiul stîng și aproape o jumătate din obraz acoperite cu un plasture de tafta verde, semn că toată acea parte trebuie să-i fi fost beteagă ; iar hangiu îi dădu înainte, spunînd :

— Bine-ai venit, meștere Pedro ! Dar unde-s maimuța și teatrul de păpuși, că nu le văd ?

— Sosesc în curînd și ele — răspunse cel îmbrăcat pe de-a-ntregul în straie de piele de căprioară — numai că eu am luat-o mai-nainte, să văd dacă ai vreo odaie.

— Chiar și ducelui de Alba i-aș lua-o, ca s-o dau meșterului Pedro, răspunse hangiu. Să vie numai maimuța și teatrul de păpuși, că avem astă-seară lume berechet la han care o să plătească pentru a vedea jocul păpușilor și iscusințele maimuței !

— Doamne-ajută, răspunse cel cu plasturele, o să ieftinesc și eu prețul și m-oi socoti destul de plătit numai cu găzduirea ; și-acum mă duc înapoi, ca să-ndrept într-aicea căruța cu care sosesc maimuța și jocul de păpuși.

• Și pe dată și ieși din han.

Numaidecît îl întrebă atunci don Quijote pe hangiu ce soi de meșter era. acel Pedro și ce fel

de teatru de păpuși și ce fel de maimuță cară după el. La care hangiuul îi răspunse :

— Țsta-i un păpușar vestit, care de mai multă vreme cutreieră La Mancha noastră pînă-n Aragón¹, și reprezintă un joc de păpuși cu scăparea din robie a Melisendrei de către vestitul don Gai-féros, care joc cuprinde una din istoriile cele mai strașnice și mai bine înfățișate din cîte s-au văzut de ani de zile prin părțile astea și chiar prin toată împărăția asta ! Mai are cu el și o maimuță înzestrată cu cea mai rară iscusință ce s-a văzut la maimuțe, și pe care nici chiar la oameni nu ți-o poți închipui ; pentru că, dacă o-ntreabă cineva ceva, ascultă cu luare-aminte la întrebare, și după aceea sare pe umerii lui stăpînu-su și, apropiindu-se de ureche, îi suflă răspunsul la ceea ce fusese întrebată, iar meșterul Pedro îl spune apoi cu glas tare, și zice cu mult mai bine de lucrurile petrecute decît de cele ce au să se întîmple, și măcar că nu totdeauna o nimerește întocmai, totuși de cele mai multe ori nu greșește, încît îți vine să crezi că e dracu gol. Ia cîte doi reali de fiecă întrebare, firește numai dacă maimuța răspunde, vreau adică să spun dacă răspunde stăpînu-su în locul ei după ce i-a șoptit ea la ureche ; se crede de-aceea că meșterul Pedro ăsta e putred

¹ Se numea, din secolul al XIII-lea, Mancha de Aragón sau Mancha del Monte Aragón lanțul care lega regiunea Chinchilla de provincia Valencia, partea orientală a teritoriului numit La Mancha cuprinzînd regiunile Quintanar, Belmonte și San Clemente de azi, pe atunci și Chinchilla, Albacete și Alhambra. Monte Aragón era un sat din această regiune, și n-are nimic de-a face cu regatul Aragónului.

de bogat, și-i un om *galante* și *buon compagno*¹, cum se spune-n Italia, și-o duce într-un trai cum nu s-a mai pomenit, vorbește mai avan decît șase și bea mai vîrtos decît doisprezece, totul numai de pe urma limbii lui, și a maimuței, și a teatrului de păpuși.

Într-acestea, se întoarse și meșterul Pedro, iar într-o căruță soseau teatrul de păpuși și o maimuță mare, fără de coadă, cu bucle ca de pîslă, însă nu urîtă la față ; și numai ce-o văzu don Quijote, c-o și-ntrebă :

— Ia spune-mi, domnia-ta, doamnă ghicitoare : ce noroc ne pică ? Ce-o să mai fie cu noi ? Și iată aici cei doi reali ai mei, pe care poruncesc lui Sancho să-i dea meșterului Pedro.

Acesta răspunse în locul maimuței, zicînd :

— Domnule, acest dobitoc nu răspunde și nici nu vestește lucruri care au să se-ntîmple ; despre cele petrecute știe el multe și știe cîte ceva și despre cele din clipa de față.

— La naiba, spuse Sancho, un ban nu dau ca să-mi spună ce mi s-a petrecut mai-nainte, pentru că cine poate ști asta mai bine decît mine ? Și să plătesc ca să-mi spună ceea ce știu, mare gogomănie ar mai fi ! Dar dacă știe și lucrurile din clipa de față, iată aici cei doi galbeni ai mei, și să-mi spună doamna maimuțoaică ce face acum nevastă-mea, Teresa Panza, și cu ce se îndeletnicește ?

¹ Om darnic, care lasă să treacă de la el, și bun tovarăș (it.). Clemencin imputa lui Cervantes că uită despre ce personaj e vorba, exprimîndu-se așa cum ar fi vorbit autorul, adică pune toscana — limba de cultură a epocii — în gura hangiuului, căruia i s-ar fi potrivit mai bine jargonul numit „germania“.

Nu vru meşterul Pedro să ia banii şi spuse :
— Nu vreau să primesc răsplata dinainte, fără să te fi slujit mai întâi.

Şi se bătu de două ori cu dreapta pe umărul stîng, iar maimuţa dintr-o săritură se cocoţă pe el şi, apropiindu-şi gura de urechea stăpînului, clăntăni din dinţi cu mare zor ; şi după ce făcu treaba asta cît ai spune *Crezul*, dintr-o altă săritură fu iar jos, şi-n acea clipă, iute ca fulgerul, căzu şi meşterul Pedro în genunchi dinaintea lui don Quijote şi, îmbrăţişîndu-i picioarele, spuse :

— Îmbrăţişez aceste picioare tot aşa cum aş îmbrăţişa stîlpul lui Hercule, o, strălucit reînvietor al de mult uitatei cavalerii rătăcitoare ! Tu, nicio-dată îndeajuns de lăudate cavaler don Quijote de La Mancha, proptea a celor slabi, sprijin al celor ce-s gata să cadă, braţ al celor căzuţi, toiag şi mîngîiere a tuturor nefericiţilor !

Rămase uimit don Quijote, buimăcit Sancho, uluit vărul, năucit pajul, prostit cel cu zbieretul, încremenit hangiul, şi într-un cuvînt înspăimîntaţi toţi cei ce auziră vorbele păpuşarului, care-i dete-nainte, zicînd :

— Şi tu, cinstite Sancho Panza, cel mai ales scutier al celui mai ales cavaler din lume, bucură-te, căci buna ta Teresa e bine sănătoasă, şi-n clipa asta dăruceşte un caier de în, şi, ca să-ţi mai dau un semn, are la stînga ei un ulcior spart la gură, unde încape cam mulţişor vin, cu care se mai proslăveşte cît lucrează.

— Asta ţi-o cred şi cu ochii-nchişi, răspunse Sancho, fiindcă-i femeie de treabă, şi dacă nu s-ar teme c-o înşel, apăi n-aş schimba-o nici pe uriaşa Andandona¹, care, după spusele lui stă-

¹ Personaj din *Amadis de Gaula*.

pinu-meu, a fost o muiere și jumătate, din care-al fi avut cu ce te-alege ; și mai e Teresa mea una care nu rămîne ea în pierdere, chiar de-ar fi și-n paguba moștenitorilor ei.

— Acum zic eu, spuse don Quijote, că cine-i tobă de carte și cine bate mult drumurile, acela multe vede și știe multe. Spun asta, fiindcă ce altă dovadă m-ar fi putut încredința că se află pe lume și maimuțe ghicitoare, cum am văzut eu acum cu ochii mei ? Căci chiar eu sînt acel don Quijote de La Mancha, de care a pomenit dobito-cul acesta cuminte, deși s-a cam întrecut puținel lăudîndu-mă ; dar oricum ar fi, dau mulțămîtă cerului că m-a înzestrat cu un suflet blînd și mi-lostiv, veșnic gata să facă bine tuturor și rău nimănui.

— Dacă aș avea gologani, spuse copilul de casă, aș întreba-o pe doamna maimuță ce-are să mi se întîmple în călătoria pe care o fac.

La care răspunse meșterul Pedro, ce se ridicase acum de la picioarele lui don Quijote :

— Am mai spus o dată că acest biet dobitoc nu răspunde la ce-o să se-ntîmple, că de-ar răspunde, nu m-aș mai uita eu dacă ai sau nu bani, că, de dragul seniorului don Quijote care-i aici de față, aș lăsa la o parte toate ciștigurile de pe lume. Și-acuma, fiindcă-i de datoria mea, și ca să vă fac și cheful, am să pregătesc teatrul de păpuși și am să-i mulțumesc pe toți cîți sînt în han, fără de nici o plată.

Auzind una ca asta, hangiul, din cale-afară de bucuros, îi arătă locul unde putea să-și așeze dulapul, și într-o clipă totul fu gata. Don Quijote nu era prea mulțumit de prorocirile maimuței, pentru că i se părea un lucru cam nelalocul lui ca o maimuță să ghicească atît lucrurile ce au să

se-ntîmple, cit și cele petrecute ; așa că în timp ce meșterul Pedro își potrivea dulapul, don Quijote se dăte împreună cu Sancho într-un ungher al grajdului și-i spuse, fără a fi auzit de nimeni :

— Uite ce, Sancho, m-am gîndit bine la ciudata iscusință a acestei maimuțe și socot, după mintea mea, că, fără nici o urmă de îndoială, meșterul Pedro acesta, stăpînu-su, o fi făcut în ascuns sau pe față un pact cu Necuratul.

— Dacă-a făcut în ascuns un pat cu Necuratul, spuse Sancho, nici vorbă că patul o fi cum nu se poate mai spurcat ; dar ce nevoie are meșterul ăsta, Pedro, de asemenea paturi ?

— Nu mă-nțelegi, măi Sancho ; nu vreau să spun decît că trebuie să fi făcut vreun legămint cu Necuratul, ca acesta să insuflă maimuței iscusința asta, de pe urma căreia Pedro să-și cîștige traiul, ca apoi, după ce s-o înavuți, să-i dea suflul, adică tocmai ceea ce cere acest vrăjmaș al omului ; îmi vine să cred asta văzînd că maimuța nu răspunde decît la lucrurile petrecute sau la cele din clipa de față, căci înțelepciunea Diavolului nu poate să meargă mai departe ; pe cele ce-au să vină nu le știe decît prin presupusuri, și nici asta totdeauna, pentru că numai lui Dumnezeu îi e dat să cunoască veacurile și clipele, și numai pentru el nu e nici trecut, nici viitor, ci totul ființează acum ; și stînd lucrurile așa cum stau, e limpede că maimuța asta vorbește cu vorbele Diavolului și mă mir cum de nu l-a învinuit Sfîntul Oficiu și nu l-a cercetat și nu i-a smuls cu rădăcină cu tot mărturisirea în ce fel ghicește ; pentru că nu mai încapă îndoială că maimuța asta nu-i cititoare în stele, și nici stăpînu-su, nici ea nu tălmăcesc și nici nu știu să tălmăcească acele al-

cătuiri de semne așa-zise astrologice¹, care sînt în așa de mare măsură obișnuite acum în Spania, că nu găsești nici o muierușcă, nici un copil de casă, nici un ciubotar căruia să nu-i fi intrat în cap că poate să alcătuiască un horoscop, ca și cum n-ar fi vorba decît să taie o pereche de cărți de joc, ajungînd astfel să păgubească cu minciunile și cu nepriceperea lor minunatul adevăr al științei. Știu eu o doamnă de neam mare care a întrebat odată pe unul din acești tălmăcitori de semne dacă cumva o cățelușă pitică de-a ei — din acelea ce le ții în brațe — ar fi să cadă grea și să fete, ciți și de ce culoare vor fi căței pe care i-o făta. La a cărei întrebare, dumnealui cititorul în stele, după ce-a făcut horoscopul, a răspuns c-o să rămînă grea cățelușa și-o să fete trei căței, unul verde, unul roșu, iar celălalt bălțat, însă numai dacă acea cățelușă ar fi să prindă plozi între unsprezece și douăsprezece ceasuri din zi sau din noapte și numai dacă ar fi într-o luni sau într-o simbătă; și de-aici ieși că peste două zile muri cățeaua de prea multă îndopătură, iar dumnealui tălmăcitorul se alese prin partea locului cu renumele de neîntrecut cititor în stele, așa cum se aleg toți sau cei mai mulți alcătuitori de horoscoape.

— Aș vrea, cu toate astea, spuse Sancho, ca luminăția-ta să-i spui meșterului Pedro să-și întrebe maimuța dacă-i adevărat ceea ce ți s-a în-

¹ Astrologia era formal interzisă în Spania în timpul lui Cervantes, dimpreună cu ghicitul, aruncatul vrăjilor etc., toți practicienii acestor meserii fiind încadrați în același text de lege ca și ereticii. Legile care o pedepseau însă căzuseră de mult în desuetudine, ba chiar era o profesie remuneratorie cea de astrolog. Horoscoapele se plăteau bine și erau căutate de popor și de nobili.

întimplat în peștera lui Montesinos ; că eu, din parte-mi, socotesc — nu mi-o lua luminăția-ta în nume de rău — că n-a fost totul decît păcăleală și minciună, sau, hai să zicem, lucruri văzute în vis.

— S-ar putea să fie și așa cum zici, răspunse don Quijote. Voi face însă precum mă sfătuiești, fiindcă tot mi-a rămas și mie o fărîmă de îndoială.

Ștînd ei așa de vorbă, veni și meșterul Pedro să-l caute pe don Quijote și să-i spună că păpușile erau pregătite și să vină și luminăția-sa să le vadă, că face să fie văzute. Don Quijote îi destăinui gîndul și-l rugă să-și întrebze pe loc maimuța dacă unele lucruri ce i se întîmplaseră în peștera lui Montesinos fuseseră aievea sau visate, fiindcă lui i se păreau și una și alta. La care, meșterul Pedro, fără a scoate o vorbă, se duse să aducă maimuța și, așezînd-o în fața lui don Quijote și a lui Sancho, îi zise :

— Uite, doamnă maimuță, acest cavaler vrea să știe dacă unele lucruri care i s-au întîmplat în peștera numită a lui Montesinos au fost mincinoase sau adevărate.

Și făcîndu-i semnul obișnuit, maimuța i se urcă pe umărul stîng, și după ce-i vorbi, pare-se, la ureche, meșterul Pedro îndată zise :

— Maimuța spune că parte din lucrurile pe care luminăția-ta le-ai văzut sau ți s-au întîmplat în pomenita peșteră sînt mincinoase și parte adevărate ; și că asta-i ceea ce știe, și nu altceva, în legătură cu această întrebare¹ ; și că dacă luminăția-ta ai vrea să știi mai multe, o să-ți răspundă vinerea viitoare la tot ce-o s-o întrebî, că pînă

¹ Formulă tipică de încheiere a mărturiilor judiciare, scrise de grefieri.

una-alta i s-a cam isprăvit darul, pe care n-o să-l recapete pînă vineri, așa precum spune.

— Nu spuneam eu, zise Sancho, că nu mă pot încredința c-ar fi adevărat nici jumătate din tot ce-ai povestit luminăția-ta, stăpîne, despre întîmplările din peșteră ?

— Asta, Sancho, au să arate urmările, răspunse don Quijote, căci timpul, dezvăluitorul tuturor lucrurilor, nu lasă nici unul pe care să nu-l scoată la lumina soarelui, oricît ar fi el de ascuns în adîncul pămîntului ; și pînă una-alta, fie-ne de-ajuns asta. Haide-acum să vedem teatrul de păpuși al bunului meșter Pedro, care nădăjduiesc că trebuie să aibă cite ceva nou de arătat.

— Cum „cite ceva“ ? răspunse meșterul Pedro. Șaizeci de mii de noutăți cuprinde într-însul dulapul meu ; îți spun eu, seniorul meu don Quijote, că-i unul din lucrurile cele mai vrednice de-a fi văzute din cite se află astăzi pe lume și *operibus credite, et non verbis*¹, să punem dară umărul la treabă, că se face tirziu și mai avem multe de făcut, de spus și de arătat.

Don Quijote și cu Sancho îl ascultară și se dușeră acolo unde se afla dulapul, gata așezat și deschis, plin peste tot de luminărele de ceară aprinse, care-l făceau să arate frumos și strălucitor. Ducîndu-se acolo, meșterul Pedro intră înăuntrul dulapului, căci el era acela care trebuia să tragă sforile la păpuși, iar afară rămase un băiețandru, ajutor al meșterului Pedro, pentru a sluji de tălmăcitor și dezvăluitor al tainelor din

¹ „Dați crezare faptelor, și nu vorbelor“ (din *Evangelhia lui Ioan*). Pusă în gura lui Ginés de Pasamonte, formula *Evangeliei* devine hilară.

acel dulap ; ținea în mână un bețișor, cu care arăta păpușile ce ieșeau. După ce se așezară toți ciți se aflau în han, unii dintre ei stînd și-n picioare în fața dulapului, și după ce li se dădură lui don Quijote, lui Sancho, copilului de casă și vărului locurile cele mai bune, tălmăcitorul începu să spună ceea ce va auzi și va vedea cine se va întîmpla să asculte sau să citească ceea ce vine acuma.

CAPITOLUL XXVI

Unde urmează hazlia întîmplare cu păpușarul,
dianpreună cu alte lucruri într-adevăr nostime
cum nu se mai poate

Toți au tăcut, și tirieni și troieni deopotrivă...¹

Vreau să spun că toți cei ce priveau scena erau cu ochii ațintiți către gura aceluia ce-i destăinuia minunățiile, cînd se auziră răsunînd în dulap o sumedenie de tobe, de surle și descărcături de tunuri, a căror zarvă se potoli curînd, și după aceea flăcăul, înălțînd glasul, spuse :

— Această istorie adevărată, care vi se înfățișează aci, cinstitelor voastre fețe, este scoasă aidoma din hronicile Franciei și din cîntecele bătrînești ale Spaniei, care trec din gură-n gură la bărbați și la flăcăi pe aceste meleaguri. Se vor-

¹ Contragerea a două versuri din *Eneida* lui Vergiliu : *Ingeminant plausu Tyrîi, Troesque sequuntur.* (Aplaudă tirienii și ca ei fac și troienii. — 1,747) și *Conticuere omnes intentique ora tenebant* (Au tăcut cu toții, ațintind privirile către el. — II, 1).

bește despre dezrobirea de către cavalerul don Gaiféros a soției sale Melisendra, care pătimea prinsă în Spania, în puterea arapilor, în cetatea Sansueña, că așa se chema pe-atunci cetatea căreia, astăzi, îi zicem Zaragoza ; ia vedeți colo, cinstitele voastre fețe, cum stă și joacă table don Gaiféros, așa cum spune și cîntecul :

Stă don Gaiféros, pătimeș, și joacă
Joc de noroc, uitînd de Melisendra...

Și acel chip, care se arată acolo cu coroana pe cap și cu schiptrul în mîini, este împăratul Carol Magnul, care trece drept părinte legiuit al Melisendrei și care, mîhnit de a vedea trîndăvia și nepăsarea ginerelui său, vine să-l mustre ; și luați seama cu cîtă pornire și înverșunare îl muștră, de parc-ar vrea să-i care cu schiptrul vreo cîteva lovături în cap, și sînt chiar unii povestitori care spun că l-a și izbit, și încă zdravăn ; și după ce i-a spus mai multe lucruri în legătură cu primejdia ce i-ar amenința cîntea dacă nu încearcă să-și dezrobească soția, se zice că a mai adăugat :

Destule spusu-ți-am ! Să-ți intre-n cap !

Mai priviți, cinstitele voastre fețe, și cum împăratul îi întoarce spatele și-l lasă deznădăjduit pe don Gaiféros, care, ia vedeți-l cum, scos din minți de mînie, zvîrle cît colo jocul și tablele și cum cere de zor armele, și lui don Roldán, văru-su, îi cere să-i dea împrumut spada lui, Durindana, și cum don Roldán nu vrea să i-o împrumute, dar în schimb se arată bucuros să-l însoțească în greaua încercare pe care acela și-o ia asupra-și ; viteazul cel obidit nu vrea însă să-i primească tovarășia ; ba chiar spune că-i prea de-ajuns el singur ca să-și scoată soața, măcar de s-ar afla ea

și-n cele mai adânci străfunduri ale pământului ; și spunînd el astea, intră să se armeze pentru a se așterne de îndată la drum. Întoarceți-vă acum ochii către acel foișor ce se vede acolo, că se bănuiește c-ar fi unul din foișoarele palatului din Zaragoza, căruia acum îi zicem Aljaferia ; iar acea domniță ce se arată în acel balcon, îmbrăcată arăpește, este Melisendra cea fără de seamăn pe lume, care ieșea adeseori să privească de-acolo drumul către Francia, și, gîndindu-se la Paris și la soțul ei, se mai mîngîia în greaua-i robie. Ia mai uitați-vă și la o altă întîmplare ce se petrece acum, care nici că s-a mai văzut vreodată. Nu-l vedeți pe acel arap care, pe tăcute și pășind tiptil, cu degetul la gură, s-a apropiat pe la spate de Melisendra ? Acum uitați-vă cum îi dă o sărutare drept pe buze, și vedeți și zorul ei de a scuipa și de a-și șterge gura cu mîneca albă a veșmîntului, și cum se jeluiește și-și smulge de ciudă mîndru-i păr, ca și cum el ar fi vinovat de această pîngărire. Uitați-vă și la acel arap încruntat ce stă în pridvor, care-i regele Marsilio al Sansueñei, și care, fiindc-a văzut nerușinarea celuiilalt arap, măcar că-i era rubedenie și prieten bun, porunci să-l aducă îndată ferecat, să-i tragă două sute de lovituri de harapnic și să-l mai și poarte pe ulițele cele mai umblate ale orașului, cu strigători dinainte-i și cu judecători în urma lui ; și iată-i cum ies să îndeplinească porunca de osîndire, măcar că fapta abia fusese săvîrșită, căci la arapi nu merge ca la noi, cu citarea uneia din părți, cu anchetarea și cu detențiunea celeilalte.

— Copile, copile, spuse atunci cu glas tare don Quijote, mergi cu povestea ta drept înainte și lasă-ncolo ocolișurile și curmezișurile, că pentru a

scoate un adevăr la lumină e nevoie de dovezi peste dovezi.

Și spuse și meșterul Pedro dinăuntru :

— Fără atitea floricele, băiete, și fă cum îți poruncește acest cavaler, că-i mai sănătos așa. Vezi-ți tu de cîntecul tău, cel nemeșteșugit și nu te mai băga și la contrapuncte, că de obicei lucrurile astea plesnesc de subțiri ce sînt.

— Așa oi face, răspunse băiatul. Și vorbi mai departe, spunînd : Omul ăsta, care se arată aici călare, învăluit într-o mantie gasconă, nu-i altul decît însuși don Gaiféros, pe care-l aștepta soția lui și care acum, răzbunată fiind de cutezanța arapului celui îndrăgostit, a ieșit cu fața senină și mai liniștită pe balconul turnului și vorbește cu soțul ei, crezînd că-i vreun trecător, cu care a schimbat toate acele vorbe din cîntecul bătrînesc care spune :

Cavalere, dacă-ajungi în Francia,
Caută-l, te rog, pe don Gaiféros.

Care vorbe nu le mai spun eu acuma, fiindcă din prea multă poliloghie vine de obicei plictiseala ; ajunge numai să vedeți cum don Gaiféros destăinuie cine e și cum prin mișcările bucuroase pe care le face, Melisendra ne dă a înțelege că l-a cunoscut, și acum mai vedem cum coboară din balcon pentru a se sui pe calul soțului ei drag. Dar vai și-amar ! că un capăt al fustei i s-a agățat de una din gratiile balconului și a rămas aninată în aer, fără să poată ajunge la pămînt. Iată, însă, că cerul cel milostiv te scoate din nevoile cele mai grele, căci se apropie don Gaiféros și, fără să se mai uite dacă o să i se sfișie sau nu strălucita îmbrăcămintă, o apucă pe Melisendra și trage cu putere de ea în jos, pîn' la pămînt, și apoi dintr-un

salt o zvîrle de-a călare bărbătește pe calul său și-i poruncește să se ție bine și să-l înconjure pe la spate cu brațele în așa fel ca mîinile să i se unească pe pieptul lui, ca să nu cadă, căci domnița Melisendra nu prea era deprinsă cu asemenea călărie. Mai vedeți și cum nechezatul calului dă dovadă cît de mulțumit e el de falnica și mîndra povară a stăpînului și a stăpînei lui, pe care-i duce în spinare. Iată-i cum întore spatele și ies din oraș și, veseli și bucuroși, iau drumul Parisului. Drum bun, o, tu, pereche fără de pereche de adevărați îndrăgostiți ! Ajungeți cu bine în multdorita voastră țară, fără ca soarta să vă aducă vreo tulburare în fericita-vă călătorie ! Ochii prietenilor și părinților voștri vadă trecîndu-vă în bucurie și pace deplină zilele — cît ale lui Nestor¹ de multe — ce vă mai rămîn din viață !

Aici înălță iarăși glasul meșterul Pedro și spuse :

— Mai domol, măi băiete, nu te repezi așa, că afectarea, fie ea cum o fi, tot păcătoasă rămîne !

Nu răspunse nimaic tălmăcitorul, ci-i dete-nainte zicînd :

— Numai că se mai găsiră și ochi din aceia care n-au de lucru și se-apucă să vadă totul, așa că văzură și coborîrea din foișor și suirea pe cal a Melisendrei și-atunci îi dădură de știre regelui Marsilio, care porunci să pună de îndată mîna toți pe arme ; și iată-î cu ce zor îndeplinesc poruncile, că-i asurzit tot orașul de zvonul clopotelor care bat din toate clopotnițele moscheelor.

— Aici nu mai merge ! spuse atunci don Quijote. Povestea asta cu clopotele e cît se poate de ne-

¹ Rege antic din Pilos, despre care legenda spune c-ar fi trăit trei veacuri.

lalocul ei, meştere Pedro, pentru că la arapi nici pomeneală de clopote, ci numai de darabane şi de un soi de fluier care seamănă cu cele ciobăneşti ale noastre ; şi gîndul de a bate clopotele în Sansueña, nici vorbă că-i o bazaconie cît toate zilele !

Auzînd astea, meşterul Pedro încetă cu sunatul şi spuse :

— Nu te mai uita la nimicuri, seniore don Quijote, şi nu mai lua lucrurile aşa după buche, că nu le dai de rost. Nu se-nfăţişează şi pe-aci, pe la noi, comedii cîtă frunză şi iarbă, pline cu duiumul de nepotrivieli şi de bazaconii ? Şi cu toate astea, ele tot se joacă cu mare succes şi sînt ascultate nu numai cu înţelegere, ci şi cu desfătare. Zi, băiete, mai departe, şi lasă-i să spună ce-or pofti, numai eu să-mi umplu chimirul, măcar de-ar fi la nepotrivieli cît nisipul mării.

— Asta aşa e, răspunse don Quijote.

Iar băiatul spuse :

— Ian priviţi cîtă şi cit de strălucită călărime iese din cetate în urmărirea celor doi creştini îndrăgostiţi, cîte goarne mai sună, cîte cimpoaie mai fluieră şi cîte darabane şi dobe mai bubuie ! Tare mi-e teamă c-or să pună mîna pe ei şi-or să-i aducă înapoi legaţi cobză chiar de coada calului lor, ceea ce ar fi o priverişte groaznică.

Văzînd dară atîta păgînatate şi auzînd atîta hăr-mălaie, lui don Quijote îi dete prin gînd că n-ar fi rău să dea o mîna de ajutor celor ce fugeau şi, ridicîndu-se-n picioare, spuse cu glas tare :

— N-o să îngădui de fel ca atîta vreme cît eu trăiesc şi de faţă cu mine să se facă silnicie unui atît de viteaz cavaler şi unui îndrăgostit atît de îndrăzneţ ca don Gaiféros ! Opriţi-vă, lepădături ce sînteţi, nu-l mai goniţi şi prigoniţi ! Iar de nu, înseamnă, că aveţi să vă măsuraţi cu mine !

Zis și făcut ; scoase spada din teacă, ajunse, dintr-un salt, lângă dulap, fierbînd de o nemaivăzută minie, și începu să care o ploaie de izbituri asupra întregii păgînatăți de păpuși, doborînd pe unii, tăind capul la alții, schilodindu-l pe cutare, sfărîmîndu-l pe celălalt și, printre multe altele, repezi spada-n sus și-n jos cu atîta turbare, că dacă meșterul Pedro nu s-ar fi plecat, nu s-ar fi chircit și nu s-ar fi pitit, i-ar fi spintecat țeasta atît de ușor, de-ai fi zis că-i de turtă dulce. Meșterul Pedro striga cît îl ținea gura, zicînd :

— Oprește-te, luminăția-ta, seniore don Quijote, și ia seama că ăștia pe care-i dobori, îi stropsești și-i ucizi nu sînt arapi adevărați, ci numai niște biete chipuri de mucava ; ia te uită, păcatele mele ! că-mi nimicește tot avutul și mă aduce la sapă de lemn !

Asta nu-l făcea însă pe don Quijote s-o slăbească cu directele, dublele și reversurile, care curgeau ploaie. Ca să nu mai lungim vorba, cît ai spune două *Crezuri*, ba nici atîta, dete cu totul scena de pămînt, făcu fărîme și fărîmițe toate sforile și păpușile de-acolo, rănindu-l de moarte pe regele Marsilio, iar împăratului Carol Magnul, crăpîndu-i coroana și cu capul în două. Se tulbură întregul divan al ascultătorilor, o zbughi maimuța pe acoperișul hanului, se înfricoșă vărul, se sperie pajul, și pînă și Sancho fu cuprins de-o spaimă grozavă ; căci, după cum jură el după ce se potoli urgia, niciodată nu-l mai văzuse pe stăpînu-su minat de-o minie atît de oarbă. După ce mintui cu nimicirea întregului dulap, se mai potoli puținel don Quijote și spuse :

— Tare-aș mai vrea să-i am acum în față pe toți aceia care nu cred și nici nu vor să creadă de cît folos sînt pe lume cavalerii rătăcitori ! Ia în-

chipuiți-vă, de nu s-ar fi întâmplat să fiu și eu aici de față, ce s-ar fi petrecut cu bunul don Gai-féros și cu frumoasa Melisendra ! Nu mai încape vorbă că-n această clipă ar fi pus cîinii aceștia mîna pe ei și le-ar fi adus cine știe ce vătămare. Trăiască, așadar, cavaleria rătăcitoare, mai presus de tot ceea ce trăiește astăzi pe fața pămîntului !

— Deie Domnul să trăiască, zise atunci meșterul Pedro cu glas plîngăreț, și să mor eu că tot sînt atît de nenorocît, încît pot spune dimpreună cu regele don Rodrigo :

Ieri am fost stăpîn al Spaniei,
Și azi nici un meterez n-am
Să pot spune că-i al meu !

Nici jumătate de ceas nu-i, ba chiar nici un crîmpei de clipă de cînd mă vedeam stăpîn al regilor și al împăraților, fiindu-mi pline grajdurile cu o sumedenie de cai iar sîpeturile și sacii cu ne-numărate scule de preț, și acuma mă văd urgisit și obidit, calic și cerșetor, și, mai presus de toate, lipsit de maimuță, că, pe legea mea, pînă s-ajung să pun iarăși mîna pe ea, o să-mi iasă și ochii din cap, și toate astea se trag numai de la mînia ne-săbuită a acestui senior cavaler, despre care se spune că-i ocrotește pe orfani și-i îndreaptă pe strîmbi și că face și alte fapte milostive, și numai față de mine a trebuit să-i iasă pe dos gîndul cel bun, așa să-mi ajute cerurile, pe care le binecuvîntez și le slăvesc în lăcașurile lor cele mai de sus ! Într-un cuvînt, tocmai Cavalerul Tristei Figuri a trebuit să fie acela care să preschimbe într-o atît de tristă figură jocul meu de păpuși !

Se-nduioșă Sancho Panza de vorbele meșterului Pedro și-i spuse :-

— Nu mai plînge, meştere Pedro, şi nu te mai jeli, că-mi rupi inima, pentru că-ţi dau de ştire că stăpînu-meu e un creştin atît de catolic şi de cinstit, încît, dacă-şi dă seama că ţi-a căşunat vreo pagubă, o şti el şi-o binevoi să ţi-o plătească, şi încă să te mai şi mulţumească pe deasupra.

— Să-mi plătească seniorul don Quijote o parte măcar din stricăciunile pe care mi le-a făcut, şi tot m-aş mulţumi eu, iar luminăţia-sa ar rămîne cu cugetul împăcat, că nu se poate mintui omul care stăpîneşte cu silnicie un lucru străin, şi nu i-l dă păgubaşului înapoi.

— Aşa e, spuse don Quijote, dar pîn-acuma nu mă ştiu să stăpînesc vreun lucru de-al dumitale, meştere Pedro.

— Cum de nu ? răspunse meşterul Pedro. Dar rămăşiţele astea care zac pe acest pămînt tare şi sterp, cine altcineva mi le-a risipit şi mi le-a nimicît decît puterea de nebiruit a acestui vajnic braţ ? Şi ale cui altcuiva erau trupurile lor decît ale mele ? Şi cu ce altceva îmi scoteam eu pîinea decît cu ele ?

— Acuma chiar că sînt cu totul încredinţat, spuse don Quijote, de ceea ce am mai crezut eu adeseori, că vrăjitorii aceştia care mă prigonesc nu fac decît să-mi pună în faţa ochilor chipurile lucrurilor aşa cum sînt şi apoi mi le preschimbă şi mi le prefac în ce vor ei. Adevărul adevărat vă spun, domnilor care mă auziţi, că tot ce s-a petrecut aci mie mi-a părut că se petrece aievea, că Melisendra era Melisendra, don Gaiféros — don Gaiféros, Marsilio — Marsilio, şi Carol Magnul — Carol Magnul. De aceea mi s-a şi trezit mînia şi, pentru a face ceea ce e de datoria unui cavaler ră-tăcitor, am vrut să dau o mîină de ajutor şi să-i ocrotesc pe cei ce fugeau, şi cu acest gînd bun am

făcut și eu ceea ce-ați văzut ; dacă-a ieșit pe dos, vina nu-i a mea, ci a solomonarilor ce mă prigonesc ; și pentru tot buclucul ce-a ieșit din greșeala mea, măcar că n-a purces dintr-un gând rău — eu însumi o să mă osîndesc cu despăgubirea ; să-mi spui, meștere Pedro, ce ceri pentru păpușile copîrțite, că eu mă prind să ți le plătesc îndată în bani buni, din aceia care umblă acuma în Spania.

Meșterul Pedro făcu o plecăciune și-i spuse :

— Nici nu mă așteptam altfel din partea sufletului creștinesc al viteazului don Quijote de la Mancha, adevărat ocrotitor și sprijin al tuturor nevoiașilor și oropsiților ce rătăcesc pe lume ; și aici, jupînul hangiu și cu marele Sancho vor fi mijlocitori între luminăția-ta și mine, hotărînd împreună prețul după cîți bani fac sau ar fi făcut păpușile spintecate.

Hangiul și cu Sancho spuseră că se invoiesc la această treabă, și îndată meșterul Pedro ridică de pe jos pe regele Marsilio al Zaragozei, care avea capul lipsă, și zise :

— Se și vede că-n nici un chip nu mai poate fi adus iarăși acest rege la starea lui de la început, așa că socotesc — fără să mai despic firul în patru — să-mi dea, pentru moartea, sfîrșitul și capătul zilelor sale, patru reali și jumătate.

— Mai departe, spuse don Quijote.

— Iar pentru spintecătura asta de sus în jos, își urmă vorba meșterul Pedro, luînd în mîină pe spintecatul împărat Carol Magnul, n-ar fi prea mult să cer cinci reali și un sfert.

— Nu-i puțin, spuse Sancho.

— Dar nici mult, răspunse hangiul. Hai, însă, să facem pe din două și să spunem cinci reali.

— Dă-i pe toți cei cinci galbeni și-un sfert, spuse

don Quijote, că doar nu într-un sfert mai mult sau mai puțin stă socoteala în această mare nenorocire ; și vezi de te grăbește, meștere Pedro, că se apropie ceasul cinei și mă încearcă așa ca un început de foame.

— Pentru păpușa asta, spuse meșterul Pedro, care-i fără nas și cu un ochi lipsă și care nu-i alta decît frumoasa Melisendra, cer — ca să treacă de la mine — doi reali și douăsprezece *maravedis*.

— La dracu, spuse don Quijote, capul mi-l pun că Melisendra și cu al ei soț au și ajuns pînă-aproape de hotarele Franciei, pentru că bidiviul care-i ducea mi s-a părut că mai degrabă zbura decît alerga, așa că nu mai îmi vinde mie mîța drept iepure, arătîndu-mi aici o Melisendră fără nas, pe cînd cealaltă, dacă-i să privim bine lucrurile, stă acum în Franția și huzurește, dimpreună cu soțul ei, după pofța inimii ! Fiecăruia să-i dea Dumnezeu ce-i al lui, jupîn meștere Pedro, dar să umblăm pe calea cea dreaptă și cu gînd cinstit ; zi mai departe.

Meșterul Pedro, care văzu că don Quijote scriîtea și că era cît pe ce să-l apuce iarăși sminteala de mai-nainte, nu vru să-l scape din mîini și-i spuse așa :

— Poate că n-o fi asta Melisendra, ci doar vreuna din fetele ce-o slujeau, așa că aș fi mulțumit și m-aș socoti plătit în lege cu șaizeci de parale.

În felul acesta cercetară ei și celelalte păpuși ciopîrțite, potrivindu-se după aceea prețul de către cei doi judecători aleși pentru descurcarea dăruverei, care mulțumiră cîteșdouă părțile, și ajunseră la patruzeci de reali și trei sferturi ; și, pe lîngă acești bani, pe care-i și scoase Sancho din pungă, mai ceru meșterul Pedro încă doi reali pentru toată

truda ce-o mai avea încă de pătimit căutându-și maimuța.

— Dă-i, Sancho, spuse don Quijote, nu pentru maimuță, ci pentru crișmuță, fiindcă nu doi reali, ci două sute aş da eu bacşiş cui ar putea să-mi spună cu toată temeinicia că domnița doña Melisendra, dimpreună cu cavalerul don Gaiféros, se află acum într-adevăr în Franția între ai lor.

— Nimeni n-ar putea spune mai bine treaba asta decît maimuța mea, spuse meșterul Pedro, dar n-o să mai pună acum nici dracu mîna pe ea, deși-mi închipui că dragostea ei pentru mine precum și foamea or s-o silească să mă caute la noapte și, cînd o lumina Dumnezeu de ziuă, om vedea noi.

Într-un cuvînt, tîmbălăul cu păpușile se potoli și toți cînară liniștiți și în bună tovărășie, pe seama lui don Quijote, care era darnic din cale-afară. Mai înainte de-a se crăpa de ziuă plecă cel ce ducea lăncile și halebardele ; iar la revărsatul zorilor veni rîndul vărului și al pajului să-și ia bun rămas de la don Quijote, unul pentru a se întoarce în ținutul lui, iar celălalt pentru a-și vedea mai departe de drum ; acestuia din urmă îi dete don Quijote ca ajutor doisprezece reali. Meșterul Pedro nu mai vru să-și bage iar capul sub evanghelie cu don Quijote, pe care acum îl cunoștea bine de tot, așa că se sculă pe mînecate și, strîngîndu-și sfîrîmăturile jocului său de păpuși și, luîndu-și și maimuța, plecă și el să-și caute norocul. Hangiul, care nu-l cunoștea pe don Quijote, rămase tot atît de uimit de scrîntelile ca și de mărinimia lui. La urmă, Sancho îl plăti împărătește din porunca lui stăpînu-su ; și despărțindu-se de el cam pe la 8 ceasuri de dimineață, părăsiră hanul și se aş-

ternură la drum, unde-o să-i lăsăm să umble, că așa se cuvine, pentru a avea prilejul să povestim și alte lucruri care ajută la luminarea acestei faimoase istorii.

CAPITOLUL XXVII

Unde se povestește cine erau meșterul Pedro și cu maimuța lui, dimpreună cu neizbînda lui don Quijote în aventura cu zbieretul de măgar, aventură care n-a ieșit la capăt după vrerea și după gîndul lui

Cide Hamete, cronicarul acestei mărețe istorii, începe capitolul de față cu cuvintele ce urmează : „Jur ca un creștin catolic“ ; la care tălmăcitorul spune că jurămîntul de creștin catolic al lui Cide Hamete, el fiind arap — cum chiar și era, fără doar și poate — nu vrea să zică altceva decît că așa cum creștinul catolic cînd jură, jură sau trebuie să jure adevărul și să-l spună în tot ce-ar vorbi, tot așa și el spune adevărul, în tot ceea ce are de gînd să scrie despre don Quijote și mai cu seamă acolo unde ar fi să spună cine era meșterul Pedro și cine maimuța ghicitoare, care, prin cele locuri, lăsase sate întregi minunate de ghicitul ei.

Zice apoi că cititorul primei părți din această istorie și-o fi aducînd bine aminte de acel Ginés de Pasamonte, pe care, printre alți robi la galără, l-a dezrobît don Quijote în Sierra Morena, binefacere care i-a fost prost mulțumită și și mai prost răsplătită de către această liotă netrebnică și neghiuă. Acest Ginés de Pasamonte, căruia don

Quijote îi zicea Ginesillo de Șterpelillo¹, a fost acela ce i-a furat lui Sancho Panza măgarul, fapt care — nefiind spus în partea întâi, din vina zețarului, când și cum s-a întâmplat lucrul acela — a dat prilej de vorbe multora, care luau greșeala de tipar drept semnul scurtei țineri de minte a povestitorului. Dar, într-un cuvânt, Ginés a furat asinul pe când Sancho Panza sta tocmai călare pe el și dormea, și l-a luat folosindu-se de aceleași vicleșuguri și de aceleași iscusințe pe care le folosisese Brunelo când, fiind Sacripante la Albraca, i-a scos calul dintre coapse ; și apoi — precum s-a povestit — Sancho își recăpătă măgarul. Dar Ginés acesta, temându-se să nu fie prins de oamenii stăpînirii, care-l căutau ca să-l pedepsească pentru nenumăratele sale ticăloșii și nelegiuiri — și erau atîtea și atît de mari, că el însuși a alcătuit cîta mai cartea ca să le povestească — se hotărî să treacă în regatul Aragónului și să-și acopere ochiul stîng, dedîndu-se îndeletnicirii de păpușar, pe care, dimpreună cu aceea de panglicar, o cunoștea cum nu se poate mai bine. Se întâmplă apoi că, de la niște creștini dezrobiți ce veneau din Berberia, cumpără acea maimuță, pe care o învăță ca, la un anumit semn, să i se cocoate pe umăr și să-i șoptească sau să se facă a-i șopti ceva la ureche. După ce o făcu și pe asta, mai înainte de-a intra în satul unde se ducea cu teatrul lui de păpuși și cu maimuța, lua vești în cătunul cel mai apropiat — sau de la cine putea și el mai bine — ce lucruri mai deosebite se petrecuseră în satul cu pricina și în legătură cu ce inși ; și întipărin-

¹ Numele de Ginesillo de Parapilla i-l dăduse ocnașului nu don Quijote, ci comisarul. Don Quijote voise doar să-l repete la minie și nu-l nimerise, spunîndu-i Paropillo.

du-și toate astea bine în minte, cel dintîi lucru pe care-l făcea era să-și arate jocul de păpuși, care uneori era cu o poveste, alteori cu alta ; toate erau însă vesele, pline de haz și binecunoscute pretutindeni. După ce mîntuia cu jocul de păpuși, arăta iscusințele maimuței lui, spunîndu-le celor din sat că ea ghicește tot ce s-a petrecut și tot ce-i în clipa de față, dar că în ghicitul celor ce au să vină îi lipsește dibăcia. Pentru răspunsurile la fiecă întrebare cerea cîte doi reali, și pe unele le lăsa mai ieftin, după cum mirosea și el cam ce poate să-i pice de la cei care întrebau ; și cum uneori mai dădea și pe la casele despre ai căror locuitori mai aflase cîte ceva, măcar că ei nu-l întrebau nimica pentru a nu-i plăti, el făcea semnul obișnuit maimuței și apoi zicea că maimuța îi spusese cutare și cutare lucru, care se potrivea întocmai cu ceea ce se întîmplase. Cu asta și-a cîștigat o nespusă încredere și toți alergau după el ; alteori, cum era el băiat deștept, răspundea în așa fel, că răspunsurile se loveau de minune cu întrebările ; și cum nimeni nu-l supăra și nu-l lua de gît ca să spună în ce fel ghicea maimuța, pe toți îi ducea de nas și-și umplea punga. Așa că, de îndată ce păși pragul hanului, îi și recunoscă pe don Quijote și pe Sancho Panza, și dacă-i recunoscă, îi fu lesne să-i lase cu gura căscată și pe don Quijote și pe Sancho Panza și pe toți cei ce se aflau pe-acolo ; ar fi plătit-o însă scump de tot dacă don Quijote și-ar fi lăsat mîna ceva mai jos atunci cînd a retezat capul regelui Marsilio și i-a nimicit toată călărimea, așa cum s-a spus în capitolul de mai înainte. Asta-i tot ce era de spus despre meșterul Pedro și despre maimuța lui.

Și acum, întorcându-mă la don Quijote de La Mancha, zic că, după plecarea lui de la han, se gândi ca, mai înainte de a intra în cetatea Zaragozei, să vadă și el malurile riului Ebru, dimpreună cu toate acele împrejurimi, căci lungul răstimp care mai rămânea pînă-n ziua întrecerilor cavaleresti îi îngăduia destulă vreme pentru de toate. Cu gîndul acesta, își urmă drumul înainte, mergînd el două zile încheiate fără să i se întîmple nimic vrednic de-a fi așternut pe hîrtie, pînă cînd, într-a treia zi, urcînd el o costișă, auzi o zarvă grozavă de darabane, de goarne și de archebuze. La început, crezu că trecea prin partea locului vreun pîlc de oșteni, și pentru a-i vedea, dete pinteni lui Rocinante, urcă repede costișa pînă sus și, cînd ajunsese în vîrfurile dîmbului, văzu la poalele lui, după cite i se păru, mai bine de două sute de oameni, armați cu felurite soiuri de arme, lănci, baliste, pertizane, halebarde și sulite, apoi vreo cîteva archebuze și o sumedenie de paveze rotunde. Cobori mîgura și se apropie atît de mult de pîlcul de oșteni, încît zări deslușit steagurile, le deosebi culorile, își dete seama de semnele de pe ele, mai ales de unul care se afla pe un steag sau pe o flamură de atlas alb, pe care era zugrăvit de ziceai că-i viu, un asin pitic ca aceia de Sardinia, cu capul în sus, cu gura deschisă și cu limba afară, ca și cum, după mișcările și înfățișarea lui, ar sta gata să zbiere; în jurul său se vedeau scrise cu slove de-o șchioapă aceste două versuri:

Și n-au zbierat ei de pomană

Alcazii cei doi prin poiană !

Din steagul acesta trase don Quijote încheierea că oamenii de care se apropiase nu puteau fi alții decît cei din satul cu zbieretul, și așa-i spuse și

lui Sancho, citindu-i și ceea ce era scris pe steag. Ii mai spuse și că flăcăul care le dăduse de știre despre acea întâmplare greșise spunându-le că cei doi care zbieraseră erau *regidori*, fiindcă dacă ar fi să se țină seama de versurile de pe flamură, ei erau *alcazi*. La care Sancho Panza îi răspunse :

— Stăpîne, nu-i nici o greșeală în asta, căci s-ar putea foarte bine ca *regidorii* care-au zbierat pe-atunci să fi ajuns cu timpul *alcazi* la ei în sat, așa încît li se pot da amîndouă numirile ; cu atît mai mult cu cît nu vatămă întru nimic adevărul povestirii dacă cei ce zbieraseră or fi fost *alcazi* sau *regidori* o dată ce tot i-adevărat c-au zbierat, căci tot atît de anapoda e să zbiere un *alcade* ca și-un *regidor*.

În cele din urmă văzură și aflară cum satul luat în rîs ieșea să se războiască cu un altul, care își bătea joc de el mai amarnic decît se curvine și mai mult decît e îngădurit între bunii vecini. Don Quijote se dăte mai aproape de ei, spre marea părere de rău a lui Sancho, căruia niciodată nu i-a plăcut să se bage în asemenea buclucuri. Oamenii din pîlcul amarat îl primiră în mijlocul lor, crezînd că-i vreunul din aceia ce le țin partea. Ridicîndu-și viziera, don Quijote, cu mișcări alese și cu o înfățișare prietenoasă, înaintă pînă la steagul cu asinul, și acolo veniră în juru-i toți mai-marii oștirii, ca să se uite la el, nimiți, cu acea privire care-i obîșnuită la toți cei ce-l priveau pentru întâia oară. Don Quijote, care-i văzu că-și ațintesc ochii asupra-i cu atita luare-aminte, fără ca nimeni să-i vorbească sau să-l întrebe ceva, vru să se folosească de tăcere și, întrerupînd-o pe-a sa, spuse cu glas tare :

— Oameni buni, vă rog cît pot de fierbinte să nu întrerupeți cuvîntarea pe care vreau să v-o țin

pînă cînd nu vi s-o urî și nu vi s-o face lehamite de ea, căci dacă s-o întîmpla așa, n-aveți decît să-mi dați cel mai mic semn, și eu am să-mi și pun strajă gurii și-am să-mi mușc limba.

Cu toții îi spuseră atunci să vorbească ce-o pofti, că ei l-or asculta bucuroși. Don Quijote, cu această învoire, își urmă vorba și spuse :

— Eu, oameni buni, sînt cavaler rătăcitor, avînd ca îndeletnicire pe aceea a armelor și ca menire pe aceea de a-i ajuta pe cei lipsiți de ajutor și de a-i sprijini pe nevolnici. Acum vreo cîteva zile am aflat și eu de năpasta voastră, precum și de pricina ce vă îndeamnă să puneți, la tot pasul, mîna pe arme și să vă răzbunați asupra vrăjmașilor voștri ; și gîndindu-mă în sinea mea, nu o dată, ci de mai multe ori, la treaba asta a voastră, găsesc, după legile duelului, că vă înșelați socotindu-vă jigniți, fiindcă nimeni de unul singur nu poate jigni un sât întreg, decît numai învinuindu-i pe toți locuitorii lui de trădare, pentru că nu știe anume cine a săvîrșit trădarea de care-l învinuiește. Ca pildă în asta îl avem pe don Diego Ordoñez de Lara¹, care a chemat să se lupte cu el toată cetatea Zamorei, pentru că el nu știa că numai Vellido Dolfos săvîrșise trădarea de a-și ucide regele, așa că-i chemă pe toți la luptă, și toți trebuiră să răspundă chemării și să se bată ; deși, ca să spun drept, seniorele don Diego a cam sărit peste cal și a întrecut mulțisor cele îngăduite în chemarea la luptă, căci nu avea de ce să se războiască nici

¹ Don Quijote își înșiră amintirile din romanele vechi ce vorbesc de sfidarea trimisă de don Diego Ordoñez de Lara locuitorilor Zamorei : „Eu vă provoc, zamorani, ca pe niște trădători dovediți, cu mari și mici, cu morți, cu vii ; provoc ierburile cîmpului, peștii riului, piinea și peștele, apa riurilor“, spun versurile la care face aluzie textul.

cu morții, nici cu apele, nici cu vitele, nici cu cei ce-s gata să vină pe lume, nici cu celelalte mărunțișuri de care-i vorba acolo ; dar ce să-i faci ? când ai mînia de mamă, limba nu știe nici de tată, nici de povățuitor, nici de friu care s-o stăpînească. Stînd dară așa lucrurile, că adică unul singur nu poate să jignească un regat, un ținut, o cetate, o obște și nici un sat întreg, e limpede atunci că nu mai e nevoie să ieși la luptă și să răzbuni o jignire ca asta, de vreme ce nici nu e jignire ; căci tare ar mai avea haz ca la tot pasul să se ia la hartă localnicii din Reloja ¹ cu cei care au dat locului lor această poreclă sau la fel să facă oamenii de prin alte sate, porecliți cățelari ², pătlăgicari ³, pui de chit ⁴, săpunari ⁵, precum și toți cei cu alte nume și porecle ce umblă prin gura copiilor și a celor ce-au căzut în mintea lor ! ⁶ Frumos ar mai fi, n-am ce zice, ca toate satele astea cu poreclă să dea buzna să se răzbune și să-și tot scoată și vîre săbiile-n teacă pentru te miri ce cîrcotă. Nu, nu, nici Dumnezeu nu îngăduie și nu vrea asta ; bărbații înțelepți, obștiile cele bine chivernisite numai pentru patru lucruri au căderea să pună mîna pe arme, să tragă săbiile din teacă și să-și pri-

¹ „*El pueblo de Reloja*“ : aluzie la legenda despre sătucul Espartinas, din ținutul Andaluziei, ai cărei locuitori, după ce hotărîseră să pună un ceas (*reloj*) în turnul bisericii, se zice că au comandat la Sevilla „o ceasă“ (*una reloja*), specificînd că vor să fie *prenaita* (gravidă), ca să-i poată vinde apoi cesulețele ce le-or face (*los relojillos*), pentru a-și mai scoate din banii investiți în „ceasă“.

² „*Los cazoleros*“ erau locuitorii din Valladolid, orașul de unde sînt și cîinii dialogului celebru scris de Cervantes.

³ „*Los berenjeneros*“ erau toledanii.

⁴ „*Los ballenatos*“, adică madrilenii.

⁵ „*Los jaboneros*“, locuitorii din Sevilla.

⁶ În comediile epocii, la Tirso de Molina, de pildă, găsim scene în care călătorii de pe drumurile Spaniei se strigă unii pe alții după porecla satului sau orașului de unde sînt.

mejduiască fiii, viețile și avutul. Primul lucru este pentru a apăra legea cea catolică ; al doilea, pentru a-și apăra viața, potrivit cu toate poruncile firești și dumnezeiești ; al treilea, pentru a apăra cinstea lor, a familiei și a averii lor ; al patrulea, pentru a-și sluji regele, aflat într-un război drept ; și dacă ar fi să adăugăm și pe-al cincilea — pe care l-am putea socoti drept al doilea — pentru a-și apăra patria. Laolaltă cu aceste cinci pricini mai de frunte se pot aduna și altele care să fie drepte și chibzuite și care să te silească să pui mâna pe arme ; dar să ridici armele pentru nimicuri, care seamănă mai mult a haz și a pierdere de vreme decât a jignire, asta ar însemna pentru cel ce ridică armele că nu-i în toate mințile ; unde mai pui că faptul de-a te răzbuna pe nedrept — că dreaptă nu poate fi nici o răzbunare, oricum ai lua-o — e pe de-a-ntregul împotriva sfintei legi pe care o mărturisim, lege care ne poruncește să facem bine pînă și vrăjmașilor noștri și să-i iubim pe cei ce ne urăsc, poruncă preasfîntă, care, deși pare anevoie de îndeplinit, nu este totuși așa decît pentru cei ce-și leagă viața mai puțin de Dumnezeu decît de lume și mai mult de trup decît de duh ; pentru că Isus Cristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, care m-a mințit niciodată și care nici n-a putut și nici nu poate să mintă, fiind legiuitorul nostru, a spus că jugul său e dulce și povara sa ușoară ; așa că nu ne-ar fi poruncit el lucruri care să fie cu neputință de îndeplinit. De aceea, oameni buni, și după poruncile cele dumnezeiești, și după cele omenești, datori sînteți să vă potoliți.

„Să mă ia dracu, spuse atunci Sancho în sineasa, dacă stăpînu ăsta al meu nu-i tiolog ! Și dacă nu e, atunci seamănă a tiolog de nici nu-l mai deosebești !“

Își mai trase puțin sufletul don Quijote și, văzînd că tot mai era ascultat, vru să-i dea înainte cu cuvîntarea lui, cum ar fi și făcut de altminteri, de n-ar fi fost la mijloc istețimea lui Sancho, care, văzînd că stăpînu-su se oprește, se îndesă el la vorbă în locul lui și zise :

— Stăpînul meu, don Quijote de La Mancha, care mai-nainte se numea Cavalerul Tristei Figuri, și acum se numește *Cavalerul Leilor*, e un hidalgo foarte învățat, care știe latinește și spaniolește, ca un bacalaureat ; și în tot ce vorbește și povățuiește, merge drept la țintă, ca un oștean din cei mai încercați, și știe pe degete toate legile și canoanele a ceea ce se cheamă duel, așa că n-aveți altceva mai bun de făcut decît să ascultați la ceea ce spune el și, dacă greșiți ascultîndu-l, apăi pe mine să dați vina ; cu atît mai mult cu cît de la sine se-nțelege că-i o nerozie să sări ca ars numai fiindcă auzi un zbieret de măgar, că eu mi-aduc aminte că de copil zbieram oricînd și ori de cîte ori aveam chef, fără să-mi mai astupe nimeni gura, și o făceam cu atîta iscusință și dibăcie, că atunci cînd zbieram eu, începeau să zbiere toți măgarii din sat, și pentru asta nu se chema că-s mai puțin fecior al părinților mei, care erau niște oameni cît se poate de cumsecade ; și cu toate că pentru iscusința asta a mea eram pizmuit de vreo cinci din cei mai acătării oameni de la mine din sat, nu mă sinchiseam eu de asta nici cît negru sub unghie ; și ca să vedeți că spun adevărul, așteptați numai și ascultați, că meștesugul ăsta este ca și al înotu-lui : o dată deprins, nu se mai uită niciodată.

Și spunînd astea, își prinse nasul cu mîna și începu să zbiere atît de tare, că răsunară toate văile din apropiere ; dar unul din cei ce se aflau pe lîngă

el, crezînd că-i ia în rîs, ridică o prăjină ce-o avea în mînă și-l lovi atît de tare cu ea, încît Sancho nu se mai putu ține pe picioare și se prăvăli la pămînt. Don Quijote, văzîndu-l pe Sancho într-o atît de jalnică stare, năvăli cu lancea la obînc asupra celuia ce-l lovise, dar săriră atîția care-i tăiară drumul, că nu-i fu cu putință să-l răzbune, cu atît mai mult că mai și ploua asupra-i o ade-vărată grindină de pietre și-l amenințau o sumedenie de baliste ațintite spre el, și nu mai puține archebuze ; îl întoarse de aceea-n hături pe Rocinante și, dîndu-i pînteni să alerge cît îl țineau bieteile lui puteri, o zbughi dintre ei, și se încredință din toată inima lui Dumnezeu ca să-l scape din acea primejdie, fiindcă se temea la fiece pas să nu-i intre vreun glonte-n spinare și să-i iasă prin piept, și-n fiece clipă răsufla din adînc ca să vadă dacă mai are suflet în el ; dar cei din pîlc se mulțumiră numai să-l vadă spălînd putina, fără să mai tragă. Pe Sancho, de îndată ce-și veni în fire, îl puseră pe măgar și-l lăsară s-o ia la sănătoasa după stăpînu-su ; și măcar că el nu mai avea putere să-și mîne asinul, totuși acesta o luă pe urmele lui Rocinante, fără de care nu putea să trăiască nici o clipă. După ce se depărtase don Quijote o bună bucată, întoarse capul, îl văzu pe Sancho venind și-l așteptă, dîndu-și seama că nu-l urmărea nimeni. Cei din pîlc mai rămaseră pe-acolo pînă către înserat și, deoarece vrăjmașii lor nu le ieșiră împotrivă, se întoarseră la ei în sat veseli și bucuroși ; și dac-ar fi cunoscut ei străvechea datină a grecilor, ar fi ridicat în partea și prin locul acela un semn amintitor al izbînzii.

CAPITOLUL XXVIII

**Despre unele lucruri pe care spune Benengeli
că le va afla cel ce le va citi, dacă le citește
cu luare-aminte**

Cînd viteazul dă bir cu fugiții, înseamnă că a dibuit el vreo înșelăciune, și-atunci e mai bine ca bărbatul cel prevăzător să se cruțe pentru alte prilejuri. Acest adevăr își dovedi tăria și la don Quijote, care, dînd înapoi față de mînia satului și de gîndul rău al acelui pîlc pornit pe zaveră, o luă la fugă și, fără să-și mai amintească de Sancho și nici de primejdia în care îl lăsa, se depărtă atît cît i se păru de ajuns ca să se simtă ocrotit. Venea după el și Sancho, culcat de-a curmezișul pe asinul lui, așa cum s-a mai spus. Îl ajunse în cele din urmă, după ce-și mai venise în fire, dar era atît de înspăimîntat, de muiat și de snopit, încît, cînd îl ajunse, nu se mai putu ține și căzu de pe măgar la picioarele lui Rocinante. Descălecă don Quijote ca să-i oblojească rănile ; dar aflîndu-l teafăr și nevătămat din creștet pînă-n tălpi, îi spuse mînios : — În rău ceas, Sancho, ți-ai găsit și tu să zbieri ! Cum de ți-a trăsnet prin cap c-ar fi nimerit să vorbești de funie în casa spînzuratului ? La o cîntare de zbierete măgărești ce alt ison voiai să iasă decît acela de prăjini în cap ? Dă tu, Sancho, mulțumită lui Dumnezeu că te-au miruit numai cu un par, și nu te-au binecuvîntat cu vreun hanger.

— Nu mai e nevoie să răspund, spuse Sancho, fiindcă pare-mi-se că destul îți vorbesc coastele mele ; să încălecăm și să ne depărtăm de-acî, că de zbieretele mele nimic n-oi pomeni, dar nu mi-oi astupa gura cînd e vorba să zic că dau și

cavalerii rătăcitori bir cu fugiții și-i lasă pe bunii lor scutieri zobiți ca mālura sau ca grîul la măciniș, în puterea vrăjmașilor lor.

— Nu fuge cel ce se retrage, răspunse don Quijote; fiindcă trebuie să știi, Sancho, că vitejia care nu se sprijină pe temeiul prevederii se numește nēsăbuință, iar isprăvile celui nēsăbuit trebuie puse mai curînd pe seama norocului decît a curajului, așa că eu recunosc că m-am retras, dar nu și c-am fugit; și-n treaba asta m-am luat după mulți viteji, care s-au cruțat pentru prilejuri mai bune, și cu asemenea pilde sînt pline istoriile, pe care nu ți le mai înșir acum, fiindcă nici ție nu-ți sînt de folos și nici eu n-am chef să le povestesc.

Între timp Sancho se sui pe măgar, ajutat de don Quijote, care se urcă și el pe Rocinante și, teleap-teleap, se duseră să se adăpostească într-un crîng de plop, ce se zărea cam la un sfert de leghe de-acolo. La răstimpuri mai scootea Sancho cîte-un oftat din fundul rărunchilor și cîte-un geamăt de dūrere; și întrebîndu-l don Quijote de pricina pătimirii lui atît de amarnice, el răspunse că de la noadă și pîn' la ceafă simțea o durere cașe-l înnebunea.

— Pricina acestei dureri trebuie să fie, nici vorbă, spuse don Quijote, că fiind lung și drept parul cu care te-au altoit, ți-a atins de sus pînă jos spinarea, unde intră toate părțile astea ce te dor; și dacă ți-ar fi atins dintr-însa mai mult, mai multe te-ar durea.

— Pe legea mea, spuse Sancho, că lumină-ția-ta m-ai scos dintr-o mare îndoială și mi-ai deslușit totul cu vorbe frumoase. Păcatele mele! Atît de tăinuită crezi că era pricina durerii, încît să mai fie nevoie să-mi spui că mă doare tot

ceea ce mi-a atins parul ? Dacă m-ar dura gleznele, atunci ar trebui poate să ghicești de ce mă dor ; dar că mă doare unde m-a croit, asta nu-i mare pricopseală să ghicești ! Pe cinstea mea, mărite stăpîne al meu, văd eu că de răul altuia iute te tămăduiești ; și pe zi ce trece, tot mai mult îmi dau seama la cît de puțin mă pot aștepta din partea tovarășiei ce-o împart cu luminăția-ta ; că dacă de-astă dată ai lăsat să mă ciomăgească, de alte și alte sute de ori o s-o patiarăși ca atunci cînd cu azvîrlirea pe cergă și cu alte multe năzbîtii, că dacă acum a venit rîndul spinării, o să vie după aceea și rîndul ochilor din cap. Mult mai bine-aș face — dar asta-i, că sînt un nătărău și n-oi face nimic ca lumea cite zile oi avea — mult mai bine-aș face, zic, să mă întorc la casa mea, și la muierea mea, și la odraslele mele, și să le hrănesc și să le cresc cu ce s-o milostivi Dumnezeu să-mi dea, și nu să mă mai tot țiiu după luminăția-ta pe drumuri fără de drum și pe căi și cărări ce nu duc nicăieri, bînd ca vai de lume și mîncînd nici pe-atîta ! Ce să mai vorbim de dormit : numără, frate scutier, șapte coți de pămînt, și dacă poștești mai mult, mai ia înc-o dată pe-atîta, că doar tu ții pîinea și cuțitul, și lungește-te după plac ! Arză-l-ar focul și praful să se-aleagă de cel dintii ce se țin de cavaleria rătăcitoare sau măcar de cel dintii căruia-i dete-n gînd să fie scutier la asemenea zevzeci, cum trebuie să fi fost toți cavalerii rătăcitori de demult ! De cei de-acuma, nu zic nimic, căci, o dată ce și luminăția-ta ești unul dintr-înșii, sînt cuviincios față de ei, știind mai ales că luminăția-ta te pricepi ceva chiar mai mult decît Necuratul cînd e să vorbești și să cugeți.

— Bucuros aş face o prinsoare cu tine, Sancho, spuse don Quijote, că atîta vreme cît tot turui cu gura fără ca nimeni să te oprească, nimic nu te doare în tot trupul. Vorbeşte, fătul meu, tot ce-ţi trece prin gînd şi tot ce-ţi vine la gură, căci să ştiu eu că nu te mai doare nimic, aş socoti drept desfătare toată supărarea pe care mi-o căşunează obrăznicile tale ; şi dacă atît de mult ţii să te întorci la tine-acasă, la femeia ta şi la odraslele tale, ferească sfîntul ca eu să mă împotrivesc ! Banii mei sînt la tine ; fă socoteală cît e de cînd am ieşit de la noi din sat pentru a treia oară, şi mai fă socoteală şi cam cît ai putea şi ar trebui să cîştigi pe lună, şi plăteşte-te cu chiar mîna ta.

— Cînd îl slujeam, răspunse Sancho, pe Toma Carrasco, părintele bacalaureatului Samsón Carrasco, pe care luminăţia-ta îl cunoşti prea bine, doi ducaţi cîştigam pe lună, pe lîngă mîncare ; de la lumiăţia-ta nu ştiu cît să cer, o dată ce mi-am dat seama că are mai mult de furcă scutierul unui cavaler rătăcitor decît acela ce slujeşte pe-un ţăran ; că, la urma urmei, noi, cei care-i slujim pe ţărani, oricît ne-am trudi în timpul zilei, oricît am fi de năpăstuiţi, seara cel puţin cinăm bucate fierte şi dormim în pat, în care eu n-am dormit, de cînd te slujesc pe luminăţia-ta, decît în scurtul răstimp cît am stat la conacul lui don Diego de Miranda, şi n-am trăit apoi mai ca lumea decît cu gustarea pe care am scos-o din tingirile lui Camacho şi cu ce-am mai avut şi eu de mîncat, de băut şi de dormit în casa lui alde Basilio ; încolo, tot timpul am dormit pe pămînt tare şi sub stele, supus la ceea ce se cheamă asprimile cerului, hrănindu-mă eu cîte o felie de brînză şi cu cîte-un codru de pîine şi

bînd ba din apele rîurilor, ba din ale izvoarelor
întîlnite în cale prin aste pustietăți pe care le
batem.

— Recunosc, spuse don Quijote, că tot ceea
ce spui i-adevărat. Cu cît crezi, dară, că trebuie
să-ți dau mai mult decît ce-ți dădea Toma
Carrasco ?

— După cîte mă taie capul, spuse Sancho, cu
doi reali mai mult, pe care i-ai adăuga lumină-
ția-ta în fiecare lună, m-aș socoti plătit cum tre-
buie ; asta cît privește simbria pentru ostenele
mele ; cît privește însă îndeplinirea cuvîntului și
făgăduinței de a-mi da luminăția-ta să cîrmuiesc o
insulă, ar fi drept ca să mai adaugi încă șase
reali, care-n totul ar fi treizeci.

— Prea bine, răspunse don Quijote, și acum,
potrivit simbriei pe care tu singur ți-ai hotărît-o,
numărîndu-se acum douăzeci și cinci de zile de
cînd am plecat de la noi din sat, fă, Sancho, so-
coteala după măsura simbriei, vezi cît îți dato-
resc și plătește-te, cum ți-am mai spus, chiar cu
mîna ta.

— Alelei, păcatele mele, spuse Sancho, ai
greșit-o rău, luminăția-ta, cu socoteala asta, căci
întrucît privește făgăduința insulei, numărătoarea
trebuie să se facă din ziua chiar în care lumină-
ția-ta mi-ai făgăduit-o și pînă-n clipa de față !

— Dar cît e, Sancho, de cînd ți-am făgăduit-o ?
spuse don Quijote.

— Dacă țiiu eu bine minte, răspunse Sancho,
trebuie să fie peste douăzeci de ani, cu trei zile
poate mai mult sau mai puțin.

Își dete don Quijote una zdravănă peste frunte
și începu să rîdă cu poftă, spunînd :

— Păi n-am purces în Sierra Morena și în toate
perindările noastre decît abia de două luni, și-mi

spui tu, Sancho, că-s douăzeci de ani de cînd
 ți-am făgăduit ostrovul? Acum văd eu că vrei
 să se ducă pe simbrile tale toți banii pe care-i ai
 de la mine; și dacă așa stau lucrurile și te bucuri
 la ei, ți-i dau încă de pe-acuma și să-i stăpînești
 sănătos, căci cu prețul de a mă vedea scăpat
 de-un scutier atît de ticălos, m-aș bucura și de-aș
 rămîne sărac și fără nici o lețeaie. Dar ia spu-
 ne-mi tu, cel ce încalci canoanele date pentru
 slujitorii cavaleriei rătăcitoare, unde ai văzut
 sau ai citit că vreun scutier al vreunui cavaler
 rătăcitor s-a tocmnit cu stăpînul său: „Trebuie
 să-mi dai atîta pe lună ca să te slujesc”? Intră,
 intră tu numai, tîlharule, măscăriciule și căpcă-
 unule, că toate astea te arăți să fii, intră zic, în
*mare magnum*¹ al istoriilor lor; și dacă vei găsi
 că vreun scutier a spus și a gîndit ceea ce-ai
 spus tu acum, îți dau voie să mi-l pironеști de
 frunte și, pe deasupra, să-mi mai dai și vreo
 patru sfirle zdravene în față; întoarce dirlogiile
 sau căpăstrul asinului și du-te acasă, fiindcă un
 singur pas n-ai să mai faci de-acum înainte alături
 de mine. O, pline mîncată de pomană! O, făgă-
 duințe date cui nu trebuia! O, tu, făptură care ții
 mai mult de dobitoc decît de om! Tocmai acum,
 cînd aveam și eu de gînd să-ți fac o stare, și încă
 de-așa fel încît, în ciuda neveste-ți, să ți se spună
 „măria-ta”, tu îți iei tălpășița? Acum ți-ai găsit să
 pleci, cînd aveam și eu gîndul hotărît și statornic
 să te fac stăpînitorul celei mai mari insule de pe
 lume? La urma urmei, tu însuși ai spus de-atîtea
 ori că nu trebuie să dăm orzul pe... măgar ești,
 măgar rămii și măgar ai să fii pîn’ți s-o tăia firul
 vieții, că, după mine, socotesc că mai degrabă-ți

¹ „Marea cea mare” (lat.) cu înțelesul de „drumul cel mare”.

va ajunge viața la capătul ei cel de pe urmă decît să vezi și să-ți dai seama că ești un dobitoc.

Sancho îl privea țintă pe don Quijote tot timpul cît acesta îl ocăra și-i păru atît de rău, că-i deteră lacrimile-n ochi și, cu glas tînguitor și stîns, îi spuse :

— Stăpîne, recunosc că, pentru a fi măgar de-a binelea, nu-mi mai lipsește decît coada ; dacă luminăția-ta vrei să mi-o pui, eu o s-o socotesc pusă la locul ei și-o să te slujesc ca măgar cîte zile oi mai avea de trăit. Iartă-mă, măria-ta, milostivește-te de neghiobia mea și ține-n seamă că sînt un nepriceput, și dacă spun și eu vrute și nevrute, asta-i mai mult din prostie decît din răutate ; dar cine greșește și se-ndreptează, lui Dumnezeu i se-ncredințează.

— M-aș fi mirat eu, Sancho, să nu amesteci acolo și-un crimpei de zicală în vorbirea ta. Bine, eu acuma te iert. cu învoiala însă să te îndrepți și să nu te mai arăți de-acu-nainte atît de dornic după cîștig, și să cauți să fii mai larg la inimă, să te întărești și să-ți faci curaj, nădăjduind la împlinirea făgăduințelor mele, fiindcă, chiar de zăbovesc, ele nu sînt totuși cu neputință.

Sancho răspunse că așa va face, chiar de-ar fi să-și ia puterile din însăși slăbiciunea lui. Spunînd astea, intrară în crîng, și don Quijote se așeză la piciorul unui ulm, iar Sancho la acela al unui fag, căci copacii de soiul ăsta și alții asemenea lor au totdeauna picioare și niciodată mîini. Sancho își trecu noaptea ca vai de mama lui, fiindcă prăjina care-l altoise se făcea simțită și mai tare pe frigul nopții senine. Don Quijote și-o petrecu cu veșnicele lui gînduri ; dar cu toate astea, închiseră ochii și, pe mînecate, își urmară drumul, căutînd malurile vestitului Ebru, unde li se întîmplă ceea ce se va povesti mai jos.

CAPITOLUL XXIX

Despre faimoasa întâmplare cu luntrea fermecată

Urmîndu-și calea în chip obișnuit, cam la două zile după ce ieșiră din crîng, don Quijote și cu Sancho ajunseră la rîul Ebru, iar vederea lui fu o nespusă desfătare pentru don Quijote ; de aceea se și uită lung și privi frumusețea malurilor, limpezimea apelor, curgerea lor liniștită și mulțimea fără de număr a undelor lui de cleștar, priveliște care-i reînnoi în minte atîtea gînduri de iubire ; i se trezi mai cu seamă și-i veni în minte ceea ce văzuse în peștera lui Montesinos ; fiindcă tot îi spusese maimuța meșterului Pedro că parte din acele lucruri erau adevărate și parte mincinoase, îi venea să creadă că-s mai multe cele adevărate decît cele mincinoase, cu totul altminteri decît Sancho, care le socotea pe toate drept curate minciuni. Cum rătăcea el în felul acesta, iată numai că i se ivi în fața ochilor o mică luntre — fără de vîsle și fără de cîrmă — care sta la țarm, priponită de un copac de pe mal. Se uită don Quijote în toate părțile și nu văzu pe nimeni, și îndată, fără a mai sta pe gînduri, descălecă de pe Rocinante și-i porunci și lui Sancho să descălece de pe măgar și să lege zdravăn amîndouă dobitoacele unul lîngă altul de un plop sau de o salcie de pe-acolo. Îl întrebă Sancho care era pricina acelei descălecări pe nepusă masa și a acelei priponiri de copac. Răspunse don Quijote :

— Trebuie să știi, Sancho, că luntrea asta de-aici — nici nu mai încape bănuială c-ar putea fi altfel — mă cheamă de-a dreptul și mă îmbie să

intru într-însa și să merg cu ea să dau ajutor vreunui cavaler sau vreunui alt om de viță primejdut, care se află pesemne la mare strîmtoare, fiindcă așa e tipicul cărților și istoriilor cavalierești, precum și al vrăjitorilor care se amestecă în aceste istorii; că de se află vreun cavaler în vreo primejdie și nu poate scăpa din ea decît prin ajutorul altui cavaler — fie ei și la trei mii de leghe depărtare unul de altul, și chiar mai mult — atunci vrăjitorii sau îl învăluie pe acesta din urmă într-un nour, sau îi pregătesc o luntre în care să intre, și în mai puțin de-o clipită îl înalță în văzduh ori îl duc pe mare acolo unde vor să-l aibă și unde-i nevoie de ajutorul lui; așa că și luntrea asta, dragă Sancho, pentru același țel se află aici pregătită. Așa-i de adevărat ce-ți spun, cum e acuma ziuă, și pînă să nu apuce să ne piară luntrea din fața ochilor, leagă-i pe măgar și pe Rocinante unul lîngă altul și să ne încredințăm în mîna lui Dumnezeu care ne călăuzește, că n-o să-mi părăsesc eu gîndul de-a intra în luntre nici să-mi ceară asta călugări de cei din tagma desculților¹.

— Dacă așa stă treaba, răspunse Sancho, și luminăția-ta la tot pasul vrei să te ții de aceste — nu știu cum să le spun — bazaconii, nu-mi rămîne alta decît să ascult și să-mi plec capul, ținîndu-mă și eu de zicala: fă ce-ți spune stăpînul și așează-te cu el la masă; dar cu toate astea, ca să nu-mi fie cugctul apăsător, vreau să-ți spun

¹ În original „*frayles descalzos*”: călugării franciscani, care umblau desculți ca să-și dovedească umilința și „cășătoria cu virtutea sărăciei”. „Desculții” erau de obicei buni predicatori și, făcînd apel la sentiment mai mult decît la judecată, găseau calea spre a-și convinge ascultătorii.

„Înainte că luntrea asta nu mi se pare a fi din alea fermecatele, ci a vreunor pescari de pe-aici de pe râu, fiindcă din apele lui se pescuiesc cele mai minunate chepe de pe lume.

Spunea asta Sancho, în vreme ce lega dobitoacele, lăsându-le, cu adincă strângere de inimă, sub ocrotirea și sprijinul vrăjitorilor. Don Quijote îi spuse să nu se întristeze că lasă de izbeliște acele dobitoace, fiindcă solomonarul care pe ei i-ar purta pe drumuri și prin ținuturi aflate la distanțe atât de mari ar avea grijă și de ele, dându-le tot ce le trebuie.

— Nu-nțeleg ce-i aia „din straițe“, spuse Sancho, că de când mă știu eu pe lume, o vorbă ca asta nici c-am mai auzit.

— Distanțe, răspunse don Quijote, adică depărtări mari; și nici nu-i de mirare că nu înțelegi vorba, că doar nu ești dator să știi latinește, ca unii ce se fălesc că știu, și când colo, habar n-au.

— Iată-i gata legați, răspunse Sancho. Ce-avem acum de făcut?

— Ce-avem de făcut? răspunse don Quijote. Să ne închinăm și să ridicăm ancora, vreau să spun să ne imbarcăm și să tăiem oedgonul cu care-i legată luntrea asta.

Și după ce, dintr-un salt, fu într-însa, îl urmă și Sancho, iar don Quijote reteză funia, și luntrea se depărtă încetul cu încetul de mal; și când Sancho se văzu cam la doi stînjeni în largul râului, începu să tremure, temîndu-se de pieire; dar nimic nu-l obidi mai mult decît să-și audă măgarul zbierînd și să-l vadă pe Rocinante cum luptă să se dezlege; și spuse către stăpînu-su:

— Măgarul zbiară cu inima frîntă de plecare noastră, iar Rocinante încearcă să se slobozească

oa să se arunce după noi în apă. Vai, prietenii noștri dragi, rămîneți în pace, iar sminteala ce ne depărtează de voi, preschimbata în dezamăgire, întoarce-ne iarăși în preajma voastră !

Și într-acestea începu să se bocească atît de amarnic, că don Quijote, scîrbit și mîniat, îi zise :

— De ce ți-e frică, mișească făptură ? La ce te văicărești, inimă de turtă dulce ? Cine te prigonește și cine te împilează, suflet de șoarece fricos ? Sau ce-ți mai lipsește, nevoiașule înfundat în sînul belșugului ? Umbli cumva pe jos și desculț prin munții Rifului ? Da' de unde, că stai tolănit ca un pașă, aci în luntre. Și ești dus de curgerea măreață a acestui rîu desfătător, din care în curînd vom ieși în marea cea nețărmurită. Dar ce vorbesc ? Om fi și ieșit și om fi străbătut pe puțin șapte-opt sute de leghe ; și dacă-ăș avea aici un astrolab cu care să iau înălțimea stelei polare, ți-aș spune întocmai cît am mers, cu toate că sau nu mă pricep eu destul, sau am și trecut ori trecem în curînd peste linia echinoctială, care împarte cei doi poli potrivnici la distanță egală.

— Și cînd om ajunge la lenea aia de care spui luminăția-ta, întrebă Sancho, cît se cheamă că am mers ?

— Mult, răspunse don Quijote, fiindcă din trei sute șazeci de grade cît cuprinde rotogolul apei și al uscatului, după calculul lui Ptolomeu, care a fost cel mai mare cosmograf din cîți se știe, înseamnă că am și făcut jumătate cînd vom ajunge la linia de care ți-am spus.

— Pe legea mea, stăpîne, că tare aleși martori mai îmi aduci la cele ce spui ! Parcă de unul Cosma grasul ziceai, cîmpreună cu calul lui

Potoleu sau Potmoleu, sau mai știu eu cum îi zice...

Rise don Quijote de tălmăcirea pe care o dase Sancho numelui, calculului și socotelii cosmo-grafului Ptolomeu și-i zise :

— Trebuie să știi, Sancho, că spaniolii și cei ce se îmbarcă la Cadix pentru a merge în Indiile Răsăritene iau drept semn după care să-și dea seama că au trecut de linia echinocțială de care ți-am spus faptul că tuturor celor de pe corabie le mor păduchii fără să le mai rămână măcar de sămînță ; și atunci nici urmă de mișcător n-ai să mai găsești pe toată corabia, chiar de l-ai cîntări cu aur ; așa că poți și tu, Sancho, să-ți treci o mînă de-a lungul coapsei, și dacă vei prinde vreunul, vom ieși și noi din îndoiala asta, iar dacă nu, se cheamă că am trecut.

— Nimic nu cred eu din toate astea, răspunse Sancho, dar hai, totuși, să fac ce-mi poruncești luminăția-ta, măcar că nu știu ce nevoie mai e să fac toate încercările astea, atîta vreme cît văd cu ochii mei că nu ne-am depărtat nici cinci stînjeni de mal, iar de la zăvoi n-am coborît pe apă nici măcar doi stînjeni, fiindcă se mai află acolo Rocinante și cu măgarul, chiar în locul unde-i lăsarăm ; și dacă se vede atît de bine cum văd eu acuma, să mă lovească nevoia dacă nu ne mișcăm și nu înaintăm întocmai ca melcul !

— Fă, tu, Sancho, încercarea de care ți-am spus și nu te mai omorî cu ce nu-i de nasul tău, că tu habar n-ai ce-s alea coluri, paralele, zodiacuri, ecliptice, poli, solstiții, echinocții, planete, semne cerești, puncte, măsuri din care se alcătuiesc sfera cerească și cea pămîntească ; că dacă ai avea habar de toate astea sau măcar de-o

parte din ele, apăi ți-ai da limpede seama ce de paralele am tăiat, ce de semne cerești am văzut și ce de constelații am lăsat în urmă și le mai lăsăm încă și acuma. Și-ți mai spun încă o dată să te pipăi și să te cauți, că eu, din partea mea, socot că ești mai curat decît o coală de hîrtie netedă, din acelea albe.

Se pipăi Sancho și, ajungînd cu mîna încețîșor și bîjbîind pînă la fluierul piciorului stîng, își înalță capul, îl privi pe stăpînu-su și spuse :

— Sau încercarea e înșelătoare, sau n-am ajuns nici pe departe acolo unde spui luminăția-ta.

— Dar de ce ? întrebă don Quijote. Ai dat de unul ?

— Ba chiar de unii ! răspunse Sancho.

Și scuturîndu-și degetele, își spală toată mîna în undele pe care luneca liniștit luntrea în mijlocul rîului, fără ca nici o putere tainică și nici un vrăjitor ascuns s-o miște, ci numai firul apei, care în acea clipă era blîndă și domoală. Într-acestea zăriră niște mori mari de apă în mijlocul rîului ; numai ce le văzu don Quijote, că și spuse cu glas tare către Sancho :

— Vezi ? Colo, fătul meu, se descoperă cetatea, castelul sau întăritura, unde trebuie să se afle vreun cavaler împilat sau vreo crăiasă, doamnă sau domniță aflată la strîmtoare, spre ajutorarea cărora sînt eu purtat pe-aici.

— Ce drac de cetate, fortăreață sau castel vezi luminăția-ta, stăpîne ? spuse Sancho. Nu vezi nici atîta lucru că alea-s niște mori de apă care se află în mijlocul rîului și-n care se macină grîul ?

— Ia taci, Sancho, spuse don Quijote, că deși par mori de apă, uite că nu sînt ; și ți-am mai spus de-atîtea ori că vrăjile prefac și preschimbă

toate lucrurile din starea lor firească ; nu vreau să spun că le schimbă cu adevărat dintr-o stare în alta, ci numai fac să arate altfel, așa cum ne-a dovedit ceea ce-am văzut în schimbarea Dulcinei, singurul liman al nădejdlor mele.

Între timp, luntrea, intrată în mijlocul vârtejului din râu, începu să meargă nu chiar atât de încet ca până acum. Văzînd că vine luntrea aceea pe râu și că-i gata să fie luată de șuvoiul roților, mai mulți morari ieșiră de zor cu prăjini lungi ca s-o oprească ; și cum ieșeau ei așa înălbiți, cu chipurile și cu straiele prăfuite de făină, nu te ademeneau de loc cu înfățișarea lor. Strigau cît îi lua gura, spunînd :

— Diavoli blestemați, unde vă duceți ? Vi s-a urît cu viața ? Ce, vreți să vă înecați sau să vă strivească roțile acestea ?

— Nu ți-am spus eu, Sancho, zise atunci don Quijote, că am ajuns tocmai acolo unde mi-e dat să arăt cît e în stare să facă vitejia brațului meu ? Ia te uită cîți lotri și tîlhari îmi ies înainte, ia te uită cîți căpcăuni îmi vin împotrivă, ia te uită cîte priviri vrăjmașe vor să ne înspăimînte, dar o să vă arăt eu vouă mișeilor !

Și ridicîndu-se în picioare în luntre, începu cu strigăte puternice să-i amenințe pe morari, spunîndu-le :

— Lepădături ticăloase și nechibzuite, dați-l drumul și lăsați-l slobod pe insul ce-l țineți împilat în întăritura sau în temnița voastră, fie el de neam mare sau om de rînd, de orice soi și de orice fel ar fi, că eu sînt don Quijote de La Mancha, numit și *Cavalerul Leilor*, după celălalt nume al meu, și mie mi-este hărăzit prin pronia cerurilor celor mai de sus, să pun capăt cu bine acestei aventuri !

Și spunînd acestea, puse mîna pe spadă și începu s-o vînture în aer împotriva morarilor, care, auzînd, însă neînțelegînd toate acele scrînteli, se opinteau să oprească cu prăjinile lor luntrea, care mai-mai că intrase în vârtejul și în seocul roților. Căzu Sancho în genunchi și rugă cerul să-l mîntuiască dintr-o primejdie atît de vădită, cum de altfel îl și mîntui, prin dibăcia și prin iuțeala morarilor, care, împingînd cu prăjinile lor luntrea, o opriră, dar nu în așa fel ca să împiedice răsturnarea ei și să nu dea cu don Quijote și cu Sancho bîldibic în apă.

Don Quijote, însă, nu păți nimic, fiindcă știa să înoate ca un gînsac, măcar că greutatea armelor îl trase la fund de vreo două ori; și dacă n-ar fi fost bieții morari, care se azvîrliră în apă și-i scoaseră, ținîndu-i zdravăn pe amîndoi, acolo ar fi fost Troia pentru ei. După ce-i aduseră pe uscat, mai mult murați decît morți de sete, Sancho, îngenunchînd, cu miinile împreunate și cu ochii ațintiți către cer, îi ceru lui Dumnezeu, într-o lungă și cucernică rugăciune, să-l mîntuie de-aici înainte de pornirile nesăbuite și de năzdrăvăniile stăpînului său.

Între timp, picară pe-acolo și pescarii stăpîni ai luntrii, pe care roțile morii o făcuseră țândări; și cînd o văzură sfărîmată, se năpustiră să-l dezbrace pe Sancho și să-i ceară lui don Quijote să le-o plătească; acesta, foarte domol, ca și cum nu i s-ar fi întîmplat nimic, spuse morarilor și pescarilor că el bucuros ar plăti luntrea cu învoiala însă de a dezrobi fără răscumpărare pe insul sau pe inșii care se aflau asuprați acolo în castel.

— De ce inși și de ce castel vorbești, smin-titule? întrebă unul din morari. Ai vrea poate să ne

lei mușteriii care vin să-și macine grîul la morile astea ?

„Destul, își zise în sine don Quijote, văd că ar fi să vorbesc în deșert dacă aș mai încerca cu binele a le face pe lepădăturile acestea să săvîrșească vreo faptă bună ; pesemne că-n toată pățania asta s-or fi ciocnit între ei doi vrăjitori puternici, dintre care unul strică tot ce pune celălalt la cale ; unul mi-a pregătit luntrea, iar celălalt mi s-a pus de-a curmezișul ; Dumnezeu să-i dea de rost, că toată lumea asta e alcătuită din urzeli și din gînduri potrivnice unul altuia. Altceva nu mai am ce face !“

Și își urmă gîndul cu glas tare, spunînd și privind către mori :

— Dragii mei, oricare ați fi voi cei ce zaceți închiși în această temniță, iertați-mă că, spre nefericirea mea și a voastră, nu vă pot scoate din restriște ; pentru vreun alt cavaler o fi hărăzită și păstrată această încercare.

După ce spuse aceste cuvinte, se înțelese cu pescarii și le plăti pentru luntre cincizeci de reali, pe care Sancho îi dete cu inima îndoită foarte și spuse :

— Încă două călătorii din astea cu luntrea, și ni se duce tot avutul pe gîrlă.

Pescarii și morarii nu-și mai veneau în fire de mirare, uitîndu-se la cei doi inși atît de neasemănători — după cîte se părea — cu ceilalți oameni, și nu ajungeau să priceapă pînă unde băteau vorbele și întrebările pe care le rostea don Quijote ; și socotindu-i zănatici, îi lăsară în plata Domnului, morarii ducîndu-se pe la mori, iar pescarii către satele lor. Don Quijote și cu Sancho se întoarseră la dobitoacele lor — minte de dobi-

toace aveau și ei înșiși, judecînd după felul cum se purtasera — și așa se încheie și aventura cu luntrea fermecată.

CAPITOLUL XXX

**Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don
Quijote cu o frumoasă vînătoriță**

Intristați și necăjiți, se întoarseră, cavaler și scutier, la dobitoacele lor; mohorît îndeosebi era Sancho, pe care îl frigea la inimă cînd trebuia să umble la punga cu bani, părăindu-i-se că ori de cîte ori scotea ceva dintr-însa, luminile ochilor și le scotea. În cele din urmă, fără a schimba o vorbă între ei, încălecară și se depărtară de faimosul rîu, don Quijote cufundat în gîndurile sale de iubire, iar Sancho în acelea ale înălțării sale, care acum tare i se părea depărtată; pentru că, oricît ar fi fost el de sărac cu duhul, tot își dădea seama că isprăvile stăpînului său — toate sau cele mai multe dintr-însele — erau curate nerozii și căuta prilejul ca, fără să mai intre în socoteli și fără să-l mai vestească pe stăpînu-său, să se smulgă într-o bună zi de el și s-o întindă spre casă; soarta rîndui însă lucrurile altfel decît avea el de gînd.

Se întîmplă, dară, că a doua zi, către asfințitul soarelui, pe cînd ieșeau ei dintr-o dumbravă, își aruncă ochii don Quijote pe o pajiște verde, și la capătul ei văzu lume multă. Și dîndu-se mai aproape, înțelese că erau vînători cu șoimi. Se apropie și mai mult, și printr-acea

lume văzu o preafrumoasă doamnă oălare pe-un bidiviu sau pe-un sireap alb ca neaua, împodobit cu hamuri verzi și cu o șa bătută în argint. Doamna era și ea îmbrăcată-n verde, și atât de strălucit și de bogat, încît părea că însuși strălucirea se întruchipase într-însa. Pe pumnul stîng ținea un șoim, semn ce-l făcu pe don Quijote să înțeleagă că era o mare doamnă, care trebuie să fi fost stăpîna întregului alai de vînătoare, cum și era de altfel ; și atunci îi spuse lui Sancho :

— Du-te într-un suflet, Sancho dragă, și spune-i acelei doamne cu bidiviul și cu șoimul că eu, *Cavalerul Leilor*, pentru marea ei frumusețe, îi sărut mîinile, și că dacă măria-sa îmi dă învoire, mă voi și duce să i le sărut și s-o slujesc, atât cît îmi stă în putință și cît îmi poruncește înălțimea-sa. Dar ia seama, Sancho, cum vorbești și ferește-te de-a mai trînti vreo zicală din acelea de-ale tale în solia cu care te însărcinez.

— Ți-ai și găsit cine să le trîntească ! răspunse Sancho. Să-mi spui mie una ca asta, ca și cum, la viața mea, asta ar fi cea dintîi solie pe care o aduc unei doamne alese și de neam mare.

— În afară de aceea pe care ai dus-o domniței Dulcinea, răspunse don Quijote, eu nu știu să mai fi dus tu vreuna, cel puțin de cînd ești scutier la mine.

— Asta-i adevărat, răspunse Sancho, dar pe bunul platnic cheazășia nu-l doare, și în casa care-i plină, repede gătești de cină ; vreau să zic că mie n-ai ce să-mi spui și să mă dăscălești de nimic, că eu în toate sînt dat pe brazdă și-la toate mă cam pricep puținel.

— Te cred, Sancho, spuse don Quijote. Du-te într-un ceas bun, și Domnul te călăuzească.

Plecă Sancho în goana mare, scoțindu-l pe măgar din pasul lui obișnuit, ajunse acolo unde se afla frumoasa vînătorită și, descălecînd, puse genunchiul la pămînt dinainte-i și zise :

— Frumoasă doamnă, cavalerul pe care-l vezi colo și care se numește *Cavalerul Leilor* e stăpînul meu, iar eu sînt scutierul său și mă numesc, după cum mi se spune acasă, Sancho Panza. Acest *Cavaler al Leilor*, care pînă nu demult se numea al *Tristei Figuri*, trimite prin mine să ți se spună măriei-tale să-i dai îngăduința ca, avînd învoirea, plăcul și încuviințarea înălțimii-tale, să vie și să-și strămute în fapt vrerea, care nu este alta — după cîte spune el și după cîte gîndesc și eu — decît să slujească mîndreții și frumuseții neîntrecute a măriei-tale ; că dacă i-ai da această îngăduință, ar face lucruri care să se reverse cu îmbelșugare în folosul luminăției-tale, iar el ar primi-o ca pe-o nemai închipuită cinste și milostivire din parte-ți.

— Nu mai încape vorbă, bunule scutier, răspunse doamna, că ți-ai îndeplinit solia cu tot rostul cerut de asemenea solii ; ridică-te în picioare, căci scutierul unui atît de vajnic cavaler cum este acela al *Tristei Figuri*, de care-am auzit atîtea, nu-i drept să stea în genunchi ; ridică-te, dragul meu, și du-te de spune stăpînului tău să vină, că eu și cu soțul meu, ducele, îl primim din toată inima pentru a-l sluji cu cele de cuviință, într-o casă de vînătoare pe care o avem pe-aici, prin preajmă.

Se ridică Sancho, minunat atît de frumusețea prea-înaltei doamne, cit și de buna-creștere și curtenia ei, dar mai mult decît de toate, de faptul că ea auzise de stăpînul lui, *Cavalerul Tristei Figuri* ; și dacă nu-l numise și *Cavalerul Leilor*, o fi poate fiindcă își pusese prea de curînd acest nume. Îl întrebă ducesa (al cărei nume încă nu se știe) :

— Ia spune-mi, dragă scutierule, stăpînul acesta al tău nu e unul despre care se află tipărită o istorisire numită a *Iscusitului hidalgo don Quijote de La Mancha* și care are drept doamnă a inimii sale pe o anume Dulcinea din Toboso ?

— Chiar el e, doamnă, răspunse Sancho, iar acel scutier al său, care intră sau trebuie să intre în istorisirea asta, și pe care-l cheamă Sancho Panza, sînt eu, afară numai dacă nu m-or fi schimbat în leagăn, vreau să zic, dacă nu m-or fi războtezat la tiparniță.

— De toate astea mă bucur foarte, spuse ducesa. Du-te, dragă Panza, și spune stăpînului tău că-i bine-sosit și binevenit prin ținuturile mele și că nimic pe lume n-ar putea să-mi facă o mai mare bucurie.

Sancho, cu răspunsul acesta atît de îmbietor, se-ntoarse cum nu se poate mai voios la stăpînul său, căruia îi povesti tot ce-i spusese preainalta doamnă, ridicînd în slăvi, cu vorbele lui din topor, neîntrecuta-i frumusețe, nespusa ei gingășie și curtenie. Don Quijote se înfipse țațoș în șa, se împlîntă bine în scări, își potrive viziera, dete piteni lui Rocinante și, cu vrednică înfățișare, se duse să sărute mîinile ducesei, care trimisese să-l cheme pe soțul ei, ducele, și, pînă să sosească don Quijote, îi povesti cum a fost cu solia lui ; și fiindcă citiseră amîndoi partea întîi a acestei istorisiri și dintr-însa își dăduseră seama de firea trăsnetă a lui don Quijote, îl așteptau cu o nespusă bucurie și cu dorința de a-l cunoaște, avînd de gînd să-i țină hangul scrîntelii lui și să-i cînte în strună la tot ce-o spune, purtîndu-se cu el — cîte zile avea să facă popas la ei — întocmai ca și cu un cavaler rătăcitor, după tot tipicul obișnuit în cărțile de

istorii cavalierești pe care ei le citiseră, ba chiar le și îndrăgiseră foarte.

Intr-acestea se apropie și don Quijote, cu viziera ridicată. Și văzînd după mișcările lui că vrea să descalece, Sancho dete fuga să-i țină scările ; dar atît de spart la fund îi fu norocul, că tocmai cînd să descalece, i se prinse așa de tare un picior într-o funie ce atîrna de la samar, că nu mai fu chip să și-l scoată, rămînînd așa aninat de un picior, cu gura și cu pieptul la pămînt. Don Quijote, căruia nu-i intra în obicei să descalece fără să i se țină scara, crezînd că Sancho și venise să i-o țină, sări dintr-o smucitură de pe cal, trăgînd după el și șaua lui Rocinante, care o fi fost slab prinsă în chingi, așa că și șaua și el bufniră la pămînt, nu fără rușinea sa și nu fără un sodom de sudălni stîlcite între dinți și îndreptate către amăritul de Sancho, care tot mai stătea cu piciorul prins în laț. Ducele porunci vînătorilor săi să sară într-ajutorul cavalerului și scutierului, și atunci vînătorii îl ridicară pe don Quijote, rău scuturat de pe urma căderii, și care, șontic-șontic, cum putea și el, se duse să-și plece genunchii dinaintea celor doi stăpîni ; dar ducele nu-i îngădui în ruptul capului să îngenuncheze, ba chiar, coborînd el însuși de pe cal, se duse să-l îmbrățișeze pe don Quijote, spunîndu-i :

— Sînt mîhnit foarte, seniore *Cavaler al Tristei Figuri*, că primul pas pe care l-ai făcut la mine în ținut ți-a fost atît de neprielnic, precum s-a și văzut, dar nepăsarea scutierilor e de obicei pricină la năpaste și mai rele.

— Prilejul de a te vedea, viteazule prinț, răspunse don Quijote, e cu neputință a-mi fi neprielnic ; chiar de nu mi s-ar fi oprit căderea decît în străfundul genunilor, slava de a te fi văzut ar fi

fost de ajuns ca să mă ridice și să mă scoată de-acolo. Scutierul ăsta al meu, băta-l Dumnezeu să-l bată, e mai priceput în a-și dezlega limba ca să îndruge la ocări decît în a lega și a strînge în chingi o șa ca să stea țeapănă ! Dar oricum m-aș afla, căzut sau ridicat, pe jos sau de-a călare, de-a pururi voi fi preaplecatur doamnei mele ducese, vrednica soată a înălțimii-tale și vrednică stăpînă a frumuseții și domniță a curteniei din întreaga lume.

— Ia-o mai domol, seniorele meu don Quijote de La Mancha, spuse ducele, fiindcă acolo unde stăpînește domnița doña Dulcinea din Toboso nu se cuvine a fi lăudate și alte frumuseți.

Acum tocmai se slobozise și Sancho din strîsoarea lațului, și aflîndu-se și el pe-acolo prin preajmă, mai înainte ca stăpînu-său să răspundă, zise :

— Nu se poate tăgădui, ci învedera că domnița mea Dulcinea din Toboso e cît se poate de frumoasă, dar nu știi de unde sare iepurele, fiindcă-am auzit spunîndu-se că aceea pe care atîția o numesc fire e ca un olar care făurește ulcioare de lut, și acela care făurește un ulcior frumos, apîi tot atît de bine poate să făurească și două, și trei, și o sută. Spun asta pentru că doamna ducasă pre legea mea că nu rămîne mai prejos de domnița Dulcinea din Toboso.

Se întoarse don Quijote către ducasă și-i spuse :

— Poți să-ți închipui, măria-ta, că nici un cavalier rătăcitor de pe lume n-a avut scutier mai limbut și mai hîtru decît cel pe care-l am eu, și înălțimea-ta te-ai încredința cu totul de acest lucru dacă ai binevoi numai cîteva zile să te lași slujită de mine.

La care ducesa îi răspunse :

— Faptul că-i mucalit îl ridică pe bunul Sancho la mare preț în ochii mei, fiindcă acesta-i semn că-i deștept, pentru că, seniore don Quijote, vorbele cu haz și de duh, după cum prea bine știi și domnia-ta, nu prind rădăcini în mințile adormite ; și dacă Sancho al nostru e și hazliu și mucalit, socotesc atunci că-i și deștept.

— Și guraliv, adăugă don Quijote.

— Cu atât mai bine, zise ducele, deoarece multe lucruri de haz nu se pot spune doar în câteva vorbe ; și ca să nu ne pierdem vremea cu asta, să vină vajnicul *Cavaler al Tristei Figuri*...

— *Al Leilor*, ar trebui să spul, înălțimea-ta, se vîri Sancho în vorbă, fiindcă acum s-a mîntuit cu figura tristă !

— Bine, fie-și *al Leilor*. Și ducele își urmă vorba : Să poștească, dară, seniorele *Cavaler al Leilor* la castelul meu de-aici din apropiere, unde i se va face primirea pe drept cuvenită unei atât de înalte fețe, primire pe care eu și cu ducesa obișnuim s-o facem tuturor cavalerilor rătăcitori care se abat pe la noi.

În vremea asta, Sancho potrivise și strînsese bine în chingi șaua lui Rocinante ; și urcîndu-se pe el don Quijote, iar ducele pe o mîndrețe de bidiviu, o luară între ei, la mijloc, pe ducesă și o porniră către castel. Ducesa îi porunci lui Sancho să treacă lîngă ea, fiindcă grozav o mai desfăta să-i audă vorbele cu miez. Sancho nu se lăsă mult rugat și se băgă și el printre cei trei, așa că sfatul se ținu acum în patru, spre marea bucurie a ducesei și a ducelui, care socotiră drept un mare noroc să primească la ei în castel un asemenea cavaler rătăcitor și un asemenea scutier rătăcit.

CAPITOLUL XXXI

Unde se vorbește despre lucruri și multe,
și mari

De bucurie, Sancho se credea într-al nouălea cer, văzînd — cel puțin lui i se părea — că are trecere în fața ducesei, fiindcă socotea că în castelul ei o s-o ducă tot așa de bine ca și în casa lui don Diego sau în aceea a lui Basilio, ahtiat cum era el veșnic după trai bun, așa că nu lăsa să-i scape prilejul cînd și ori de cîte ori acesta îl îmbia la huzur.

Spune apoi povestea că, mai înainte de a ajunge la acea casă de vînătoare sau la acel castel, se despărță ducele de ceilalți și dă porunci slujitorilor în ce chip să se poarte cu don Quijote, căruia, de îndată ce ajunsese, dimpreună cu ducesa, la porțile castelului, îi ieșiră întru întîmpinare mai multe slugi sau rîndași la cai, îmbrăcați în veșminte lungi pin' la pămînt — adică halate, cum li se spune — din atlas roșu-aprins din cel mai scump, și prinzîndu-l pe don Quijote în brațe, îi spuseră în taină :

— Du-te, măria-ta, s-o ajuți pe doamna ducesă să descalece.

Așa și făcu don Quijote, ceea ce aduse un schimb de vorbe curtenitoare între el și ducesă cu privire la ajutorul pe care voia să i-l dea ; în cele din urmă birui însă hotărîrea ducesei, care nu vru să coboare sau să se dea jos de pe bidiviu decît în brațele ducelui, spunînd că nu se simțea vrednică să încarce un atît de vajnic cavaler cu o atît de netrebnică povară. Veni atunci și ducele s-o ajute să descalece și, intrînd într-o mare curte închisă de ziduri, le ieșiră înainte două fetișcane frumoase, care așternură pe umerii lui don Quijote o mantie largă

de porfiră din cea mai aleasă, și cît al clipi se umplură pridvoarele curții cu slujitori și slujitoare de-ale celor doi stăpîni, strigînd în gura mare :

— Fii binevenit, tu, floare și spumă a cavalerilor rătăcitori !

Și toți laolaltă sau cei mai mulți dintr-înșii îl stropeau pe don Quijote, pe duce și pe ducesa din șipuri cu apă bine mirositoare, ceea ce îl umplu de uimire pe don Quijote ; și aceea fu cea dintîi zi în care el își dete seama și se încredință de-a binelea că-i un cavaler rătăcitor în lege, iar nu unul închi-puit, văzînd că toți se poartă cu el în același chip în care citise el că se purta lumea cu asemenea cavaleri în veacurile de demult.

Sancho, lăsînd măgarul de izbeliște, se ținu scal de ducesa și intră cu ea în castel ; dar avînd mu-strări de cuget că și-a părăsit măgarul în voia sortii, se duse la o cinstită dueña, care, dimpreună cu alte doamne, ieșise întru întîmpinarea ducesei, și-i spuse în șoaptă :

— Doamnă González, sau cum t-ei fi chemînd înălțimea-ta...

— Doña Rodriguez de Grijalba e numele meu, răspunse dueña. Ce-ți poștește inima, omul lui Dumnezeu ?

La care Sancho răspunse :

— Aș vrea ca luminăția-ta să fii atît de bună să ieși pe poarta castelului, unde ai să dai de-un măgar sur de-al meu ; fă-mi un bine și pune să-l ducă sau du-l luminăția-ta la grajd, că-i cam fricos sărăcuțul și în nici un chip n-o să-i fie la îndemînă să rămînă singur.

— Dacă-o fi și stăpînul tot atît de mintos ca și sluga, răspunse dueña, apăi ne-am pricopsit ! Du-te-n păcatele, omule, tu și cu cei ce mi te-au mai adus pe-aici și vezi-ți singur de măgarul tău, că

noi, doamnele din alai, care ne aflăm pe-aici prin casă, nu sîntem deprinse cu asemenea treburi.

— Dar adevărul curat, răspunse Sancho, e că l-am auzit pe stăpînu-meu — care-i priceput, nu glumă, în istorii cavalierești — spunînd, atunci cînd îmi povestea de istoria lui Lantarote, cum că

...atuncea cînd se-ntoarse din Bretania,
Doamne se-ngrijeau de el,
Jupînițe de-armăsarui...

Cît privește măgarul meu, poți fi încredințată că eu nu l-aș da nici pe calul seniorelui Lantarote !

— Ascultă, omule, răspunse dueña, dacă ești măscărici, ține-ți glumele pentru locul unde se potrivește și unde ți se plătesc, că de la mine n-ai să capeți decît cel mult o papară !

— Nici asta nu-i de lepădat, răspunse Sancho, că bine coaptă trebuie să mai fie acea papară, fiindcă, de te-ai apuca să joci cărți și tot de-atîtea ori ai cîștiga cît ți-e numărul anilor, apai fără doar și poate că te-ai îmbogăți.

— Pui de curvă ce ești, spuse mînioasă foc dueña, dacă sînt sau nu bătrîină, de asta am să dau socoteală doar lui Dumnezeu, iar nu ție, ticălosule, mîrlanule !

Spuse asta atît de tare, că o auzi și ducesa, care, întorcîndu-se și văzînd-o pe dueña atît de încinsă și cu ochii aprinși de mînie, o întrebă cu cine se luase la harță.

— Uite cu cine, răspunse dueña, cu pramatia asta de om, ce m-a rugat să fiu atît de bună să mă duc să-i vîr în grajd măgarul, care-i la poarta castelului, dîndu-mi ca pildă că așa se făcea nu știu pe unde, că niște doamne din cele mari se îngrijeau de unul Lantarote, iar alte doamne aveau grijă de

calul lui, și după toate, drept vorbă care să mă ungă, mi-a mai trântit-o și că-s babă.

— Asta aș socoti-o, răspunse ducesa, drept cea mai mare jignire care ar putea să mi se aducă ! Și vorbind către Sancho, îi spuse : Ia seama, Sancho dragă, că doña Rodriguez e tinerică de tot și că poartă acel vâl pe cap mai mult din datină și ca să se vadă că e și ea cineva decît din pricina anilor!

— Să nu mă bucur de cei pe care-i mai am de trăit, răspunse Sancho, dac-am spus asta ca s-o supăr ; am spus-o numai fiindcă îmi îndrăgesc atît de mult măgarul, încît mi s-a părut că nu-l puteam încredința unei ființe mai milostive decît doña Rodriguez.

Don Quijote, care auzise totul, îi spuse :

— Sancho, astea sînt vorbe să le spui aici ?

— Stăpîne, răspunse Sancho, fiecăruiia îi e îngăduit să vorbească de ce-l doare oriunde s-ar afla ; aici mi-am adus aminte de măgar, și aici am vorbit de el ; dacă la grajd mi-aș fi adus aminte, acolo aș fi vorbit.

La care ducele spuse :

— Dreptatea e în totul din partea lui Sancho și n-are de ce să fie învinovățit ; măgarului o să i se dea tain după pofta inimii ; liniștește-te, dară, Sancho, că o să vedem de el nu mai puțin decît de tine însuși.

După aceste vorbe, plăcute tuturor, doar lui don Quijote nu, urcară sus în castel și îl poftiră pe don Quijote într-o odaie împodobită cu prea bogate pînze lucrate în fir și cu țesături bătute de aur ; șase fetișcane îi scoaseră armele și-i slujiră drept paji, fiind toate învățate și puse la cale de către duce și ducesă întru cele ce aveau de făcut, precum și în ce fel trebuiau să se poarte cu don Quijote, ca el să-și închipuie și să vadă că-i socotit

drept un cavaler rătăcitor. După ce-și lepădă armele, don Quijote rămase în pantalonii lui strimți și în pieptarul lui din piele de căprioară, uscat, înalt, țeapăn, cu obrazii scofilciți de se atingeau între ei pe dinlăuntru, înfățișare care — de n-ar fi ținut seama fetișcanele ce-l slujeau că trebuie să-și ascundă râsul, că asta fu una din poruncile cele mai strașnice date de stăpînii lor — le-ar fi făcut să plesnească de ris.

Îi cerură să se lase despuiat pentru a pune o cămașă pe el ; dar don Quijote nu vru nici mort, spunînd că și cuviința îi șade tot atît de bine unui cavaler rătăcitor ca și vitejia. Le rugă totuși să-i dea lui Sancho cămașa, și, închizîndu-se cu el într-o odaie unde se afla un pat bogat, se despuie și își puse cămașa ; și văzîndu-se singur cu Sancho, îi zise :

— Ia spune-mi, tu, măscărici nevîrstnic și gogoman bătrîn ce-mi ești, frumos îți șade să batjocorești și să jignești pe o dueña atît de venerabilă și atît de vrednică de cinstire ca aceea ? Atunci tocmai ți-ai găsit tu să-ți amintești de măgar ? Sau sînt aceștia oameni care să lase în voia soartei dobitoacele, cînd ei se poartă atît de frumos cu stăpînii lor ? Pentru Dumnezeu, Sancho, mai stăpînește-te și nu-ți mai da în așa hal arama pe față, încît să vadă toată lumea cît de necioplit ești. Să-ți intre în cap, păcătosule, că cu atît se bucură un stăpîn de mai multă trecere, cu cît are slujitori mai de cinste și de neam mai bun ; și că unul din cele mai mari foloase pe care le au principii față de ceilalți oameni este că sînt slujiți de slujitori tot atît de aleși ca și ei înșiși. Nu-ți dai seama, nepricopsit ce ești — sau, mai bine zis, năpăstuit ce sînt — că dacă o să te dovedești un țărănoi din topor sau un caraghios fără minte, atunci o să se creadă și despre

mine că sînt cine știe ce codoș sau sforar de bilci ? Nu, nu, Sancho dragă, ferește-te, ferește-te cît poți de neajunsurile astea, că cine alunecă înspre a fi limbut și poznaș, la primul pas cade și ajunge un nenorocit de măscărici. Înfrînează-ți limba, cumpănește-ți și rumegă-ți vorbele mai înainte de a le da drumul din gură și gîndește-te că am ajuns într-un loc de unde — cu ajutorul lui Dumnezeu și prin vitejia brațului meu — vom pleca de trei și de cinci ori mai bogați în slavă și în avuție !

Sancho îi făgădui, pe ce-avea el mai sfînt, că mai degrabă are să-și coasă gura și are să-și muște limba decît să scoată o singură vorbuliță nelalocul ei sau nu atît de cumpănită precît îi poruncise stăpînu-su, și-i spuse că să n-aibă nici o grijă cît privește treaba asta, că niciodată din pricina lui n-o să iasă la iveală cine erau ei.

Se îmbracă don Quijote, își încinse chinga de care atîrna spada, își aruncă pe umeri mantia de porfiră, își potrivi în cap căciulița de atlas verde pe care i-o dăduseră fetișcanele și, așa gătit, intră în odaia cea mare, unde le găsi pe fetișcane rinduite în două șiruri — cîte într-o parte atîtea și în cealaltă — toate pregătite să-i toarne apă de spălat pe mîini, ceea ce și făcură, cu multe plecăciuni, și închinăciuni. Apoi veniră doisprezece paji, dimpreună cu maestrul de ceremonii, ca să-l ducă la masă, unde stăpîinii îl și așteptau. Aceștia îl așezară-n mijlocul lor și-l duseră în alai strălucit în cealaltă odaie, unde era așternută o masă bogată, numai cu patru tacîmuri. Ducele și ducesa veniră la ușă să-l întîmpine, însoțiți de o gravă față bisericească, din cele cu trecere pe la casele mărimilor ; era un om din cei care, nefiind de viță aleasă, nu izbutesc să-i învețe cum să se poarte ca atare pe aceia ce sînt ; din cei ce vor ca

măreția celor mari să aibă drept măsură micimea sufletelor lor ; din cei care, vrînd să-i învețe a cumpătați pe inșii ce se lasă călăuziți de ei, îi fac mîrginiți, îi fac mici la suflet ; dintre aceștia, zic trebuie să fi fost duhovnicul cel plin de gravitate care, dimpreună cu ducele și cu ducesa, ieși într-întîmpinarea lui don Quijote. Schimbară ei la ne sfîrșit vorbe pline de curtenie, și, în cele din urmă punîndu-l pe don Quijote în mijlocul lor, se duseră să se așeze la masă. Ducele îl pofti pe don Quijote să stea în capul mesei ; și măcar că don Quijote se împotrivi, ducele stăruî într-atîta, că el trebui să primească. Preotul se așeză în fața lui, iar ducelul și cu ducesa pe cele două laturi. La toate astea era de față și Sancho, prost și năucit de a vedea cît cînte dădeau stăpînului său acele preafinele gazde și văzînd nenumăratele ploconeli și rugămînți care se schimbau între duce și don Quijote pentru a face să stea în capul mesei, zise :

— Dacă luminățiile-voastre îmi dați îngăduința o să vă povestesc o întîmplare petrecută la mine-n sat în legătură cu așezatul la masă.

Nici n-apucă bine Sancho să spună aceste cuvinte, că pe don Quijote fu cît pe ce să-l lovească damblaua, crezînd, nici vorbă, că o să spună iarăși vreo nerozie. Se uită la el Sancho, îl înțelesese și zise :

— Nu te teme, luminăția-ta, stăpîne, c-o să-mi nesocotesc făgăduința, sau c-o să spun lucruri ce nu se potrivesc a fi spuse, că doar n-am uitat poveștele pe care mi le dăduși luminăția-ta adineauri, cînd cu vorbitul mult sau puțin, bun sau rău.

— Eu nu-mi amintesc de nimic, Sancho ! răspunse don Quijote. Spune ce vrei, numai nu te lungi la vorbă.

— Păi ceea ce vreau să spun e cît se poate de

adevărat, că doar stăpînu-meu, don Quijote, care-i aci de față, n-o să mă lase el să mint.

— Din partea mea, dragă Sancho, răspunse don Quijote, n-ai decît să minți cît vei pofti, că eu n-am să te opresc ; numai bagă de seamă la ce vorbești.

— Atita am tot băgat și răs băgat de seamă, încît cînd îi vorba de asta, mă aflu la adăpost, așa cum se află totdeauna cel ce trage elopotele de primejdie, lucru care se va și vedea îndată.

— Bine-ar fi, spuse don Quijote, ca măriile voastre să-l dați afară de-aici pe nătărăul acesta, care o să spună o sumedenie de nerozii.

— Pe viața ducelui, spuse ducesa, că nici c-un pas n-o să se depărteze Sancho de-aici ! Eu țin mult la el, fiindcă știu că-i scripitor de deștept.

— Scripitoare zile să trăiești sfinția-ta că ai atita încredere-n mine, măcar că nu-s vrednic, spuse Sancho, și povestea pe care vreau să v-o spun e asta : A poftit la el un hidalgo de la mine din sat, putred de bogat și de viță tare aleasă, că se trăgea din neamul Alamos din Medina del Campo, și s-a însurat cu doña Mencía de Quiñones, fata lui don Alonso de Marañón cavaler din Ordinul de Santiago, care s-a înecat la Herreradura și de pe urma căruia s-a stîrnit acum vreo cîțiva ani pe la noi prin sat gilceava aceea, în care, după cîte-am mirosit eu, se băgase și stăpînu-meu și de unde a ieșit rănit desuheatul acela de Tomasillo, feciorul lui alde Balbastro, potcovarul. Nu-i adevărul adevărat tot ce-am spus, stăpîne al meu ? Spune, pe viața luminăției-tale, ca să nu mă ia domnii ăștia drept un flecar mincinos !

— Pînă acuma, spuse preotul, te socotesc mai mult flecar decît mincinos, dar de-acu-nainte nu știu cum o să te socotesc. Tu, Sancho, dai atîtea

mărturii și aduci atîta dovezi, încît nu pot zice că nu-ți iese adevărul din gură ; treci acum mai departe și scurtează-ți povestea că, așa cum ai luat-o, nici în două zile n-ai s-o mai mîntui.

— Ba să n-o scurteze cituși de puțin, spuse ducesa, că așa-mi place mie, și s-o povestească așa cum știe el, chiar de-ar ține și șase zile că, și atîtea de-ar fi, le-aș socoti drept cele mai frumoase zile pe care le-am trăit în viața mea.

— Zic, dară, cinstite fețe, urmă Sancho, că hidalgul ăsta — pe care-l cunosc ca pe palmele mele, că de la mine de-acasă și pînă la el nu decît o bătaie de pușcă — a poftit la el pe-un țăran sărac, însă cinstit nevoie mare.

— Dă-i înainte o dată, frate dragă, spuse atunci preotul, fiindcă în felul acesta n-ai să te mai oprești cu povestea ta pînă-n ceea lume !

— Cu voia lui Dumnezeu, nici jumătate din atîta cale nu-mi trebuie, răspuse Sancho. Și precum spuneam, a sosit țăranul acela în casa hidalgului celui avut care-l poftise, fie-i țărna ușoară, că a răposat de mult, și pot să vă mai spun în legătură cu asta c-a murit ca un înger, că eu nu eram atunci pe-acolo, că tocmai pe vremea aceea mă dusesem la Tembleque la coasă...

— Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, întoarce-te degrabă din Tembleque și sfîrșește-ți povestea fără să-l mai îngropi pe hidalgo, dacă nu vrei să ne îngropi și pe noi.

— Lucrurile stau așa, răspuse Sancho, că fiind ei gata să se așeze la masă, parcă-i văd și-acuma mai bine ca oricînd...

Mare haz mai făceau ducele și ducesa de ciuda ce se vedea că-l cuprinsese pe bunul preot din pricina felului lăbărtat și plin de poticneli cu care își înșira

Sancho povestea, iar don Quijote își mistuia în el necazul și minia.

— Zic așa, spuse Sancho, că fiind, cum am spus, amîndoi gata să se așeze la masă, țăranul o ținea morțiș ca hidalgul să stea în capul mesei, iar hidalgul o ținea și el morțiș ca țăranul să stea în acel loc, pentru că în casa lui trebuia să se facă așa cum porunceă el ; dar țăranul, care se credea curtenitor și binecrescut, n-a vrut în ruptul capului, pînă cînd hidalgul, supărat, apăsîndu-l cu amîndouă mîinile de umeri, l-a așezat cu de-a sila și i-a spus : „Ci șezi o dată, necioplitul, că unde vreau eu să mă așez, acolo să fie pentru tine capul mesei !“ Asta-i dară povestea, și nu cred c-am ni-merit-o prost spunînd-o aci.

Don Quijote făcea fețe-fețe, și cum era el smol-lit, parcă se albise la chip. Înălțimile-lor își ținură rîsul ca să nu-i dea prilej lui don Quijote să izbucnească, că ei înțeleseseră unde voise Sancho să bată ; și ca să schimbe vorba și să-l împiedice pe Sancho de a mai trinti și alte vorbe necugetate, îl întrebă ducesa pe don Quijote ce vești mai avea de la domnița Dulcinea și dacă-i trimisese în acele zile ceva daruri de pe la uriași sau de pe la tîlhari, că nu se putea să nu fi biruit puzderie. La care don Quijote îi răspunse :

— Doamna mea, nefericirile mele, măcar că au avut început, nu vor avea niciodată sfîrșit. Uriași am biruit cîți vrei, și hoți, și tîlhari i-am trimis dar unde erau s-o găsească dacă e vrăjită și preschimbată în chipul celei mai slute țărănci ce se poate închipui ?

— Nu știu, spuse Sancho, mie îmi pare cea mai frumoasă făptură de pe lume ! Cel puțin în sprinteneală și în sărituri știu bine că n-ar întrece-o nici un jucător pe funie. Pe legea mea, mărită

ducesă, că-ți sare de jos pe măgăriță întocmai ca mița !

— Și cum, Sancho, chiar ai văzut-o vrăjită ? întrebă ducele.

— Dacă-am văzut-o ? răspunse Sancho. Dar cine naiba altul decât mine a dat cel dintîi de itele vrăjirii ei ? Ea-i tot atît de vrăjită ca și tata !

Preotul, cînd auzi că se vorbește de uriași, de tilhari și de vrăji, își dă seama că acela trebuie să fie don Quijote de La Mancha, a cărei poveste obișnuia s-o citească ducele, iar el îl muștrase de-atîtea ori, spunînd că-i o nerozie să citească asemenea nerozii ; și adevărîndu-i-se ceea ce doar bănuia, vorbi mînios foc către duce și-i spuse :

— Înălțimea-ta, domnul meu, o să dai seama lui Dumnezeu de ceea ce face ăst biet păcătos. Acest don Quijote sau don Găgăuță, sau cum păcatele mele l-o mai fi chemînd, îmi închipui că n-o fi chiar atît de bezmetic cum vrei înălțimea-ta să fie, punîndu-i la îndemină prilejuri de a-i tot da mereu înainte cu bazaconiile și cu deșertăciunile lui. Și îndreptîndu-și vorba către don Quijote, îi zise : Și ție, cap de găină, cine ți-a mai băgat în scăfirlie că ești cavaler rătăcitor, că biruiești uriași și că fereci tilhari ? Du-te cu Dumnezeu și vezi ține seama de ce-ți spun : întoarce-te acasă, crește-ți copiii, dacă-i ai, și nu mai tot umbla haihui prin lume, tăind cîinilor frunză și ajungînd de risul celor ce te cunosc și celor ce nu te cunosc. De unde, Doamne iartă-mă, ți s-a mai năzărit că au fost vreodată și că mai sînt încă pe lume cavaleri rătăcitori ? Unde se află uriași în Spania sau hoți de codru în La Mancha, unde Dulcinei vrăjite și toată droaia de nerozii ce se povestesc despre tine ?

Don Quijote ascultă cu luare-aminte vorbele
acelui cucernic bărbat, și văzînd că tăcuse, fără
a mai ține seama de cuviința datorată ducelui și
ducesei, cu o înfățișare amenințătoare și cu
chipul aprins de mînie, se ridică-n picioare și
rosti...

Dar acest răspuns e vrednic de un capitol
numai pentru el.

CAPITOLUL XXXII

Despre răspunsul pe care l-a dat don Quijote
celui ce-l muștrase, laolaltă cu alte întîmplări,
și mai serioase, și mai hazlii

Don Quijote, ridicat deodată-n picioare și tremurînd din creștet pînă-n tălpi — tot numai argint-viu — repezit la vorbă și bilbîit de minios
ce era, zise :

— Locul unde mă aflu și preainaltele gazde
care sînt de față, precum și cinstirea pe care totdeauna am dat-o și o mai dau încă tagmei de
care ții și sfinția-ta îmi leagă și-mi ferecă brațele
dreptei mele minii ; așa că, drept urmare a ceea
ce am spus, și fiind știu, ceea ce, de altfel toată
lumea știe, că arma celor ce poartă rasă e aceeași
ca și arma muierii, adică limba, voi intra și eu
cu limba mea în luptă cinstită cu sfinția-ta, de
la care aș fi așteptat mai degrabă povețe bune
decît ocări nevrednice. Muștrările sfînte și în-
sufletește de gînduri bune se fac în alte împreju-
rări și în alte clipe ; cel puțin faptul că m-ai cer-
tat de față cu lumea, și încă atît de aspru, a

trecut cu mult dincolo de hotarele certării îngăduite, pentru că muștrarea cea bună se sprijină mai mult pe blindețe decît pe asprime, și nu se cade nicidecum ca, fără să ai habar de păcatul pe care-l veștejești, să-l faci pe păcătos nici mai mult, nici mai puțin decît bezmetic și găgăuță. Dacă nu, ia spune-mi sfinția-ta, în numele căror fapte bezmetice, pe care le vei fi văzut la mine, mă osîndești și mă umpli de ocări și-mi poruncești să mă-ntorc acasă și să-mi văd de chivernisirea gospodăriei și a nevestei mele, fără să știi dac-o am, și-a copiilor mei, fără să știi dacă-i am? Nu-i oare cu mult mai rău să dai buzna prin casele oamenilor și să faci acolo pe stăpînul? Și nu-i cu mult mai rău ca, după ce-ai crescut ca învățacel între patru pereți, fără să fi văzut mai multă lume decît se află cuprinsă într-o împrejurime de vreo douăzeci-treizeci de leghe, să faci pe legiuitorul cavaleriei și să-ți dai cu părerea despre cavalerii rătăcitori? E cumva încercare deșartă sau e cumva timp pierdut acela pe care-l întrebuițezi ca să rătăcești prin lume, căutînd nu avuții pentru tine, ci o viață aspră, prin care cei buni urcă spre tronul nemuririi? Dacă m-ar lua drept găgăuță cavalerii cei slăviți, cei mari la suflet, cei de neam ales, aș socoti acest lucru ca o jignire de neiertat; dar pe faptul că mă iau drept nătăflet, cărturarii, care-n viața lor n-au călcat și n-au bătut căările cavaleriei, nu dau o para chioară: cavaler sînt și cavaler o să mor, de-o vrea Preaînaltul! Unii o iau pe calea cea largă a trufiei deșarte, alții pe aceea a plocónirii slugarnice și josnice, alții pe aceea a fățarniciei amăgitoare, iar cîte unii pe aceea a credinței celei adevărate; eu, însă, călăuzit de steaua mea, merg pe calea cea

strîmtă a cavaleriei rătăcitoare, prin a cărei în-deletnicire nesocotesc bunurile lumești, nu însă și cinstea. Am răzbunat jigniri, am îndreptat strîmbătăți, am pedepsit cutezanțe, am biruit uriași și am doborît căpcăuni; sînt îndrăgostit, și nu din altă pricină decît că așa trebuie să fie cavalerii rătăcitori; și dacă sînt îndrăgostit, nu-s dintre aceia destrăbălați, ci dintre aceia platonici și înfrînați. Gîndurile mele le îndrept totdeauna către ținte înalte, care sînt acelea de a face bine tuturor și rău nimănui; dacă cel care cugetă aceste lucruri, dacă cel care le săvîrșește și dacă cel ce se îndeletnicește cu ele merită a fi numit neghiob, s-o spună măriile-voastre, slăvite duce și ducasă.

— Bine-ai grăit, pe legea mea, zise Sancho, dar nu mai spune alta nimic ca să te aperi, domnul și stăpînul meu, fiindcă nici nu e cu putință pe lumea asta să vorbească cineva mai bine, să cugete mai bine și să stăruie mai bine; și cu atît mai mult că domnul acesta, tăgăduind — cum a și tăgăduit — că s-ar fi aflat pe lume și că se mai află încă și azi cavaleri rătăcitori, ce să te mai miri că n-are habar de nici unul din lucrurile pe care le-a rostit?

— Nu cumva, frate, spuse preotul, ești tu acel Sancho Panza despre care se spune cum că stăpînu-tău ți-a făgăduit o insulă?

— Ba chiar eu sînt, răspunse Sancho, și sînt unul care nu-i mai puțin vrednic de acea insulă decît oricare altul. Sînt din aceia despre care se poate spune: „Adună-te cu ăi de treabă și ai să fii unul dintr-înșii”; și sînt din aceia despre care se mai poate spune: „Nu cu cin'te naști, ci cu cine paști”; și iarăși se mai poate spune despre mine: „Cine sub pom bun se-ntinde,

bună umbră mi-l cuprinde"; eu m-am prins de-un stăpîn bun, și de luni de zile îl tot însoțesc la drum și, de-o vrea Dumnezeu, o s-ajung ca umbra lui; stăpînul numai să-mi trăiască și să-i trăiască și lui scutierul, că nici el n-o duce lipsă de împărății unde să poruncească, și nici eu de insule unde să ocîrmuiesc.

— Nu, nici vorbă, dragă Sancho, spuse atunci dūcele, că, uite, eu, în numele seniorului don Quijote, îți încredințez cîrmuirea unei insule, pe care tot voiesc s-o dau și care nu-i de loc de lepădat.

— Du-te și aruncă-te în genunchi Sancho, spuse don Quijote, și sărută-i picioarele înălțimii-sale pentru milostenia ce ți-a făcut-o.

Așa și făcu Sancho. Văzînd preotul una ca asta, se ridică de la masă, supărat foc, și spuse :

— Pe haina pe care o port, dacă nu eră cit pe ce să zic că și înălțimea-ta ești tot atît de gogoman ca și păcătoșii aceștia ! Cum să nu fie ei smintiți dacă înțelepții stau și le cîntă în strună ? N-ai decît să rămii luminăția-ta cu ei, că atîta vreme cit or sta aici în casă, oi sta și eu la mine în casă, ca să mă scutesc de-a tot ocări ceea ce nu-i chip să lecuiesc !

Și fără să mai scoată o vorbă sau să mai guste o bucatură, plecă, fără să-l mai poată opri rugămintile stăpînilor, deși prea mult nu stăruia dūcele, căci îl împiedica hohotul de rîs în care îl făcuse să pufnească izbucnirea de minie a preotului. Rîse el cit rîse, apoi spuse către don Quijote :

— Domnia-ta, domnule Cavaler al Leilor, ai răspuns din parte-ți cu atîta vrednicie, încît din treaba asta nu-ți mai rămîne nimic de răzbunat, că deși seamănă a jignire, nu-i de fapt cituși de puțin, fiindcă, tot așa cum nu pot jigni muierile, nu pot

nici preoții, lucru pe care domnia-ta îl știi prea bine.

— Așa e, răspunse don Quijote, iar temeiul stă în aceea că cel ce nu poate fi jignit nu poate nici el, la rîndul lui, să jignească pe nimeni. Cum femeile, copiii și preoții nu pot să se apere chiar cînd sînt atinși, se cheamă că ei nu pot fi înjosiți, fiindcă între jignire și înjosire e deosebirea aceasta, pe care înălțimea-ta o știi mai bine decît mine : înjosirea vine din partea aceluia care poate să facă acest lucru, și-l și face, ba îl și sprijină ; jignirea poate veni din partea oricui, fără să înjosească. Să dau o pildă : se află unul în drum fără să știe ce-l așteaptă ; vin zece la el, armați pînă în dinți, și după ce-l lovesc, el pune mîna pe spadă și-și face datoria ; dar mulțimea potrivnicilor i se pune în cale și nu-l lasă să-și înfăptuiască gîndul, care este de a se răzbuna ; omul acesta rămîne jignit, dar nu înjosit. Același lucru poate fi întărit printr-o altă pildă : e unul întors cu spatele, vine altul și-l lovește, și, după ce-i cară loviturile, fuge și nu mai așteaptă, iar celălalt îl urmărește, dar nu-l prinde ; acesta care-a primit loviturile a suferit o jignire, dar nu o înjosire ; fiindcă faptul de a înjosi trebuie sprijinit cu armele. Dacă acela care i-a dat loviturile, măcar că i le-a dat mișelește, ar fi pus mîna pe spadă și ar fi stat locului, ținînd piept vrăjmașului, cel lovit ar fi rămas și jignit, și înjosit totodată ; jignit fiindcă a fost lovit pe la spate, înjosit pentru că acela care l-a lovit a sprijinit cu arma în mînă ceea ce făcuse, fără a mai fugi, ci rămînînd locului ; așa că, după legile afurisitului de duel, eu pot fi jignit, dar nu înjosit, deoarece copiii și femeile nu pot să se răzbune ; ei nu pot nici să fugă și n-au nici de ce să aștepte pe loc, și așa și cu slujitorii sfintei noastre legi ; pentru că acestor trei

Ţeluri de oameni le lipsesc şi armele de atac şi cele de apărare ; şi chiar dacă pornirea lor firească i-ar îndemna să stea să se apere, ei tot nu înjosesc pe nimeni ; de aceea, cu toate că am spus adineauri că aş putea fi înjosit, acum spun că nu, în nici un chip, pentru că cine nu poate primi înjosirea, cu atât mai puţin poate el înjosi pe altul ; după care temeiuri eu nu trebuie să iau în nume de rău, şi nici nu iau, cele ce mi-a spus creştinul acela ; numai că aş fi vrut să mai aştepte niţeluş, ca să-l fac să înţeleagă greşeala în care cade când crede şi spune că nu s-au aflat niciodată pe lume şi nici nu se află nici acuma cavaleri răătăcitori, că dacă ar auzi una ca asta Amadís sau vreunul din cei mulţi ca nisipul mării, cu care el se înrudeşte, ştiu că nu i-ar fi de loc moale sfinţiei-sale !

— Asta o jur şi eu, şi încă cum ! răspunse Sancho. I-ar fi tras una cu spada de l-ar fi spintecat de sus pînă jos ca pe o rodie sau ca pe-un harbuz răscopt ! Ţi i-ai găsit tocmai pe ei, mititeii, să rabde o batjocură ca asta ! Pe crucea mea că de-ar fi auzit Reinaldos de Montalbán palavrele celui neisprăvit, nici vorbă că i-ar fi repezit una peste gură de i-ar fi luat piuitul pe trei ani ! Să se fi luat numai la hartă cu vreunul din ei, şi-ar fi văzut el cum scăpa din mîinile lor...

Se prăpădea de rîs ducesa auzindu-l pe Sancho cum vorbeşte, şi în sine ea îl socotea mai hazliu şi mai ţicnit decît pe stăpînu-său, şi mulţi erau pe-atunci de-aceeaşi părere. În cele din urmă, don Quijote, se potoli, prînzul se sfîrşi şi, după ce fu ridicată masa, veniră patru fetişcane, una cu un lighean de argint, alta cu un ibric tot de argint, şi iarăşi alta pe umăr cu două ştergare albe ca zăpada şi scumpe foarte, iar a patra, cu mînecele sumese pînă la cot, ţinea în mîinile-i dalbe (fiindcă

nici nu puteau să fie decît dalbe) o bucată rotundă de săpun napolitan ¹. Veni cea cu ligheanul și, cu o mișcare plină de gingășie și de îndemînare înfipse ligheanul sub barba lui don Quijote ; care, fără să scoată un cuvînt și minunîndu-se de-o asemenea ceremonie, crezu c-o fi obiceiul prin acele locuri ca lumea, după prînz, în loc să se spele pe mîini, să-și spele barba ; așa că-și întinse și el barba cum se pricepu mai bine, și în acea clipă începu să plouă din ibric, iar fetișcana cu săpunul prinse degrabă să-i frece barba cu mîinile, scoțînd fulgi de zăpadă — că nu mai puțin albi erau clăbucii — și-i săpuni nu numai barba, ci și toată fața, precum și ochii supusului cavaler, și-i frecă atît de vîrtos, că el se văzu nevoit să-i închidă. Ducele și ducesa, care nu știau nimic de toată treaba asta, așteptau cu nerăbdare să vadă la ce capăt o ieși lăutul ăsta atît de neobișnuit. Fetișcana săpunărită, după ce-i așternu pe față un strat de clăbuci de-o palmă, făcu chip că nu mai era apă și-i spuse aceleia cu ibricul să se ducă să-i aducă, c-o să fie atît de bun seniorele don Quijote să aștepte. Așa și făcu aceea, iar don Quijote rămase cu cea mai ciudată și mai caraghioasă mutră ce se poate închipui.

Îl priveau toți cei ce se aflau de față, care nu erau chiar puțini ; și cînd îl vedeau întinzînd de-un cot grumazul pîrlit cam țaricel de soare, ținînd ochii închiși și avînd barba totuna de clăbuc, numai printr-o minune aceia ar fi avut atîta stăpînire ca să-și poată ține risul ; fetele care făcuseră isprava erau cu ochii în pămînt, fără a îndrăzni să-și privească stăpînii ; în sinea acestora se-imple-

¹ În original „*jabón napolitano*“ : se folosea numai în case de principii și mari nobili și era preparat după o rețetă specială, cu lapte de capră și mirodenii, migdale amare și zahăr.

tea minia cu risul și nu știau cum să facă, dacă să pedepsească nesăbuinta fetelor sau să le răsplătească pentru desfătare, că le plăcea nespus să-l vadă pe don Quijote într-un asemenea hal. În cele din urmă veni și fata cu ibricul, și isprăviră cu lăutul lui don Quijote, și apoi aceea ce ținea ștergarele îl șterse și îl zvîntă încet cum nu se mai poate; și după ce făcură dinainte-i toate patru deodată o plecăciune și-o temenea pînă în pămînt, vrură să plece; ducele, însă, ca să nu prindă don Quijote firul șotiei, o chemă pe cea cu ligheanul și-i spuse:

— Vino de spală-mă și pe mine, dar ia seama să nu mai rămii fără apă.

Fata, isteată și afurisită, veni și-i înfipse și ducelui ligheanul, așa ca lui don Quijote, și, dînd zor și celelalte, mi ți-l lăură și mi ți-l frecară virtos, și după ce-l șterseră și-l zvîntară, făcură temenelele și plecară. Mai tîrziu s-a aflat că ducele jurase că de nu l-ar fi lăut și pe el aidoma ca pe don Quijote, le-ar fi tras un perdeaș ca acela pentru cutezanța lor, pe care ele o dreseră însă cu iscusință, săpunindu-l și pe el. Era numai ochi Sancho, privind tot tipicul după care se făcea acel lăut, și-și spuse în sinea lui:

— Bine-ar mai fi, Doamne, să fie prin partea locului obiceiul de-a li se spăla și scutierilor bărbile, așa cum li se spală cavalerilor! Pentru că, pe dumnezeul și pe sufletul meu, tare mai am nevoie! Și dacă mi-ar și rade-o încăi cu briciul, mare pomană și-ar mai face!

— Ce tot descînți tu acolo, Sancho, de unul singur? Întrebă ducesa.

— Ia, spuneam și eu, stăpînă, răspunse el, că pe la curțile altor domnitori am auzit mereu spunîndu-se că, după ridicarea mesei, se dă numai apă

pentru mâini, dar nu și leșie pentru bărbi, și de-a-
ia-i bine să trăiești mult, ca să vezi multe ; cu toate
că se mai spune, pe de altă parte, că cel ce trăiește
viață lungă, multe mai trebuie să îndure ; să treci
însă printr-un spălat ca ăsta, mai curînd desfătare
se cheamă că e decît caznă.

— Să n-ai nici o grijă, Sancho, spuse ducesa,
că mi-oi pune eu fetele să te spele și, la nevoie, să
te și frece cu leșie.

— Mă mulțumesc numai cu spălatul bărbii, cel
puțin deocamdată, deoarece, cu trecerea timpului,
Dumnezeu știe ce-o mai fi.

— Maestresala¹, spuse ducesa, ia seama la ce
te poștește Sancho și împlinește-i voia întocmai.

Maestrul de ceremonii răspunse că domnul San-
cho, va fi slujit întru totul după voie ; și spunînd
vorbele astea, se duse să mănînce și-l luă cu el și
pe Sancho, în vreme ce ducele, ducesa și don Qui-
jote rămaseră la masă și prinseră să vorbească des-
pre multe și felurite lucruri, toate însă atingînd în-
deletnicirea armelor și a cavaleriei rătăcitoare.

Ducesa îl rugă pe don Quijote — fiindcă tot pă-
rea el să aibă o bună tinere de mințe — să-i înfă-
țișeze și să-i zugrăvească frumusețea și trăsăturile
domniței Dulcinea din Toboso, fiindcă, după cum
umbla vestea despre frumusețea ei, era încredin-
tată că trebuie să fie cea mai frumoasă făptură din
lume și chiar din toată La Mancha.

Oftă din adînc don Quijote auzind ceea ce-i ce-
rea ducesa și zise :

— De-aș putea să-mi scot inima și s-o pun di-
naintea ochilor măriei-tale, aici pe masa asta, în-
tr-un taler, mi-aș scuti limba de truda de a spune
ceea ce abia că se poate gîndi, fiindcă înălțimea-ta

¹ Nume care se dădea majordomilor la casele mari.

ai vedea-o pe ea toată zugrăvită-n inima mea ; căci cum aş putea eu acum să înfăţişez şi să zugrăvesc de-a fir-a-păr frumuseţea Dulcinei cea fără de seamăn pe lume, cînd asta-i o povară vrednică de alţi umeri decît de-ai mei, i-o încercare la care ar trebui să se străduiască pensula lui Parrasios, a lui Timantes şi a lui Apeles¹, pentru a o zugrăvi pe pînză, precum şi dalta lui Lisip², pentru a o săpa în marmură şi-n aramă, iar pentru a o slăvi, ar fi nevoie de retoriceasca vorbă ciceroniană şi demosteniană ?

— Ce-i aceea „demosteniană“, seniore don Quijote, întrebă ducesa, fiindcă-i o vorbă pe care n-am auzit-o de cînd mă ştiu pe lume ?

— Retorica demosteniană, răspunse don Quijote, e totuna cu retorica lui Demostene, tot aşa cum „ciceroniană“ e totuna cu a lui Cicero, care au fost, ei amîndoi, cei mai mari oratori de pe lume.

— Aşa-i, spuse ducele, şi cu întrebarea asta nu prea te-ai arătat învăţată. Cu toate acestea, nă-ar face o nespusă bucurie seniorele don Quijote dacă ar zugrăvi-o, fiindcă sînt încredinţat că chiar şi-ntr-o schiţă cît de uşoară, şi tot ar ieşi în aşa fel zugrăvită încît s-o pizmuiască pînă şi cele mai frumoase femei de pe lume.

— Aş face, negreşit, acest lucru, răspunse don Quijote, de nu mi-ar fi şters-o cu totul din minte năpasta ce-a dat acum cîtăva vreme peste ea, năpastă care-i atît de mare, încît mai degrabă mi-ar veni s-o jolesc decît s-o zugrăvesc; fiindcă trebuie

¹ Parrasios, Timantes şi Apeles — vestiţi pictori greci din antichitate.

² Celebru sculptor grec (secolul al IV-lea î.e.n.), cel mai mare după Phidias, născut la Sicion, devenit sculptor al curţii regilor macedoneni Filip al II-lea, Alexandru cel Mare şi Seleucus, inovator pe baza esteticii lui Policlet şi sintetizator al epocii de aur a artei grece antice.

să știți măriile-voastre că ducîndu-mă mai zilele trecute să-i sărut mîinile și să-i primesc binecuvîntarea, îngăduința și încuviințarea pentru această a treia purcedere a mea la drum, am găsit-o cu totul alta decît cum o căutam ; am găsit-o vrăjită și preschimbată din prințesă în țărancă, din frumoasă în pocită, din înger în diavol, din miresmată în duhnitoare, din frumos cuvîntătoare în rostitoare de vorbe necioplite, din potolită în zvînturată și, ca să nu mai lungesc vorba, din Dulcinea din Toboso într-o mocîrșancă de Sayago.

— Sfinte Cristoase, strigă atunci ducele, cine-a fost acela care-a făcut atîta rău pe lume ? ! Cine i-a răpit frumusețea care-o fericea, gingășia care-i dădea farmec și cuviința care-i făcea faima ?

— Cine ? răspunse don Quijote. Cine altul poate fi decît vreun vrăjitor plin de răutate, unul din cei mulți care mă pizmuiesc și mă prigonesc ? Neamul acesta blestemat, pripășit pe lume numai ca să întunece și să nimicească isprăvile celor buni și să pună în lumină și să înalțe nelegiuirile celor răi ! Vrăjitorii m-au prigonit, vrăjitorii mă prigonesc și vrăjitorii mă vor prigoni pînă vor da cu mine și cu înaltele mele fapte cavalerești în adîncă gune-a uitării ; și tocmai acolo mă vatămă și mă lovesc unde văd ei că mă doare mai mult ; pentru că să-i răpești unui cavaler rătăcitor pe aleasa inimii, e ca și cum i-ai răpi ochii cu care vede, soarele care-l luminează și stîlpul de care se sprijină. Am spus-o de-atîtea ori, și-o mai spun și acuma, că un cavaler rătăcitor fără aleasa inimii lui e ca și un copac fără frunze, ca și o zidire fără tencuială, ca și o umbră fără trupul de unde își ia obîrșia.

— Nimic de zis la toate acestea, spuse ducesa ; dar dacă totuși ar fi să dăm crezare istoriei ce s-a scris despre seniorele don Quijote și care-a ie-

șit de curînd la lumină prin părțile astea, bucurîndu-se de obșteasca prețuire a cititorilor, atunci am desprînde dintr-însa — dacă nu mă înșală ținerea de minte — că domnia-ta n-ai văzut-o niciodată pe domnița Dulcinea și că această domniță nu se află pe lume, ci-i doar o femeie plăsmuită în închipuire și pe care domnia-ta ai zămislit-o și născut-o în minte, zugrăvind-o ca pe-o ființă înzestrată cu toată gingășia și desăvîrșirea ce ți-au venit la socoteală.

— Aici ar fi multe de zis, răspunse don Quijote ; numai Dumnezeu unul știe dacă se află sau nu se află pe lume vreo Dulcinee, dacă e sau nu e o plăsmuire a închipuirii ; și acestea sînt lucruri pe care ar fi mai bine să nu le luminăm pînă la capăt. Eu, unul, nici n-am zămislit-o și nici n-am născut-o pe domnița mea, de vreme ce mi-o închipui chiar așa cum trebuie să fie, ca pe o doamnă aleasă, care cuprinde în sine însușirile ce pot face să i se ducă vestea în cele patru vînturi, cum ar fi bunăoară o frumusețe fără de prihană, o fire așezată, fără de trufie, o inimă iubitoare, dar plină de cuviință, recunoscătoare datorită curteniei, curtenitoare datorită bunei-creșteri, fiind, într-un cuvînt, de neam mare ; căci, cînd e vorba de spită aleasă, frumusețea strălucește și urcă o treaptă mai înaltă de desăvîrșire decît la frumoasele de neam prost.

— Așa e, spuse ducele, dar o să-mi îngăduie seniorele don Quijote să spun un lucru, silit fiind să-l spun de istoria isprăvilor domniei-tale, pe care am citit-o și de unde se desprinde că Dulcinea — fie, să zicem, că s-ar afla ea într-adevăr în Toboso sau afară din Toboso și c-ar fi frumoasă de pică, așa cum ne-o zugrăvești domnia-ta — nu poate totuși să se măsoare în ceea ce privește via

ei aleasă cu alde Oriana, ori Alastrajarea, ori Medásima, ori cu altele de felul acesta, de care sînt pline istoriile prea bine știute de domnia-ta.

— La asta pot să spun, răspunse don Quijote, că Dulcinea e fiica faptelor sale, că virtuțile dreg lipsurile nașterii și că mai mult preț trebuie să pui pe-un om de rînd, dar virtuos, decît pe-un păcătos de obîrșie aleasă ; cu atît mai mult cu cît Dulcinea are o stemă care-o poate ridica pînă la treapta de crăiasă cu coroană și cu schiptru ; căci vrednică unei femei frumoase și virtuose e în stare de mînuni și mai mari ; și chiar dacă nu se văd, ea cuprinde, tănuite într-însa, comori din cele mai alese.

— Eu recunosc, seniore don Quijote, zise ducesa, că tot ceea ce vorbești domnia-ta este cît se poate de chibzuit și de bine cumpănit ; și de aceea voi crede și voi face pe toți ai casei să creadă — și chiar și pe ducele, domnul meu, de-o fi nevoie — că Dulcinea se află într-adevăr în Toboso, că trăiește în zilele noastre și-i frumoasă și de neam ales, și-atît de plină de însușiri bune, încît chiar și un cavaler așa cum e don Quijote o slujește, că mai mult decît atîta nici nu pot și nici nu știu ce să mai spun ca s-o laud. Mi-e totuși cu neputință să rîu spun că am ceva pe inimă și că-î cam port simbetele lui Sancho Panza. Cele ce m-apasă sînt spusele istoriei de care-am pomenit, și anume că Sancho Panza acesta, cînd s-a dus să-i înmîneze o scrisoare din partea domniei-tale, a găsit-o pe domnița Dulcinea vînturînd un sac de grîu, și, după toate, ca să dea mai multe amănunte, spune că mai era și din cel roșu ; ceea ce mă face să pun la îndoială subțirimea neamului ei.

La care don Quijote răspunse :

— Cinstită doamnă, trebuie să știi măria-ta că toate sau mai toate lucrurile ce se petrec cu mine merg dincolo de hotarele obișnuite a ceea ce se întâmplă cu ceilalți cavaleri rătăcitori, fie că aceste lucruri sînt călăuzite de nepătrunsa hotărîre a ur-sitei, fie că sînt călăuzite de ciinșenia vreunui vrăjitor plin de zavistie ; și este lucru învederat că toți sau mai toți cavalerii rătăcitori din cei cu nume mare, stăpînesc ba unul darul de-a nu putea fi vrăjit, ba altul pe acela de-a avea trupul de ne-străbătut, ca să nu poată fi rănit așa cum a fost vestitul Roldán, unul din cei doisprezece mari seniori ai Franciei, despre care se povestește că nu putea fi rănit decît în talpa piciorului stîng, și și atunci numai cu vîrfurile unuia ac gros și nu cu vreun alt soi de armă ; așa că Bernardo del Carpio cînd l-a ucis la Roncesvalles, văzînd că nu putea să-l dovedească cu fierul, l-a ridicat de la pămînt în brațe și l-a înăbușit, amintindu-și atunci de moartea pe care i-a dat-o Hercule lui Anteus, acel crunt uriaș de care umbla vorba c-ar fi fiul Pămîntului. Din cele ce-am spus vreau să scot că s-ar putea să-mi fie și mie hărăzit vreunul din aceste daruri, nu de-a nu putea fi rănit, fiindcă de-atîtea ori am văzut, din pățite, că-i destul de moale carnea de pe mine și nicidecum de nerăzbatut ; și nu mi-e dat nici darul de-a nu putea fi vrăjit, că m-am și văzut odată trîntit într-o cușcă, unde nici de s-ar fi nevoit toată suflarea omenească și n-ar fi putut să mă închidă de nu s-ar fi făcut treaba-asta prin puterile vrăjilor ! Dar de vreme ce am scăpat de vraja aceea, sînt aplecat să cred că nici o alta n-ar mai putea pune stăpînire pe mine ; și văzînd atunci vrăjitorii aceștia că față de mine nu pot folosi vicleșugurile lor blestamate, se răzbună pe fap-turile la care țin eu cel mai mult și vor să-mi ia mie

viața, înveninînd viața Dulcinei, ființa pentru care trăiesc eu ; de aceea cred că atunci cînd scutierul meu i-a dus solia de la mine, au prefăcut-o în țarancă și i-au înfățișat-o prinsă în treburi de rînd, cum ar fi vînturatul grîului ; am mai spus eu, însă, că grîul acela nu era nici roșu și nici grîu, ci erau boabe de mărgăritare turcești ; și ca dovadă de adevărul celor pomenite, vreau să spun măriilor-voastre că trecînd mai deunăzi prin Toboso, n-am putut să găsesc nicăieri palatele Dulcinei ; și că altă dată, în vreme ce Sancho, scutierul meu, a văzut-o în înfățișarea ei cea adevărată, care-i cea mai frumoasă de pe lume, mie mi s-a părut o țarancă necioplită, slută și fără rost la vorbă, ea, care-i înțelepciunea însăși ; și cum vrăjitul nu sînt eu, fiindcă, dacă ne gîndim bine, nici nu pot fi, atunci e ea cea vrăjită, cea înjosită, cea prefăcută, schimbată și preschimbată, căci, lovind într-însa, pe mine s-au răzbunat vrăjmașii mei, și pentru ea voi trăi eu veșnic înlăcrămat, pînă voi vedea-o iarăși în starea ei dinainte. Am spus toate acestea pentru ca nimeni să nu se mai bizuie pe spusele lui Sancho cu cernutul și cu vînturatul Dulcinei, că dac-au prefăcut-o pentru ochii mei, nu-i de mirare c-ar fi preschimbat-o și pentru ochii lui. Dulcinea e de viță aleasă și de obîrșie înaltă și co-boară dintr-unul din neamurile cele mai alese din Toboso, care neamuri sînt acolo multe, străvechi și cum nu se poate mai bune. ¹ Cu temei putem

¹ Se pare că, după cum arată *Relațiile topografice*, ce se păstrează, la o întrebare făcută sub Filip al II-lea, în 1576, locuitorii din Toboso au răspuns că majoritatea populației erau *moriscos* (proveniți din mauri) și că nu se aflau printre ei nobili, cavaleri sau hidalgi, în afară de doctorul Zarco de Morales „graduat al Colegiului Spaniolilor din Bologna, Italia”. Rodriguez Marin vrea ca modelul Dulci-

spune că nu mică parte de faimă va avea Dulcinea cea fără de seamă pe lume, căci rămîne-va satul ei renumit și adesea pomenit în veacurile ce vor să vină, așa cum a rămas Troia prin Elena, și Spania prin La Cava, și chiar cu mai multă îndreptățire, și cu mai mare slavă. Pe de altă parte țin să luați seama, înălțimile-voastre, că Sancho Panza e unul din cei mai mucaliți scutieri care au slujit vreodată unui cavaler rătăcitor; prostia lui are cîteodată atîta ascuțime, încît îți aduce o nespusă desfătare nedumerirea dacă-i prost sau mintos; are în el șiretenia ce-l arată a fi pehlivan și nesocotințe ce-l dau de gol ca nătîng; se îndoește de toate și le crede pe toate; cînd gîndești că-i gata să dea în gropi de netot ce-i, îți zvîrle cîte-o vorbă înțeleaptă ce-l ridică în slava cerului. Ce mai vorbă lungă? Nu l-aș schimba pe-un alt scutier nici să mi se dea o cetate pe deasupra. Și așa stau și mă-ntreb dacă o fi potrivit să-l trimitem la ocîrmuirea cu care măriata l-ai milostivit, cu toate că văd la el o oarecare tragere de inimă în a cîrmui, că dacă doar atîtca i s-o mai da mintea la rîndea, ca s-o scoată la capăt cu orice soi de dregătorie tot atît de bine ca și regele cu birul lui asupra vînzărilor; și cu atît mai mult cu cît mai știm și din cele întîmplate, care sînt cîte vrei, că nu-i nevoie nici de multă iscusință nici de multă carte ca să fii cîrmuitor, că sînt pe-aici cu sutele care abia de știu să citească și ocîrmuiesc, totuși, ca niște lei. Vorba e să aibă gînduri bune și să vrea să le iasă lucrurile bine, că niciodată nu vor duce lipsă de oameni care să-i povățuiască și să-i călăuzească

neii să fi fost din familia acestui Morales. Afirmatia lui don Quijote că multe erau neamurile străvechi și mari din Toboso e o ironie a lui Cervantes.

în cele ce au de făcut, așa cum se întâmplă cu cîrmuitorii cavaleri, nu cu cărturarii, care își lasă ajutoarele să judece în locul lor. Eu l-aș povățui nici să nu ia mită, dar nici să nu-și nesocotească drepturile, și i-aș mai spune și alte cîte ce-mi stau pe limbă și care vor ieși la timpul lor spre folosul lui Sancho și spre binele insulei ce-o va avea de cîrmuit.

La asta tocmai ajunseseră cu vorba ducele, ducesa și cu don Quijote, cînd auziră deodată zvon mare de glasuri și-o hărmălaie de lume multă în palat, și pe neașteptate dete Sancho buzna în odaie, speriat cum nu se mai poate, avînd prins la gît un spălător de talere în loc de prosop, și după el o droaie de slugi sau mai bine zis de linge-blide de pe la bucătărie, dimpreună cu alți oameni de strînsură, dintre care unul ducea o copăiță cu apă, a cărei cîlcare și a cărei îndoielnică limpezime vădeau că slujise la spălatul vaselor ; cel cu copaia îl urmărea și fugea după el, căutînd cu tot dinadinsul să-i vîre și să-i îndese copaia sub barbă, iar o altă secătură se prefăcea că ar vrea să-l spele.

— Ce va să zică asta, oameni buni ? întrebă ducesa. Ce va să zică asta ? Ce-aveți cu creștinul acesta ? Cum ? Și nu țineți socoteală c-a fost ales cîrmuitor ?

La care coțcarul ce făcea pe bărbierul răspunse :

— Domnul ăsta nu vrea să se lase să-l spăl așa cum e obiceiul și cum a fost spălat și ducele, domnul meu, și domnul, stăpînul său.

— Ba vreau, răspunse Sancho, fierbînd de minie, dar aș vrea un ștergar curat, cu o leșie mai limpede și nu cu miini atît de murdare, că doar nu-i atita deosebire între mine și stăpî-

nu-meu, ca pe el să-l spele cu apa îngerilor¹ și pe mine cu leșia dracilor ! Datinile ținuturilor și ale palatelor domnești sînt bune atîta vreme cît nu te împovărează ; dar obiceiul ăsta cu spălatul care se folosește pe-aici e mai afurisit chiar și decît al pocăiților acelora ce se plesnesc singuri². Eu sînt curat pe barbă și n-am nevoie de asemenea improspătări ; și ăluia de s-o lega de mine ca să mă spele sau să-mi atingă măcar un fir de păr din cap, vreau să zic din barbă — ca să vorbesc mai cuviincios, așa cum se cuvine unde vorbesc — o să-i car un dupac de-o să-mi rămînă pumnul îngropat la el în țeastă ! Că toate țormoniile și săpunelile astea seamănă mai mult a batjocuri decît a cinstiri de oaspeți.

Leșina de rîs ducea văzînd minia lui Sancho și auzindu-i vorbele ; dar lui don Quijote nu-i veni de loc la socoteală văzîndu-l atît de terfelit, cu ștergarul acela plin de dire murdare și cu atîta sodom de lingăi de pe la bucătărie roată în jurul lui, așa că, făcînd o temenea adîncă către duce și ducesă, ca și cum le-ar cere îngăduința să vorbească, cu glas stăpînit spuse acelei liote :

— Aida de, domnilor cavaleri, lăsați-mi însoțitorul în pace și luați cale întoarsă pe unde-ați venit sau prin alte părți, dacă aveți chef, că scu-

¹ În original „*aqua de ángeles* : apă de roze, la care s-au adăugat rădăcini de alte plante bine mirositoare, coajă de portocale, zahăr etc., macerate nouă zile, după care se adaugă garoafe... Rodríguez Marín citează o rețetă a epocii, aflată la Biblioteca Națională din Madrid, în care se recomandă modul de preparare a „apei îngerilor“. „Leșia dracilor“ e pusă pentru simetria efectului.

² În original „*los disciplinantes*“ : autoflagelanții, fanatici religioși ce-și administrează singuri, zilnic, spre „iertarea păcatelor“, un număr de lovituri de bici, canonindu-și trupul ca să-și „salveze sufletul“, obicei ce n-avea nici o atracție pentru bunul-simț popular reprezentat de Sancho.

tierul meu e tot atit de curat ca și oricare altul, și copăițele astea ale voastre sînt pentru el niște troace netrebnice și respingătoare ; ascultați-mi povața și dați-i pace, căci nici lui, nici mie nu ne arde de glumă.

Sancho îi luă vorba din gură și glăsui el mai departe, spunînd :

— Las' numai să vie să-și facă de șagă cu ursul, că tot atit i-oi răbda eu cît i-acuma noapte! Să aducă aici un pieptene sau ce-or vrea ei și să-mi țeșale barba asta, și de-or scoate dintr-însa ceva care să nu semene a curățenie, apăi îi las să mă radă în cap pe jumătate ¹ !

Auzind una ca asta, fără a se potoli încă din rîs, spuse și ducesa :

— Sancho Panza are dreptate în tot ce-a spus și va avea dreptate în tot ce va spune și de-acu încolo ; el e curat și, așa precum spune, n-are nevoie să se spele ; iar dacă obiceiurile de pe la noi nu-i sînt pe plac, facă așa cum îi e voia ; cu atit mai mult cu cît voi, ca slujitori puși să faceți curățenie, ați fost prea lasă-mă-să-te-las și prea neprevenitori și, nu știu dacă să nu zic, prea neobrăzați aducînd unui astfel de om și unei astfel de bărbi, în loc de lighene de aur curat și în loc de ștergare nemțești, copăi și troace de lemn, precum și ștergătoare de talere ; dar — ce mai vorbă — sînteți niște haini și niște neciopliți și, ca niște nelegiuți ce vă aflați, nu v-ați lăsat pînă nu v-ați dat pe față toată ciuda voastră pe scutierii cavalerilor rătăcitori.

Crezură impielițații de slujitori, și chiar și maestrul de ceremonii care era cu ei, că ducesa nu mai vorbea în glumă, așa încît îi scoaseră lui

¹ În original „*trasquilar a cruces*” — așa erau tunși proștii satului și nebunii.

Sancho spălătorul de la gît și o șterseră cu toțu, incurcați și aproape rușinați, lăsîndu-l astfel în pace ; iar el, vîzîndu-se în afară de primejdia aceea atît de cumplită — căci așa i se părea lui — se duse de căzu în genunchi dinaîntea ducesei și-i spuse :

— De la marile doamne la mari milostiviri te poți aștepta. Asta pe care luminăția-ta mi-ai făcut-o mie nu poate fi cu mai puțin răsplătită decît cu dorința de-a mă vedea armat cavaler rătăcitor pentru a mă îndeletnici cîte zile oi avea cu slujirea unei doamne atît de slăvite ; sînt țaran, Sancho Panza mă cheamă, sînt însurat, am copii și slujesc ca scutier ; dacă prin vreunul din lucrurile astea pot să-ți fiu de folos măriei-tale, apai atunci mai puțină zăbavă oi pune eu în ascultare decît măria-ta în poruncă.

— Se vede cît de colo, Sancho, răspunse ducesa, că ai învățat să fii curtenitor la școală curteniei însăși ; se vede cît de colo, vreau să zic, că ai crescut la sînul seniorului don Quijote, care trebuie să fie spuma tuturor purtărilor alese și floarea ceremoniilor sau a țormoniilor, cum spui tu ; ferice de așa stăpîn și de-așa slugă, unul ca stea călăuzitoare a cavaleriei rătăcitoare, iar celălalt ca luceafăr al credinței scutierești ; ridică-te, Sancho dragă, că eu îți voi răsplăti curtenia, făcîndu-l pe ducele, domnul meu, să pună în fapt cît mai degrabă cu puțință milostivirea făgăduită cu ocîrmuirea insulei.

Cu asta vorbirea lor luă sfîrșit, și don Quijote se duse să-și facă tabietul odihnîndu-se, iar ducesa îl rugă pe Sancho, dacă cumva n-avea prea mare chef de dormit, să vină să-și petreacă după-amiaza cu ea și cu slujitoarele ei într-o cămară cît se poate de răcoroasă. Sancho îi răspunse că,

deși obișnuia într-adevăr să doarmă vara câte patru-cinci ceasuri, făcându-și astfel tabietul, totuși, pentru a-i răsplăti bunătatea, o să caute din răspuțeri ca în acea zi să nu doarmă nici un ceas și să rămână ascultător la porunca ei; și se duse. Ducele dete noi porunci cum să se poarte slugile față de don Quijote, ca față de un cavaler răstăcitor, și să nu se abată nici cu atitica de la tipicul după care, zice-se, se purta lumea cu caverii de odinioară.

CAPITOLUL XXXIII

Despre plăcuta convorbire pe care ducesa și cu slujitoarele ei au avut-o cu Sancho Panza, convorbire vrednică a fi citită și întipărită în minte

Spune, dară, povestea că Sancho nu-și făcu tabietul de a dormi în ziua aceea, ci, pentru a se ține de vorbă, se duse, după ce mîncă, s-o vadă pe ducesă, care, doritoare de a-l auzi vorbind, îl puse să șadă lîngă ea pe-un jeț scund, deși Sancho, ca un om cu obraz, nu voia să se-ăseze; dar ducesa îi spuse să șadă ca un cîrmuitor și să-și dezlege limba ca un scutier, fiindcă pentru amîndouă aceste lucruri ar merita chiar jețul lui Cid Ruiz Diaz Campeador¹. Sancho strînse din umeri,

¹ Aluzie la jețul pe care Cidul îl cîștigase o dată cu luarea Valenciei. Era de fildeș și aparținuse regelui arab al acestei provincii. Întors în Castilia după lupte, cronica spune că Cidul a vrut să-l cedeze, din modestie, regelui Alfonso, care i-a poruncit însă să se așeze el însuși pe acest trofeu al vitejiei sale.

ascultă și se așează, iar toate slujitoarele și dușele ducesei făcură roată în jurul lui, cu luare-aminte și într-o liniște desăvârșită, ca să asculte cele ce-o să spună el ; dar cea dintâi vorbi ducesa, care spuse :

— Acum, că sîntem numai între noi și nu ne-aude nimeni pe-aici, aș vrea ca domnul cîrmuitor să-mi alunge unele îndoieli care mi-au încolțit în minte din istoria despre marele don Quijote, istorie care încă de pe-acum trece tipărită din mîină-n mîină ; una din aceste îndoieli este că, deoarece bunul Sancho n-a văzut niciodată pe Dulcinea, vreau să zic pe domnița Dulcinea din Toboso, și nici nu i-a dus scrisoare din partea seniorelui don Quijote, o dată ce cărțulia în care se afla această scrisoare rămăsese în Sierra Morena, cum de-a cutezat atunci să ticluiască răspunsul, precum și scornirea cu vînturatul grîului, fiind totul numai păcăleală și minciună și lovind atît de mult în faima Dulcinei celei fără de seamăn pe lume, lucruri, toate astea, care nu se împacă cu vrednicia și cu credința bunilor scutieri ?

La aceste vorbe, fără să răspundă nici cîrc, Sancho se ridică de pe jeț și, cu pași ușori, cu trupul dus înainte și cu degetele pe buze, făcu ocolul odăii, uitîndu-se pe după perdele, și numai după ce mîntui cu treaba asta, se întoarse să se așeze și spuse :

— Acum, mărită stăpînă, fiindcă m-am îndîmănat că-n afară de cei de față nu stă nimeni pitit să ne-asculte, o să răspund, fără urmă de teamă și fără să-mi sară inima din loc, la ceea ce m-ai întreat și la tot ce-ai să mă mai întrebî ; cel dintîi lucru pe care-l spun este că eu îl socotesc pe stăpînul meu don Quijote nebun de-a bi-

nelea, măcar că uneori spune lucruri care, după mintea mea cea proastă și chiar a tuturor celor ce l-au auzit, sînt atît de-nțelepte și aduse pe-un făgaș atît de bun, că nici Necuratul însuși n-ar putea să le spună mai bine ; dar, vorbind cinstit și fără ocolișuri, eu sînt încredințat, cu toate astea, că nu-i în toate mințile ; și fiindcă mi-a intrat asta-n scăfîrlie, mă-ncument să-l fac să creadă tot ceea ce n-are nici cap, nici coadă, cum a fost și povestea cu răspunsul la scrisoare sau cealaltă poveste de-acum vreo șase-șapte-opt zile — care, măcar că nu-i scrisă-n istoria tipărită, face totuși să fie știută — aceea cu vrăjirea stăpînei mele doña Dulcinea, despre care l-am făcut pe stăpînu-meu să creadă c-ar fi solomonită, lucru tot atît de adevărat cum îs eu popă !

Îl rugă ducesa să-i povestească cum a fost cu vrăjirea sau cu păcăleala aceea, iar Sancho îi povesti totul aidoma cum s-a întîmplat, ceea ce-i desfătă foarte pe cei de față, care ascultau ; și mergînd mai departe cu vorba, ducesa spuse :

— Din cele ce ne-a povestit bunul Sancho, simt că mi se tot zbate neastîmpărată o îndoială în suflet și parcă mi-ajunge la ureche o șoaptă și-mi spune : dacă don Quijote de La Mancha e nebun, netot și zănatic, iar Sancho Panza, scutierul lui, știe de asta și totuși îl slujește, și umblă după el, și se lasă ademenit de făgăduințele lui cele deșarte, atunci fără îndoială că el trebuie să fie și mai nebun și mai năuc decît stăpînu-său ; și stînd lucrurile așa cum stau, rău ai mai ieși la socoteală, doamnă ducesă, dacă i-ai da acestui Sancho Panza insula pe mînă s-o cîrmuiască, pentru că cel ce nu știe să se cîrmuiască pe sine, cum o să-i cîrmuiască pe alții ?

— Pe legea mea, stăpînă, spuse Sancho, că in-doiala asta e cu totul îndreptăţită ; dar spune-i luminăţia-ta acestei indoieli să vorbească verde, sau cum o pofti, fiindcă eu tot îmi dau seama că spune adevărul, că dac-aş fi întreg la minte, l-aş fi lăsat de mult în plata Domnului pe stăpînu-meu, dar asta-mi fu soarta şi asta-i steaua mea cea păcătoasă ; nu mai pot altfel, trebuie să-l urmez, sîntem dintr-un sat, am mîncat pîinea lui, ţin la el, iar el mi-e recunoscător, mi-a dat mă-garii lui, şi — ce mai calea-valea — eu sînt o fire credincioasă, aşa că-i cu neputinţă să ne despartă vreo altă întîmplare pe lume decît aceea cu sapa şi lopata ; şi dacă înălţimea-ta n-ai mai voi să-mi dai pe mînă insula făgăduită, eu tot făptură a lui Dumnezeu se cheamă că sînt, şi s-ar putea ca, ne-dîndu-mi-o, să fiu mai cîştigat pentru mîntuirea sufletului ; că aşa prost cum sînt, dar tot înţeleg zicala care spune : spre paguba lor le-au crescut furnicilor aripi ; şi s-ar putea chiar mai degrabă s-ajungă în rai Sancho scutierul decît Sancho ocîrmuitorul, că tot atît de bună iese pîinea şi-aici ca şi-n Franţia¹, şi noaptea toate miţele sînt sure, şi prost trebuie s-o ducă cel ce pe la chindii e încă neprînzit ; nu se află rînză cu o palmă mai mare decît alta, fiindcă, vorba aceea, ori cu paie, ori cu fin, de umplut tot o umpli ; şi pînă şi păsăruicile cîmpului îl au pe Dumnezeu ca hrănitor şi obla-duitor, şi mai cald ţin patru colţi de postav de Cuenca decît patru coţi de borangic de Segovia, şi cînd om părăsi lumea asta şi-om fi puşi în pă-

¹ În original „...tan-bueno pân hacen aquí como en Fran-cia...” (un fel de : „Ubi bene, ibi patria”) : zicală care apare ca un reflex al utilitarismului, caracterizant pentru perso-naj, dar nu pentru ţăranii spanioli, căci e inventată de Cervantes (vezi *Persiles y Sigismunda*, Cartea III, cap. X), dar nu e trecută în nici un dicţionar de locuţiuni.

mint, pe-o cărare tot atît de strîmtă o trece și domnitorul ca și clăcașul, și trupul popii nu cere nici un picior de pămînt mai mult decît al paraclicerului, măcar că unu-i mai înălțat în treaptă decît celălalt, că atunci cînd om intra-n groapă, ne-om mai potrivi noi și ne-om mai strînge sau om fi potriviți și strînși de alții, vrem, nu vrem, și, după aceea, somn ușor ! Și mă-ntorc iarăși și zic că dacă măria-ta nu vrei să-mi dai insula fiindcă-s prea prost, oi ști eu să nu-mi fac sîngerău, ca un om deștept ce sînt. Am mai auzit spunîndu-se că după cruce stă ascuns Necuratul și că nu-i aur tot ce-ți ia ochii, și că de la noi, de la plug și de la jug l-au scos pe plugarul Wamba ca să-l facă rege al Spaniei, și dintre țesături de fir, desfătări și avuții l-au scos pe Rodrigo ca să fie mîncat de năpîrci (dacă spun drept stihurile cîntecelor bătrînești).

— Da' cum să nu spună drept, zise atunci doña Rodriguez, dueña, care era una dintre ascultătoare, că doar se și află un cîntec care spune că l-au aruncat de viu pe regele don Rodrigo într-o groapă plină cu broaște rîioase, cu năpîrci și cu șopîrle, și că, după două zile, regele striga dinăuntrul mormîntului, cu glas tînguitor și stîns :

„Mă mîncă, fiare mă mîncă,
Pe-unde mai avan păcătuit-am !”

De aceea, multă dreptate are acest domn cînd spune că vrea mai bine să fie țaran decît rege dacă e să-l mînince jivinele.

Ducesa nu-și mai putu ține rîsul ascultînd neroziile duenei sale și nici nu pregetă să se minuneze de vorbele și zicalele lui Sancho, căruia îi spuse :

— Știe prea bine bunul Sancho că dacă o dată făgăduiește un cavaler ceva, face tot ce-i stă în putință ca să-și îndeplinească făgăduința, fie și cu prețul vieții. Ducele, soțul și stăpînul meu, măcar că nu intră în rîndul celor rătăcitori, nu-i totuși prin asta mai puțin cavaler, așa că-și va ține cuvîntul cu insula făgăduită, în ciuda zavistiei și a răutății lumii. Să aibă numai Sancho încredere că atunci cînd nici cu gîndul n-o gîndi s-o vedea întărit în scaunul de domnie al ostrovului și-al ținuturilor lui, și o pune mîna pe cîrmuire, pe care n-o s-o mai părăsească decît pentru o mai mare înălțare; ceea ce-l povățuiesc eu este să aibă grijă cum își ocîrmuiește supușii, fiindcă-i spun dinainte că toți sînt credincioși și cinstiți.

— În treaba asta de-a cîrmui bine, răspunse Sancho, nu-i nevoie să mă mai povățuiești, că eu de felul meu sînt bun la inimă și mi-e milă de cei sărmani; că celui ce singur stă și și-i coace, nu-i mai furi tu pita și colacii; și pe crucea mea că pe mine n-au să mă îmbete cu apă chioară; sînt dulău bătrîn și mă pricep eu la tot soiul de cuțu-cuțu¹ și știu să fiu cu ochii-n patru și nu las să mi se arunce praf în ochi, fiindcă știu eu mai bine unde mă strînge ciubota; vreau adică să spun că ălor buni le-oi deschide și mîna și inima, iar ălor răi, nici măcar piciorul și ușa. Și după cîte mi se pare mie, în îndeletnicirea asta de a cîrmui, totu-i numai începutul; că s-ar putea ca după cincisprezece zile de cîrmuire să mă descurc binișor în treaba asta și să mă pricep la ale ei mai abitir decît la munca cîmpului, cu

¹ Aluzie la proverbul: „*Al perro viejo no hay tus-tus...*”, textual: „Nu-ți merge să-nșeli cîinii bătrîni cu cuțu-cuțu”.

care-am crescut încă de pe cînd eram, uite, numai atîtica...

— Ai dreptate, Sancho, zise ducesa, fiindcă nimeni nu se naște învățat, și doar din oameni se fac episcopii, și nu din pietre. Dar ca să mă întorc la vorba noastră de adineauri cu vrăjirea domniței Dulcinea, socotesc lucru neîndoișor și mai limpede decît lumina zilei că acea trăsnaie ce-i dete-n gînd lui Sancho de a-i juca un renghi stăpînului său și de a-l face să creadă că țărancă cu pricina era Dulcinea și că dacă stăpînu-său n-o cunoștea, era numai fiindcă fusese vrăjită, toată treaba asta a fost numai născocirea vreunuia din vrăjitorii ce-l prigonesc pe seniorele don Quijote; căci știu bine de tot și de la cineva vrednic de crezare că țărancă ce-a sărit pe măgăriță era și este Dulcinea din Toboso, și că bunul Sancho, crezîndu-se păcălici, a ieșit el cel păcălit; și de asta nu trebuie să ne îndoim mai mult decît de oricare alt lucru pe care nu l-am văzut niciodată; și să știe jupîn Sancho Panza că avem și noi aici vrăjitori care țin la noi și care ne spun curat și deschis ceea ce se-ntîmplă pe lumea asta, fără ocolișuri și înșelăciuni; și să mă creadă Sancho că țărancă aceea săltăreață era și mai este încă Dulcinea din Toboso, care-i tot atît de vrăjită ca și maică-sa care-a făcut-o; și cînd nici cu gîndul n-om gîndi, o s-o vedem iarăși cu chipul ei cel adevărat, și atunci o să-i cadă și lui Sancho de pe ochi solzii amăgirii în care trăiește.

— Se prea poate să fie totul așa cum zici, spuse Sancho Panza, și atunci mai că-mi vine să cred ceea ce povestește stăpînu-meu c-a văzut în peștera lui Montesinos, unde spune c-a zărit-o pe domnița Dulcinea din Toboso în același port

și-n aceleași straie cu care-ți spuseseam c-a văzut-o îmbrăcată atunci cînd am vrăjit-o eu c-așa mi-a venit cheful, și totul trebuie să fi fost de-a-ndaratelea, așa cum spui luminăția-ta, stăpînă. Fiindcă cu mintea mea cea proastă nici nu-i cu putință și nici nu trebuie să ne treacă prin gînd c-oi fi ticluit eu, cît ai bate din palme, un șiretlic atît de iscusit, și nici nu cred că stăpînu-meu e atît de smintit încît să se ia după prăpădita și amărita mea de vorbă și să creadă un lucru atît de nelalocul lui; pentru asta, însă, n-ar trebui, stăpînă, să mă ții luminăția-ta de poamă rea, fiindcă o ciubotă ca mine n-are nici o îndatorire să intre în gîndurile și urzelile vrăjitorilor celor mai nărăviți în rele; am ticluit și eu treaba asta numai ca să scap de muștrului-ala stăpînului meu don Quijote, iar nu ca să-l jig-nesc, și dac-a ieșit pe dos, apăi e un Dumn'zeu în cer care-l judecă pe fiecare după inima lui.

— Asta așa e, zise ducesa, dar ia spune-mi acum, Sancho, ce-i cu peștera lui Montesinos, de care tot vorbești, că tare bucuroasă aș fi să știu!

Atunci Sancho Panza îi povesti de-a fir-a-păr tot ce s-a mai spus despre această întîmplare. După ce auzi povestea asta, ducesa zise:

— Din această întîmplare putem scoate că, de vreme ce măritul don Quijote spune c-a văzut-o pe aceeași țarancă pe care a văzut-o și Sancho cînd ieșea din Toboso, fără nici o urmă de îndoială că ea e Dulcinea și că bîntuiesc pe-aici vrăjitori din cale-afară de dibaci și de iscoditori.

— Asta spun și eu, zise Sancho, că dacă stăpîna mea Dulcinea din Toboso e vrăjită, paguba ei să fie, că n-o să m-apuc eu să mă iau la colți cu vrăjmașii stăpînului meu, care-or fi

mulți al dracului și tare afurișiți ! Adevărat e că aceea pe care am văzut-o era o țărancă, și drept țărancă am luat-o, și ca țărancă am cîntărit-o ; dacă era ea însă Dulcinea, apai nu trebuie aruncată vina pe mine și nici pusă treaba asta pe socoteala mea, ce Dumnezeu ! Aș, cînd colo, se sparg toate, una-două, în capul meu : ba că-i așa, ba că-i pe dincolo, că Sancho a spus, că Sancho a dres, că Sancho a sucit, că Sancho a-nvîrtit, ca și cum Sancho ar fi acolo un papugi uoarecare și n-ar fi tot unul cu însuși Sancho Panza, căruia îi merge prin cărți vestea-n toată lumea, după cite-mi spuse Samsón Carrasco, care-i încaltea un om ce și-a luat bacalaureatul la Salamanca, și oameni ca ăștia nu pot minți decît atunci cînd au chef sau le vine lor la socoteală ; așa că n-are de ce să mă ia nimeni la trei păzește ; și de vreme ce am faimă bună, că, după cite-l auzii spunînd pe stăpînu-meu, mai mult face bunul nume decît avuțiile fără de număr, făceți-mi numai rost de cîrmuirea asta, și ați vedea minune, nu altceva, că cine-a fost bun ca scutier o să fie bun el și ca ocîrmuitor.

— Tot ce ne-a spus aici bunul Sancho, zise ducesa, sînt maxime catoniene sau sînt cel puțin scoase din chiar inima lui Micael Verino însuși ¹, *florentibus occidit antris* ². Într-un cuvînt, ca să

¹ Ducesa citează cuvintele unei epigrame compuse de poetul florentin Angelo Poliziano întru slava lui Michele Verino, autor al unei opere tipărite de mai multe ori sub titluri analoge, ca : *De puerorum moribus disticha*, *Disticha moralia*, *Liber distichorum* (Cartea distihurilor morale sau despre obiceiurile copiilor).

² „A murit în floarea vîrstei“ (lat.). Ducesa, dacă într-adevăr modelul ce i-a stat înaintea lui Cervantes este ducesa de Villahermosa, o umanistă erudită care citea latinește la fel de bine ca italienește și franțuzește.

vorbesc și eu după chipul lui Sancho, adesea sub o mantie roasă se ascunde un strașnic băutor.¹

— Într-adevăr, stăpînă, răspunse Sancho, că la zilele mele n-am băut niciodată din răutate²; cu sete, da, se poate, pentru că nu-s sămînță de fătarnic, beau cînd am chef și chiar cînd n-am chef și cînd mi se dă de băut, ca să nu iasă că fac nazuri sau că sînt prost crescut, că dacă un prieten îți închină acolo o cană, poți să ai chiar inima aia de turc să nu bei în sănătatea lui? Dar îmi beau numai vinul, nu și mințile; asta cu atît mai mult cu cît scutierii cavalerilor rătăcitori beau de obicei aproape numai apă chioară, fiindcă veșnic cutreieră codrii, pădurile și pajiștile, munții și stîncile, fără să găsească un strop de vin, chiar de și-ar da și-un ochi în schimb.

— Eu cred ce-mi spui, răspunse ducesa, și, pînă una-alta, du-te tu, Sancho, și te odihnește, și vom vorbi noi după-aceea mai pe îndelete, și vom rîndui lucrurile cît mai grabnic ca să-ți facem rost, cum spui tu, de ocîrmuire.

Sancho sărută din nou mîna ducesei și o rugă să se îndure a avea grijă de surul lui, fiindcă-i era drag ca lumina ochilor.

— Ce sur mai e și acesta? întrebă ducesa.

— E măgarul meu, răspunse Sancho, căci, ca să nu-i zic măgar, îi spun de obicei sur, și pe această dueña am rugat-o cînd am intrat aci-n

¹ *Debajo de mala capa suele haber buen bebedor*; proverb fără echivalent românesc. Ceva cam ca: „Adesea sub sumanul rupt e unul priceput la supt“.

² „*Que en mi vida he hebido de malicia*“: aluzie la compartimentarea teologală a păcatelor, cele de voie și cele fără de voie. A bea în chip premeditat, cu maliție, e viciu, în vreme ce a bea cînd îți vine chef doar, e un păcat fără de voie: înseamnă a ceda unei simple slăbiciuni omenesti,

castel să aibă grijă de el, dar ea s-a zburlit într-a-tîta, de parcă i-aş fi spus că-i pocită sau bătrînă, cînd pentru o dueña e mai potrivit şi mai firesc să se-ngrijească de măgari decît să facă pe stăpîna prin odăi. Mamă, Doamne, ce nu le mai putea suferi pe cuconiţele astea un hidalgo de la mine din sat.

— O fi fost vreun ţărănoi, spuse doña Rodriguez, dueña, că dacă era să fie hidalgo şi de neam mare, le-ar fi înălţat pînă la stele !

— Bine, spuse ducesa, să nu mai vorbim de asta. Doña Rodriguez să-şi ţină firea, şi să fie pe pace şi domnul Panza ; să lase el pe seama mea îngrijirea surului că, dacă-i odorul lui Sancho, numai în lumina ochilor mei o să-l ţin.

— E de-ajuns să fie ţinut şi-n grajd, răspunse Sancho, că-n lumina ochilor măriei-tale nu sîntem vrednici o clipă să stăm nici el, nici eu, şi, decît să îngădui treaba asta, mai bine mi-aş înfige un jungher în trup ; că deşi stăpînu-meu spune că atunci cînd îi vorba de curtenie mai bine-i să sări peste şa decît să te poticneşti, totuşi, în purtările frumoase faţă de făpturile asineşti şi cele măgăreşti trebuie să umbli cu cum-păna-n mină şi cu dreapta măsură.

— Sancho, spuse ducesa, ar trebui să-ţi iei şi surul unde te duci să ocîrmuieşti, şi acolo vei putea să-l îngrijeşti după pofta inimii, şi chiar să-l şi scuteşti de muncă.

— Să nu crezi luminăţia-ta, doamnă ducesă, c-ai spus te miri ce, că nu un singur măgar am văzut eu dus la ocîrmuit, aşa încît dacă l-oi mai duce şi eu pe-al meu n-o să fie saftea.

Vorbele lui Sancho stîrniră iarăşi rîsul şi voia bună a ducesei şi, după ce-l trimise să se odihnească, se duse să dea de veste ducelui despre

cele ce se petrecuseră, și se vorbiră și puseră cale între ei să-i joace lui don Quijote un reng care să rămînă de pomină și să se lovească întotdeauna mai cu tipicul cavaleresc, după care tipic făcându-se pe socoteala lui multe șotii, atît de bine aduse cu atîta iscusință ticluite încît se numără printre cele mai minunate întîmplări ce le cuprind această măreață istorie.

CAPITOLUL XXXIV

Care povestește despre știrea primită asupra chipului cum urma să fie dezlegată de vrăjli Dulcinea din Toboso, alcătuiind una din întîmplările cele mai faimoase din această carte

Mare mai era desfătarea ducelui și ducesei și stea de vorbă cu don Quijote și cu Sancho Panză; și punînd tot mai mult temei pe gîndul ce-l păștea de a le juca cîteva feste care să aibă o cît de slabă răsfrîngere și brumă de asemănare cu aventurile cavaleresti, se folosiră de ceea ce don Quijote le povestise despre peștera lui Montesinos¹, ca să-i facă una care să rămînă de pomină; dar ceea ce-o uimea pe ducesă mai mult decît toate era că nerozia lui Sancho ajunsese pînă acolo încît să-l facă să ia drept adevăr pe

¹ După cum a observat Clemencin, este aici o nouă inadverență a lui Cervantes, dovedind graba cu care a fost scrisă Partea a doua a lui *Don Quijote*; nu don Quijote, ci Sancho povestise ducesei despre întîmplarea cu peștera lui Montesinos.

care să jure vorba că Dulcinea ar fi fost vrăjită, cînd de fapt el era vrăjitorul și tartorul în toată tărășenia aceea; așa că, după ce deteră porunci slugilor în toate cele ce aveau de făcut, peste șase zile o porniră la vînătoare de sălbăticiuni, cu atîta alai de vînători și de hăitași cît ar fi putut să ia cu sine numai un rege încoronat. Ii dădură lui don Quijote o haină de vînătoare, iar lui Sancho una verde de postav foarte scump. Don Quijote nu vru s-o primească, sub cuvînt că de la o zi la alta avea să se întoarcă iarăși la aspra îndeletnicire a armelor și că nu putea duce cu el dulapuri și sipeturi cu veșminte. Sancho însă primi haina pe care i-o dădură, cu gîndul s-o vîndă la cel dintîi prilej ce i s-o ivi. Sosind, în sfîrșit, și ziua hotărîtă, se armă don Quijote și-și îmbracă Sancho haina cea nouă și, călare pe măgar, de care nu voia să se despartă nici în ruptul capului, măcar că-i aduseseră un cal, se amestecă și el în ceata vînătorilor. Ducea se înfățișă gătita de-ți lua ochii, iar don Quijote, ca un adevărat cavaler curtenitor și prevenitor ce era, îi ținu sireapul de căpăstru, deși ducele nu voia să-l lase; și în cele din urmă ajunseră într-o pădure așezată între doi munți foarte înalți, și după ce-și aleseră locurile de pîndă, cele de popas, precum și potecile, și după ce fură împărțiți oamenii pe la felurite locuri de pîndă, începu vînătoria cu mare zarvă, cu strigăte și cu o hărmălaie de glasuri de nu se mai puteau auzi unul pe altul, atît de lătratul cîinilor, cît și de zvonul cornurilor de vînătoare. Descălécă ducea cu o sulită ascuțită de vînătoare în mînă și se așternu la pîndă într-un loc unde știa ea că dădeau de obicei tîrcoale niște mistreți. Descălécă așijderea și ducele și don Quijote și veniră

lingă ea ; Sancho se dădu și el în dosul tuturor, fără să mai descalece de pe măgar, de care nu îndrăznea să se despartă ca să nu dea de vreun pocinog. Numai ce puseră însă piciorul pe pământ și se rînduiră în șir, dimpreună cu alte multe slugi de-ale lor, cînd, încolțit de ciini și hăituit de vînători, văzură că venea înspre ei un mistreț, cît toate zilele, scrișnind din dinți și din colți și cu rîtul în spumă, și de-ndată ce-l văzu, don Quijote, apucînd pavăza și punînd mîna pe spadă, păși înainte ca să-l întîmpine ; la fel făcu și ducele cu sulița sa de vînătoare ; dar cea care-ar fi luat-o înaintea tuturor era ducesa, de n-ar fi oprit-o ducele. Numai Sancho, cînd văzu el dihația cea grozavă, își părăsi măgarul și dădu să fugă cît îl țineau picioarele, și încercînd să se urce într-un stejar înalt, nu-i fu cu putință ; căci, ajungînd el pe la jumătatea copacului și punînd piciorul pe-o ramură, de unde se străduia să se cațare pînă în vîrf, norocul îi fu atît de spart la fund și el atît de oropsit de soartă, că ramura se rupse, și în timp ce cădea, rămase în aer, aninat de-un ciot al stejarului, fără să poată ajunge pîn' la pământ ; și văzîndu-se el în halul ăsta și cu dolmanul lui verde sfîșiat, și mai socotind el că dacă fiara aceea cumplită o ajunge pîn-acolo, l-o face fărîme, începu să scoată la răcnete și să ceară ajutor cu atîta foc, încît toți cei ce-l auzeau și nu-l vedeau credeau că se și află între fâlcile vreunei jivine. În cele din urmă colțatul de mistreț căzu străpuns de ascuțișurile atîtor sulițe de vînătoare ce-l întîmpinară ; și întorcînd don Quijote capul la răcnetele lui Sancho — căci știa el după aceste răcnete că altul nu poate fi — îl văzu atîrnînd de stejar cu capul în jos și lingă el stînd asinul, care nu-l părăsise la aman ; și mai spune Cide Hamete

că rareori îl văzuse pe Sancho fără să-l vadă și pe asin, și pe asin fără să-l vadă și pe Sancho, atît de mare era prietenia și frăția care se păstra cu sfințenie între ei doi. Se duse acolo don Quijote și-l desprînse pe Sancho, care, văzîndu-se slobod și la pămînt, se uita la haina lui de vînătoare hărtănită și i se rupea inima, fiindcă așa credea el că-n dolmanul acela avea o moșie, nu alta.

Între timp încărcară mistrețul cel zdravăn pe spinarea unui catîr și, acoperindu-l cu tufe de rozmarin și cu rămurele de lămîiță, îl duseră cu tot alaiul cu care sînt duse prăzile cîștigate-n luptele biruitoare pînă la niște corturi ce fuseseră ridicate-n mijlocul pădurii, unde găsiră mesele așezate și bucatele pregătite, atît de alese și atît de ademenitoare, încît vădeau prin înfățișarea lor avuția și subțirimea celor ce le dădeau. Sancho, arătînd ducesei rănile hainei lui rupte, zise :

— Dac-această vînătoare ar fi fost de iepuri sau de vrăbii, ar fi fost cruțat și dolmanul meu de-a se vedea-n halul ăsta ; eu nu pricep cum de le poate veni unora cheful să pîndească cîte-o jivină care, dacă pune laba pe tine, c-un singur colț te poate trimite în ceea lume ; îmi amintesc c-am auzit odată cîntîndu-se un cîntec vechi, care spune :

Fire-ai tu mîncat de urși
Ca Favila din poveste.

— Acesta era un rege got, spuse don Quijote, care, ducîndu-se la o vînătoare mare, a fost sfișiat de-un urs.

— Păi tocmai asta spun și eu, răspunse Sancho, că n-aș vrea să se primejduiască astfel domnitorii și regii numai ca să-și facă un chef, pe care nici

n-ar trebui să-l aibă, de vreme ce toată pricop-seala lui e să ucidă un dobitoc care n-a făcut rău nimănui.

— Ba te-nșeli, Sancho, răspunse ducele, căci îndeletnicirea cu vînatul mare este mai potrivită și mai trebuincioasă decît oricare alta pentru regi și pentru domnitori. Vînătoarea este o icoană a războiului¹; se află-ntr-însa socoteli, vicleșuguri și curse pentru a-ți birui vrăjmașul, păzindu-te pe tine; te obișnuiești prin ea să înduri geruri grozave și zădufuri înăbușitoare; înlătură trîndăvia și somnul, unește puterile, agerește trupul celui ce-și trece timpul cu ea și, la urma urmei, este o treabă cu care te poți îndeletnici fără paguba nimănui și întru desfătarea multora; și lucrul cel mai bun pe care-l are este că ea nu-i făcută pentru toți, precum celelalte soiuri de vînat are, în afară de vînătoarea de păsări, care și ea e numai pentru regi și pentru marii seniori. Așa că, dragă Sancho, schimbă-ți părerea, și cînd vei fi cîrmuitor, îndeletnicește-te cu vînătoarea, și-ai să vezi că-ți aduce foloase însutite.

— A, asta nu, răspunse Sancho, un bun cîrmuitor să nu fie vîntură-țară, ci să stea acasă. Frumos i-ar mai șede a alerge jălbarii cu limba scoasă după el, iar el să stea să huzurească-n pădure? În felul ăsta s-ar duce pe copcă ocîrmuirea. Pe legea mea, stăpîne, că vînătoarea și desfătările ar trebui să vină la socoteală mai degrabă unui fluieră-vînt decît unui cîrmuitor. Cu ce-am eu de gînd să-mi mai trec timpul e doar cu cîte un joculeț de cărți, la care m-aș încinge pe la praznicele împărătești, și cu cîte-un joc de popice

¹ Ideea că vînătoarea e o „îmage a războiului“ e frecventă în epocă, și apare mai ales la dramaturgii Secolului de Aur.

duminicile și-n sărbătorile mai mărunte, căci vînătorile și vînturătorile astea nici cu firea mea nu se potrivesc și nici cu cugetul meu nu se-mpacă.

— Deie Domnul, Sancho, să fie așa cum zici, că de la vorbă pîn' la faptă-i lungă calea.

— Fie ce-o fi, îi întoarse vorba Sancho, că pe bunul platnic zălogul nu-l doare ; și mai ciștigat ești cu Dumnezeu într-ajutor decît sculat la cîntători ; și stomahul duce picioarele, iar nu picioarele stomahul. Vreau să spun că dacă mă ajută Dumnezeu și eu fac cu gînd bun tot ce-i de nevoie, nu mai încape vorbă c-oi ocîrmui mai abitir decît un șoiman ! Să-mi pună numai degetul în gură, și-or vedea ei dacă li-l strîng sau nu !

— Bată-te Dumnezeu și toți sfinții să te bată, Sancho, afurisitele, zise don Quijote, cînd o mai veni și ziua aia — așa cum am mai spus de-atîtea ori — să te vād și eu rostind, fără s-o-mpănezi cu zicale, o vorbă ca lumea și cu miez ? Măriile-voastre, lăsați-l păcatelor pe neisprăvitul ăsta, c-o să vă macine sufletele, punîndu-vi-le nu între două ci între două mii de zicale, pe care ți le trîntește atît de nimerite și atît de la locul lor, încît dă Doamne bine lui să le spună, sau mie, dacă m-aș potrivi, să-l ascult !

— Zicalele lui Sancho Panza, spuse ducesa, chiar dacă-s mai multe decît ale *comendador*-ului grec¹, totuși, prin limpezimea lor bine încheată,

¹ „*El Comendador griego*“ este Hermán Nuñez de Guzmán, elenist învățat, profesor la Universitatea din Salamanca și comandor al Ordinului de Santiago — de unde porecla — titlul fiind completat cu profesia de elenist. A lăsat un manuscris cu o culegere de proverbe, mai mult de trei mii, publicate în 1555 : *Refranes o proverbios en romance, que nuevamente coligió y glosó el Comendador...*

nu sînt mai de lepădat decît acelea. Cît despre mine, pot să spun că-mi sînt mai pe plac decît multe altele, fie ele chiar mai bine alese sau mai bine potrivite.

Cu astea și cu alte vorbe cu care-și treceau timpul în chip desfătător ieșiră din cort în pădure și, cercetînd unele posturi de vînătoare și unele locuri de pîndă, le trecu ziua și se lăsă noaptea, care nu era chiar atît de senină și de liniștită cum te-ai fi așteptat de la zilele unui anotimp ca acela, fiindcă era în dricul verii ; dar un fel de lucoare cețoasă, îndoielnică, pe care o aducea seara cu sine, venea să ajute gîndul ducelui și al ducesei ; și numai cît începuseră să innopteze, puțin după scăpătutul soarelui, că deodată se și auziră, din cele patru vînturi, o sumedenie de cornuri de vînătoare și alte muzici de război, ca și cum ar fi trecut prin pădure nenumărate pîlcuri de călărime. Lumina focului și zvonul muzicilor războinice aproape că orbiră ochii și asurziră urechile celor din preajmă și chiar ale tuturor celor ce se aflau în pădure. Îndată se auzi un sodom de strigăte de război, ca acelea ale arapilor cînd se-ncing la luptă ; zvoniră goarnele și surlele, bubuiră darabanele, răsunară fluierile, aproape toate deodată, atît de stăruitor și de repede, că s-ar fi chemat să nu fie-n simțiri cel ce nu și le-ar fi pierdut la zbucnirea nedeslușită a atîtor muzici. Ducele rămase trăsnit, ducesa uluită, don Quijote năucit, Sancho Panza lovit de tremurici, și pînă și cei ce știau dinainte pricina se spăimîntară. O dată cu teama puse stăpînire pe ei și tăcerea, și atunci le trecu pe dinaintea un olăcar, îmbrăcat în drac, căruia drept trîmbiță îi slujea la suflat un coșcogeamite corn de bou, găunos pe dinăuntru, care scotea un zvon răgușit și înspăimîntător.

— Hei, frate olăcarule, spuse ducele, cine ești ? Un' te duci ? Și ce soi de ceată ostășească-i asta, care parc-ar străbate pădurea ?

La care olăcarul, cu glas înfiorător, dar potolit, răspunse :

— Eu sînt Diavolul și umblu în căutarea lui don Quijote de La Mancha. Oamenii care vin pe-aici sînt șase cete de vrăjitori, care, pe-un car al biruinței, o duc pe Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume. Ea vine vrăjită, însoțită de vajnicul frînc Montesinos, ca să-l învețe cum trebuie să fie dezlegată de vrăji această domniță.

— Păi dac-ai fi Diavolul, așa cum spui și cum te arată și chipul, l-ai fi recunoscut pe cavalerul don Quijote de La Mancha, de vreme ce-l ai în față.

— Pe Dumnezeuul și pe cugetul meu că nici nu mă uitam la el, răspunse Diavolul, căci am gîndurile împărțite în atitea treburi, încît uitasem tocmai de treaba cea mai însemnată pentru care veneam.

— Nici vorbă, spuse Sancho, că diavolul ăsta trebuie să fie un om de treabă și-un bun creștin, fiindcă de n-ar fi așa, n-ar jura pe Dumnezeuul și pe cugetul lui ! Acum abia bag seama că pînă și-n iad se află lume cumsecade.

Apoi Diavolul, fără a descăleca, își aținti privirile la don Quijote și zise :

— La tine, Cavaliere al Leilor — vedea-te-aș în ghearele lor — mă trimite nefericele, dar viteazul cavaler Montesinos, poruncindu-mi să-ți spun din parte-i să-l aștepți chiar în locul unde-oi da de tine, căci el o aduce cu sine și pe aceea căreia i se zice Dulcinea din Toboso și are să-ți dea deslușiri de ceea ce trebuie să faci pentru a o dezlega de vrăji ; și deoarece n-am venit pentru mai mult

decît pentru atîta, nici n-o să stau mai mult decît am stat ; rămîna dracii de teapa mea cu tine, iar îngerii cei buni cu aceste înalte fețe !

Și după ce spuse aste vorbe, suflă din uriașul lui corn de bou, întoarse spatele și-și luă tălpășița, fără să mai aștepte răspuns de la nimeni.

Din nou se minunară cu toții, mai cu seamă Sancho și cu don Quijote ; Sancho fiindcă vedea că, în ciuda adevărului, o scoteau pe Dulcinea cu tot dinadinsul vrăjită ; don Quijote, fiindcă nu putea să se-ncredințeze dacă era sau nu adevărat ceea ce i se-ntîmplase în peștera lui Montesinos ; și cum sta el cufundat în aste gînduri, ducele-i spuse :

— Ai domnia-ta de gînd s-aștepți, seniore don Quijote ?

— Și de ce nu ? răspunse el. Aici voi aștepta, neînfricat și neclintit, să știu de bine c-ar veni tot iadul să năvălească asupra-mi !

— Ba eu, de-oi vedea alt drac și-oi auzi alt corn ca ăl de-adineauri, tot atît oi aștepta și-aici cît aștept acuma-n Flandra, spuse Sancho.

Între timp, noaptea se lăsă mai adînc și-ncepură să cutreiere multe lumini prin pădure, așa cum cutreieră pe cer suflările cele uscate ale pămîntului, care par ochilor noștri stele ce aleargă¹. Se mai auzi și o hurațitură îngrozitoare, ca aceea făcută de roțile zdrăvene pe care le au de obicei carele cu boi, de al căror scîrțîit aspru și îndelung se spune că fug lupii și urșii dacă se află cumva pe-acolo pe unde trec ele. La toată această zarvă se mai adăuga o alta, care le spori cu mult pe toate, fiindcă-n așa fel era, încît părea că-ntr-adevăr, din

¹ În original „*estrellas que corren*“ : stele căzătoare ; meteoriți ; explicația medievală a fenomenului era cea dată de Cervantes ; se credea că exalațiile uscate ale solului se aprind în aer.

cele patru părți ale pădurii, se-ncingeau în același timp patru ciocniri sau bătălii ; colo răsuna bubuitul puternic al unor tunuri înspăimântătoare, dincolo se trăgea dintr-o puzderie de arcebuze, în apropiere se auzeau glasurile luptătorilor, în depărtare se ridicau iarăși strigătele arăpești de război. În cele din urmă, trîmbițele, coarnele de bou, cornurile de vînătoare, surlele, goarneau, darabanele, tunurile, arcebuzele și mai presus de toate înfiorătoarea huruitură a carelor alcătuiau toate laolaltă o larmă atît de nedesușită și de înspăimîntătoare, încît fu nevoie ca don Quijote să-și adune tot curajul pentru a o răbda ; lui Sancho Panza curajul îi căzu-n ciubote și dete cu el leșinat în poalele ducesei, care-l primi într-însele și porunci să fie de zor stropit cu apă pe față.

Zis și făcut ; iar el își veni în fire tocmai în clipa cînd trecea pe-acolo unul din carele cu roți scîrțietoare.

Era tras de patru boi cu pas domol, acoperiți pe de-a-ntregul cu valtrapuri lungi, negre ; de fiecare corn aveau legată cîte-o masala mare de ceară aprinsă, iar deasupra carului era potrivit un jilt înalt, în care ședea un preacinstit moșneag, cu barba mai albă decît neaua însăși și lungă de-i ajungea pînă mai jos de briu ; îmbrăcămintea lui era un halat larg de postav negru, care — ca tot ce era acolo — se putea lesne vedea și desluși datorită nenumăratelor luminări de care era plin carul. Îl mînau doi draci pociți, îmbrăcați și ei tot în straie de postav și cu niște mutre atît de slute, încît Sancho, cînd îi privi o dată, închise ochii ca să nu-i mai vadă și-a doua oară. Cînd carul ajunsese chiar în dreptul lor, se ridică de pe înaltu-i jilt preacinstitul bătrîn, și, stînd în picioare, spuse cu glas tunător :

— Eu sînt înțeleptul Lirgandeo !

Și carul trecu mai departe, fără ca el să mai scoată o vorbă.

După acesta trecu alt car, de același soi, cu alt moșneag în jilt, care după ce opri carul, cu glas nu mai puțin pătrunzător decît celălalt, spuse :

— Eu sînt înțeleptul Alquife, marele prieten al Urgandei celei necunoscute.

Și trecu mai departe.

Apoi, cu același alai, veni alt car ; dar acum cel ce ședea în jilt nu mai era bătrîn ca și ceilalți, ci un cogeamite om zdravăn și cu căutătura cruntă, care, cînd ajunsese-n dreptul lor, se ridică-n picioare, cum făcuseră și ceilalți, și spuse c-un glas mai înfundat și mai drăcesc :

— Eu sînt Arcalaus, vrăjitorul, vrăjmaș de moarte al lui Amadís de Gaula și al tuturor răbedeniilor lui.

Și trecu mai departe.

La o mică depărtare de acolo se opriră cele trei care și se curmă și huruitura supărătoare a roților lor ; și-ndată nu se mai auzi alt zgomot decît zvonul iscat de-o muzică dulce și armonioasă, de care lucru se-nveseli Sancho, și-l luă ca semn bun, și spuse așa ducesei, de care nici cu un pas nu se depărta :

— Stăpînă, acolo unde-s muzici nu poate fi nimica rău.

— Și nici acolo unde ard făclii și-i luminează, răspunse ducesa.

La care Sancho răspunse :

- — Strălucirea făcliilor aprinse purcede de la foc, iar lumina de la găteje, așa cum vedem în cele ce ne împresoară aici, care ar putea lesne să ne pîrjolească ; dar muzicile sînt totdeauna semn de desfătare și de sărbătoare.

— Să lăsăm timpul să vorbească, spuse don Quijote, care ascultase totul.

Și-a zis bine el ce-a zis, așa cum o să ne arate capitolul care vine acum.

CAPITOLUL XXXV

Unde-i vorba mai departe de știrca pe care a primit-o don Quijote în legătură cu dezlegarea de vrăji a Dulcineii, dimpreună cu alte minunate întâmplări

Cei de față văzură că, înaintînd după măsura desfătătoarei muzici auzite, venea înspre ei un car din acelea cărora li se zice de triumf, tras de șase catiri suri, acoperiți însă cu pînză albă de in, și pe fiecare dintr-înșii călărea cîte-un pocăit din cei cu lumina¹, îmbrăcat de asemenea-n alb și ținînd în mîna cîte-o masala mare de ceară aprinsă. Carul era de două și poate de trei ori mai mare decît cele ce trecuseră înainte, iar pe marginile și-n partea lui de deasupra stăteau alți doisprezece pocăiți, albi ca neaua, toți cu masalalele lor aprinse, priveliște care te minuna și te și înfiora

¹ „*Disciplinantes de luz*“ erau cei ce făceau pocăință publică în procesiuni, purtînd făclii, spre deosebire de așa-numiții *disciplinantes de sangre*, care se autoflagelau, biciuindu-și trupul ca să-și mortifice „carnea păcătoasă“, înroșind cu sîngele lor nu numai veșmintele albe ce purtau, ci și caldarimul străzilor pe unde treceau. În anul 1568, *Analele Madridului*, scrise de Antonio de León Pinelo, notează că în Vinerea mare ieșiseră în procesiune mai mult de 2.000 de „disciplinanți ai sîngelui“ și 400 de pocăiți, cu lumînări și facile.

în același timp ; și pe un jilt măreț era așezată o zină înfășurată-n văluri peste văluri de pinză argintie, pe care scliffeau presărați o puzderie de fluturi din lucrătură de aur, care o făceau să pară, dacă nu bogat, cei puțin arătos îmbrăcată ; avea fața acoperită cu un văl străveziu și subțire, care, fără a opri privirea, lăsa să se vadă prin țesătura lui un prea frumos chip de fată, iar multele lumini îngăduiau să i se zărească frumusețea și vîrsta, care, după cîte se arăta, nu ajungea pîn' la 20 de ani și nu cobora mai jos de 17 ; lîngă ea se afla un ins îmbrăcat într-un veșmînt din cele numite *rozagantes*, lung pîn' la pămînt, iar capul îi era acoperit cu un văl negru ; dar în clipa cînd carul ajunsese în fața ducelui, ducesei și al lui don Quijote, amuți zvonul oboaielor, și apoi și al harfelor și lăutelor, care răsunau în car, și, ridicîndu-se-n picioare insul cel cu veșmîntul cernit, îl deschise larg din amîndouă părțile și, mai scoțîndu-și și vălul de pe chip, se arată limpede a fi însăși făptura morții, descărnată și slută, la vederea căreia don Quijote se mîhori, Sancho se îngrozi și pînă și ducele și ducesa intrară nițeluș în răcori. Ridicîndu-se și stînd în picioare, această moarte vie, cu un glas adormit și cu o limbă nici ea prea trează, începu să spună așa :

„Eu sînt Merlin, de care mers-a vestea
Că i-a fost tată Diavolul el însuși.
(Minciună-ngăduită de istorie !)
Sînt rege-al vrăjitorilor, și mag,
Stăpîn pe tainele lui Zoroastru,
Emul epocii lui și-acelor veacuri
Ce-au cunoscut isprăvi nepieritoare
De cavaleri-eroi, rătăcitori,
Pe care-i am și i-am avut la suflet.

Deși se-ntîmplă-ades ca vrăjitorii,
Ori vracii ce fac farmece să fie
Tăioși și aspri, răi cu lumea-ntreagă,
Eu sînt din fire iubitor și blînd,
Și-aș vrea să fac la toată lumea bine.
În umédele peșteri ale Ditei,
Pe cînd eram cu mintea ațintită
La romburi cabalistice și semne,
M-ajunse-ndureratul glas al mîndrei,
Unicei Dulcinea din Toboso.

Aflai că piaza-rea a fermecat-o
Și-a preschimbat-o, din domniță-naltă
Într-o țarancă slută. Potolindu-mi
Eu duhul și-nchizîndu-l în carcasa
Acestui înspăimîntător cadavru,
Am cercetat prin zeci de mii de cărți,
Bucoavne-a' diavoleștiile mele arte,
Și-am dat de leacul ce se potrivește
Năpastei unei astfel de năpaste :

Tu, glorie a celor ce îmbracă
Tunici de-oțel și za de diamant,
Lumină, far și ghid, și stea polară
A celor ce, lăsînd pe alții-n puful
Și-n somnul trîndăviei rușinoase,
Se canonesc, muncind să poarte-n lume
Povara sîngerîndelor lor arme !

Eu, ție-ți spun, bărbat ce-n veci nu fi-vei
Cum meriți lăudat ! Viteze, ție,
Și preanțelepte, mare don Quijote,
Splendoare-a Manchei, Spaniei luceafăr,
Că spre-a se-ntoarce-n starea ei dintîi
Frumoasa fără de pereche-n lume,
Domnița Dulcinea din Toboso,
Va trebui să-și tragă singur Sancho
Trei mii trei sute bice pe-amîndouă
Vitezele lui buci de dindărăt,

Pe pielea goală, și-așa fel încof
Să-l usture, să-l doară și să-l ardă !
Cu asta și-ar afla pe dată nașul
Cei ce-au scornit vrăjitoria-ntreagă,
Iar eu pun capăt apariției mele.“

— La naiba, spuse atunci Sancho, nu trei mii de bice, dar chiar numai trei să fie, și așa am de gînd să mi le dau, cum am de gînd să bag de trei ori jungherul în mine ! Găsi-te-ar dracii să te găsească cu leacul tău de a dezlega de vrăji ! Nu pricep de fel ce-au de-a face bucle mele cu vrăjile. Pe legea mea că dacă domnul Merlin n-a găsit altă cale de-a o dezlega pe domnița Dulcinea, apai din partea mea meargă și la groapă tot vrăjită !

— O să-ntorc eu foaia cu tine, don Mirlane, îndopatule cu usturoi, zise don Quijote, și o să te leg de-un copac, gol pușcă, așa cum te-a făcut maică-ta, și-o să-ți dau nu trei mii trei sute, ci șase mii șase sute de gîrbace, atît de vîrtos plesnite pe piele, de-o să se-audă la trei mii trei sute de poște ! Și să nu-mi răspunzi acum nici o vorbă, că pe loc te trăsnesc !

Auzind acestea, Merlin spuse :

— Stai, că nu-i așa, pentru că bicele pe care o să le capete bunul Sancho trebuie să fie cu voia lui, iar nu cu de-a sila, și atunci cînd are el chef, că nu i se dă nici un soroc hotărît ; i se-ngăduie însă să-și răscumpere osînda, dacă vrea, și să împuțineze pînă la jumătate numărul loviturilor, dar atunci să-i fie date de mîna altuia, chiar dacă acea mînă ar fi cam grea la izbit.

— Nici a altuia, nici a mea, nici grea, nici din greu, de mine n-o să se atingă nici o mînă, că doar n-oi fi fiind eu domniței Dulcinea din Toboso

tatu-su, ca să ispășească buclile mele pentru ceea ce au păcătuit ochii ei ! Seniorele stăpînul meu, da, mai zic și eu, fiindcă-i trup din trupul ei, că doar, una-două, îi tot spune „viața mea“, „sufletul meu“, „întărirea și sprijinul meu“ ! El poate și trebuie să se lase biciuit pentru ea și să facă pe dracu-n patru pentru dezlegarea ei. Dar să mă las eu biciuit ? Reanunț ¹ !

Numai ce mîntui Sancho cu vorbele astea, că se și ridică-n picioare zîna cea argintată, care stătea lingă duhul lui Merlin, și, scoțîndu-și vâlul cel subțire de pe obraz, și-l descoperi, în așa fel că tuturor li se păru mai mult decît prea frumoasă, și, cu o îndrăzneală cam bărbătească și cu un glas nu din cele mai feciorelnice, agrăindu-l de-a dreptul pe Sancho, îi spuse :

— Scutier nepricopsit ce ești, suflet de ciine, inimă de cremene, mațe pestrițe, dacă ți s-ar fi poruncit, hoțule și neobrazatule, să te azvirli dintr-un foișor înalt la pămînt, dacă ți s-ar fi cerut, dușman al neamului omenesc, să te lași mîncat de o duzină de broaște-rîioase, de două duzini de șopîrle și de trei duzini de năpîrci, dac-ar fi căutat să te-nduplece să-ți ucizi muiera și copiii c-un hanger cumplit și tăios, n-ar fi fost de mirare să te-arăți năzuros și să faci pe grozavul ! Dar să te pui de pricină pentru trei mii trei sute de girbace, pe care orice copil de școală ², cît ar fi el de pră-

¹ În original „abernuncio“ : stîlcire a cuvîntului *abrenuncio*, compus de latiniști și neconform spiritului limbii.

² „*Los niños de doctrina*“... erau copiii sărmani, fără părinți cele mai adesea, luați de călugări ca să fie crescuți și „învățați“ (*para doctrinallos*), ca să se pregătească pentru a îndeplini oficii mărunte bisericești. Sistemul pedagogic medieval prevedea bătaia ca pe metoda cea mai eficace : „*La letra con sangre entra*“ („Bucăea-ți intră-n cap numai prin sînge“). Pajul care joacă aici rolul Dulcinei pare cuprins

pădit, le are ca tain în fiecare lună, este un lucru care uimește, uluiește și îngrozește toate inimile miloase ale celor ce ascultă și chiar ale tuturor acelora ce-or afla de treaba asta o dată cu trecerea timpului. Ațintește-ți, vită netrebnică și înrăită ce ești, ațintește-ți, zic, ochii ăștia ai tăi de buhă speriată în luminile ochilor mei, ca niște stele strălucitoare, și i-i vedea vărsînd lacrimi diră după diră și șiroi după șiroi, pînă ce-or săpa brazde, drumuri și cărări în frumoasele plaiuri ale obrazilor mei. Înduioșază-te, iazmă vicleană și necurată, că vîrsta mea în floare, care-i încă la anii cu... sprezece, fiindcă am nouăsprezece ani și n-am împlinit douăzeci, se irosește și se ofilește sub scoarța ce mă înfățișează ca pe-o țarancă din topor ; și dacă acum nu par așa, este numai datorită deosebitei milostiviri de care m-a învrednicit domnul Merlin, care-i aici de față și care a făcut asta numai ca frumusețea mea să-ți moaie inima ; căci lacrimile unei frumoase îndurerate preschimbă colțurile de stîncă în puf și tigrii în miei. Mai biciuiește-ți osînză de pe tine, lighioană îndărătnică ce ești, și mai scoate-ți din piele nepricopsitul tău de curaj, care nu te-ndeamnă la alta decît să te-ndopi și iar să te-ndopi, și slobozește gingășia trupului meu, blindetea firii mele și frumusețea chipului meu ; și dacă nu vrei de hatîrul meu să te-ndupleci și s-ajungi la o socoteală chibzuită, fă cel puțin asta pentru bietul cavaler de lîngă tine, pentru stăpînu-tău zic, căruia-i și vād sufletul ajuns la inghițitoare, nici la zece degete de buze, suflet care nu așteaptă decît răs-

de o reală indignare, poate pentru că avusese el însuși parte de asemenea tratamente. Totuși, pentru un actor conștient că joacă rol de domniță, fie el chiar improvizat, limbajul e cam prea pîcăresc.

punsul tău aspru sau blind, fie pentru a ieși pe gură, fie pentru a se-ntoarce la loc în burtă.

Auzind vorbele astea, don Quijote își pipăi gîtlejul și, întorcîndu-se către duce, spuse :

— Pe legea mea, mărite domn, că adevăr a grăit Dulcinea, fiindcă-mi simt sufletul de-a curmezișul aci în gît, ca pe mărul lui Adam.

— La toate astea ce spui, Sancho ? întrebă ducesa.

— Spun, stăpînă, răspunse Sancho, ceea ce am mai spus, că la gîrbace eu reanunț.

— Renunț se spune, Sancho, și nu așa cum spui tu, zise ducele.

— Mai lasă-mă păcatelor și măria-ta, răspunse Sancho, că nu-mi arde mie acuma să despic firu de păr în patru și nici să-mi bat capul dacă-i o slovă mai mult sau mai puțin, fiindcă gîrbacele astea ce trebuie să mi se dea sau pe care trebuie să mi le dau m-au întors într-atîta pe dos, că nici nu mai știu ce spun și ce fac. Aș vrea, însă, să știu din partea stăpînei mele, domnița Dulcinea din Toboso, unde a-nvățat ea felul ăsta de a ruga pe cineva ; vine de-mi cere să-mi sfișii trupul cu biciul și mă face nesimțit și lighioană îndărătnică, dimpreună c-un potop de vorbe urîte, pe care dracu să i le rabde ! Ce ? Trupul meu e de fier ? Sau mă-ncălzește pe mine dacă se dezleagă sau nu se dezleagă ea de vrăji ? O văd eu aducîndu-mi plocon vreun coș cu albituri, cu cămăși, cu straie și cu încălțări — nu de alta, că eu nici nu le port — dar așa, ca să mă îmblinzească ? Aș, că-mi trîntește ocară peste ocară, cu toate că știe zicala aceea ce se spune pe-aici, cum că nu un asin încărcat cu aur urcă lesne și un munte, și că darurile sparg și stîncile, și că la ceruri rugi rostești, iar cu ciocanul tot lovești, și că mai mult face un

„ia acuma“ decît doi „o să-ți dau“. Iar seniorele stăpîn al meu, care ar fi trebuit să mă ia pe după gît și să mă giugiulească, pentru ca eu să mă înmoi cum îi lîna și cum îi bumbacul dărăcit, zice c-o să pună mîna pe mine și-o să mă lege despuiat de-un copac și-o să-mi îndoiască numărul gîrbacelor. Ar fi trebuit să ție seamă acești burzuluiți stăpîni ai mei că nu numai unui scutier îi cer ei să se lase biciuit, ci și unui ocîrmuitor, ceea ce, vorba aia, pune vîrf la toate. Să-nvețe o dată, să-nvețe dracului să știe cum să roage și cum să ceară și cum să fie cuviincioși, că nu-s toate vremile pe-o potrivă și nici omul nu-i mereu în toană bună. După ce că-mi vine să plesnesc de necaz cînd îmi văd dolmanul ăsta verde făcut ferfeniță, hop și ei să-mi ceară să mă las biciuit de bunăvoie, care-i tot atîta de voie și tot atîta de bună cît mi-e mie acum să mă preschimb în pupăză !

— Și totuși, dragă Sancho, zise ducele, dacă nu te înmoi mai ceva decît o smochină coaptă, n-ai să pui mîna pe ocîrmuire. Că bine mi-ar mai sta, n-am ce zice, să trimit celor din insula mea un cîrmuitor hapsîn și cu inima de piatră, care nu se înduioșează la lacrimile domnițelor celor îndurerate și nici la rugămint_ile magilor și înțelepților bătrîni și cu scaun la cap, a căror vorbă e lege. Ca să nu mai lungesc vorba, Sancho, sau încuviin_țezi a fi biciuit, fie de tine, fie de altul, sau s-a zis cu ocîrmuirea ta !

— Stăpîne, răspunse Sancho, nu mi s-ar putea îngădui un soroc de două zile ca să mă mai gîndesc între timp ce-ar fi mai bine ?

— Nu, nicidecum, spuse Merlin, aci pe loc și-n clipa aceasta trebuie să rămînă statornicit ce va ieși din astă treabă : sau se va-ntoarce Dulcinea în peștera lui Montesinos și la vechea ei înfăți-

șare de țărancă, sau, așa cum arată acum, va fi înălțată în slava cerului, unde va aștepta să se împlinească numărul gîrbacelor.

— Haide, dragă Sancho, zise ducesa, arată-te curajos și dovedește-te recunoscător pentru pîinea ce-ai mîncat-o de la don Quijote, pe care se cuvine să-l slujim și să-l mulțumim cu toții pentru minunatele lui însușiri și pentru înaltele sale fapte cavaleresti. Spune „da“, băiete, că te lași biciuit, și ducă-se Necuratul pe pustii, iar frica la iepuri, căci o inimă bună biruie năpasta, așa cum prea bine știi și tu.

La vorbele astea, Sancho răspunse cu altele cam căzute din pod, pe care le grăi lui Merlin, întrebîndu-l :

— Ia spune-mi, luminăția-ta, domnule Merlin, cînd a trecut pe-aci Diavolul olătar, a venit la stăpînu-meu c-o solie de la domnul Montesinos și i-a poruncit din partea lui să-l aștepte aci, că el o să vie să-l învețe ce-i de făcut ca s-o dezlege de vrăji pe domnița Dulcinea din Toboso, dar pînă-acum nu l-am văzut nici pe Montesinos și nici neam de neamul lui.

La care Merlin răspunse :

— Diavolul acela, dragă Sancho, e un ageamiu și-un mare zevzec ! Eu l-am trimis să-l caute pe stăpînu-tău, dar nu cu vreo solie din partea lui. Montesinos, ci din partea mea, fiindcă Montesinos se află la el în peșteră și așteaptă sau, mai bine zis, nădăjduiește să fie dezlegat, că de-acum abia începe greul. Dacă-ți datorează ceva sau ai vreo darăveră cu el, ți-l aduc fedeleș dinainte, oriunde poțtești, dar pînă una-alta, pune o dată capăt gîlcevii și spune „da“ la biciuire și crede-mă c-o să-ți fie de mare folos, atît pentru suflet, cît și pentru trup ; pentru suflet, prin dragostea de aproapele cu care

ai să faci lucrul ăsta ; pentru trup, fiindcă știu că ai sînge cam prea mult și nu ți-ar strica să mai lepezi puțințel.

— Da, mulți doftori mai sînt pe lume ! Pînă și vrăjitorii sînt doftori ! răspunse Sancho. Dar fiindcă toată lumea spune așa — cu toate că nu-nțeleg nimic din treaba asta — spun și eu că mă prind să-mi dau cele trei mii trei sute de gîrbace, cu învoiala ca să mi le dau unde și cînd am chef, fără să mi se hotărască zilele și timpul, c-o să caut eu să scap de datorie cît mai grabnic cu putință, ca să se bucure lumea de frumusețea domniței Dulcinea din Toboso, fiindcă, după cît arată, în ciuda a ceea ce credeam eu, e-ntr-adevăr frumoasă. Și să mai cădem și la altă învoială, și anume : ca eu să nu fiu dator să mă biciuiesc pînă la sînge, iar dacă unele gîrbace mi le-oi da numai așa, ca pentru alungatul muștelor¹, să intre totuși în socoteală. De asemenea, dacă mă-ncurc la numărătoare, domnul Merlin, care știe totul, trebuie să aibă de grijă să-mi numere loviturile și să-mi amintească de cele care mai lipsesc sau de cele care prisosesc.

— De cele care prisosesc n-am ce să-ți mai amintesc, răspunse Merlin, fiindcă de îndată ce ajung la numărul trebuincios, numaidecît cît ai clipi din ochi, rămîne gata dezlegată domnița Dulcinea, și atunci pe loc vine recunoscătoare să-l caute pe bunul Sancho ca să-i mulțumească și chiar să-l răsplătească pentru fapta lui cea milostivă. Așa că să nu-ți stea pe inimă dacă lipsesc sau dacă prisosesc loviturile, fiindcă ferit-a sfîn-

¹ Bicele date cu mină miloasă, care păreau mai curînd că vor să alunge muștele decît a fi împlinirea unei osinde, erau numite în derîdere *azotes de mosquea*.

tul ca eu să-nșel pe cineva, fie chiar c-un fir de păr din capul lui.

— Ei, fie atunci, cu Dumnezeu înainte, spuse Sancho, încuviințez și pacostea asta pe capul meu, vreau să zic că primesc canonul, cu învoielile pe care le-am spus.

Numai ce rosti Sancho aste din urmă vorbe, că și-ncepu să răsune iarăși zvonul oboaielor și începură din nou să se descarce nenumăratele archibuze, iar don Quijote se agăță de gîtul lui Sancho și-i dote la sărutări cu nemiluita, pe frunte și pe obraji. Ducea și ducele și toți cei de față se arătară a fi mulțumiți cum nu se mai poate, iar carul începu să meargă, și cînd trecu în dreptul lor, frumoasa Dulcinea își plecă fruntea către stăpîni, iar în fața lui Sancho făcu o temenea adîncă.

Într-acestea se apropiau tot mai mult zorii cei veseli și rîzători ; floricelele cîmpului se ridicau și-și înălțau capetele, iar cleștarele cele curgătoare ale pîraielor, murmurînd în pietrișul alb și sur, se duceau să-și dea birul riurilor care le așteptau ; pămîntul cel vesel, cerul cel limpede, aerul cel curat, lumina cea senină, fiecare-n parte și toate laolaltă vădeau îndeajuns că ziua care venea călcînd poalele zorilor va fi o zi însorită și luminoasă. Și mulțumiți de vînătoare și de faptul că le ieșise atît de bine și-n chip atît de fericit ceea ce-și puseseră-n minte, ducele și ducesa se-ntoarseră la castelul lor, cu gîndul de-a o ține mai departe cu păcălelile, căci nu se afla pentru ei lucru care să le dea mai mare desfătare.

Cuprinsul

Partea a doua

(Capitolele I—XXXV)

Închinare către contele de Lemos	7
Precuvîntare către cititor	11

Capitolul I — Despre ceea ce au pățit preotul și bărbierul cu don Quijote în legătură cu boala acestuia	19
---	----

Capitolul II — Care vorbește de ne-maiauzita gîlceavă a lui Sancho Panza cu ne-poata și cu chelăreasa lui don Quijote, dimpreună cu alte întîmplări hazlii	34
--	----

Capitolul III — Despre vorbirea cea hazlie care s-a ținut între don Quijote, Sancho Panza și bacalaureatul Samsón Carrasco	41
--	----

Capitolul IV — Unde Sancho Panza răpunde la indoielile și întrebările lui Samsón Carrasco, împreună cu alte întîmplări vrednice de a fi cunoscute și povestite	53
--	----

Capitolul V — Despre înțeleapta și hazlia vorbire care s-a ținut între Sancho Panza și nevastă-sa, Teresa Panza, și despre alte întîmplări vrednice de fericită pomenire	61
--	----

Capitolul VI — Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu nepoata și cu chelăreasa lui; acesta este unul din capitolele cele mai de seamă din toată povestea . . .	71
Capitolul VII — Despre ce s-a întâmplat între don Quijote și scutierul său, dimpreună cu alte vestite întâmplări . . .	79
Capitolul VIII — Unde se povestește ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote ducându-se s-o vadă pe doamna sa, Dulcinea din Toboso	89
Capitolul IX — Unde se povestește ceea ce se va vedea într-însul	100
Capitolul X — Unde se vorbește despre dibăcia folosită de Sancho pentru a o vrăji pe domnița Dulcinea și despre alte întâmplări pe cât de caraghioase, pe atât de adevărate	106
Capitolul XI — Despre ciudata întâmplare a viteazului don Quijote cu carul, sau căruța „Alaiului morții“	119
Capitolul XII — Despre ciudata aventură a viteazului don Quijote cu vajnicul Cavalier al Oglinzilor	129
Capitolul XIII — Unde urmează întâmplarea cu Cavalerul Pădurii, dimpreună cu înțeleapta, nemaiauzita și desfătătoarea sfătuire dusă între cei doi scutieri	138
Capitolul XIV — Unde se arată mai departe pățania cu Cavalerul Pădurii	148
Capitolul XV — Unde se povestește și se face cunoscut cine era Cavalerul Oglinzilor și scutierul său	164

Capitolul XVI — Despre ceea ce i s-a
întimplat lui don Quijote cu un cavaler în-
telept din *La Mancha* 167

Capitolul XVII — Unde se povestește
cea din urmă și cea mai înaltă treaptă pe care
a ajuns și a putut să ajungă curajul nemai-
auzit al lui don Quijote în pășania cu lei,
dusă la bun sfârșit 180

Capitolul XVIII — Despre ceea ce i
s-a întimplat lui don Quijote în castelul sau
casa Cavalerului cu Mantia Verde, împreună
cu alte lucruri nemaiauzite 195

Capitolul XIX — Unde se povestește
pășania păstorului îndrăgostit, dimpreună cu
alte întimplări cu adevărat hazlii 208

Capitolul XX — Unde-i vorba de nunta
lui Camacho cel avut și de ceea ce s-a în-
timplat cu Basilio cel sărac 220

Capitolul XXI — Unde se povestește
mai departe despre nunta lui Camacho, dim-
preună cu alte întimplări pline de miez 233

Capitolul XXII — Unde se povestește
despre nemaiauzita aventură cu peștera lui
Montesinos, care se află în inima *La Manchei*,
aventură pe care don Quijote a dus-o cu bine
la capăt 242

Capitolul XXIII — Despre minunatele
lucruri pe care neîntrecutul don Quijote spuse
că le-a văzut în adîncă peșteră a lui Monte-
sinos, lucruri a căror neputință de-a fi ade-
vărate și a căror măreție fac ca această aven-
tură să fie socotită drept apocrifă 254

Capitolul XXIV — Unde se povestesc
nenumărate nimicuri pe cît de nelalocul lor,

pe atit de folositoare la înțelegerea așa cum
trebuie a acestei mărețe povestiri 269

Capitolul XXV — Unde se arată pă-
șania cu zbieretul de măgar și aceea hazlie
cu păpușarul, dimpreună cu prorocirile cele
de pomină ale maimuței ghicitoare 279

Capitolul XXVI — Unde urmează haz-
lia întâmplare cu păpușarul, dimpreună cu
alte lucruri într-adevăr nostime cum nu se
mai poate 293

Capitolul XXVII — Unde se povestește
cine erau meșterul Pedro și cu maimuța lui,
dimpreună cu neizbinda lui don Quijote în
aventura cu zbieretul de măgar, aventură
care n-a ieșit la capăt după vrerea și după
gîndul lui 305

Capitolul XXVIII — Despre unele lu-
cruri pe care spune Benengeli că le va afla
cel ce le va citi, dacă le citește cu luare-aminte 315

Capitolul XXIX — Despre faimoasa
întîmplare cu luntrea fermecată 322 .

Capitolul XXX — Despre ceea ce i
s-a întîmplat lui don Quijote cu o frumoasă
vînătoriță 331

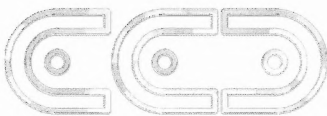
Capitolul XXXI — Unde se vorbește
despre lucruri și multe, și mari 338

Capitolul XXXII — Despre răspunsul
pe care l-a dat don Quijote celui ce-l mus-
trase, laolaltă cu alte întîmplări, și mai se-
rioase, și mai hazlii 349

Capitolul XXXIII — Despre plăcuta
convorbire pe care ducesa și cu slujitoarele
ei au avut-o cu Sancho Panza, convorbire
vrednică a fi citită și întipărită în minte . 369

Capitolul XXXIV — *Care povestește
despre știrea primită asupra chipului cum
urma să fie dezlegată de vrăji Dulcinea din
Toboso, alcătuind una din întâmplările cele
mai faimoase din această carte* 380

Capitolul XXXV — *Unde-i vorba mai
departe de știrea pe care a primit-o don Qui-
jote în legătură cu dezlegarea de vrăji a
Dulcineii, dimpreună cu alte minunate în-
tâmplări* 391

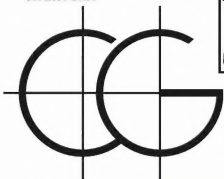
Scanare și prelucrare digitală

EM

de
Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

